

Studies in European Language Diversity 28.1

A SZLOVÉNIAI MAGYAR NYELV

ELDIA esettanulmány

KOLLÁTH Anna – GRÓF Annamária



eldia

european language
diversity for all

Mainz • Helsinki • Wien

Tartu • Mariehamn • Oulu • Maribor

A **Studies in European Language Diversity** az ELDIA kutatási projekt lektorált, internetes kiadványsorozata, amely a kutatási eredmények, az egyéni esettanulmányok és az ELDIA adatok feldolgozása alapján készült egyéb tanulmányok kiadására szolgál.

Főszerkesztő

Johanna Laakso (Bécs)

Szerkesztőbizottság

*Kari Djerf (Helsinki), Riho Grünthal (Helsinki), Anna Kolláth (Maribor),
Helle Metslang (Tartu), Karl Pajusalu (Tartu), Anneli Sarhimaa (Mainz),
Sia Spiliopoulou Åkermark (Mariehamn), Helena Sulkala (Oulu),
Reetta Toivanen (Helsinki)*

Kiadó

Research consortium ELDIA c/o Prof. Dr. Anneli Sarhimaa
Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB)
Johannes Gutenberg-Universität Mainz
Jakob-Welder-Weg 18 (Philosophicum)
D-55099 Mainz, Germany
Contact: eldia-project@uni-mainz.de

© 2014 European Language Diversity for All (ELDIA)



Az ELDIA az Európai Bizottság által támogatott, nemzetközi kutatási projekt. A **Studies in European Language Diversity** sorozatban kifejtett nézetek a szerző(k) kizárólagos felelőssége, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Bizottság nézeteit.

A **Studies in European Language Diversity** minden tartalma az osztrák szerzői jogi törvény hatáskörébe tartozik. A tartalmak használata kizárólag magáncélokat szolgálhat, kereskedelmi célokat nem. A **Studies in European Language Diversity** sorozattal kapcsolatos egyéb kérdések felmerülése esetén kérjük, forduljon a kiadóhoz.

ISSN 2192-2403

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	2
TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK LISTÁJA.....	5
MEGJEGYZÉSEK	8
1 BEVEZETÉS: AZ ELDIA RÖVID BEMUTATÁSA	9
2 SZOCIOTÖRTÉNETI ÉS NYELVÉSZETI KONTEXTUS.....	11
2.1 BEVEZETÉS	11
2.2 DEMOGRÁFIAI KONTEXTUS	16
2.3 SZOCIOTÖRTÉNET	20
2.3.1 A vizsgált nyelvközösség	20
2.3.2 Kulturális kontextus.....	23
2.4 NYELVEK ÉS KISEBBSÉGVÉDELEM A GYAKORLATBAN.....	26
2.4.1 A nyelvpolitikai gyakorlat általánosságban	26
2.4.2 A kisebbségi nyelv standardizációja	28
2.4.3 Nyelvhasználat különböző szintereken	29
2.4.3.1 Média	29
2.4.3.2 Oktatás	31
2.4.3.3 Vegyes házasságok	34
2.5 NYELVEK KONTAKTUSBAN ÉS NYELVMEGTARTÁS.....	35
2.5.1 A szóban forgó nyelv általános leírása	35
2.5.2 Egynyelvűség, kétnyelvűség, többnyelvűség.....	37
2.5.3 A nyelvi kontaktus eredményei	41
2.5.4 A megtanulhatóság megítélése és a nyelv használatának igénye	45
2.6 ÖSSZEGZÉS.....	45
3 AZ ANYAGGYÚJTÁS ÉS MÓDSZEREI	48
3.1 BEVEZETÉS A TEREPMUNKÁBA	48
3.2 MINTAVÉTEL A FELMÉRÉSHEZ.....	49
3.2.1 A kisebbségi beszélők kérdőívének (MinLg) szerkezete.....	50
3.2.2 Kutatás a kisebbségi nyelvet beszélők körében.....	52
3.2.2.1 Válasadási arány	52
3.2.2.2 Az adatvétele eredménye	52
3.2.3 A kontrollcsoport kérdőívének szerkezete	53
3.2.4 A kontrollcsoport kutatása	54
3.2.4.1 Válasadási arány	54
3.2.4.2 A mintavétel eredménye.....	54
3.3 EGYÉNI INTERJÚK.....	55
3.3.1 Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése	55
3.3.2 Háttér-információk.....	55
3.3.3 A hang- és képrögzítő eszközök	56

3.3.4	<i>Az interjúk kérdései</i>	56
3.3.5	<i>Az interjúk leírása</i>	56
3.4	FÓKUSZCSOPORTOS INTERJÚK	60
3.4.1	<i>Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk a kisebbségi beszélőkkel</i>	60
3.4.1.1	Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése	60
3.4.1.2	Háttér-információk	60
3.4.1.3	Kép- és hangrögzítő eszközök	60
3.4.1.4	Az interjúk kérdései	60
3.4.1.5	Az interjúk leírása	61
3.4.2	<i>Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk a kontrollcsoport tagjaival</i>	64
3.4.2.1	Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése	64
3.4.2.2	Az interjúk leírása	64
3.5	SZOCIODEMOGRÁFIAI MEGOSZLÁS	65
3.6	AZ ELDIA ADATELEMZÉSÉNEK ELVEI	67
3.6.1	<i>A kisebbségi nyelvek részei a többnyelvűségnek a modern társadalmakban</i>	67
3.6.2	<i>Az ELDIA tényleges célja</i>	68
3.6.3	<i>A nyelvi vitalitás meghatározása és mérése</i>	68
3.6.4	<i>Gyakorlati eljárások az adatelemzés során</i>	73
3.6.5	<i>A kérdőíves felmérés adatainak elemzése</i>	73
3.6.6	<i>Az interjúk adatainak elemzése</i>	74
4	A KAPOTT KORPUSZ ADATAINAK ELEMZÉSE	77
4.1	JOGI HELYZET – DIÓHÉJBAN	77
4.2	A KÉRDŐÍV ÉS AZ INTERJÚK ADATAINAK SZOCIOLINGVISZTIKAI ELEMZÉSE	79
4.2.1	<i>Nyelvhasználat és interakció</i>	79
4.2.1.1	Anyanyelv	79
4.2.1.2	Nyelvhasználat az egyes generációkon belül és kívül	79
4.2.1.3	Nyelvi készségek – önbevallásos alapon	87
4.2.1.4	Szintérspecifikus nyelvhasználat	93
4.2.1.5	A nyelvek a munkaerőpiacon	104
4.2.1.6	Nyelvművelés, nyelvi kultúra	110
4.2.1.7	A nyelvhasználat támogatása és tiltása	112
4.2.1.8	Nyelvi attitűdök	115
4.2.1.9	Többnyelvűség – az egyes nyelvek jellemzése	126
4.2.2	<i>Törvényhozás</i>	139
4.2.2.1	A nyelvhasználat támogatása és tiltása	139
4.2.2.2	A jogi szövegek létezése	143
4.2.2.3	Jog és oktatás	144
4.2.3	<i>Média</i>	146
4.2.3.1	Médiafogyasztás és a nyelvek aktív használata a (modern) médiában	146
4.2.3.2	A nyelvek aktív használata és a kulturális termékek	152
4.2.4	<i>Oktatás</i>	155
4.2.4.1	Nyelvelsajátítás	155
4.2.4.2	Az oktatás nyelve	157
5	AZ ESETSPECIFIKUS NYELVI VITALITÁST MÉRŐ BAROMÉTER	160
5.1	KAPACITÁS (CAPACITY)	161

5.2	LEHETŐSÉG (OPPORTUNITY)	162
5.3	VÁGY (DESIRE)	163
5.4	NYELVI PRODUKTUMOK (LANGUAGE PRODUCTS)	163
5.5	A KISEBBSÉGI NYELV VITALITÁSA	164
6	TANULSÁGOK	166
7	IRODALOM	168

Táblázatok és ábrák listája

1. táblázat: A népesség etnikai megoszlása – az 1948 és a 2002 közötti népszámlálások adatai	19
2. táblázat: Az anyanyelv a Muravidéken – az 1910 és 1991 közötti népszámlálások adatai	20
3. táblázat: A kisebbségi adatvételezés (MinLg) eredményei	53
4. táblázat: A többségi adatvételezés (CG) eredményei	54
5. táblázat: A fókuszcsoporthoz tartozók interjúja – MinLg	61
6. táblázat: Fókuszcsoporthoz tartozók interjúja – Kontrollcsoport (CG)	64
7. táblázat: A diskurzusjelenségek kategóriáinak címkézése	75
8. táblázat: Generációk nyelvhasználata – kisebbségi adatok	80
9. táblázat: Generáción belüli nyelvhasználat	85
10. táblázat: Az általános értés készsége – kisebbségi adatok	88
11. táblázat: Beszédkészség – kisebbségi adatok	88
12. táblázat: Olvasáskészség – kisebbségi adatok	89
13. táblázat: Íráskészség – kisebbségi adatok	89
14. táblázat: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – kisebbségi adatok	90
15. táblázat: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – többségi adatok	92
16. táblázat: A magyar nyelv használata nyilvános színtereken (hol kellene magyarul beszélni) – kisebbségi minta	97
17. táblázat: A magyar nyelv használata különböző színtereken – kisebbségi minta	101
18. táblázat: A színterek sorrendje az <i>igen</i> válaszok alapján – kisebbségi minta	103
19. táblázat: A magyar nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok	105
20. táblázat: A szlovén nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok	105
21. táblázat: Az angol nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok	106
22. táblázat: A nyelvek helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok	106
23. A nyelvek helyzete a munkaerőpiacon – többségi átlagok	107
24. táblázat: A magyar nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi átlagok	108
25. táblázat: A szlovén nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi átlagok	108
26. táblázat: Az angol nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi adatok	109
27. táblázat: A magyar és a szlovén nyelv szülői támogatása – kisebbségi adatok	113
28. táblázat: A nyelvek keverése – kisebbségi adatok	115
29. táblázat: Különböző csoportok magyar nyelvhasználata – kisebbségi adatok	117
30. táblázat: Kapcsolatok magyar beszélőkkel – kisebbségi adatok	118
31. táblázat: Kapcsolatteremtés a magyarul beszélőkkel – többségi adatok	120

32. táblázat: Kapcsolatteremtés az olaszul beszélőkkel – többségi adatok	120
33. táblázat: Szociális kontaktusok – többségi adatok	121
34. táblázat: A nyelvek jövője – kisebbségi adatok	122
35. táblázat: A nyelvek jövője – többségi adatok	124
36. táblázat: A nyelvek jövője – kisebbségi és többségi adatok	125
37. táblázat: A magyar nyelv jellemzése – kisebbségi adatok	127
38. táblázat: A szlovén nyelv jellemzése – kisebbségi adatok	128
39. táblázat: Az angol nyelv jellemzése – kisebbségi adatok	129
40. táblázat: A magyar, a szlovén és az angol nyelv jellemzői gyakorisági sorrendben – kisebbségi adatok	130
41. táblázat: A szlovén nyelv jellemzői gyakorisági sorrendben – kisebbségi és többségi adatok	132
42. táblázat: Egymás nyelvről – kisebbségi és többségi adatok	134
43. táblázat: Kisebbség és többség az angol nyelvről	136
44. táblázat: A nyelvhasználat törvényi támogatása – kisebbségi adatok	142
45. táblázat: A nyelvhasználat törvényi támogatása – többségi adatok	143
46. táblázat: A magyar nyelvű oktatás jogi szabályozása – kisebbségi és többségi minta	144
47. táblázat: A magyar és az olasz nyelvű oktatás jogi szabályozása – többségi minta	145
48. táblázat: Médiafogyasztás magyarul – kisebbségi minta	147
49. táblázat: Médiafogyasztás szlovénul – kisebbségi minta	148
50. táblázat: Médiafogyasztás a vizsgált nyelveken – a kisebbségi és többségi minta átlagai	150
51. táblázat: A magyar nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	152
52. táblázat: A szlovén nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	153
53. táblázat: Az oktatás nyelvei	157
54. táblázat: Anyanyelvoktatás az iskolában	158
1. grafikon: Kor és nem szerinti megoszlás (az adatközlők százalékos aránya)	66
2. grafikon: A nyelvek használatának változásai három generációban – kisebbségi adatok	83
3. grafikon: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – kisebbségi adatok	92
4. grafikon: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – többségi adatok	93
5. grafikon: A magyar nyelv használatának szinterei – kisebbségi minta	94
6. grafikon: A szlovén nyelv használatának szinterei – kisebbségi minta	95
7. grafikon: Nyelvhasználat különböző szintereken (a mindig és a gyakran válaszok összege alapján) – kisebbségi minta	96
8. grafikon: A magyar nyelv használata nyilvános szintereken (hol kellene magyarul beszélni) – kisebbségi minta	98

9. grafikon: A magyar nyelv használata különböző szintereken – kisebbségi minta	102
10. grafikon: A nyelvek keverése – kisebbségi adatok	116
11. grafikon: A nyelvek jövője – kisebbségi adatok	123
12. grafikon: A nyelvek jövője – kisebbségi és többségi adatok	125
13. grafikon: A magyar nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	152
14. grafikon: A szlovén nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	153
15. grafikon: Az angol nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	154
16. grafikon: Más nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok	155
17. grafikon: A szlovéniai magyar nyelv vitalitási barométere	161

Megjegyzések

A kérdőív, a mellékletek és a kutatásban használt irodalom teljes listája az eredeti angol nyelvű szövegben található, amely <http://phaidra.univie.ac.at/o:356605> alatt tölthető le.

1 Bevezetés: Az ELDIA rövid bemutatása

Az ELDIA (*European Language Diversity for All* – Európai Nyelvi Diverzitás Mindenkinél) olyan nemzetközi kutatási projekt, amelyben Európa hat országának nyelvészei, alkalmazott nyelvészei, jogászai és statisztikusai dolgoznak együtt a többnyelvűség összetett fogalmának megértése érdekében. Alapjában véve az ELDIA arra a kérdésre igyekszik választ adni, hogyan tudnak egyének és közösségek több nyelvvel, illetve több nyelven élni.

Az ELDIA nem egyetlen nyelvi közösségre összpontosít. A projekt célja olyan eredményekkel szolgálni, melyek összehasonlíthatók, általánosíthatók és alkalmazhatók más többnyelvű közösségek és kisebbségek kutatásához Európán belül és azon túl is. Ezért a vizsgált többnyelvű közösségeket úgy választottuk ki, hogy azok fedjék le a lehető legkülönbözőbb politikai, történelmi, gazdasági és kulturális közösségtípusokat. A kutatásba tehát „rég” vagy klasszikus/őshonos kisebbségeket¹ (pl. a számi, a karjalai vagy a szetu nyelvű közösségek, a muravidéki magyarok) és újabb migráns csoportokat (pl. a finnországi és a németországi észt közösségek), vagy e két típus egy időben létező keverékét (pl. az ausztriai magyarok) is bevontunk. Arra is figyeltünk, hogy a vizsgált nyelvek egyrészt fiatal irodalmi nyelvek legyenek (a tornedáli finn/meänkieli, a karjalai vagy a vepsze, ezek írott változata még alakulóban van), másrészt olyanok, melyek már hosszú ideje használatosak mind az irodalomban, mind pedig az oktatásban (pl. az észt vagy a magyar). Minden kutatott nyelv a finnugor nyelvcsalád tagja. Ez azért is fontos, mert a többnyelvűségről, valamint a nyelv és a társadalom kapcsolatáról szóló nemzetközi szakirodalom eddig meglehetősen kevés figyelmet fordított a finnugor nyelvekre. Ha léteznek is tanulmányok ezekről a nyelvekről, azok leginkább csak az adott nemzet nyelvén jelentek meg. Az ELDIA esettanulmányai – ezek egyikét ez a tanulmány foglalja össze magyar nyelven – egy összehasonlító tanulmányban összegződnek, amely 2013 őszén jelent meg angol nyelven; a riport rövid összefoglalása a <http://phaidra.univie.ac.at/o:304815> webcímről letölthető. Ezekre az eredményekre alapozva szerkesztették meg az ELDIA kutatói az EuLaViBar-t (*European Language Vitality Barometer* – Európai nyelvi vitalitást jelző barométer), amely egy ún. ellenőrző lista, illetve kézikönyv lesz politikai döntéshozók és más érdekelt és érintett egyének, valamint csoportok

¹ Őshonosnak nevezzük azokat a nemzeti (kisebbségi) közösségeket, amelyek hosszabb ideje az adott állam területén, sokszor már az államalapítás előtt is egy adott régióban éltek és élnek ma is. Esetenként az a terület, ahol élnek, egyik állam fennhatósága alól egy másik uralma alá került, ami gyakran erősen kihatott mind a hivatalos, mind pedig a családon belüli nyelvhasználatra is.

számára. Az *EuLaViBar Toolkit* angol nyelven <http://phaidra.univie.ac.at/o:301101> webcím alatt elérhető.

A tanulmány a szlovéniai magyarokról szóló ELDIA-kutatás eredményeit mutatja be magyar nyelven. Az eredeti, teljes terjedelmű riport (*Case Specific Report (CSR): Hungarian in Slovenia*) angol nyelven a Phaidra archívumában érhető el (Kolláth–Gróf 2014; <http://phaidra.univie.ac.at/o:356605>). Az ELDIA irányelveinek megfelelően a szlovéniai, főleg a muravidéki magyarokat vizsgáló kutatásnak is az az alapvető célja, hogy új információkkal szolgáljon a modern európai többnyelvűség meghatározott szociolingvisztikai, jogi és szociológiai kérdéseiben. A szlovéniai esettanulmányhoz két csoporttól gyűjtöttünk adatokat: egyrészt a magyarul beszélő kisebbségi közösségektől, amelyet a muravidéki őshonos közösség és a viszonylag kis számú migráns magyarság alkot, másrészt pedig a többségtől, azaz az ország egész területén élő, nem magyar, zömében szlovén elsőnyelvű lakosoktól. A következő fejezetek nagy része az így szerzett adatok elemzését, az abból levonható következtetéseket igyekszik bemutatni, különös figyelmet fordítva a többnyelvűséggel kapcsolatos kérdésekre.

2 Szociotörténeti és nyelvészeti kontextus

2.1 Bevezetés

A *magyar nyelv Szlovéniában* című CSR (*case-specific report* – esettanulmány) a magyar nyelv szlovéniai változatáról és a magyar kisebbségi nyelvet beszélő közösségről szól. Elsődleges célja, hogy magyar nyelven is tájékoztassa az érdeklődőket az ELDIA-eredményekről, s egyben visszajuttassa a legfontosabb információkat a magyar nyelvről, a két- és többnyelvű nyelvhasználat tendenciáiról és trendjeiről, a többnyelvűség és a természetes kétnyelvűség viszonyáról abba a közösségbe, amelynek tagjai adatközlőként lehetővé tették a kutatás lebonyolítását.

Kisebbségi nyelven az autochton státuszú magyar nemzeti közösség és a migráns magyarok által beszélt magyar nyelvváltozatot értjük (a továbbiakban: MinLg; a magyar nyelv szlovéniai állami változata, kontaktusváltozat). A magyar nyelv regionális hivatalos nyelv státuszú a szlovéniai Muravidéken, az autochton közösség lakóhelyén (nemzetiségileg vegyesen lakott terület), magas fokú jogvédelemmel rendelkezik (lásd a 4.1. fejezetben). A szlovéniai magyarok száma nemzetiségük szerint 6243 fő, anyanyelvüket tekintve 7713 a 2002. évi census alapján (Kovács 2011: 84). A szlovéniai magyarok körébe beletartozik az 1031 főt számláló, többnyire a szerbiai Vajdaságból áttelepültekből álló migráns közösség is.²

A kisebbségi adatközlői csoport (célcsoport, MinLg) 294 főből tevődik össze. Az ELDIA-kutatás egyik újdonsága az, hogy mind a kérdőíves, mind az interjú vizsgálat a kisebbségi csoporton kívül Szlovénia többségi közösségét is érinti (Szlovénia összlakossága a 2011. évi census alapján 2.052.496 fő). A kontrollcsoport (a továbbiakban: MajLg, CG) esetünkben egy 195 főből álló adatközlői mintát jelent. Anyaguk nagyon sok tanulsággal szolgál, hiszen a kisebbségi nyelv megmaradásában, vitalitása megőrzésében a többség nyelvtudásának, valamint a kisebbségi nyelvhez és kultúrához való viszonyulásának nagyon nagy szerepe van.

² Elsősorban a fővárosban és a régiószékhelyeken élnek, Ljubljanában és Muraszombatban (Murska Sobota) kulturális egyesületeik is vannak. Az eddigi tudományos elemzések a muravidéki magyar nemzeti közösséget érintik elsősorban.

A szlovéniai Muravidék magyar nemzeti közössége a trianoni békeszerződés³ következtében vált kisebbséggé, 1919-ig, illetve 1941–1945 között Magyarország része volt. Az elcsatolás után először a kérészéletű Szlovén–Horvát–Szerb államban, majd a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev: 1919. augusztus 12.), illetve Jugoszláviában (Jugoszláv Királyság – Kraljevina Jugoslavija: 1929. október 3.) „találta magát”. A *Prekmurje* elnevezést használták a területre, ez a toponima ma is érvényes (Bence 1994, <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-3-05-Bence.pdf>, Kontra szerk. 2012). A Pomurje (Pomurska regija) a Mura-vidéknek, Szlovénia egyik nagytájának hivatalos szlovén elnevezése, e területnek keleti része az Alkotmány által meghatározott (és az egyes községek/közigazgatási egységek statútumaiban pontosan rögzített) ún. nemzetiségileg vegyes lakosságú (a mindennapi nyelvhasználatban általában kétnyelvűnek nevezett) Prekmurje/Muravidék⁴.

Szlovénia a területén élő két autochton kisebbséget (magyarok, olaszok) nemzeti közösségnek nevezi. Jugoszlávia szétesése, a szlovének 1991-es önállósulása változást hozott a két közösség, a magyarok és a szlovének egymáshoz viszonyított helyzetében. A magyar közösség addig tulajdonképpen kisebbség volt a kisebbségben (egy tagállamban), az önálló szlovén állam megalakulásával viszont egy többségi nemzet részévé vált.

A szlovéniai magyarokról a dokumentációnak szinte minden típusa megtalálható. Nyomtatott és digitális formájúak (adatbázisok; hivatalos ügyiratok, törvények, szabályzatok, előírások, jegyzőkönyvek), tudományos szakirodalmak, szépirodalmi alkotások, szakdolgozatok, doktori disszertációk, magyar–szlovén, szlovén–magyar közepes szótár (Hradil 1996, 1998; Bernjak 1995), magyar szlovén terminológiai szójegyzékek a kétnyelvű oktatás számára, játékfilm a lakodalmi szokásokról (rendező: Varga Zs. Csaba 2006). A nemzeti közösség létét feltérképező, az életét szabályozó, a róluk szóló és az általuk írott nagyon gazdag dokumentációról az ELDIA 2. munkacsomagjában készült kontextuselemzés ad átfogó képet (Kolláth–Gasparics–Gróf–Horvát 2012).

³ A trianoni békeszerződés az I. világháborút Magyarország (mint az Osztrák–Magyar Monarchia egyik utódállama) és az Antant (Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország) között lezáró békeszerződés, amely többek között meghatározza Magyarország és Ausztria, Románia, valamint az újonnan létrejött Csehszlovákia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság új határait. (Ausztria határaitól emellett a St.Germain-i békeszerződés is rendelkezik.) A trianoni békeszerződés az I. világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések rendszerének része.

⁴ A toponimáról lásd még Bokor László 2012.

A Muravidék nyelvi és nemnyelvi helyzetének kutatása egyrészt magában a közösségben, másrészt a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén, a ljubljanoi Kisebbségkutató Intézetben, a Kárpát-medencei kisebbségi magyar közösségek kutatóiból álló kutatóhálózatokban, illetve magyarországi kutatóintézetekben, egyetemi tanszékeken folyik.

A magyar nemzeti közösség tagjainak tudományos tevékenysége a Magyar Tudományos Társasághoz (a szlovéniai magyar kutatók és tudományos tevékenységgel foglalkozó szakemberek önkéntes, önálló és nonprofit szervezete; vezetője Bence Lajos irodalmár), illetve a magyar közösség kulturális csúcsszervezetéhez, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézethez (MNMI, igazgatója: Kepe Lili) kötődik (www.mta.hu).

A ljubljanoi Kisebbségkutató Intézet (Inštitut za narodnostna vprašanja: www.inv.si, igazgatója Sonja Novak Lukanovič) keretein belül kiterjedt tematikájú, gazdag tudományos kutatás folyik, elsősorban jogi, történeti, szociolingvisztikai és alkalmazott nyelvészeti témákban (a kétnyelvű oktatási modell eredményei és hatékonysága, a kisebbségi és a többségi nyelv egymáshoz való viszonya, a kisebbségi nyelv helyzete, a kétnyelvű nyelvhasználat tendenciái [nyelvi alkalmazkodás, kódváltás, nyelvcseré], a kisebbségek jogvédelme stb.).

A Nemzetiségi Kutatóintézetnek van kihelyezett kutatócsoportja Lendván. Vezetője Kovács Attila történész (www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=5&idmenu1=6&lang=slo), kutatási témája a Szlovéniában és a szomszédos államokban élő kisebbségek, illetve a nemzetek és nemzetiségek közötti kapcsolatok vizsgálata.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete már a nyolcvanas években kutatta a Magyarország határain kívül élő magyar nyelvközösségek magyar nyelvét és nyelvhasználatát, nyelvi jogi helyzetét. Az eredmények egyrészt az *Élőnyelvi Konferenciák* köteteiben mérhetők le, másrészt a Kontra Miklós szerkesztette *A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén* című sorozatban, amelynek eddig megjelent négy kötete az adott határon túli állami változat több szempontú leírását adja (Csernicskó 1998; Göncz, Lajos 1999; Lanstyák 2000, Kontra szerk. 2012).

Külön ki kell emelni a Nyelvtudományi Intézet munkatársának, Bartha Csillának a 2003–2004-ben a Muravidéken végzett átfogó szociolingvisztikai kutatását. A 312 kérdésből álló kérdőív 10 témában kérdezte meg az adatközlőket (Nyelvhasználat, nyelvválasztás; Iskola és nyelvválasztás; Nyelvtudás; Nyelvi attitűdök: az anyanyelvi változatok és a többségi nyelv iránt, a kétnyelvűséggel kapcsolatban, a nyelvmegtartással és a nyelvcserével kapcsolatban; Kulturális attitűdök; Kisebbségi és többségi sztereotípiák és előítéletek; Kisebbségjog-

tudatosság; Etnikai identitástudat).⁵ A vizsgálatban csak azok az emberek vettek részt, akik önként vállalták a „szereplést”, hajlandóak voltak magyarul beszélni, s magyar identitásukat ki is nyilvánították. A szerző figyelmeztet a minta ebből következő torz voltára. A 147 adatközlőtől származó adatok elemzésének első része jelent meg eddig (Bartha 2006: 79–113; Bartha 2007).

Összehangolt nyelvészeti kutatómunka folyik az összes határon túli magyar régióra vonatkozóan a Magyar Tudományos Akadémia Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózatában (<http://ht.nytud.hu>). A hálózat a külső régiók nyelvi irodáit és kutatóhelyeit foglalja magába. Célja a magyar nyelv állami változatainak leírása, a külső régiók sajátos szóképzésének kodifikálása, elsősorban lexikológia-lexikográfia és korpusznyelvészeti kutatások végzése. A 2007-ben Alsóőrött megalakult Imre Samu Nyelvi Intézet (www.isnyi.org) – a Termini részeként – a kiségiós (Burgenland, Muravidék, Drávaszög) nyelvészeti kutatásokat fogja össze és irányítja.

A magyarországi, pilisvörösvári székhelyű Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (elnöke Ruda Gábor) és kulturális folyóirata muravidéki témájú nyelvészeti, irodalmi, képzőművészeti publikációknak ad otthont. Tudományos konferenciáik anyagát kötetekben tették közzé (www.muravidek.eu).

A maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tudományos kutatómunkájának nyelvészeti irányvonalát *a kétnyelvűségi és kontaktológiai, a szociolingvisztikai és a dialektológiai kutatások* jelentik, ezek a magyar nyelv muravidéki kontaktusváltozataira, a magyar nyelvhasználatra, a nyelvismeret, a nyelvhasználat, a nyelvválasztás és a nyelvi attitűd összefüggéseinek leírására, illetve a *kétnyelvű oktatásban* megmutatkozó tendenciák elemzésére irányulnak. A *nyelvalakító tevékenység* (nyelvi tervezés, nyelvművelés, nyelvi menedzselés) a kisebbségi kétnyelvűségben különösen fontos, a nyelvi problémák kezelésében, nyelvi tanácsadásban, a tankönyvfordítások magyar szövegeinek gondozásában a kétnyelvűségi szemléletet képviseli a Tanszék. Az *irodalomtudomány* elsősorban a kortárs magyar irodalom kutatásában, a magyar irodalom szlovéniai recepciójának vizsgálatában és alakításában, a két kultúra megismertetésében jelentkezik (a tanszék oktatóinak bibliográfiája megtalálható a www.cobiss.si honlapon).

A Muravidéken élő magyar nemzeti közösség autochton státuszú, „klasszikus”, területi (territoriális) kisebbség: a magyar nyelv a nemzetiségileg vegyesen lakott területen hivatalos

⁵ Viszonylag sok a tematikus hasonlóság a két kutatás között (Bartha-ELDIA), az eredmények összevetésével mindenképpen élni kell.

státuszú (regionális hivatalos nyelv), a közösség jogi védelmének alapja a pozitív diszkrimináció, azaz a minden állampolgárt alkotmányosan megillető kollektív jogrendszer mellett kisebbségi különjogok biztosítása, amelyek függetlenek a kisebbségi lakosság százalékos arányától.

Az Alkotmányban és a különböző törvényekben szerepelő, nyelvi és nemnyelvi kisebbségvédelmi rendelkezések végrehajtásáért elsősorban a végrehajtó hatalom a felelős, tehát a mindenkori Kormány, amely ezt a kötelezettséget „de jure” az illetékes minisztériumokon és főképp a Belügyminisztériumon belül működő Nemzetiségi Hivatalon keresztül gyakorolja. Az utóbbi hivatott arra, hogy ellenőrizze a jogok megvalósítását, illetve legyen abban a nemzeti közösségek segítségére. Helyi szinten az önkormányzatok is felelősek a rendeletek végrehajtásáért, hiszen számos hatáskört a törvény „leoszt” önkormányzati szintre.

Az alapvető gond éppen abból adódik, hogy a törvények megvalósításának mechanizmusa hiányos. E rendszerbeli hiányosság kiküszöbölése az egyik fő érv a magyar nemzeti közösség parlamenti képviselője által 2007-ben kezdeményezett általános nemzetiségi törvény elfogadására (<http://www.hunineu.eu/index.php?mdl=home>), amely – egyéb feladatai mellett – éppen a törvények gyakorlati megvalósítása vonatkozásában lenne hivatott rendszert alkotni, beleértve a kompetens intézményrendszer megjelölését, a számonkérés feltételrendszerét és az esetleges szankciók meghatározását is.

A nemzeti közösségek szervezetei csupán figyelmeztethetnek a problémákra, semmiképpen nem terhelheti őket felelősség a kisebbségvédelmi rendszer megvalósításáért. Nekik a megmaradás érdekében kell stratégiát és programot alkotniuk, valamint azt az adott keretek közepette megvalósítaniuk. Egy kisebbségi közösség sem lehet saját megmaradásának közvetlen, jogi értelemben vett felelőse (Göncz László: 2008a).

A magyar nemzeti közösséggel foglalkozó legfontosabb nyomtatott források egyrészt a Szlovén Köztársaság Parlamentje által hozott törvények, szabályzatok és előírások jelentik, amelyek az autochton kisebbségek jogi védelmét biztosítják. Az alapvető törvény a Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih/Törvény az önálló közigazgatással rendelkező nemzeti kisebbségekről (Uradni list RS, št. 65/94), felelős szerv a Belügyminisztérium/Ministrstvo za notranje zadeve, ezt több mint 60 törvény egészíti ki, átfogva az összes társadalmi szférát. A Szlovén Köztársaság Nemzetiségi Hivatala részletes jelentéseket és átfogó elemzéseket készít az autochton nemzeti közösség élethelyzetéről a társadalmi létezés összes szintjein.

A muravidéki magyar nyelvről és beszélőközösségéről gazdag tudományos szakirodalom áll rendelkezésre: monográfiák, tudományos folyóiratokban megjelent tanulmányok, a tudo-

mányos konferenciák anyagait megjelentető kötetek, tudományos ismeretterjesztő írások elemzik – változatos tematikával – a muravidéki (szlovéniai) magyarság életét a társadalmi létezés szinte valamennyi színterén. Mégis vannak fehér foltok: a kutatók közül többen is felhívják a figyelmet arra, hogy nem készült eddig pl. átfogó, a szlovéniai magyar nyelv minden változatát leíró monografikus feldolgozás (Bokor 2001: 34, Bartha 2006. 81, Sági 2010 és passim). A vernakuláris magyar nyelvváltozat leírása valóban szükséges a nyelvi változások tendenciájának hiteles és pontos felvázolásához. Mindenképpen számolni kell a kétnyelvű területen kívül élő migráns magyar közösséggel is, nyelvhasználatuk szerves része kell, hogy legyen a kutatásoknak. Fontos lenne a (belső és külső) migráció vizsgálata is, elsősorban a muravidéki magyar nyelvváltozatokra gyakorolt hatását lenne jó elemezni. Azt, hogy játszanak-e szerepet a Magyarországról érkezők a nyelvi kiegyenlítődésben, illetve hogyan alakul az ország más vidékeire elvándorló muravidéki magyarok anyanyelvhasználata.

2.2 Demográfiai kontextus

A nemzetiségileg vegyesen lakott terület nagysága 195 km². Hodostól Pincéig kb. 50 km hosszú és 5–10 km sávban a szlovén–magyar határ mentén terül el. A Muravidék (Prekmurje) azoknak a Mura-vidéki (Pomurje) településeknek az együttese, ahol egykor – a trianoni határok meghúzása idején – magyar lakosság élt többségben. Ma 30 kis falu (8 település 65 km²-nyi területen az északi részen, 22 település a déli részen), illetve Lendva város együttesét jelenti (Kocsis 2004b, Kovács 2004, Göncz 2000b).

A nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidék napjainkban földrajzilag és történetileg két, jól elhatárolódó kisebb területi egységből áll. Az egyik az északon elterülő Goricskó (Goričko), az Őrség folytatása, az egykori Vas vármegye Muraszombati járásának egy része, ahol mindig is szórványszerűbben helyezkedtek el a magyar falvak (Hodos/Hodoš, Kapornak/Krplivnik, Domonkosfa/Domanjševci, Szerdahely/Središče, Pártosfalva/Prosenjakovci, Kisfalú/Pordasinci, Csekefa/Čikečka vas és Szentlászló/Motvarjevci). A másik a délen elhelyezkedő Lendva környéke, a történelmi Zala megye Alsólendvai járásának nagyobb hányada, ahol tömbszerűen követik egymást a magyar falvak Dobronaktól Pincéig (Dobronak/Dobrovnik, Zsitkóc/Žitkovci, Kámaháza/Kamovci, Göntérháza/Genterovci, Radamos/Radmožanci, Híd-vég/Mostje, Bánuta/Banuta, Hosszúfalú/Dolga vas, Hosszúfaluhegy/Dolgovaške Gorice, Lendvahegy/Lendavske Gorice, Alsólakos/Dolnji Lakoš, Felsőlakos/Gornji Lakoš, Gyertyános/Gaberje, Kapca/Kapca, Kót/Kot, Csente/Čentiba, Petesháza/Petišovci, Hármasmalom/Trimlini, Völgyifalu/Dolina, Pince/Pince) és az egyetlen város Lendva/Lendava (korábbi nevén Alsólendva) (Kolláth 2005: 73; Kovács 2006: 7–8; Bokor 2009: 12–13, passim).

A Muravidék 5 közigazgatási egységre (község) oszlik, a főbb településeket a közigazgatási egységek központjai jelentik. Az egész kétnyelvű terület központjának Lendva számít, amely az egyedüli város a területen, a többi közigazgatási egység központjai: Dobronak/Dobrovnik, Pártosfalva/Prosenjakovci, Hodos/Hodoš, Sal/Šalovci.

A mai kétnyelvű Muravidék területén 1910 és 2002 között 11 népszámlálást tartottak, öt különböző állam keretein belül. 1910-ben, az Osztrák–Magyar Monarchiában a Magyar Központi Statisztikai Hivatal bonyolította le a népszámlálást. Az 1921-es és az 1931-es népszámlálásoknak már egy új állam, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, illetve 1931-ben a Jugoszláv Királyság adott otthont. Szlovénia lakosságának anyanyelvi megoszlásáról az 1921-es census szolgáltat először adatokat. 1948-ig a nyelvi adatok jelentették az egyetlen hivatalos statisztikát, ebből következtek a nemzetiségi megoszlásra. Az időközben bekövetkezett politikai változások következtében magyar fennhatóság alatt került sor az 1941. évi népszámlálásra. A második világháború után 7 népszámlálás követte egymást (1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991), közülük hatot a jugoszláv szövetségi állam intézménye bonyolított le, míg a 2002-es népszámlálást már az önálló szlovén állam Statisztikai Hivatala (Statistični urad Republike Slovenije) végezte el. Az 1948-as összeírásban kérdeztek rá először a nemzeti hovatartozásra, 1953-ban pedig az anyanyelvre.

1971 óta Jugoszláviában 20–30 nyelven nyomtatták ki a népszámlálás kérdőíveit. Szlovéniában 1971-ben és 1981-ben a szlovén nyelvűn kívül kétnyelvű (szlovén–magyar és szlovén–olasz) kérdőívek készültek a nemzetiségileg vegyesen lakott területek polgárai számára. 1991-ben és 2002-ben ezeken a területeken az összeírtak eldönthették, szlovén vagy magyar/olasz nyelvű kérdőívet akarnak kitölteni. 2002-ben először készült angol nyelvű kérdőív is (Kovács 2006: 8–9; Šircelj 2003: 44–66; 116–119).

A magyar nemzeti közösség a 2002. évi népszámlálás adatai szerint Szlovénia közel kétmillió lakosságának (1 964 036) 0,32%-át teszi ki: az ország egész területén 6243 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, 7713 pedig magyar anyanyelvűnek (az összlakosság 0,40%-át jelenti (Statistični letopis RS, 2003).

A hivatalos adatoktól jóval eltér a közösség által összeállított választói névjegyzék⁶, amelynek adatai szerint a magyar nemzetiséghez tartozók lélekszáma szignifikánsan nagyobb: Szlo-

⁶ Mindkét szlovéniai autochton nemzeti közösségnek (a magyaroknak és az olaszoknak) ún. kettős választójoga van, az általános választójog mellett megilleti választóit az ún. választói külön jog mind országos, mind pedig helyi szinten. A választói névjegyzéket a közösség maga állítja össze minden választás alkalmával (Zakon o evidenci volilne pravice/A választójog evidenciáiról szóló törvény). A választói névjegyzékbe a kétnyelvű területen kívül élő magyarok is kérhetik felvételüket.

vénia egész területén 8328 magyar nemzetiségű lakost rögzít (az anyanyelvre nem kérdeztek rá). A fenti adatokat alátámasztják azoknak a regisztereknek az adatai is, amelyek a Szlovén Köztársaság parlamenti választásakor (2004. október 3.) készültek. A 2004-es névjegyzékből kiderül, hogy a Szlovén Köztársaságban 6610 magyar nemzetiségű lakos rendelkezett választójoggal (18 éven felüliek). A 2008. szeptember 21-i parlamenti választásokon az Országos Választóbizottság hivatalos adatai szerint a magyarok külön választói névjegyzékében 7063 választójoggal rendelkező magyar nemzetiségű választó szerepel. Ha a parlamenti választásoknál figyelembe vett számokhoz hozzáadjuk a magyar nemzeti közösséghez tartozó, 18 évnél fiatalabb személyeket is, a magyar nemzeti közösség demográfiai képe sokkal kedvezőbb, optimistább, és a Szlovén Köztársaság Nemzetiségi Hivatala (Urad za narodnosti RS) szerint a magyar nemzeti közösség megkülönböztetett jogvédelmének eredményeit mutatja (www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/madzarska_narodna_skupnost).

A 2002-es módszer megalapozta a 2011-es népszámlálás metódusát: a már máskor is használt adminisztratív regisztereken kívül (CRP, RPE: Register postorskih enot/Lokális egységek regisztere, PRS: Poslovni register Slovenije/Hivatali regiszter) másokat is bevontak, így pl. az Ingatlanregisztert (REN: register nepremičnin), illetve a Háztartási regisztert (Register gospodinjstev). A terepmunka felváltására szolgált a statisztikai regiszterek közül a SRDAP, amely az ún. M formanyomtatvány adatait tartalmazza (az egészségbiztosításra, a nyugdíj-járulékra, a rokkantnyugdíjra, a szülői biztosításra, a munkanélküliek biztosítására vonatkozó adatok). Felhasználták a rendes évi statisztikai kutatások eredményeit: a születések számát, a migrációs rátákat (demográfia), az iskolai végzettség adatait feldolgozó regisztereket, valamint azokat az adatbázisokat is, amelyek összeállításához és vezetéséhez más intézményeknek van törvényes joguk, pl. az adóhivatalnak, a munkaügyi központnak, a nyugdíjintézetnek, középfokú oktatási intézményeknek, kulturális intézeteknek (Dolenc 2009).

A regiszter alapú adatgyűjtés nem tartalmazza a nemzetiségi hovatartozásra és a nyelvhasználatra vonatkozó adatokat. Ez a magyar kisebbség számára elfogadhatatlan hátrány, hiszen ezek az adatok a nemzetiségi politika és általában a nemzetiség életének (hosszú távú) tervezése miatt létfontosságúak. Mindemellett az adatok szükségesek lennének azért is, mert a 2002. évi hagyományos népesség-összeírás 25%-os csökkenést mutatott ki a magyar nemzetiség esetében⁷.

⁷ A nemzetiségi parlamenti képviselő és az MMÖNK tanácsának kezdeményezésére a Nemzetiségi Kutatóintézet, a Nemzetiségi Hivatal és a Statisztikai Hivatal segítségével képzelhető el az ún. *mini magyar népszámlálás*, amely tanulmány elkészítéséhez az illetékes szakintézetek mind pozitívan állnak hozzá. Így a Muravidék etnikailag vegyesen lakott területe

A következő táblázat a két autochton nemzeti közösség (magyarok és olaszok) és a roma autochton etnikai csoport nemzetiségi megoszlásának számadatait és százalékarányait tartalmazza Szlovénia összlakosságának kontextusában 1948 és 2002 között (Šircelj 2003: 141–143).

Nemzetiség (Szlovénia)	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Összlakosság	1 391 873	1 466 425	1 591 523	1 679 051	1 838 381	1 913 355	1 964 036
%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Szlovének	1 350 149	1 415 448	1 522 248	1 578 963	1 668 623	1 689 657	1 631 363
%	97%	96,52%	95,65%	94,04%	90,77%	88,31%	83,60%
Olaszok	1 458	854	3 072	2 987	2 138	2 959	2 258
%	0,10%	0,06%	0,19%	0,18%	0,12%	0,15%	0,11%
Magyarok	10 579	11 019	10 498	8 943	8 777	8 000	6 243
%	0,76%	0,75%	0,66%	0,53%	0,48%	0,42%	0,32%
Romák	46	1 663	158	951	1 393	2 259	3 246
%	0,00%	0,11%	0,01%	0,06%	0,08%	0,12	0,17%

1. táblázat: A népesség etnikai megoszlása – az 1948 és a 2002 közötti népszámlálások adatai

Az anyanyelvi változó mentén a kétnyelvű Muravidék adatait rögzíti a következő táblázat. Mind az 1., mind a 2. számú táblázatból (nemzetiség, anyanyelv) világosan látható a magyar közösség folyamatos és fokozatos fogyása.

lakosságának felmérése egy külön projekt keretében fog a tervek szerint megvalósulni egy kb. 6 kérdést tartalmazó kérdőív alapján, amelynek módszere a terepen való kikérdezés lesz a kiválasztott településeken (anyagi okok miatt nem minden településen lesz összeírás). Az eredmények 2013-ban várhatók.

Anyanyelv (Prekmurje)				
Év	Magyar	Szlovén	Egyéb	Összesen
1910	14 354 90,80%	1 296 8,20%	152 1%	15 802 100%
1921	13 067 82,80%	2 395 15,20%	318 2%	15 780 100%
1931	7 072 45%	8 034 51,20%	601 3,80%	15 707 100%
1941	12 216 83,80%	2 013 13,80%	343 2,40%	14 572 100%
1953	10 388 63,20%	6 027 36,70%		16 415 100%
1961	9 769 63,50%	5 614 36,50%		15 383 100%
1971	8 840 59,10%	4 897 32,70%	1 219 8,20%	14 956 100%
1981	8 316 55,60%	5.127 34,30%	1.497/287 10%	14.940 100%
1991	7.243 50,70%	5.353 37,40%	1.698/22 11,90%	14.294 100%

2. táblázat: Az anyanyelv a Muravidéken – az 1910 és 1991 közötti népszámlások adatai (Kovács: 2006).

2.3 Szociotörténet

2.3.1 A vizsgált nyelvközösség

Szlovénia egynemzetiségű állam (egyetlen hivatalos nyelve a szlovén), viszont történelmi és politikai helyzetéből következően 24 kisebbség él az országban, jellemző tehát az etnikai sokszínűség. A két autochton nemzeti közösségen (magyarok és olaszok) és az autochton roma etnikai csoporton kívül még 22 kisebbséget tartanak számon az országban (2002-es népszámlálási adat). Az allochton kisebbséghez tartozók száma jóval meghaladja az autochton kisebbségeket.

A magyar nemzeti közösség alapvetően két csoportra oszlik, a goricskói és a Lendva-vidéki magyarok csoportjára. Nyelvileg, a vernakuláris nyelvváltozat tekintetében a két csoport

között csak annyi a különbség, amennyi a zalai és az őrségi magyar nyelvjárás között is megvan (elsősorban hangtani, alaktani és szókészleteti eltérések), egymás megértését ez – akárcsak a magyar nyelvterület egészén – nem akadályozza (Juhász 2001: 262–267. in Kiss Jenő szerk. 2001, Bokor 2009: 31–32). A szlovéniai magyar kontaktusváltozatok fölé mindeddig nem rétegződött helyi standard, helyét egyrészt – a megfelelő formális szituációban, illetve akkor, ha az egyénnek megvan ehhez a nyelvi kompetenciája – az összmagyar/közmagyar standard, másrészt a szlovén nyelv tölti be (Bokor 2001: 44). A magyar nyelvváltozat(ok) elsősorban beszélt nyelvváltozat(ok), az írásbeliség szinte kizárólagosan szlovén nyelvű (lásd a médiafogyasztás nyelveit az ELDIA-eredményekben).

A Muravidéken is, akárcsak a Szlovén Köztársaság többi területén, a szlovén nyelv a vehikuláris nyelv a szlovén–magyar kommunikációban.⁸ A magyarok egymás közti kommunikációjának nyelve a magyar nyelv szlovéniai (muravidéki) kontaktusváltozata, azaz a vernakuláris nyelvváltozatuk. A magyarországi magyar–muravidéki magyar kommunikációban az összmagyar (közmagyar) standard a vehikuláris nyelv, feltéve, ha a muravidéki magyar beszélő is kettősnyelvű. E nélkül részleges – elsősorban lexikai szintű – meg nem értés, illetve félreértés zavarhatja meg a diskurzus folyamatosságát és kimenetelét.⁹

A Muravidék magyar lakossága többségét a saját (hazaias) nyelvváltozathoz egyfajta ellentmondásos viszony fűzi: idegenek előtt azt mondják (mert ezt tanulták az iskolában, és mert ezt hallják az anyaországi forrásokból is), hogy ők nem beszélnek helyesen magyarul (lásd a tiszta nyelvváltozat kérdését az ELDIA-eredményekben). A nyelvjárásiasságokat és a kontaktusjelenségeket (szlovenizmusokat) nyelvi hibának tartják, nem a nyelvi kontaktus természetes velejáróinak, nyelvhasználatukat ilyen szituációkban szégyellni látszanak, ez egynyelvűségi szemléletet, látszólag negatív attitűdöt takar. Ugyanakkor érzelmileg erősen kötődnek ehhez a nyelvváltozathoz, ezt tartják magyar (csoport)identitásuk legfontosabb tényezőjének, másságuk lényegének, az egymás közti természetes kommunikáció tökéletes eszközének. A határnyitás következtében egyre nagyobb a lehetősége a nyelvi kiegyenlítődésnek, a magyar nyelven belüli kettős- vagy többesnyelvűsödésnek. A beszélők – idegenek előtt – törekednek is a közmagyar standard használatára, ennek mértéke első-

⁸ A magyar és a szlovén két különböző eredetű és típusú nyelv, nagy a távolság köztük (a két nép a 9. századtól kezdve egymás mellett él, ennek nyomai mindkét nyelv szókészletében megtalálhatók). A kölcsönös megértés csak egy vehikuláris nyelv segítségével történhet meg. A magyar nem ért(het)i meg a szlovént nyelvvel-sajátítás/nyelvtanulás nélkül, és ez fordítva is így van (Hajdú 2003, Kiefer 2006).

⁹ A magyar–magyar kommunikációt elősegítendő készül, bővül folyamatosan a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózatban a magyar–magyar online szótár, amely a leggyakoribb államnyelvi eredetű kölcsönshozókat és kölcsönszerkezeteket tartalmazza.

sorban az adott beszélő nyelvi tudatától és nyelvi kompetenciájától függ. A közmagyar standard használatára törekszik tehát a kisebbség – elvileg ezt a nyelvváltozatot tanítják az iskolában, ezt közvetíti a kisebbségi média is –, ezt tartja a *helyes magyar beszédnek*, de nem tartja a sajátjának. A magyarországi magyarok nyelvének tartják, és csak kevesen azonosulnak vele (Bokor 2009: 77–108, Bernjak 2004: 11–56, Kolláth 2005: 43–51, 71–97, Bartha 2006, 2007).

Szlovéniai viszonylatban a Muravidék (Pomurje) az ország gazdaságilag legelmaradottabb területe, itt a legnagyobb a munkanélküliség, a lakosság többsége a mezőgazdaságból él, az iskolázottság is viszonylag alacsony. Az életszínvonal azonban még így is jóval magasabb a magyarországiénál. Ez, valamint a jelenlegi magyarországi társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok is hozzájárulnak ahhoz, hogy a magyar nyelv presztízse mind a magyar anyanyelvűek, mind a szlovének körében is leértékelődik (Bokor 2009, Kolláth 2005, Szondi 2005).

A magyar nemzeti közösség saját nyelvéhez fűződő attitűdtartalmait meghatározza a helyi nemzetiségi politika alakulása is. A közösséget elsősorban a nyelve tartja össze. A nyelv és a kultúra megőrzését szolgálja a viszonylag sok civil szervezet, a különböző kulturális egyesületek (Székely 1996, Szíjártó 1996, Göncz 2000a).

A szlovéniában élő magyarok anyaországgal rendelkező közösség. Az anyaországgal élénk kulturális és gazdasági kapcsolatokat ápolnak. A ma már virtuális országhatár nem jelent határokat a régiók együttműködésében, ez elsősorban kulturális, gazdasági, és turisztikai jellegű tevékenységekben mutatkozik meg.

A magyar nyelv már említett presztízsvesztéséhez nagymértékben hozzájárult a muravidéki kétnyelvű oktatási modell is. A Trianon utáni objektív erőviszonyok következtében eleve alacsonyabb presztízsvé vált magyar nyelv helyzetén a kisebb megszakításokkal 1959-ig létező egynyelvű iskola (nemzetiségi osztályok) sem tudott javítani (ráadásul nem adott megfelelő államnyelvi ismeretet sem). Az 1959-ben bevezetett, kisebbség és többség számára egyaránt kötelező kétnyelvű oktatási modell célkitűzése, miszerint mindkét nyelv egyenlő arányban van jelen az oktatásban (mind a magyar, mind a szlovén tantárgy és tannyelv is egyben), nem valósulhatott meg, sőt a kisebbségi magyar nyelv dominancia-vesztését eredményezte (Albina Nečak, Bernjak 1993, Bokor 2009, Kolláth 2005, Bartha 2006, Komac 1999).

Empirikus kutatások eredményei kimutatták, hogy a Muravidék magyarsága nagyon erősen kötődik saját településéhez, aztán saját régiójához, majd a volt Jugoszláviához, valamivel jobban ragaszkodik Európához, mint a mai szlovén államhoz (területi kötődés). A nemzeti

kötődést tekintve leginkább a régió magyarságához kötődik, majd a magyar nemzethez (Kolláth 2005: 49–51).

A magyarság kompakt tömbben élt az államváltáskor, a szórványosítás már az 1920-as években megkezdődött a betelepítésekkel, az ún. kolóniák kialakításával (Kovács 2004, Göncz 2000b). Napjaink tendenciája is a szórványosodás, ennek oka egyrészt a belső migráció, másrészt az identitástartalmak megváltozása és a másodnyelvi dominancia kialakulása. A külső, ismételt migráció még mindig jellemzi a közösséget, a gazdasági jellegű emigráció során általában először a férfiak mennek a célországba, aztán hazajönnek, és kiviszik magukkal a családot is. A hosszú időt ott töltők közül nyugdíjas korukban sokan visszatérnek a szülőföldjükre. A fiatalabb korosztály a mobilisabb, az idősebbekre a földrajzi stabilitás jellemző napjainkban, a nagyon erős lokális (nem regionális) identitás viszont még az elszármazottakban is megmarad.

2.3.2 Kulturális kontextus

A Muravidék kulturális élete igen gazdag, híres szülötteihez tartozik két nyelvtudósunk: Hadrovics László (1908–1997) nyelvészprofesszor, az MTA tagja, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő egyénisége, és Végh József (1912–1997), a 20. századi magyar dialektológia egyik vezéralakja. Végh József fő munkája, az *Őrségi és hetési nyelvatlasz* részben a Muravidékhez is kötődik (Pesti 2001).

Zala György (1858–1937) szobrász is Alsólendva szülötte volt, a lendvai várban emlékszobát neveztek el róla, mellszobrát Lendván a Színház-és Hangversenyerem előtti téren állították fel, a közterületet pedig róla nevezték el (Göncz 2009: 58–59). Zala György alkotása pl. a budapesti Hősök terén a Milleniumi Emlékmű.

Nagyon fontos szerepet tölt be a lendvai kultúrkörben vitéz Hadik Mihály személye, aki 1603-ban halt meg a törökök elleni harcban Lendva várának kapitányaként. Múmiáját a Szentháromság kápolnában őrzik.

A Bánffy-család élete összefonódik Lendva városának felemelkedésével (Göncz 2009. 40–46), ezért is viseli a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet egyik intézménye ezt a nevet.

Napjaink jeles alkotásai közül kiemelkedik a Szent István-szobor (Király Ferenc) vagy a Makovecz Imre által tervezett Színház- és Hangversenyerem Lendván.

A muravidéki származású Pandúr-család két kiváló festőt is adott a világnak: Pandúr Lajcsit (1913–1973) és fiát, a ma is élő és alkotó Ludvik Pandurt. Méltán híresek Göntér Endre,

Susanne Király Moss festők, Király Ferenc szobrász, Gálić Štefan (1944–1997) grafikus művei.¹⁰

A kulturális szimbólumok még mindig a kisebbségi csoport azonosulásának részét képezik, de pl. nem jellemző a népviselet hordása, csupán a kulturális rendezvényeken, fellépéseken alkalmával veszik fel a hagyományos ruhadarabokat. A muravidéki asszonyok népviseleti kelléke volt pl. a *pacsa*, a kontyra illesztett, jellemzően piros színű kontysapka (Szabó 2006: 103–104).

A népi hímzésnek ma is élő hagyománya van, hiszen napjainkban 11 aktívan működő hímzőkör létezik. Az idősebb tagok át tudják adni tudásukat a fiatalabbaknak, az elkészült művekből kiállítást is rendeznek. „A legismertebbek a fehér vászanhímzések, és mennyiségileg is ezek alkotják a legjelentősebb csoportot. Ezeknek a fehérhímzéseknek a nagyobb része szabadrajzú, virágmotívumos.”¹¹

1999 januárjától működik a **Muravidék Néptáncegyüttes**, amelynek ma huszonnégy fiatal tagja van, többnyire középiskolások és egyetemisták. Az együttes nevéhez fűződik a lendvai Nemzetközi Néptáncfesztivál. Ezt a rendezvényt 2005-től szervezik meg, amely zajlott már a Lendvai Szüret, illetve a Szent István-napi rendezvények keretén belül.¹² Ezek a programok jó közösség-szervezők, összetartják a közösséget. Szimbolikus értékűnek nevezhető a magyar sajtó, azaz a Népújság, a Muravidéki Magyar Rádió és a magyar műsorok az RTV SLO műsorán (bővebben lásd a 2.4.3.1. részben).

A magyar közösség életében fontos szerepük van a saját szervezésű kulturális programoknak, a néptáncsoportok műsorainak, a kórusok, népdalkörök hangversenyeinek. A húsvéti ünnepkör kapcsán megemlíthető a nagy hagyományú dobronaki tojásfestés, az elkészült „művekből” kiállítást is rendeznek. A közösség életét meghatározó eseményei még a disznóvágás, a karácsony, a farsang, a tollfosztás, a tökmagköpesztés, a húsvét, az aratás, a szüret, a kukoricafosztás, a lakodalom, a keresztelő, a tor, a búcsú. Lendva környékén még ma is sok tökmagolajat sajtolnak (Pivar 2000).

Nagyon fontos esemény a közösség életében a farsang, a Lendvai Szüret, a Szent István-napi rendezvények; illetve a Magyarország, Szlovénia és Horvátország közreműködésével minden

¹⁰ <http://www.kamra.si/Data/ZbirkaMonogrInLikovnihDelIPISK.pdf>

¹¹ http://www.mnmi-zkmn.si/himzesek/HTML/01_muravidek-hetes.php

¹² http://www.muravidek-ne.si/hun/hun_index.html

év szeptemberében megrendezett őszi vásár Lentiben. A lendvai szüret 1979-ben vette kezdetét. A rendezvény, amelyet hagyományosan szeptember második szombatján rendeznek meg, több mint 15 ezer látogatót vonz a városba, közülük sokan a szomszédos országokból érkeznek. A Bográcsfőző verseny (Bográcsfest) is egyre népszerűbb. A bográcsot, ezt a tipikus ételt különféle társasági események alkalmából készítik a szabadban, és a gasztronómiai hagyományok megőrzése mellett elkészítésének műhelytitkait is igyekeznek megtartani.¹³ A rendezvények kétnyelvűek, így mindenki részt vehet rajtuk.

Az 1993-ban alapított Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) széleskörű lehetőséget nyújt a magyar kultúra megnyilvánulása, megőrzése, közvetítése és művelése szempontjából. A 2004-ben felavatott Bánffy Központ fontos részlege a magyar könyvesbolt, amelyben magyarországi és Kárpát-medencei magyar kiadók könyvei egyaránt megtalálhatók. A muravidéki magyar és egyéb, a magyar kultúra szempontjából fontos kiadványok a könyvesbolt sajátos, de rendkívül fontos kínálatát képezik.¹⁴

A Művelődési és Promóciós Intézet Lendva (Zavod za kulturo in promocijo Lendava) 2004-ben alakult és a lendvai Színház- és Hangversenytermet üzemelteti, ahol magyar, szlovén, horvát színjátszócsoporthoz, színházak szerepelnek. A Magyar Nemzetiség Művelődési Intézet támogatásával 2005-ben megalakult a *DiáXínpad*, fiatal színészjelöltjei – középiskolások, ill. egyetemisták – magyar nyelven adnak elő klasszikus és modern magyar és nemzetközi darabokat. 2011-ben megújult a színtársulat, és *Egy és más vándorszínház* néven, új repertoárral, friss ambíciókkal terjeszti magyar nyelven az egyetememes kultúrát.

Zenei téren is aktív a közösség. A következő együttesek adnak elő magyar nyelven is: Life (lakodalmasszene), Over Mura-band, Halicanum, Metulji, Tilen Szarjas, 7 ate 9, Horvat Robi, Beno és Sunka (rapduó), Kontraband.

A kisebbségi irodalom elsődleges funkciója, hogy megőrizze, ápolja az anyanyelvet, az anyanyelvi kultúrát (politikuma sokszor meghaladja esztétikumát: a kisebbségi létformából következő alapvető kérdések megfogalmazására vonatkozik). A muravidéki magyar kontaktusváltozatot beszélő szerzők műveikben a magyar standardot használják, viszont szövegeik (formailag dőlt betűkkel jelölve) tartalmazzák a nyelvjárási elemeket. 1961-ben jelent meg Vljaj Lajos *Versek* című kötete, innen datálható a magyar nyelvű szlovéniai irodalom. A muravidéki magyar nyelvű líra a *Tavaszwárás* című kötet 1975-ös megjelenésével indult,

¹³ http://www.lendava-turizem.si/HU_vsebins.php?id=HU_08_tradicionalne_prireditve

¹⁴ http://www.mnmi-zkmn.si/HU_tartalom.php?id=HU_tar_banffy

ebben az akkor meghatározó 3 költő művei jelentek meg (Szomi Pál, Szúnyogh Sándor, Varga József). 1998-ban az *Igét őrizve* című antológia 3 költőnemzedék verseit tartalmazza (Báti Zsuzsa, Bence Lajos, Göncz László, Halász Albert, Rozsmán Erzsébet, Szúnyogh Sándor, Toplák József, Varga József, Vlaj Lajos, Zágorec-Csuka Judit). A kortárs költők közül kiemelhetjük Varga József (*Küldd a fényt!, Vallomás*), Halász Albert (*I KON OK*), Bence Lajos (*Hazatérítő*) és Zágorec-Csuka Judit (*Kiűzve az Édenből*) műveit. A Szlovéniai Magyar Írócsoport (1989–1997) 1997-től Szlovéniai Magyar Írók Társaságaként működik, 13 szlovéniai magyar író hozta létre. A Társaság érdekvédelmi szervezet, az MNMI-hez tartozik, de kollektív tagja a Magyar Írószövetségnek is (Zágorec-Csuka 2003: 62–64). A gyermekirodalom terén megemlíthetjük Bence Utrosa Gabriella (*Egy kis makk története és más mesék*), Varga József (*Naphívogató, Hang-bona*) és Bence Lajos *Napraforgó-papagáj* című kötetét.

Szabó Mária a néphagyományt és a régi szokásokat eleveníti fel műveiben (*Magyar nyelvi régiségek Lendvavidékről, Így játszottunk mi*), gyűjtőmunkája eredményeként született meg a *Tájszójegyzék* (a Lendva vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye). A szerzőket a közösség ismeri, szerteágazó tevékenységük révén a közéletnek és az oktatásnak is aktív résztvevői. Az irodalmi művek bemutatására és ismertetésére nagy hangsúlyt fektet a közösség, ez már a Muratáj 1990/2-es számából is látszik, amelynek célja az volt, hogy a szlovéniai magyar irodalom 30. évfordulójára antológiaszerűen összegyűjtsék a legfontosabb szerzők lírai alkotásait.

2.4 Nyelvek és kisebbségvédelem a gyakorlatban

2.4.1 A nyelvpolitikai gyakorlat általánosságban

Egy nyelv, annak használata és a nyelvet beszélő közösség vizsgálatának egyik legfontosabb szegmense a beszélők beállítódása, viszonyulása, attitűdje a nyelvek és beszélőik iránt. A nyelvhasználók ugyanis nem intézmények, jogok, hanem a saját megtapasztalt és érzékelt beállítódásuk alapján viselkednek és viszonyulnak a körülöttük lévő valósághoz, így a nyelvekhez is. Az attitűdtartalmak vizsgálata az, ami leginkább mérhetővé teszi, milyen változások zajlanak egy adott közösségben. A kisebbségi nyelv jövője szempontjából tehát mind a pozitív, mind a negatív beállítódásnak tényleges következményei vannak (Bartha 2006: 100).

Attitűdvizsgálatok a magyar és a szlovén nyelvre (esztétikum, nehézség, tanulhatóság), a nyelvi tudat, nyelvismeret, nyelvhasználat összefüggéseire, a nyelvválasztásban betöltött

szerepére vonatkozóan léteznek (Bokor 2009: 77–108; Bartha 2006: 100–103; Kolláth 2005: 43–51, 2007; 2008; Novak Lukanovič 2003a., 2003b., 2004). A vizsgálatok megállapítják, hogy a beszélők a magyar nyelvet nehezebbnek, bonyolultnak, nehezebben elsajátíthatónak tartják, mint a szlovént, függetlenül attól, hogy annak melyik nyelvváltozatáról van szó. Az esztétikai és érzelmi beállítódás tekintetében a muravidéki beszélők többsége a magyart részesíti előnyben (Bartha 2006: 100).

Miközben szépség tekintetében a magyar nyelv iránti attitűdök jóval pozitívabbak a szlovénénél, a nyelvek instrumentális szerepéről, helyi és nemzetközi használhatóságáról más másképp vélekednek a megkérdezettek. Az, hogy más nyelveket a magyarnál hasznosabbnak ítélnék, elsősorban nem a szlovén, hanem az angol, német és más világnyelvek viszonyában igaz (Bartha 2006: 102, az ELDIA-eredmények: 4.2.1.8-as fejezet).

A távolról s közlelől érintetteknek, tehát Szlovénia összlakosságának, illetve a kétnyelvű közoktatásban részt vevő diákok szüleinek, illetve a kétnyelvű terület vegyes nemzetiségű polgárainak attitűdjéről érdekes és tanulságos eredményekkel szolgál Komac Miran 2002-ben megjelent tanulmánya. Az 1990-es szlovén közvéleménykutatás (*Slovensko javno mnenje*) B25 kérdése (*Melyik jogokat ismerje el az állam az alábbiak közül a Szlovéniában élő őshonos nemzeti kisebbségeknek [az olaszoknak és a magyaroknak], s melyeket a bevándorlóknak [albánok, szerbek, horvátok, muzulmánok...]?*) kérdés a strukturális változók mentén rajzolja meg a szlovén társadalom kulturális pluralizmusának tartalmát (Komac 2002). A 12 állításra adott igen és nem válaszok százalékos arányából kiolvasható, hogy a változók sorrendje mindkét típusú kisebbségre vonatkozóan szinte ugyanaz (használhassák anyanyelvüket, éljenek kultúrájukkal, ápoljanak jó kapcsolatokat az anyaországukkal, de inkább ne legyenek önálló iskolák, és ne alakítsanak politikai pártokat), viszont az értékek mennyiségi mutatói – a sokkal kevesebb *igen* és a jóval több *nem* a bevándorlók esetében – mutatják meg, mennyire más súlyú a megkérdezettek tudatában a két különböző státuszú kisebbség. Az eredmények alapján az elemzők a társadalom tagjainak fejletlen alkalmazkodási készségét emelik ki, s azt, hogy a migrációs politika elfogultságaira való ilyen mérvű reakálás fejletlen kulturális pluralizmust takar (Komac 2002).

Az egymás nyelvről alkotott véleményeket elsősorban az iskolai nyelvhasználat kapcsán vizsgálták a kutatók. A lendvai lakosság (kisebbség és többség) pozitívan viszonyul a sok vitát kavará kétnyelvű oktatás nyelveihez: senki nem akar pl. egynyelvű osztályokat a kétnyelvűek helyett, jóllehet a magyarok szívesebben tanulnak szlovénul, mint a szlovének magyarul. A kétnyelvű oktatással meg vannak elégedve, az iskola nyelveket és kultúrákat összekötő szerepét hangsúlyozzák, s azt, hogy a két nyelv tudása értéket jelent az egész közösség számára (Novak Lukanovič 2003b).

A csoportközi előítéletek vizsgálata – az attitűdvizsgálatok részeként – a kulturális antropológia térhódításával egyre gyakoribbá válik. A muravidéki magyar kisebbség és a szlovén többség etnikai heterosztereotípiáiról szóló tudományos kutatásról nincs tudomásunk, a két nép történetében megmutatkozó előítéletekről, a szlovén történelemkönyvek nem elfogulatlan ítéletalkotásáról viszont több írás is beszámol (Demokrata 2006; Szilágyi 2009; Göncz László 2000), ezek sem mindig teljesen elfogulatlanok.

Szlovéniában van nyelvtörvény (2005), és elkészült a nyelvstratégia is (2007). Az Alkotmánnyal összhangban mind a szlovén nyelvtörvény (*Zakon o javni rabi slovenščini/ ZJSR*, 2004), mind pedig a szlovén nyelvstratégia (*Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011/ReNPJP0711*) a szlovén nyelv mellett mindkét kisebbségi nyelvet azonos védelemben részesíti.

2.4.2 A kisebbségi nyelv standardizációja

Köztudomású, hogy a muravidéki magyar nyelvhasználat két dologban merőben más, mint az anyaországi (Bokor 2009: 31, Kolláth 2005: 76). Egyrészt archaikusabb, nyelvjárásiasabb a kétszeres peremhelyzet, meg a térség létét merőben megváltoztató történelmi sors-események következtében. Másrészt erősen kontaktusos, a szlovenizmusok megléte ma már nem csak nyelvhasználati, de tendenciaként nyelvi szintű is egyben. A muravidéki magyar nyelvváltozat elsősorban kontaktusjelenségeitől az, ami. Mind a nyelvjárásba zártság (amely egyfajta fáziskésés, együtt az ún. nyelvi konzervativizmussal¹⁵), mind pedig a kontaktusosság az adott nyelvi kontaktushelyzet következménye.

Jóllehet a nyelvjárásiaságokat nem nagyon szokás a kontaktusjelenségek körébe sorolni – ez egyrészt érthető, hiszen kétféle, külső és belső nyelvi érintkezés következményeiről van szó – esetünkben elmondható, hogy a muravidéki kontaktusváltozat rendkívül erős, még írásban is előforduló nyelvjárás archaizmusait, amelyeket a mindenkori peremhelyzet már Trianon előtt is jelentősen konzervált, közvetve a nyelvi kontaktushelyzet őrizte meg. Nevezetesen az, hogy a magyar köznyelv nem jutott át az országhatáron először azért, mert Magyarország is csak a 20. század elején válhatott a gyakorlatban is általánossá, majd pedig a társadalmi-politikai helyzet ismert tényezőinek következtében. A magyar standard szerepét a nyelvi érintkezés síkján a szlovén vette át. Egyértelmű, hogy ez a helyzet a magyar nyelv-

¹⁵ A nyelvi konzervativizmus a nyelvi rendszer szempontjából elsősorban a szókészletben jelentkezik, valamint a szleng és a különféle zsargon jellegű nyelvváltozatok kevésbé markáns jelenlétében.

járásiasságokat érintetlenül hagyta, s ezzel egyúttal nagymértékben hozzájárult konzerválódásukhoz (Kolláth 2005: 76).

A magyar nemzeti közösséghez tartozók többsége kétnyelvű. A magyar nyelvük vernakuláris változatát használják a legtöbb beszédszituációban, anyanyelvi kettősnyelvűségük kialakulását (a vernakuláris mellett a közmagyar standard ismerete) gyorsítják napjaink társadalmi és szociokulturális változásai. Mivel a szlovént az iskolában tanulják (az általános iskola negyedik osztályától kezdve anyanyelvként, homogén csoportokban a szlovénnel), ezért a standardot beszélik, és nem a helyi szlovén nyelvjárást. Szlovén egyesnyelvűségüket/egykódúságukat a prekmurščinához, a muravidéki szlovén nyelvjáráshoz fűződő negatív attitűdjük is befolyásolja.

A multikulturális térség harmadik (számottevő) nyelve a horvát (lásd az önbevalláson alapuló nyelvi készségek értékeit a 4.2.1.3-as részben). A gyakorlat azt mutatja, hogy a szlovének könnyebben és gyorsabban megtanulnak horvátul, mint az itt élő/dolgozó horvátok szlovénul. A magyar nemzeti közösség tagjainak többsége érti a horvátot (a szerbhorvát nyelv az idősebb korosztály életét hosszú ideig meghatározta), beszélni azonban nem mindenki képes. Mind a szlovének, mind a magyarok pozitív attitűddel vannak a horvát nyelv iránt, elfogadják, sőt szeretik a horvát kultúrát. A standard nyelvváltozatot használják, gyakran nézik a horvát televízió adásait, szívesen vásárolják az újságokat és a folyóiratokat, mindezek bővítik nyelvismeretüket.

2.4.3 Nyelvhasználat különböző színtereken

2.4.3.1 Média

Szlovéniában a magyar kisebbségnek van magyar nyelvű rádiója, tévéadása, hetilapja, és megjelennek különböző periodikái is. A magyar nyelvű adások az interneten is hozzáférhetők (www.rtv slo.si).

A Muravidéki Magyar Rádió első adását 1958. december 2-ára datálják. Kezdetben nem volt stúdiója, de hetente háromszor jelentkezett, 10–15 percben. A rádió akkor szervezetileg a ljubljana-i központi rádióhoz tartozott Radio Murska Sobota néven. 2000-ben a Muravidéki Magyar Rádió mindennap reggel 5.45-től 19.00-ig szólt a hallgatókhoz. 2004-ben kapott új, korszerű stúdiót a rádió és a tévé, 2007-től pedig – a napi műsorok ismétlésével – az MMR éjfélig sugározza műsorát. A Muravidéki Magyar Rádió programja az informatív műsorokra épül, de emellett gyermek- és ifjúsági műsorokat, kulturális, művelődéstörténeti, történelmi,

gazdasági, mezőgazdasági és politikai témájú adásokat is kínál. Ezeket kilenc főállású újságíró, három technikus és egy zenei szerkesztő készíti, mintegy 15 állandó külső munkatárs segítségével. A program teljes egészében magyar nyelvű (www.rtv slo.si/mmr/).

A szlovéniai magyar nemzeti közösség első tévéadását 1978 őszén közvetítette a Szlovén Televízió. A kéthetenként műsorra tűzött, tizenöt perces, kétnyelvű, feliratozott adás hamarosan félórásra bővült. 1983 januárjától 1985 áprilisáig Hidak/Mostovi/Ponti néven szerepelt, és mind az olasz, mind a magyar kisebbség életéről szólt, mégpedig három nyelven. A Hidak/Mostovi hamarosan ismét kétnyelvű adás lett, a magyar kisebbség tévé-műsorává vált. A szerkesztőség kezdetben Ljubljánában működött, majd Muraszombatba költözött, és végül 1992-ben megalakult a lendvai szerkesztőség. Ma a magyar nyelvű tévéadásokat 11 főállású és több állandó külső munkatárs készíti. A televíziós stúdió heti négyszer félórás magyar nyelvű műsorát Szlovénia egész területén sugározzák.

A **Népújság, a szlovéniai magyarok hetilapja** 2009-ben ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. Jelenlegi megbízott igazgatója Tomka Tibor, felelős szerkesztője Király M. Jutka (www.nepuj sag.net).

A Knjižnica Lendava – **Könyvtár Lendva** hét község (Lendva, Dobronak, Turnišče, Črenšovci, Odranci, Kobilje, Velika Polana) területén végzi a könyvtári tevékenységet. A könyvtár alaptevékenységei közé tartozik: dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, feltárása, kölcsönzése, olvasótermi használat lehetősége, információközvetítés, internet szolgáltatások, különböző rendezvények szervezése (meseórák, irodalmi vetélkedők, bábjátékok, író-olvasó találkozók stb.) A 2001-es új könyvtári törvény előírja, hogy a kétnyelvű területen működő könyvtárak kötelesek az ott élő nemzetiség számára a nemzetiség nyelvén biztosítani a könyvtári tevékenységet. A könyvtár 12 embert foglalkoztat, igazgatója dr. Halász Albert (www.knjiznica-lendava.si/hu).

A **Muratáj** című irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat a Szlovéniában élő magyarok általános hungarológiai tevékenységének újabb vívmányaként jelent meg 1988-ban. Főszerkesztője Bence Lajos.

A **Naptár** – a szlovéniai magyarok évkönyve – 1960-ban jelent meg először, s tartalmilag a Muravidéken létező szlovén nyelvű *Zadružni koledar* című évkönyvhöz hasonlít. 1998-tól a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet közösen adja ki 1800 példányban.

A **Lendvai Füzetek – Lendavski zvezki** kétnyelvű tematikus kiadvány több mint 30 éves múltat tekint vissza a muravidéki magyar és kétnyelvű (magyar–szlovén) sajtótörténetben.

Először 1973-ban jelent meg, a valóságirodalom gyűjtőnév alá sorolható írásokkal. Főleg helytörténetitörténeti és politológiai, nemzetiségpolitikai tárgyú témákkal foglalkozik (Zágorec-Csuka 2005).

A **Lindua** című folyóirat jelenleg a IV. évfolyamát éli, többnyelvű (magyar, szlovén, horvát, angol, német) kulturális folyóirat. Főszerkesztője Vida Törnar Judit.

Az új (modern) média fogyasztásának mintáiról kevés adat áll rendelkezésre. A fiatalok a legtöbbször szlovén nyelven használják az internetes honlapokat, de van, aki a magyar nyelvű kapcsolattartó-portálon is (iwiw) jelen van, illetve a facebookon magyarul is ír. Az ELDIA kutatás behatóan vizsgálja a kisebbségi és a többségi közösség médiafogyasztásának nyelvi tényezőit.

2.4.3.2 Oktatás

A magyar–szlovén kétnyelvű területen 1959 óta csak kétnyelvű közoktatási intézmények működnek, ezekben szlovénul és magyarul folyik az általános és középiskolai oktatás minden diák számára, nemzetiségi hovatartozástól függetlenül. A kisebbségi nyelv tanulása és a kisebbségi nyelven tanulás tehát a többségi diákoknak is kötelező.

A Muravidéken 1961 óta államilag finanszírozott kétnyelvű óvodák vannak, két évvel a kétnyelvű általános iskolai oktatás bevezetése után jöttek létre. 1993-tól kezdve az óvoda is az oktatási rendszer szerves része, és az Oktatási, Tudományos és Sport Minisztérium felügyelete alá tartozik. Az óvodák nevelési-oktatási tevékenységét 1999 óta a *Nemzeti kurikulum az óvodák számára* című dokumentum határozza meg. A 2002-ben bevezetett kilencéves általános iskolai program egyéves iskolaelőkészítője felkészíti a nagycsoportos (magyar és szlovén anyanyelvű) óvodásokat a kétnyelvű általános iskolai oktatásra. A szülőknek ezért nem kell többet fizetniük, a részvétel nem kötelező. A nemzeti közösség csúcsszervezete napjainkban egyre többször hangsúlyozza, hogy a kétnyelvű óvodai program kötelezővé tétele javítana a kétnyelvű oktatás mai helyzetén.

A Muravidék *kéttannyelvű oktatása* 1959-ben váltotta fel az elnéptelenedett nemzetiségi (egynyelvű) osztályokat. A mintaszerűnek gondolt oktatásforma – utópisztikus, kétutas immerziós modell, célirányos (kétirányú) párhuzamos módszer: egyazon tanórán mindkét tannyelvet használják, azonos arányban¹⁶ – fél évszázad alatt nem váltotta be a hozzá fűzött

¹⁶ Az általános iskola első három évében az *egy személy – egy nyelv* elve alapján folyik a kétnyelvű oktatás.

reményeket, inkább csak utópia maradt, a kétnyelvűségnek nem a pozitív, hozzáadó változatát eredményezte. Nemcsak adott, hanem el is vett, s ezzel a kisebbségi anyanyelvnek nemcsak a dominanciája, de az egyenrangúsága is illúzió maradt csupán. A muravidéki modell ma már inkább másodnyelvű oktatás a magyarok számára, amelyben az anyanyelvnek egyre kevesebb szerep és színtér marad (a magyar nyelv használata az általános iskola harmadik harmadára elméletileg 30%-ra esik vissza). Az órák többségén néhány szakszó rögzítése jelenti a magyarnyelvűséget (a táblai vázlatnak kétnyelvűnek kell lennie), minden más többnyire szlovénul folyik.

Következményei a kisebbségi anyanyelvi szaknyelvek hiánya, a kódvált(ogat)ás és a kisebbségi nyelv presztízscsökkenése, az anyanyelv visszaszorulása s az esetleges nyelvcsere. A magyarok számára tehát ez inkább egyfajta átirányítási program, amelynek eredménye nem az anyanyelv megmaradása, hanem a többségi nyelvre való átállás.

Főleg a szakma kisebbségi képviselői beszélnek a kétnyelvű iskola csődjéről, az annak idején elsősorban „politikai célzattal” megfogalmazott elvárás-oldal látszatjelenségeiről (pl. Bence 1994, 2001, 2011; Varga 2002). A szándék és a megvalósulás közti ellentmondások okaként annak módszertani kidolgozatlanságát, a tanárok hiányos módszertani képzettségét s a viszonylagos szakmai magukra maradáást említik (Kolláth 2007c: 75; 2008a).

2002-ben a kilencosztályos általános iskolai program megújult, korszerűsített, a tudományok legújabb eredményeit szem előtt tartó, a kor kihívásainak megfelelni akaró *tantervekkel* indult. A magyar nyelv tanításában – mindkét szinten – a kommunikáció-központúság és a kompetenciaalapúság került középpontba. Hangsúlyeltolódás történt a nem művészi szövegek elemzése javára (a művészi szövegek elemzése csak 40%-ban van jelen a tantervben). Az irodalom oktatásában maradt a hagyományos kronologikus kánon (irodalomtörténeti és nem irodalomelméleti a megközelítés), de itt is nagyobb szerephez jut a kortárs gyermek- és ifjúsági irodalom. Természetesen kiegészül a tananyag a muravidéki magyar irodalom több alkotásával is. A középiskolai tantervek tartalmi megújítása 2010-re fejeződött be, ennek megfelelően 2012-ben valamelyest módosult az általános érettségi vizsga követelményrendszere és szerkezete is.

Mivel a szlovén anyanyelvű diákok nem válnak (funkcionális) kétnyelvűvé a kétnyelvű oktatásban (ennek okai mélyre nyúlnak, és elsősorban nem csak nyelvek), az oktatáson kívül is többnyire szlovénul folyik a kommunikáció. A magyarok nyelvválasztása több tényezőtől függhet: a témától, a beszélőtárstól (tud-e magyarul vagy csak szlovénul), és a magyar nyelvhez (és használóihoz) fűződő attitűdtől (Novak Lukanovič 2003, Kolláth 2005. 166–185., Bartha 2007).

A kéttannyelvű iskolák tanárainak a törvények értelmében mindkét nyelvet tudniuk kell, ezt megfelelő bizonyítvánnyal, diplomával vagy nyelvvizsgával bizonyítaniuk is kell. Az állam ezt a külön tudást anyagiakban is elismeri, az ún. kétnyelvűségi pótlék a tanári fizetés 20%-a. Mindennek ellenére napjainkban egyre többször említetik a szaktanárok – különösen a középiskolában oktatók – nem megfelelő magyar (szak)nyelvi kompetenciája, amely meghatározza a két tanítási nyelv erőviszonyait és helyzetét.

Jóllehet mind a tudományos kutatások eredményei, mind az iskolai gyakorlat tendenciái rámutatnak a kétnyelvű oktatási modell megvalósításában és eredményeiben megmutatkozó problémákra, a kisebbségi anyanyelv állandó és fokozatos dominanciavesztésére, mégis egyértelmű, hogy a magyar nyelv megmaradása csak a kétnyelvű oktatáson belül képzelhető el (a magyar lakosság nem akar csak egynyelvű oktatást, nem akar szegregációt, hiszen létét és jövőjét Szlovéniában éli és képzei el, minimális jelentkező lenne a kisebbségi nyelvű osztályokba), a kétnyelvű oktatásnak tehát nincs a gyakorlatban alternatívája (Bokor 2009, Bartha 2007, Bernjak 2004, Kolláth 2005, 2009 és passim).

Egynyelvű osztályok, illetve kisebbségi nyelvű iskola alapításhoz a jelenlegi törvénykezés megváltoztatására lenne szükség. A magyarok csúcsszervezete is a kétnyelvű iskolák mellett érvel, hangsúlyozva az oktatási modell hozzáadott értékeit, ezért nem tervez törvényjavaslatot ebben a témában. Szükségesnek látja viszont – a szakmával egyetértve – a jelenlegi gyakorlat belső innovációját.

A szlovén felsőoktatás túl van a bolognai átalakuláson. Szlovéniában nincs magyar nyelvű, csak magyar nyelvi felsőoktatás. Ez utóbbi 2008-ig egyetlen lehetőséget jelentett: a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi (2006-ig Pedagógiai) Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén (Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Oddelek za madžarski jezik in književnost) kétszakos tanárképző programot választva lehetett magyar szakos egyetemi diplomát szerezni. A hallgatók bármely más szakkal párosíthatták a magyart, mind a másik szakot, mind az általános tantárgyakat csak szlovénul lehet(ett) végezni. Az oktatási programba – a kisebbségi külön jogok értelmében – évfolyamonként öt fő iratkozhatott be.

A 2008/2009-es tanévben indult a Magyar nyelv és irodalom alapszakos (BA) program, ezen kívül – a Fordítástudományi Tanszéken, a Magyar Tanszék közreműködésével – megindult a magyar–szlovén fordító és tolmácsolás is. Ma már mester fokú Magyar szakos tanárképzés is folyik a tanszéken, és 2010 óta akkreditált nyelvészeti doktori program is az ambiciózus hallgatójelöltek rendelkezésére áll. Ezzel teljes vertikumúvá vált Szlovéniában a magyar szakos képzés.

A Maribori Egyetem Pedagógiai Karán az általános iskola alsó tagozatának tanítói kapnak diplomát, a képzés csak szlovén nyelvű (oktatniuk viszont a kétnyelvű oktatásban mindkét nyelven kell). A Tanszék lektori óráin ezért 4 féléven keresztül, heti 2x45 percben tanulhatnak anyanyelvükön nyelvet, irodalmat, kultúrát, oktatásmódszertant. A kurzus végén vizsgát tehetnek, amely feljogosítja őket a kétnyelvű oktatásra (igazolást kapnak tudásszintjükéről). Az óvodapedagógusok és a tanítók magyar nyelvű képzésének megoldását mind a közösség, mind a szakma évek óta szorgalmazza.

A muravidéki magyarság többi értelmiségének képzése Szlovénia egyetemein szlovén nyelvű programokban történik. Ljubljánában és a Maribori Tanszéken a muravidéki egyetemisták heti két órában lektori szinten is tanulhatják anyanyelvüket és a magyar szaknyelvet. A lektori hallgatók száma évenként változó. A hallgatók kis számban igénybe veszik a magyarországi ösztöndíjakat, a nyári egyetemi kurzusokat is.

2.4.3.3 Vegyes házasságok

A 2002-es népszámlálás adatai szerint 497 magyar–szlovén vegyes házasság létezik Szlovéniában. A homogén magyar házasságok aránya kb. 60%-a a magyarok által kötött összes házasságnak, azaz a magyarok mintegy 40%-a heterogén házassági közösségben él. Leggyakoribbak a magyar–szlovén vegyes házasságok (kb. 30%), de vannak magyar–horvát és a magyar–szerb házasságok is (Komac 2007: 521).

Vannak kutatások a magyar–szlovén vegyes házasságban élők névhasználatáról, névdivatjáról és az identitás összefüggéseiről (Varga 1999, 2003, 2008: 38-43; Zágorec-Csuka 2010).

Bartha Csilla 2003 és 2004 között végzett muravidéki átfogó szociolingvisztikai kutatása kitért arra is, milyennek tartják a megkérdezettek a vegyes házasságban élő szlovének magyar nyelv-tudását. A beszéd vonatkozásában ezt közepesre értékelik, viszont az írni-olvasni tudás értékei jóval alacsonyabbak. A nem vegyes házasságban élő szlovének magyar kompetenciájáról még kedvezőtlenebbül nyilatkoztak (Bartha 2006: 96). A koperi egyetem kutatócsoportjának a közelmúltban publikált kutatási eredményei (Čok szerk. 2009)¹⁷ a) a szlovéniai kétnyelvű oktatási modellek hatékonyságát reprezentálják, ebben a vegyes házasságból származó diákok nyelvismeretéről, nyelvhasználatáról, nyelvválasztási szokásairól és a nyelvi attitűdtartalmairól is képet kapunk (Nećak Lük 2009: 51–63).

¹⁷ A megkérdezett 101 muravidéki diák közül 33 tanult a magyar, 68 pedig a szlovén anyanyelvi csoportban.

2.5 Nyelvek kontaktusban és nyelvmegtartás

2.5.1 A szóban forgó nyelv általános leírása

A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád finnugor ágának ugor csoportjához tartozik, legközelebbi nyelvrokonai a Szibériában élő hantik (osztjások) és manysik (vogulok). A magyarok ősei kb. 2500 évvel ezelőtt váltak ki az ugor közösségből. A magyarok belső elnevezése a magyar, a külső név szinte nyelvenként változik: *ungarisch, Hungarian, venger, ungur*.

A magyar nyeli helyzet eléggé sajátos Európa közepén: Trianonnal véget ért ugyanis a nyelv történetében az a korszak, amikor a magyar nyelvet a magyarországi magyar nyelvvel lehetett azonosítani. Azzal, hogy az „új” határok embereket, közösségeket léptek át, új szakasz kezdődött a nyelv fejlődésében: a Kárpát-medencében a magyar anyanyelv nyolc országban nyolcféleképpen él, alakul, változik.¹⁸

A nyelv legalapvetőbb tulajdonsága az állandó változás és a változatokban élés. A magyarországi rendszerváltás óta (1990) – elsősorban a szociolingvisták körében – felmerült a magyar nyelv többközpontúságának kérdése is (Lanstyák 1998), a téma vitát vált ki a magyar nyelvtudományon belül (a vita alapvető kérdéseiről részletesen lásd: Kontra–Saly szerk. 1998).

A magyar nyelv sajátos helyzetéből adódóan mind a belső (többszenvelűség/többskódúság: standard, területi és állami nyelvváltozatok), mind a külső nyelvi diverzitásnak (többszenvelűség) nagyon nagy szerepe van. A belső elsősorban a nyelvmegmaradást, a külső az európai integrációt is szolgálja.

A magyar nemzet határokon átívelő egységét (kulturális nemzet) ma elsősorban a közös nyelv s az általa megtestesített közös kultúra tartja fenn. A magyar nyelv helyzete a harmadik évezredben, az egységesülő Európában csakis az *egyetemes (össz)magyar nyelv* kontextusában mutatható be hitelesen.

¹⁸ Magyarországon kívül hét környező országban él magyar anyanyelvű beszélőközösség: a négy nagyrégióban: a romániai Erdélyben (Er), a déli-szlovákiai Felvidéken (Fv), az ukránai Kárpátalján (Ka) és a szerbiai Vajdaságban (Va), valamint a három kiserégióban: az ausztriai Burgenlandban (Őrvidék/Öv), a szlovénai Muravidéken (Prekmurje)(Mv) és a Horvátországi Drávaszögben (Hv).

A reális kép felvázolásához a kérdést kétfelől célszerű megközelíteni. A magyar nyelv belső állapota teljesen normális és megfelelő, hiszen él: beszélnek és használják. Külső állapota viszont – az tehát, hogy kik és mire használják, hol és hányan – már nem olyan megnyugtató, mert beszélőinek kb. egyötöde él kisebbségben, s ott fennáll a veszély, hogy a magyar anyanyelv *korlátozott használatú nyelvvé* válik (Nádasdy 2006). Másrészt meg kell próbálni eloszlatni a legelevenebben élő *magyarnyelvi mítoszokat* (Lanstyák 2004a), hogy eltűnjenek azok a rossz beidegződések, amelyek még mindig meghatározzák a magyar közösségek (anya)nyelvi identitásának tartalmát és alakulását.

Önállóvá viszonylag régen vált, s ennek az „éltes kornak” megvannak a maga következményei. A már sztereotípiának számító kuriózum-jelleg, a nyelvi magunkra maradás itt, Európa közepén leginkább abban fogható meg, hogy a magyar nyelv ma már alig hasonlít rokonaira. A magyar beszélőnek nem lehet olyan élménye, hogy jól-rosszul megért más, az övétől enyhén különböző nyelveket (Nádasdy 2005).¹⁹

A külső régiók magyar nyelvének, a magyar nyelv állami változatainak jövője három dolgon múlik elsősorban: egyrészt a beszélők megfelelő nyelvi kompetenciáján (elsődleges és másodlagos nyelvi szocializáció az anyanyelven, az anyanyelv dominanciája),²⁰ másrészt a kisebbségi anyanyelvváltozat nyelvhasználati színtereinek megtartásán (törvényi szabályozás, jogi státusz), s harmadsorban a beszélők pozitív nyelvi tudatán, azon a tényen, hogy akarják-e a kisebbségi beszélők használni anyanyelvüket. A megmaradás érdekében a magyar nyelv presztízsének emelése égető szükségszerűség²¹ (Kolláth 2005: 72–73).

¹⁹ Azt sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ez az *egységesítési vágy* a politikai széttagoztság (Trianon) miatt is érthető, hiszen a magyar nyelv ma még a legtöbb közösségben a magyar identitás fő hordozója.

²⁰ Az anyanyelven történő elsődleges szocializáció lenne a táptalaja az anyanyelvdomináns kétnyelvűségnek: anyanyelvű szocializáció nélkül egy kisebbségi nyelv hosszabb távon kihálásra van ítélve. Köztudomású, hogy a Muravidéken domiancia-váltás történt: másodnyelv-domináns a kétnyelvűség. A helyzetért leginkább a vegyes házasságokat teszik felelőssé. A kétnyelvű oktatásban az anyanyelv dominanciája csak és kizárólagosan az általános iskola alsó tagozatában érvényesül. Ott is erőteljesen tanárfüggő, s erősen befolyásolja még az adott település, az adott osztályközösség magyar nyelvi attitűdje (Kolláth 2005: 73).

²¹ Egy nyelv *presztízsének* meghatározásában Weinreich, Kloss és Fishman szerint számos tényező közrejátszik. A nyelvnek a társadalmi előrehaladásban játszott szerepe, beszélőinek presztízse, a tudományban és a technikában való alkalmazásának mértéke, az irodalmi örökség gazdagsága, a nemzetközi érintkezésben való használat, esetleg bizonyos belső tulajdonságai (dallamossága, szépsége, árnyaltsága, ereje), azaz a státusz, a használati, a kulturális, a tudományos és a szimbolikus érték pozitív elemei. Minden nyelv életképessége ezektől függ: minél nagyobb egy nyelv vagy nyelvváltozat presztízse és minél kisebb a stigmatizáltsága, annál tágabb használati köre, annál nagyobb fennmaradási potenciálja (Kolláth 2005: 72).

A Muravidéken (Prekmurje) Trianon óta él a szlovén és a magyar nyelv közvetlen kontaktusban. Mivel a két nyelvnek mind az eredete (a szlovén indogermán nyelv, a magyar finnugor), mind a típusa eltérő (a szlovén flektáló, a magyar agglutináló), a kölcsönös megértést nem segíti elő sem a szókincs, sem a grammatika.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a mindennapi nyelvhasználat alakulását, az érintkező nyelvek erőviszonyait, a külső és belső nyelvválasztás tendenciáit a Muravidéken (Prekmurje) alapvetően nemnyelvi körülmények határozzák meg.

A két érintkező nyelv viszonyában a többségi nyelv a nagyobb presztízsű, hatása a kisebbségi magyar nyelvre nagyon erős, elsősorban a lexika területén. Az anyanyelváltozatban megjelenő nyelvi hiány (a beszélők nyelvtudásának különféle hiányosságai, a szókincsben lexikális rés) elsősorban mondaton belüli bázistartó kódváltással és szókölcsonzással küszöbölődik ki (Lanstyák 2006: 107–113). A kisebbségi nyelv használati körét, életterét a elsősorban korpusztervezéssel, megfelelő kétnyelvűségi szemléletű (a kétnyelvűek magyar nyelve nem lehet azonos az egynyelvűekével, a második nyelv/a környezet nyelve nem hibaforrás) nyelvi ismeretterjesztéssel (presztízstervezés), az elsajátítástervezés (oktatás) alakításával próbáljuk növelni. A magyar anyanyelv regionális hivatalos nyelv státuszán kívül a helyi vernakuláris változathoz is pozitív viszonyt kell kialakítani kisebbségben és többségben egyaránt (a nyelvi tudat formálása).

Az angol nyelv hatása a szlovénen keresztül érződik inkább (szlovénes alakváltozatban kerülnek az idegen szavak a magyar nyelvhasználatba). Az idegen nyelvből való adaptálás csak olyan esetekben szükséges, amikor az adott társadalmi háttér és a szociolingvisztikai helyzet következtében az adott valóságdarab megnevezésére nincs megfelelő szó, mert az eltér az anyaország nyelvi képétől.

2.5.2 Egynyelvűség, kétnyelvűség, többnyelvűség

A magyar közösség körében elvétve találni már csak magyar egynyelvűt, ők azok közül az idősek közül kerültek ki, akik nem jártak szlovén iskolába, és életük során szinte sohase hagyták el magyar (többségű) szülőfalujukat. A társadalmi kétnyelvűség a magyarok körében egyéni kétnyelvűséggel társul, a szlovének esetében nem (unilaterális kétnyelvűség, amely nagyban meghatározza a magyar nyelv visszaszoruló helyzetét). A homogén magyar családból származó gyerekek az óvodai heterogén csoportokban tanulják meg a szlovént, a vegyes házasságokban a legtöbb gyerek szlovénul szocializálódik. A muravidéki magyarok nagyon kedvelik a horvát nyelvet és kultúrát is, legtöbbjük receptív szinten, de sokuk produktív szinten is bírja a horvát (és a szerb) nyelvet.

A magyar anyanyelvűek többségének első nyelve a közoktatás végére nem a magyar anyanyelv, hanem a szlovén államnyelv lesz: a nyelvi helyzetet a magyar nyelv térvesztése, a szlovén nyelv egyre erősödő dominanciája jellemzi. Mind a többségi nemzeti, mint a magyarországi kutatások alátámasztják ezt: a beszélők minden korosztálya – különböző mértékben ugyan – magyar nyelvi kompetenciájának gyengüléséről számol be (Bartha 2007; Kolláth 2005; Novak-Lukanovič 2003a, b).

A muravidéki nyelvi kontaktushelyzet nem stabil kétnyelvűségi helyzet, ezért a tradicionális diglossziamodell (Ferguson 1959: 354) csak részben alkalmazható (az emelkedett és a közönséges kódot két külön nyelv testesíti meg). A többségi-kisebbségi nyelv viszonyában a szlovén tölti be az emelkedett kód szerepét, a magyar nyelvhasználaton belül viszont inkább egyfajta produktív-receptív diglosszia látszik érvényesülni (Hoffmann 2006: 164): a beszéd szinte kizárólag kontaktusnyelvjárásban történik, a közmagyar standard viszont elsődlegesen az olvasás nyelvváltozata. Mérföldkőnek tekinthető az 1989-es magyar rendszerváltás, a határnyitás, amely hozzáférhetővé tette az addig vasfüggönnyel elzárt magyarországi standard dialektust a kisebbségben élő magyar nyelvi közösség számára, más kontextusba helyezve ezzel a magyar–magyar kommunikációt.

A magyar nyelvközösség Trianonnal gyökeresen megváltozott helyzete a magyar szókészlet szétfejlődésében mutatkozik meg elsősorban: mind az anyaországtól való elválasztottság, mind a másik nyelv ismeretének és használatának kiterjedése oda vezetett, hogy az új nyelvi igények kielégítésének legfőbb eszközévé az államnyelvből való kölcsönzés vált (ld. 5.1.4-es fejezet). A folyamat az anyanyelv(változat) működőképességének megőrzését szolgálja: a kölcsönszavak javarészt olyan tárgyak, fogalmak, intézmények stb. megnevezésére szolgálnak, amelyeket a határon túli magyar közösségek beszélői Trianon előtt nem ismertek. Nyelvi következményei közül a nyelvi hiány kialakulását és állandósulását kell megemlíteni (Lanstyák 2008: 125).

A szétfejlődés elsődleges terepe az államigazgatáshoz, illetve az eltérő intézményrendszerhez kapcsolódó szakszókincs és kifejezőmód, így tehát a magyar nyelv állami változatai között mindenekelőtt a hivatali, jogtudományi és más szaknyelvi regiszterekben, valamint az ezekből merítő publicisztikában vannak eltérések (Lanstyák 2002). Hangsúlyozni kell, hogy a nyelvi szétfejlődés egyáltalán nem veszélyes folyamat addig, amíg *természetes*, viszont a nyelv fejlődésének is árthat egy központi, merev kodifikáció, amely ignorálja a külső régiók magyar nyelvhasználatának sajátosságait (magyar–magyar stigmatizáció).

A két nyelv tudásának mértéke szerint a magyar közösségben vannak balansz (kiegyenlített) kétnyelvűek, tehát olyanok, akiknek esetében a két nyelv tudása egyen-

súlyban van, ekvivalens jellegű. Magyar egynyelvűeket, illetve magyardomináns kétnyelvűeket ma már inkább csak az idősebbek körében találunk, ők az a korosztály, amelyik soha nem járt szlovén iskolába. A többség ma már egyenlőtlen (szlovéndomináns) kétnyelvű, a két nyelv egymáshoz viszonyított kompetenciáját illetően kézzelfogható különbségek mutatkoznak.

A szlovének esetében a nyelvi dominancia az anyanyelv dominanciáját jelenti, míg a magyarokéban a másodnyelvét. Az anyanyelv használati színtereinek csökkenése következtében, az alapvetően egyoldalú kétnyelvűségben a magyarnyelvűség az informális helyzetekre korlátozódik. A formális szituációkban, a közéleti-szakmai kommunikációban viszont az eredetileg szlovén másodnyelv egyre inkább első nyelvvé válik. A szlovének körében a magyar másodnyelv csak a receptivitásig jut el (sokuk megérti a hallott vagy olvasott szöveget), produktív használatára viszonylag kevesen képesek.

A magyar nyelv leggyakrabban és legmagasabb kompetenciával a beszédben van jelen, ez azonban empirikus adatok alapján is a kontaktusnyelvjárás, és nem a standard. Bartha megállapítása szerint az iskolázottság mértéke a magyar közösségben egyenesen arányos a szlovén nyelven való írással és olvasással. A szlovén nyelvtudásukat magasra értékelik a kisebbségi csoport tagjai, főleg a 39 év alattiak, a magasabb iskolázottságúak és a nők (Bartha 2007: 92–96).

A közösség oktatáspolitikusai és tanárai elvileg ragaszkodnak a közmagyar standardhoz (tantervek, hivatalos nyilatkozatok), a gyakorlat viszont mást mutat: a magyar nyelv – az anyanyelvi magyarórák kivételével – a helyi kontaktusváltozatot jelenti a kétnyelvű oktatásban. Meggyőződésünk, hogy a vernakuláris változat oktatásban betöltött szerepének hivatalos elismerése, elfogadtatása a jövő, e nyelvváltozat státuszának megerősítése elősegítené a nyelvi megmaradást (additív és nem szubtraktív oktatás). A közmagyar standard erőltetése a vernakuláris szemben nyelvváltozatvesztést jelent, s ez a kis lélekszámú közösségben meggyorsíthatja a nyelvvesztés folyamatát.

Az utóbbi időkben két „projekt” megvalósításán dolgozik a szlovén oktatáspolitikai, mindkettő a többnyelvűséget szolgálja: az első idegen nyelv korai oktatásának fokozatos bevezetésén (a második harmad helyett az az első harmadban kezdenék az oktatást),²² illetve a második idegen nyelv fokozatos bevezetésén a harmadik harmad oktatási programjába (a 7.

²² Az első idegen nyelv korai oktatásának 2013/2014-es bevezetését kísérleti oktatások előznék meg országsszerte, a kétnyelvű területen való bevezetésének lehetőségein, a megoldásokon szakmai munkabizottság dolgozik.

osztálytól kezdődően, kötelező vagy választható jelleggel).²³ A jogszabály 4. cikkelye alapján (Jogszabály a második idegen nyelv általános iskolai fokozatos bevezetéséről/Pravilnik o postopnem uvajanju drugega tujega jezika v osnovni šoli) második idegen nyelvként a német, az olasz, a magyar, a horvát, a francia és az angol szerepelhet.

A magyar nyelv eszerint Szlovénia bármelyik általános iskolájában tanítható lesz elvileg, ha van rá megfelelő számú jelentkező és megfelelő végzettségű oktató: ez nagyban emelheti a magyar nyelv szlovéniai, és ezzel együtt muravidéki presztízsét.

A Muravidék kétnyelvű oktatási intézményeiben mindkét innováció különösen nagy körültekintést követel, hiszen az alacsonyabb presztízsű kisebbségi magyar anyanyelv megmaradását a napjainkban szinte elengedhetetlen többnyelvűvé válásnak nem szabad veszélyeztetnie.

A magyar nyelv használata a kétnyelvű területen minden szintéren alkotmányos jog. A gyakorlatban a familiáris szituációk magyar–magyar kommunikációjában érvényesül többkevesebb következetességgel a vernakuláris nyelvváltozat. A szlovénekkel való kommunikációban a szlovén a vehikuláris nyelv. A kétnyelvű oktatásban is visszaszorul a magyar nyelv, csak anyanyelvi oktatássá válik az anyanyelvű helyett. A közmagyar standard elsajátíttatása – megfelelő szaktantárgyi támogatottság hiányában, ill. a megváltozott identitástartalmak miatt – nem valósul meg, ill. a szülőföldön maradók nagyon rövid időn belül „visszatanulják” a vernakulárist, hiszen a családban, barátokkal, az otthoniakkal, informális szituációkban, ha magyarul beszélnek, ezt használják (lásd később az ELDIA-eredményeket).

Néhány konkrét nyelvhasználati szintér és a nyelvválasztási stratégiák összefüggéséről megállapítható, hogy az informális szituációkban (imádkozás, az álom, a logikai alaplátételek, a pénzsámolás) még a magyar dominál, viszont a káromkodás nyelve a szlovén. A formális szituációkban más a helyzet: a községházán pl. közel azonos arányú az egynyelvű szlovén és a kétnyelvű nyelvhasználat, a postán a szlovén dominál, sőt, nem ritka az egynyelvű szlovén nyelvhasználat sem. Az orvossal való kommunikációt illetően zavarok lépnek fel, ha nincs közös kód, s az idős egynyelvű vagy magyardomináns lakosság mások nyelvi segítségére szorul (Bartha 2007: 91–92).

²³ A második idegen nyelvet az egynyelvű általános iskolák 10%-ában bevezették a 2008/2009-es tanévben, ott, ahol ennek minden – személyi, anyagi, infrastrukturális – feltétele megvan. A 2011/2012-es tanévben kell minden iskolának megteremtene a feltételeket a második idegen nyelv oktatásához.

A muravidéki kétnyelvűségben – elsősorban az ötven éve működő kétnyelvű oktatás mindenki számára kötelező jellege miatt – elvileg a többségi csoport is kétnyelvűsödhetett (magyar–szlovén kétnyelvűség). A magyar nemzeti közösség kétnyelvűségének alakulását és sorsát erősen befolyásolja a viszonylag markáns kontúrokkal rendelkező „árnyékkép”, a másik (közösség) többnyelvűsége (funkcionális kétnyelvűségének hiánya). Az alaphelyzet nagymértékben meghatározza ma is az erőviszonyokat: a szükségszerűségből ugyanúgy előnyt kell kovácsolni, mint a felkínált lehetőségéből, és a *kényszerítve vagyok* elvét a *több leszek általa* attitűddel nem mindig egyszerű felcserélni.

A muravidéki kétnyelvűség a jog és a gyakorlat összefüggésében elsősorban de jure kétnyelvűség, ahol a magas szintű törvényi háttér (az elmélet) és a kialakult gyakorlat között továbbra is ellentétek feszülnek. Ezek elemzése, az okok feltárása, a róluk szóló nyílt diskurzus segítheti a szakadék feltöltését (Kolláth 2009a).

Szociolingvisztikai kutatások szerint az esztétikai és érzelmi beállítódás tekintetében a megkérdezett muravidéki beszélők többsége a magyart részesíti előnyben. Véleményük alapján a muravidéki magyar nyelvjárási változat felülírja a magyarországi standard változatot. A saját változat értékei gyermekkorban még magasabbak voltak, ez megerősítheti azt a már említett tényt, hogy a helyi nyelvjárásra az oktatásban még inkább érdemes alapozni. Számos kérdésre adott válaszbán a magyar nyelv jövőjét, megmaradását és stabilitását a megkérdezettek nagyon fontosnak tartják, az is egyértelmű, hogy a kétnyelvűség a muravidéki magyarság természetes közege (Bartha 2007: 100–102).

A nyelvközi interferencia egyenesen arányos a szlovéndominanciával, az anyanyelven belüli interferencia függ a magyar nyelvű iskolázottságtól, a Magyarországgal ápoltság személyes és/vagy üzleti kapcsolatok intenzitásától (bár ez utóbbiba erősen beleszól most már az angol mint közvetítő nyelv).

2.5.3 A nyelvi kontaktus eredményei

A kétnyelvűség tipológiájának megrajzolásában nem szokás a többség szemszögéből megvizsgálni az egyes összetevőket, hiszen a kisebbségi kétnyelvűség kiterjedése szerint általában egyoldalú/unilaterális, elsősorban a kisebbségi közösség privilégiuma. A kisebbségnek a mindennapi létezéséhez van szüksége az államnyelvre, a jövő, a társadalmi sikeresség – a Kárpát-medence szinte minden egyes kisebbségi kétnyelvűségben élő közösségében – egyre inkább ezen a nyelven látszik biztosabbnak. A többség a vele együtt élő népcsoport kultúrájának megismerése céljából, multikulturális lehetőségeit kihasználva válhat elsősorban a környezet nyelvének ismerőjévé, a kétnyelvűség tehát valamelyest bilaterálissá

válhat. A többségi közösség másodnyelvi kompetenciájának, kétnyelvűségének, a társ-kultúrában való részvételének foka több tényező függvénye. Míg a kisebbség esetében egyéni és közösségi szinten is megmutatkozik a kétnyelvűség, a többségi közösség nem kétnyelvű, jóllehet vannak kétnyelvű egyének a közösségben. A többség körében a kétnyelvűség nem éri el a közösségi szintet, míg a kisebbség esetében az egyén kétnyelvűsége a közösség kétnyelvűségében realizálódik (és fordítva) (Kolláth 2009: 38–39).

A muravidéki kétnyelvűség a nyelvelsajátítás indítéka szerint a magyarok többsége számára elsősorban természetes kétnyelvűség, ahol a második nyelv elsajátítása is többnyire természetes módon, a kétnyelvű területen, legtöbbször már a családban történik. Ugyanakkor elrendelt (ellenőrzött) kétnyelvűség is egyben, leginkább a még magyar-domináns lakosságú törpefalvak homogén magyar házasságaiból származó gyermekek esetében, illetve a szlovén anyanyelvűek körében, amennyiben a kétnyelvű területen élés ellenére a második nyelvet az egyén egy intézményben, pl. az iskolában tanulja meg, kötelező jelleggel.

A szociokulturális attitűdök alapján a magyarok számára elsősorban szubtraktív, azaz felcserélő ma már a kétnyelvűség. Ez azt jelenti, hogy az anyanyelv leértékelődhet a beszélők többségének tudatában (az egyén szintje), mert a heterogén környezet kisebbségi nyelve és kultúrája inkább „csak” a törvényekben egyenrangú, a gyakorlatban egyre szűkülnek a kisebbségi nyelv használati színterei (közösségi szint). Következménye a magyar anyanyelv (a vernakuláris anyanyelvváltozat) visszaszorulása, s az első nyelvnek (a magyar anyanyelvnek) a másodikkal (a szlovén államnyelvvél) való felcserélését eredményezi a nyelvhasználat egyre több színterén. A szlovén lakosság számára viszont additív vagy hozzáadó kétnyelvűség alakulhatna ki az együttélés és a kétnyelvű oktatási modell következtében, a második (magyar) nyelv megtanulása első nyelvük (anya-nyelvük) megőrzését nem veszélyezteti, hiszen anyanyelvük (a szlovén államnyelv) társadalmi értéke magas. Az iskolai és a társadalmi gyakorlat viszont azt mutatja, hogy a szlovén anyanyelvű diákok nem válnak (funkcionális) kétnyelvűvé a kétnyelvű oktatásban (ennek okai mélyre nyúlnak, és elsősorban nem csak nyelvi), és ez a tény egyértelműen meghatározza az intézményi kétnyelvűség aszimmetriáját, a szlovén nyelv dominanciáját a társadalmi létezés összes színterein (egyoldalú kétnyelvűség a közösség szintjén). Mindez nagyban kihat a kisebbségi magyar nyelv megmaradására, hiszen a nyelvhasználati színterek államnyelvi egynyelvűsége az anyanyelvi regiszterek csorbulását eredményezi, az egyén nyelvvesztésével jár, és ez a nyelvcserének kedvez (Kolláth 2009: 39–40).

A nyelvi kontaktus vizsgálata a legfontosabb kutatási témák közé tartozik. Elsősorban a szókölcsonzésre irányul (a bázisnyelvbe integráltság foka és a használati gyakoriság alapján

igyekszik elkülöníteni a szószintű kódváltást a kölcsönzéstől).²⁴ A kisebbségi diskurzusokban megjelenő kódváltási stratégiák kutatása, a kódváltások típusainak és okainak feltárása mindezekig nem számottevő, inkább passzív megfigyelésen alapul. A nyelvi alkalmazkodás kiváltotta bázisváltó/báziscserélő kódváltást Bartha Csilla kutatásai is alátámasztják: ha egy szlovén belép a társaságba, a magyarok abban a pillanatban átváltanak a szlovénre akkor is, ha többségében magyarok vannak jelen (Bartha 2007). Ezt a magas fokú nyelvi alkalmazkodást a magyar beszélők többsége elfogadja, a többségük természetesnek tartja, mások inkább beletörődnek a szituációba a sikeres kommunikáció érdekében. Viszont sem a kölcsönzést, sem a szószintű kódváltást nem ismerik el, nem azonosulnak vele (idegenek előtt), helytelen, rossz magyar beszédnek tartják, holott következetesen alkalmazzák.

A muravidéki magyar nyelv államnyelvi eredetű kölcsönszavainak kutatása 2003-tól új lendületet vett a határon túli magyar nyelv irodák és egyéni kutatóhelyek, illetve a belőlük alakult, az MTA égisze alatt működő Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat (és benne az Imre Samu Nyelvi Intézet) közös programjában, az ún. szóhatártalanítás (detrianonizáció) folyamatában (Benő és Péntek szerk, 2011 és passim).

A szóhatártalanításnak az a célja, hogy a magyar nyelv szótáraiban, nyelvtanaiban és más kézikönyveiben, amelyek Trianon óta, de elsősorban 1945 után inkább csak a magyarországi magyar nyelvről szóltak, jelentőségüknek megfelelő mértékben jelenjenek meg a határon túli magyar nyelvváltozatok: a magyar nyelv és a magyar nyelvtudomány váljék így egyetemes léptékűvé, összmagyarrá. A folyamat – bárhonnán nézzük is – a magyar nyelv helyzetét pozitív értelemben befolyásolja, a kodifikáció kiterjesztésével a nyelvi egységesülést szolgálja, növel(het)i a kisebbségi magyar nyelvváltozatok presztízsét, és egyben csökkent(het)i a nyelvhasználati színterek szűkülését a kisebbségi kétnyelvűségben. S ha eredményei minél szélesebb körben elterjednek, eljutnak az oktatásba, a nyelvi ismeretterjesztésbe, akkor foganatosítódik igazi szándéka és (nyelvi) haszna (Lanstyák 2007). Megerősítheti a határon túli magyarok nyelvi önbizalmát, segítheti anyanyelvük megmaradását.²⁵

²⁴ A Muravidék lexikológiai kutatása a múlt században elsősorban dialektológiai meghatározottságú volt. A tájszavak szójegyzékekbe rendezése, a tájszók állapota és változásai, a határon túli régiók szókincsének kutatása a maribori Magyar Tanszék és a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének nyelvföldrajzi, nyelvészeti kutatási programjának részeként elsősorban Bokor József, Guttmann Miklós, Kolláth Anna, Molnár Zoltán Miklós, Szabó Géza, Varga József, Vörös Ottó munkáiban követhető nyomon. A Bibliográfiában megtalálható a szorosan a témához kapcsolódó munkák válogatott (korántsem teljes) jegyzéke (Kolláth 2005: 155).

²⁵ A határtalanításnak, amely fogalmon a határon túli adatbázis építésén kívül a külső régiók írott és beszélt nyelvi korpuszáinak gyűjtése és fejlesztése, a Word szövegszerkesztő program határtalanítása, s legújabb

A kutatások eredményeképpen létrejött az online ht (magyar–magyar) adatbázis (<http://ht.nytud.hu>), amely nyolc régió – ezek egyike a Muravidék – magyar nyelvének sajátos szókincsét tartalmazza. Az adatbázis nem „kész mű”, állandóan kiegészül, bővül, differenciálódik az adott régiók háttérkutatásainak eredményei alapján.

2007 óta a Muravidéken is folyik a ht szavak (államnyelvi eredetű közvetlen és közvetett kölcsönzések) gyakoriságának kérdőíves vizsgálata (helyettesítések: lexikalitási ítéletek). A szlovén eredetű tényszó közmagyar célszóval való helyettesítése, a standard alakok megjelenése, elterjedtségének foka a nyelvi kiegyenlítődésre utal(hat): arra, hogy a rendszer-váltás utáni megváltozott – nyelvi következményekkel is járó – nemnyelvi körülmények hatására nagyobb az esély a közmagyar standarddal való közvetlen érintkezésen keresztül a helyi standard változat kialakítására, még ha kevesen és kevés szintéren fogják is beszélni azt. Ezt a hipotézist támasztja alá a helyi vernakuláris változat erőssége és – sok esetben – egyeduralma az anyanyelv-változatok között (csorbítja viszont a magyar nyelv visszaszoruló helyzete) (Kolláth 2007b). A magyar és a szlovén nyelv közötti távolságot az intenzív nyelvi kontaktus – elsősorban asszimetrikus volta miatt – nem csökkenti.

A nyelvcsere tendenciája egyre erősödik. A muravidéki magyar nyelv – a szakma egy része szerint – a nyelvcsere előrehaladott állapotában van (Bartha 2006; Bence 2010, Bernjak 2004 és passim). A másik vélemény inkább elhagyja a jelzőt, és a magyar nyelv erőteljes visszaszoruló helyzetét hangsúlyozza, rámutatva a fiatalabb generációnak való átöröklésre. A homogén családok többségében még magyarul szocializálódik ugyan a gyermek (erről – kutatás híján – nincsenek pontos számadatok), de a kétnyelvű közoktatás végére a többség elveszíti anyanyelvi dominanciáját, és másodnyelvdomináns kétnyelvűvé válik, ahol a magyar anyanyelv szinte kizárólag a familiáris szóbeliségben van jelen. Ez nem jelent ugyan teljes feladást, de gyengíti a magyar nyelv életerejét, a közösség etnolongvisztikai vitalitását. Az okok elsősorban a magyar nemzeti közösség kis létszámában, a szlovén nyelv és kultúra magasabb presztízsében, a magyarországiénál jóval magasabb életszínvonalban, illetve a kétnyelvű oktatás gyakorlatában megmutatkozó anomáliákban keresendők. A heterogén házasságokban született gyermekek legtöbbje már szlovénul szocializálódik. A kétnyelvű óvodában a magyar gyerekek nagyon gyorsan megtanulnak szlovénul, sokakban már itt kialakul az államnyelv iránti pozitív attitűd (ez nem baj, az viszont már igen, hogy ez fel-

munkaként a határon túli helynevek kodifikációja értendő, valamint magába foglalja azokat a nyelvalkítási munkákat is, amelyek célja pl. az egyes ht elemek kodifikációja, napjainkban nemcsak tematikája szélesedik, hanem gyarapszik a róla szóló és a vele foglalkozó szakirodalom is, aláhúzza a folyamat nyelvtudományi hasznát és jelentőségét.

cserélő/szubtraktív, és nem hozzáadó/additív módon történik). A szlovén gyerekek többsége nem tanul meg (jól) magyarul.

2.5.4 A megtanulhatóság megítélése és a nyelv használatának igénye

A két nyelv eltérő geneológiai és tipológiai meghatározottsága miatt egymás nyelvét nyelvtanulás nélkül nem érti meg a két közösség, a bilaterális kétnyelvűség kialakítása – a család nyelvi szocializációja mellett – elsősorban a kétnyelvű oktatási program feladata lenne (a magyar mint második nyelv oktatásának óriási a felelőssége, a szaktantárgyakon belüli nyelvválasztás fontosságáról sem lehet eleget beszélni).

A szlovén példa értékű kisebbségpolitika minden jogi és politikai támogatást megad a magyar közösségnek, a szlovén nyelvhez hasonlóan védi a magyar nyelvet is Alkotmányában, törvényeiben, nyelvstratégiájában. Az alkalmazásnak nincsenek elvi akadályai, megbukik azonban azonnal az unilaterális kétnyelvűségi gyakorlatban. A jelenlegi helyzet inkább az asszimilációnak kedvez, az elmélet és a gyakorlat közötti szakadék megszüntetése elsősorban a megváltozott (etnikai) identitástartalmak miatt nem tűnik egyszerűnek. A helyzet ismeretében az is valószínű, hogy pontosan a helyi igény és akarat látszik a legtöbb esetben erőtlennek, ezen mindenképpen segíteni kell.

2.6 Összegzés

A magyar nyelv Szlovéniában, a Muravidéken elsősorban vernakuláris változatában, informális (familiáris) szituációkban él. Vehikuláris használata csak magyar–magyar kommunikációban létezik, a magyar–szlovén diskurzusokban a szlovén a közvetítő nyelv. A magyarok a magyarokkal beszélnek, elsősorban otthon, a családban; a hivatali és a szaknyelvi regiszterek hiányoznak; a magyarok által szervezett kulturális és politikai rendezvények kétnyelvűek, a magyar nyelv dominanciájával. Tapasztalatból tudjuk (résztevő megfigyelés), hogy már megjelenik a szlovén is közvetítő nyelvként a magyarok közti kommunikációban. Ennek kutatása nagyon fontos lenne, hiszen ez a nyelvcseré leglátványosabb megnyilvánulása.

A magyar nyelv jogi helyzete teljesen rendezett, magas fokú jogvédelme van, az Alkotmány kimondja regionális hivatalos nyelv státuszát, az autochton nemzeti közösségnek külön jogokat biztosít. A közösségnek parlamenti képviselője van, a parlamenti képviselő a kisebbséget érintő kérdésekben vétőjogot gyakorolhat.

A valóságban unilaterális a kétnyelvűség, a magyar nyelv szinterei szűkülnek. A helyzeten változtatni kíván az általános kisebbségi törvény javaslata, amely elsősorban a „tökéletes” elmélet gyakorlati meg nem valósul(hat)ásának okaira kíván rámutatni, s egyben megoldást találni ezek megszüntetésére.

A muravidéki (magyar) nyelvi helyzet egyik jellegzetessége, hogy nincs szükség a standard koiné szerepére, ugyanis az egész szlovéniai magyar nyelvterület egyetlen nyelvjáráshoz tartozik. A szóbeli nyelvhasználat szinterein a szlovén mellett a magyar nyelvjárás is él, olyan szintereken, ahol más közösségekben inkább a standard vagy a regionális standard használatos. A közmagyar standard inkább csak az írott (hivatalos) nyelvhasználatban van jelen, illetve beszélt változatban a humán értelmiség egy részére jellemző formális beszédhelyzetekben.

A többség és kisebbség számára egyaránt kötelező kétnyelvű oktatásban elvileg 50%-ban jelen van tannyelvként, tantárgyként pedig anyanyelvi (magyar1) és második nyelvi (magyar2) csoportokban oktatják.

A két érintkező nyelv geneológiai és tipológiai szempontból élesen elkülönül egymástól, ennek alapján csekély mértékű a kétnyelvűség. Nyelvpolitikai szempontból a többségi és a kisebbségi helyzet közelebb áll egymáshoz a kétnyelvű terület mindenki számára kötelező kétnyelvű oktatása miatt, mint pl. a többi külső régióban, ahol a többségnek nem kell tanulnia a kisebbség nyelvét, illetve nyelvén. Viszont a bilaterális kétnyelvűség hiánya felerősíti a polarizációt. Nincs már olyan település, ahol a lakosság számarányai miatt a többség kisebbségben érezhetné magát.

A Muravidéki standard szerepét egyrészt a közmagyar standard dialektus tölti be (humán értelmiségek formális [inkább írásbeli] nyelvhasználat, a szépirodalom nyelve, az írott média nyelve, a hivatalos dokumentumok lektorált fordításai, a tankönyvfordítások szövegei), illetve a szlovén standard mint a szóbeli kommunikáció eszköze a kisebbség és a többség diskurzusában. A magyar nyelv tudása nem minősül hasznos tudásnak a többségi beszélők körében (Bartha 2007: 102), a magyar közösség pedig „megelégszik” a vernakuláris nyelvváltozat informális helyzetekben való használatával, hiszen a szlovén nyelvű érvényesülést és jövőt képzel el magának (a társadalmi és szociokulturális okokról már korábban volt szó). A kétnyelvű oktatási program világosan megfogalmazza a célt, miszerint mind az anyanyelvi/magyar nyelvi, mind pedig az anyanyelvű/magyar nyelvű oktatásban a közmagyar standard elsajátíttatása a cél. Ez azonban nem sikerül általában (a nem magyar szakos tanárok többsége vagy nem tud magyarul, vagy nem ismeri a közmagyar standardot). A magyar közösség tagjainak körében csak a rejtett anyanyelvi presztízs pozitív, amely szűk közösségi

identitással jár. A vernakuláris nyelvváltozat nyílt presztízse negatív, mert az eltér a közmagyartól, a helyes-helytelen dichotómiáját nem tudja felváltani a beszédszituációnak megfelelő, helyénvaló norma követése.

3 Az anyaggyűjtés és módszerei

3.1 Bevezetés a terepmunkába

Az esettanulmány 3. fejezete az adatgyűjtést és annak módszereit mutatja be. Az adatgyűjtés – mind a 13 vizsgált nyelvközösség esetében – kisebbségi és többségi kérdőív, valamint egyéni és fókuszcsoport/kontrollcsoport-interjúk formájában történt (a kérdőívek a 3. mellékletben találhatók). A terepmunkát egységes elvek alapján végezték a kutatók, a terepmunka kézikönyvének megfelelően (Manual WP4), amelyet központilag hozott létre az összes ELDIA csapat Jarmo Lainio vezetésével, szoros együttműködésben a Tartui Egyetem kutatócsoportjával.

Az ELDIA-kutatásban felhasznált kérdőívet központilag tervezték meg minden esettanulmányhoz (csak kis mértékű módosításokon esett át az Oului Egyetem esettanulmányaihoz). Sajnos a Stockholmi Egyetem projektből való kivonása olyan időbeli problémákat okozott, hogy a kérdőívet nem lehetett megfelelően tesztelni a használat előtt, tehát maradtak apróbb technikai problémák, és a kérdőív egészét gyakran túl terjedelmesnek, a kitöltését pedig kihívásnak találták az adatközlők. Ennek ellenére a legfontosabb célját elérte, és adatokat szolgáltatott ehhez az esetspecifikus tanulmányhoz. (A kisebbségi kérdőív felülvizsgált változata az ELDIA esettanulmányok tapasztalatain alapul, az EuLaViBar eszköztár mellékleteként jelenik meg, amely az ELDIA összehasonlító tanulmány része.)

A kisebbségi kérdőív magyar fordítása az angol nyelvű eredeti változat alapján készült a bécsi és a maribori ELDIA kutatócsoport együttműködésében. A szlovén fordítás Horvat Livija munkája.

A szlovéniai adatgyűjtésben Horvat Livija, Gróf Annamária, Kolláth Anna, és Gasparics Judit vett részt.

3.2 Mintavétel a felméréshez

A terepmunka két részből állt: egyrészt kérdőíves²⁶ adatgyűjtés történt a kisebbségi és többségi adatközlők körében, másrészt nyolc egyéni és hat fókuszcsoportos interjú készült a kisebbségi beszélőközösségben, valamint két fókuszcsoportos interjú rögzült a többségi beszélőkkel.

Két forrásból kaptunk névlistát a kérdőívek kiküldéséhez:

a) A kisebbségi listát (MinLg) a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) kollégái az intézet vezetőjének utasításait követve állították össze. A lista a civil szervezetek hivatalos regiszterein alapult, és összhangban állt az ELDIA terepmunka-kézikönyve által előírt paraméterekkel (nem, kor).

b) Többségi listánk Szlovénia teljes lakosságának hivatalos regiszterein alapul (a regiszterek nem tartalmaztak adatokat valamely nemzeti közösséghez való tartozásról, az egyéneket összekötő elem a szlovén állampolgárság volt). Ebből a többségi listából 1000 címet választottunk ki véletlenszerűen. Ezt az adatközlői csoportot, amely tehát – az ELDIA statisztikus szakembereinek javaslatát követve – Szlovénia egész területét lefedte, nem csak a nemzeti-ségileg vegyesen lakott területet, kontrollcsoportnak (CG) vagy többségi mintának (MajLg) nevezzük.²⁷

1000-1000 fő került a listára mind a kisebbségi, mind a többségi közösségből (az 500 fő helyett, amelyet a projekt javasolt), hogy mindkét esetben legalább 300 kitöltött kérdőív érkezzen vissza, azaz a 30%-os legyen a megvalósulási ráta. A kérdőíveket postán küldtük ki 2011. január 6-a és 8-a között. A kisebbségi listán szereplő egyének mind magyar, mind szlovén nyelven megkapták a kisebbségi kérdőívet és az egyéb anyagokat (a szlovén fordítást Horvát Livija készítette), a többségi listán található személyek minden anyagot szlovén nyelven kaptak kézhez. A levélben szükséges volt csatolni egy kitöltési útmutatót a kérdőívhez, valamint egy kísérőlevelet, amely röviden bemutatja az ELDIA-t. Miután a bécsi partnerrel és a Tartui Egyetemről Karl Pajusaluval egyeztettünk – aki a terepmunkáért felelt –, nem küldtünk külön felkérést az interjúkban való részvételre, hanem személyes kapcsolatok alapján

²⁶ Egy professzionális fénymásoló cég kapott szerződést a kérdőívek kinyomtatására. A bevezető levél kétnyelvű volt, szlovén és magyar, mivel a szlovén jognak megfelelően mindkét nyelven ki kellett küldeni a kérdőíveket.

²⁷ A listát – az adatközlők személyes adatvédelmének érdekében – meg kellett semmisíteni a kérdőívek kiküldése után.

választottuk ki az interjúalanyokat (a helyi aktivisták és egyetemi hallgatók segítségével, mivel tapasztalásból tudjuk: célunknak – nem helybeliként – nehéz lett volna megnyerni az egyéneket, még akkor is, ha személyesen keressük meg őket).

Az ELDIA terepmunka-kézikönyvéhez igazodva nyolc egyéni interjú készült. A terepmunkások minden korcsoportból (lásd a 3.3. fejezetet) egy férfi és egy nő adatközlőt kérdeztek meg. A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk megszervezése nagyobb nehézségekbe ütközött a tervezettnél. Az interjúalanyok időbeosztása és az utolsó pillanatban történt lemondások miatt nem minden fókuszcsoporthoz sikerült a tervezett 6–8 személyt összetoborozni.

3.2.1 A kisebbségi beszélők kérdőívének (MinLg) szerkezete

A célcsoport (MinLg, magyar beszélők) felméréséhez használt kérdőív 63 kérdésből, pontosabban kérdéscsoportból állt. Mivel sok kérdés több választási lehetőséget tartalmazott, a kérdések valós száma 373 volt, köztük 31 volt a nyílt végű kérdés.²⁸ A célcsoport kérdései a következő témákra oszthatók:

1. Alapvető információk az adatközlőről (1–6)

Ez a rész az anoním válaszadó személyes adataira vonatkozott: kor, nem, születési hely (ország, vidék vagy város), iskolázottság és foglalkozás. Ezek az alapvető szociológiai változók, amelyek a más változókkal való összevetést tették lehetővé.

2. A nyelvhasználati háttér (7–27)

Ez a kiterjedt egység azt térképezte fel, milyen szinten tanulta az adatközlő a szóban forgó kisebbségi és a többségi nyelv(ek)et, milyen nyelve(ke)n beszél a családtagjaival és rokonai-val (házastársával, gyerekeivel, szüleivel, nagyszüleivel, testvéreivel és más családtagokkal). Az iskoláskori nyelvhasználat mintáinak kutatására külön kérdések szolgáltak.

3. Nyelvi készségek (28–32)

Ez az egység az adatközlő készségeit hivatott felmérni a kisebbségi nyelven, a többségi nyelven, angolul és más nyelveken. A kérdések a privát és a nyilvános szféra színtereit ölelték

²⁸ A kontrollcsoport kutatásához használt kérdőív 47 kérdésből állt, míg a kérdések teljes száma 305 volt, ebből 20 a nyílt végű kérdés. Erről részletesebben szól majd a 3.2.3. fejezet.

fel (otthon, munkahely, iskola, utca, vásárlás, könyvtár, templom, hatóságok, helyi tevékenységek).

4. Más nyelvek iránti attitűd, és igény azok használatára (33–59)

Ez a legnagyobb és a legösszetettebb egysége a kérdőívnek. Az adatközlőknek különböző kijelentéseket kellett minősíteniük a kisebbségi és a többségi nyelv használatáról és a kevert nyelv használatáról. Sőt, számos változó hivatott lefedni az adatközlő nyelvhasználati attitűdjét különböző kontextusokban. A válaszadóknak különböző melléknevekkel kellett jellemezniük a megfelelő nyelvhasználatot, és megmagyarázni azok hasznosságát. Az egység utolsó része a nyelvi tervezés szerepével, valamint a helyes nyelvhasználat kérdésével foglalkozott.

5. Nyelvhasználat a nyilvános és a privát színtereken (60–61)

Ez a rövid egység a két korábbi pont kiegészítője abban a tekintetben, hogy a kisebbségi nyelv nyilvános színtereken való használatára kérdez rá részletesebben.

6. Kultúra, média és közszolgálati média a különböző nyelveken (62–63)

Az utolsó egység kérdései a válaszadók médiahasználatát térképezik fel a különböző nyelveken. A már korábban használt csoportosítás ismétlődik meg itt is: kisebbségi nyelv, többségi nyelv, angol, más nyelv. A kérdésegységek az olvasás- és íráskészségre fókuszálnak.

A kérdőív felhasználhatósága jónak bizonyult *A magyar nyelv Szlovéniában* esettanulmányhoz, bár néhány fontos területet nem fedett le (lásd a 3.6.5-ös fejezetet).

Volt néhány problémás kérdés. Sok adatközlő pl. – érthető módon – nem emlékezett rá, hány kisebbségi és többségi nyelvőrája volt az iskolában (27. kérdés). A 37. és a 38. kérdéseket többen is értelmetlennek tartották. A 40–43. kérdések tűntek a legnehezebbnek, mivel sokan üresen hagyták azokat. Néhányan felvették velünk a kapcsolatot, hogy pontosan megértsék a kérdéseket. Az angol nyelvre vonatkozó kérdések gyakran maradtak megválaszolatlanul, még a fiatalok esetében is. Néhány nyílt végű kérdés, ahol az *igen* vagy a *részben igen* válaszok után szükség volt a válasz kifejtésére, sok esetben megválaszolatlan maradt (elképzeltető, hogy magát a válaszadást is befolyásolta a magyarázat kérése). A válaszok viszont képet adtak az adatközlők attitűdjeiről, valamint értékes információkhoz jutottunk azzal kapcsolatban, mennyire tájékozottak a válaszadók a különböző nyelvi és nem nyelvi kérdésekben.

3.2.2 Kutatás a kisebbségi nyelvet beszélők körében

A kisebbségi nyelv (MinLg) kutatásának célcsoportja a Szlovéniában, elsősorban a Muravidéken élő magyarok voltak.

A maribori kutatócsoport nem végzett pilótakutatást, mivel a bécsi ELDIA-kutatócsoport már tesztelte a kérdőív első magyar nyelvű változatát Ausztriában. Horvát Livija 2010 nyarán öt véletlenszerűen kiválasztott adatközlővel tesztelte a kérdőívet, de ez semmilyen változtatást nem eredményezett azon.

3.2.2.1 Válaszadási arány

Az 1000 kiküldött kérdőívből 2011. január 25-ig csupán 246 érkezett vissza. A többi ELDIA kutatással ellentétben emlékeztetőt nem küldtünk, de a helyi média és az egyetemi hallgatók segítségével további 70 kérdőív jutott vissza hozzánk. A 313 kitöltött kérdőívből 294-et tudott beolvasni a szkennel, így 294 adatközlő válaszait dolgoztuk fel.

A válaszadók egyedül töltötték ki a kérdőívet öt idősebb adatközlő kivételével, hozzájuk egy fiatal kutató ment el személyesen, aki segítségükre volt a kitöltésben.

3.2.2.2 Az adatvétele eredménye

A következő táblázat mutatja a kisebbségi (MinLg) kutatás során visszaérkezett kérdőívek számát és arányát, illetve azok kitöltöttségi fokát.

Az adatvételezés eredménye	szám	%
Kitöltött kérdőívek	193	19,30%
Részen kitöltött kérdőívek (több mint 50 %-os kitöltöttség)	120	12%
Kutatási körön kívül: a kontrollcsoportba tartoznak	10	1%
Kutatási körön kívül: a kutatás nem volt kivitelezhető	590	59%
Nem elérhető: a cím nem található	36	3,60%
Nem elérhető: a címen nem található az adatközlő	14	1,40%
Visszautasította az adatközlő	31	3,10%
Visszautasította egy családtag	-	-
Visszautasította valamilyen fogyatékoság miatt	6	0,60%
Technikai problémák	Nem ismert	Nem ismert
Összesen	1000	100%

3. táblázat: A kisebbségi adatvételezés (MinLg) eredményei

3.2.3 A kontrollcsoport kérdőívének szerkezete

A kontrollcsoport (CG) kérdőíve 47 kérdésből állt, a kérdések teljes száma 305 volt, ebből 20 a nyílt végű kérdés. A kisebbségi kérdőív (MinLg) szerkezetén és tartalmán alapszik, bár több kérdéskör rövidebb, különösen azok, amelyek a kisebbségi nyelvhasználatot érintik. A legfontosabb eltérések a két kérdőív között a következők: a generációk közötti nyelvhasználatra vonatkozó kérdéseket kevés fókuszkérdés helyettesítette, illetve az attitűddel kapcsolatos kérdéseket megváltoztattuk vagy kicseréltük (azaz sok esetben különböző kisebbségi nyelvekről tettünk fel kérdéseket az egyes esettanulmányokban).

A szerkezetet tekintve a kontrollcsoport kérdőíve a következő részekből állt: alapvető információk az adatközlőről (1–6), nyelvhasználati háttér (7–11), nyelvi készségek (14–18), különböző nyelvek iránti attitűdök (12–13, 19–46), kultúra, média és közösségi média a különböző nyelveken (47).

A 25–28. kérdések a szlovén nyelvről gyakran maradtak megválaszolatlanok. A 29–36. kérdések nehezen megválaszolhatónak tűntek. A 41. kérdést többen nem értették. Egy fiatal férfi adatközlő szerint az egész kérdőívnek rossz a szerkezete. Egy másik férfi válaszadó személyesen mondta el, hogy a kérdések sokszor túl általánosak, illetve bizonyos szituációkban pontosabb megfogalmazásra lett volna szükség: pl. fontos lett volna pontosan megadni,

hogyan a magyar nyelvet a rendőrségen egész Szlovéniában vagy csak a kétnyelvű területen kell-e használni (37, 39, 61).

3.2.4 A kontrollcsoport kutatása

3.2.4.1 Válaszadási arány

2011. január 25-ig 173 többségi kérdőív érkezett vissza az ezerből, a megvalósulási arány jelentősen elmaradt a kezdeti várakozásoktól. Nem kellett emlékeztető levelet küldeni, mert a médiában tett felhívás eredményeképp 30 további kitöltött kérdőív jutott el hozzánk. A 203 kitöltött többségi kérdőívből 195-öt szkenneltek be, tehát 195 többségi adatközlő válaszait elemeztük. A mintavétel 2011. március 15-én befejeződött.

3.2.4.2 A mintavétel eredménye

A következő táblázat a kitöltött és visszaküldött kérdőívek számarányait mutatja.

Az adatvételezés eredménye	szám	%
Kitöltött kérdőívek	165	16.5%
Részen kitöltött kérdőívek (a kitöltöttség foka 50%-nál magasabb)	38	3.8%
Kutatási körön kívül: a kontrollcsoportba tartoznak	-	-
Kutatási körön kívül: a kutatás nem volt kivitelezhető	770	77%
Nem elérhető: a cím nem található	10	1%
Nem elérhető: a címen nem található az adatközlő	2	0.20%
Visszautasította az adatközlő	14	1.40%
Visszautasította egy családtag	1	1
Visszautasította valamilyen fogyatékoság miatt	-	-
Technikai problémák	-	-
Összesen	1000	100%

4. táblázat: A többségi adatvételezés (CG) eredményei

3.3 Egyéni interjúk

Az egyéni és a fókuszcsoportos interjúk szerkezete hasonló volt, a kérdések egy központi listán alapultak (lásd a 4. számú mellékletet).

Az interjúk célcsoportja a kétnyelvű Muravidék lakossága volt, akik mind a szlovén, mind a magyar nyelvet beszélik, és aktívan részt vesznek a közösség életében.

3.3.1 Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése

Az interjúalanyokat az egyetemi hallgatók által nyújtott információk, korábbi kutatások (ezt megelőző adatgyűjtések a muravidéki régióban) és családi kapcsolatok alapján választottuk ki. A többi ELDIA esettanulmánnyal ellentétben nem a kérdőíves kutatás után kerestük fel az adatközlőket, hogy vegyenek részt az interjúban, mivel azok szervezése hamarabb kezdődött, minthogy visszaérkeztek volna a kérdőívek.

A kiválasztott interjúalanyokat a Muravidéken telefonon vagy személyesen kerestük fel, különböző eseményeket és iskolákat meglátogatva, személyes kapcsolatokat felhasználva. Miután a nap és az időpont kiválasztása megtörtént, az adatközlőket személyesen kerestük fel otthonukban vagy az adott település kultúrházában.

A terepmunka a magyar nemzeti közösség életében egy igencsak eseménydús időben történt: a helyi önkormányzati választások 2010 októberében zajlottak, ennek következtében megváltozott a helyi bizottságok összetétele, valamint hosszú jogi viták után megválasztották a csúcsszervezet vezetőjét (2011 januárjában foglalhatta el pozícióját az új, fiatal és ambiciózus elnök).

Több mint nyolc adatközlővel készült interjú, egyes korcsoportokban nem csupán egy fővel. Az interjúalanyok segítőkészen együttműködtek, csupán egy fő nem engedélyezte az egyéni interjú felhasználását.

3.3.2 Háttér-információk

A háttér-információkat összegyűjtő kérdőív csupán néhány kérdést tartalmazott az adatközlők nemére, korára, iskolai végzettségére, foglalkozására és a Szlovéniában és más országokban eltöltött évekre vonatkozóan. A kérdések sok esetben megegyeztek a kérdőív néhány kérdésével.

3.3.3 A hang- és képrögzítő eszközök

Az interjúk elkészítéséhez diktafont és kamerát vásároltunk, de mobiltelefonokkal is rögzítettük a hangot.

Néhány felvételt nem folyt zavartalanul (madárcsicsergés a háttérben, családtagok, más emberek feltűnése). Egy esetben a diktafon 4 perc után lemerült, de a mobiltelefon hangrögzítője segítségével a teljes interjút rögzíteni lehetett. Más technikai probléma nem merült fel.

3.3.4 Az interjúk kérdései

Az interjúkat egy központi kérdéslista alapján készítettük el (a kérdések a 4. mellékletben találhatók). A legfontosabb témák a következők voltak: az anyanyelv (mi az anyanyelv, elsajátítási formái, használati színterei), más nyelvek használata, a többnyelvűséggel és nyelvi diverzitással kapcsolatos attitűdök, a nyelvek és a modernizáció viszonya (a technológiai változások hatásaival, a megnövekvő mobilitással és nyelvhasználat új kommunikációs módjaival kapcsolatban). Bár az interjúkban ugyanazokat a kérdéseket kapta az összes adatközlő, a beszélgetések természetes módon különböző irányokban alakultak. Néhány esetben a kérdéseket egyszerűsíteni vagy ismételni kellett.

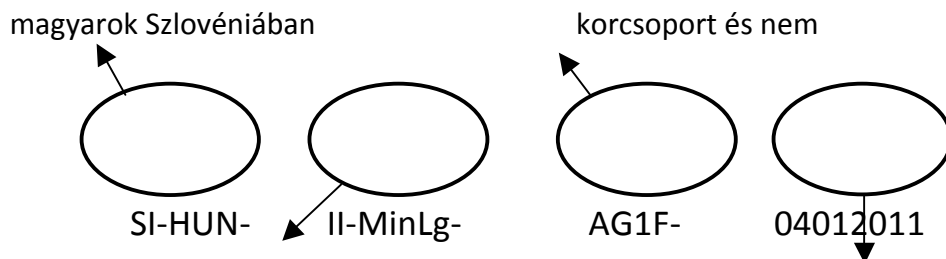
3.3.5 Az interjúk leírása

Az interjúkat 2010 decemberétől 2011 márciusáig készítette el Horvát Livija, Gróf Annamária, Gasparics Judit és Kolláth Anna.

Nem minden egyén kívánt együttműködni az interjúkban. Ennek a vonakodásnak egyik lehetséges oka az, hogy a muravidéki magyarság már túlkutatott közösség, és sokan tiltakozásukat fejezték ki a „kísérleti nyúl” szerepével szemben. Amikor erről a negatív attitűdről kérdeztük az adatközlőket, elmondták, hogy soha nem kapnak semmilyen visszajelzést a kutatásokról, így nem is látják azok gyakorlati hasznát. Mivel a kutatások nem változtatnak sem a személyes életükön, sem a közösség életén, ezért időpocsékolásnak tartják azokat. Ennek tudatában az ELDIA újdonsága, hogy gondot fordít a beszélőközösségek tájékoztatására a kutatás állapotáról és eredményeiről. A visszautasítás másik oka az interjúk rögzítése és tárolása. Sok adatközlőnek nem tetszett, hogy az interjút rögzítik, mivel féltek a megszegésünléstől, és zavarban voltak, vagy megalázottnak érezték magukat, ha nem tudtak válaszolni egy-egy kérdésre. Mindennek ellenére 12 interjút sikerült készítenünk a különböző korcsoportokban (18–29 évesek, 30–49 évesek, 50–64 évesek és 65 év feletti).

Mivel az adatközlők nem akartak együttműködni, ha nem a lakhelyükön készült az interjú, a terepmunkások a Muravidékre utaztak. Az interjúk a következő településeken készültek: Hodoš/Hodos, Kot/Kót, Lendava/Lendva, Dobrovnik/Dobronak, Dolina/Völgyifalu, Ljubljana és Maribor.

Az ELDIA-kutatás hatalmas mennyiségű adatot eredményezett, ezért nyomon követhetően és továbbíthatóan kell azokat tárolni. A fájlok kezeléséhez Eva Kühhirt fejlesztett ki egy speciális kódrendszert. Minden fájlnev tartalmazza a kutatás helyét (ország), a kutatott beszélő-közösséget, az interjú formáját (II az egyéni, FG a fókuszcsoport), a korcsoportot és a rögzítés dátumát. Az egyéni, illetve néhány fókuszcsoportos interjú esetében a nemeket is kódoltuk (F a női, M a férfi nem). Az alábbi példa illusztrálja a rendszert (SI-HUN-II-MinLgAG1F-04012011).



SI-HUN-II-MinLg_AG1M-27122010

A petesházi származású 18 éves fiatalemberrel (70521238) Lendván a LIFE irodájában került sor az egyéni interjú felvételére 2011. január 3-án.

Az interjú elkészítése nem okozott sok gondot, a fiatalember szívesen vállalta a beszélgetést, viszont aggasztotta, hogy nem bőbeszédű. Ennek ellenére minden kérdésre kielégítő választ adott. Annak ellenére, hogy a szlovén nyelv a „hivatalos anyanyelve”, a magyar nyelv számára az identitás egyik legfőbb jelölője. A beszélgetés során szépen kivehető a muravidéki nyelvjárás, annak ellenére, hogy igyekezett az iskolában tanult standart beszélni.

Fontosnak tartja az angol nyelvet, de nem tulajdonít nagy jelentőséget a többnyelvűségnek, megelégszik a két nyelv (magyar és szlovén) jó elsajátításával.

SI-HUN-II-MinLg-AG1F-25112010

A fiatal egyetemista lánnyal a Maribori Egyetemen készült az interjú 2010. november 25-én.

Minden kérdésre készségesen válaszolt, leendő tanítóként a magyar nyelv átörökítését központi kérdésnek tartja. A többnyelvűséget jónak véli, az angol nyelv ismerete ma elengedhetetlen véleménye szerint. Aktívan részt vesz az egyetemisták által rendezett programokon Lendván is. (A diktafon az első 4 perc után sajnos kikapcsolt, de mobiltelefon segítségével rögzítettük a beszélgetés többi részét.)

SI-HUN-II-MinLg-AG2M-09022011

A középkorú férfival (70521184) otthonában (Ljubljanába költözött muravidéki magyar) rögzítettük a felvételt. (Az asztalra helyezett diktafon a madarak csiripelését is rögzítette. Ezek a zajok hangosak ugyan, de nem zavarták az interjú menetét.) Az interjúalany türelmesen fogadta a kérdéseket, hosszabb válaszokat próbált formálni. Nagyon hamar ráállt a „magyaros” kiejtésre, de nem tudta kiküszöbölni saját nyelvjárását. Többször hosszasan el kellett magyarázni a kérdéseket, akadt olyan is, amelyet nem tartott helyénvalónak. Megfigyelhető a nehézkes szóválasztás is, nagyon igyekezett „tisztán magyarul” beszélni, hogy ne legyen a mondandójában esetleg szlovén kifejezés, de néhány helyen ezt nem sikerült kiküszöbölnie. Minden kérdésre válaszolt, nagyon tapintatosan, gátlások nélkül mondta el tapasztalatát és véleményét, megosztotta velünk világnézetét is.

SI-HUN-II-MinLg-AG2F-28122010

A kóti származású adatközlővel (70521108) Lentiben került sor az egyéni interjú felvételére, 2010. december 28-án.

Ízig-vérig többnyelvű beszélő, nyitottsággal fogadta az anyanyelvről és a többnyelvűségről szóló kérdéseket. Mindennapi közege a többnyelvű lét, a nyelvek váltogatása. Véleménye szerint mindenki saját maga felel a nyelvekért, a hibákat magunkban kell keresnünk.

SI-HUN-MinLg-AG3M-10012011

A középkorú férfival a Lendvai Színház- és Hangversenyterem kávézójában készítettünk interjút 2011. január 10-én. Nagyon közlékeny volt, szívesen mesélt gyerekkoráról, az iskoláról, a régi Lendváról, budapesti egyetemista éveiről. Mesélt a szlovéntanáráról is, aki liberális módon tanított, így szerették a szlovén nyelvet. A magyar nyelv megmaradását egyértelműen a szülők felelősségének tartja. (A kávézó háttérzaja viszonylag nagy volt, de az interjú így is jól érthető.)

SI-HUN-II-MinLg-AG3F-04012011

A harmadik korcsoportba tartozó nővel (70521214) otthonában készült az interjú 2011. december 4-én. Annak ellenére, hogy magyar családból származik, és testvéreivel magyarul beszél, férje hatására saját gyerekeit nem tanította meg magyarul. A magyar beszéd nála nem folyékony, gyakran keresi a szavakat – feltehetően a domináns szlovén nyelv miatt. Nagyon fontosnak tartja több nyelv tudását, különösen az angolét. A felvétel nem a legjobb minőségű, az interjúalany nagyon halkán beszélt. Bizonyára fájó emlékeket is felidézhetett nála a beszélgetés.

SI-HUN-II-MinLg-AG4M-19122010

A kóti származású adatközlővel (70521092) Lentiben került sor az interjú felvételére, röviddel karácsony előtt. Az idős férfival nehezebb volt az interjú elkészítése, sokszor újra el kellett mondani a kérdéseket, vagy másképp megfogalmazni azokat. Elmondása szerint a magyar nyelv a muravidéki magyarság egyik legnagyobb értéke, az identitás egyik legfőbb jelölője. A beszélgetés során szépen kivehető a kóti nyelvjárás hangtana, az ö-ző beszéd. Bár az adatközlő egyszerű vidéki ember, szereti a horvát és a szerb nyelvet, valamilyen szinten beszéli vagy beszélte is ezeket a nyelveket.

SI-HUN-II-MinLg-AG4F-22112010

Az idős hölgyet (70521191) régóta ismerte az terepmunkás, többször szokott vele hosszan beszélgetni. Most az otthonában látogatta meg. A hölgy örömmel elfogadta a felkérést, de aggasztotta, hogy nem tud majd válaszolni a kérdésekre. A beszélgetés jó hangulatban zajlott, az adatközlő semmit sem változtatott megszokott mindennapi nyelvhasználatán,

muravidéki nyelvjárásban beszélt. Elmondta véleményét, személyes dolgokat is fűzött a beszélgetésbe. Kiderült, fontos számára a képzettség, hiszen kedvezőtlen körülmények közt is elsajátította a szlovén nyelvet, és tanult volna tovább, de nem adódott rá lehetőség.

3.4 Fókuszcsoportos interjúk

3.4.1 Fókuszcsoportos interjúk a kisebbségi beszélőkkel

3.4.1.1 Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése

A fókuszcsoportos interjúk adatközlőit már felkerestük a kutatáshoz használt kérdőív postázása előtt, 2011 januárjában. Az interjúalanyok kiválasztásához a kutatócsoport a saját és a kisebbségi aktivisták kapcsolatait is felhasználta a muravidéki régióban. Egyes esetekben a helyi aktivisták segítségével szervezték meg az interjúkat, hiszen az adatközlők könnyebben kommunikálnak azzal, aki a környezetükből való. A részvétel könnyebbé tételének érdekében az interjúalanyoknak nem kellett utazniuk, mégsem volt könnyű őket együttműködésre készíteni, ezért sütemény és innivaló tette felszabadultabbá a légkört.

3.4.1.2 Háttér-információk

A csoportos interjúk résztvevői ugyanazt a kérdőívet töltötték ki a háttér-információkról, mint az egyéni interjúk adatközlői.

3.4.1.3 Kép- és hangrögzítő eszközök

Diktafon, kamera, laptop és mobiltelefonok rögzítették az interjúkat. A SI-HUN-FG-MInLg-AG3-25022011 kódú interjú esetében adódott némi technikai probléma: 10 percig nem működött a kamera, de a hang rögzítése teljes volt.

3.4.1.4 Az interjúk kérdései

Az interjúk egy központilag megtervezett kérdéssor felhasználásával készültek (lásd a 4. számú mellékletet). Az egyéni interjúk kérdéseivel összevetve – a megfigyelések és tapaszt-

talatok szerint – a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk kérdései konkrétabbak és „felhasználó-barátabbak” voltak.

3.4.1.5 Az interjúk leírása

A következő táblázat mutatja a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk időtartamát és kódjait.

Az interjú kódja	Időtartama és helye
SI-HUN-FG-MinLg-AG1-18012011	25 perc (Maribori Egyetem)
SI-HUN-FG-MinLg-AG2-19012011	37 perc (Kót, Kultúrház)
SI-HUN-FG-MinLg-AG3-25022011-part1.1.	49 perc (A helyi önkormányzat terme)
SI-HUN-FG-MinLg-AG4-11042011-part1.1.	1 óra 5 perc (Dobronak, Dobronoki György-ház)
SI-HUN-FG-MinLg-AG5-22022011-part1.1.	1 óra (Hodos, a helyi önkormányzat terme)
SI-HUN-FG-MinLg-A1-24042011	1 óra 20 perc (Lendva, Színház- és Hangversenyterem)

5. táblázat: A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk – MinLg

SI-HUN-FG-MinLg-Ag1-18112010

A fiatal egyetemistákkal a Maribori Egyetemen rögzítettük az interjút 2010. november 18-án. A hallgatókat némileg feszélyezte, hogy a tanárunk vezette a beszélgetést, ezért szinte minden kérdésnél egyesével fel kellett őket szólítani a válaszadásra. Annak ellenére, hogy az interjút nagyon halkán lehet csak hallani, mert mobiltelefonnal rögzítettük, és túl nagy volt a távolság (ez volt az első csoportos interjúnk), értékes adatokhoz jutottunk.

SI-HUN-FG-MinLg-AG2-19022011

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúra a kisebbségben élő magyarokkal a szlovéniai Kótban került sor. A terepmunkás 6 férfival beszélte meg és egyeztette az időpontot, 2. korcsoportba (30–49 évesek) tartozó férfi interjúalanyokkal. A megbeszélte délutáni 3 órás időpontra senki sem érkezett pontosan, majd két adatközlő vidáman betoppant a kóti faluotthonba. A harmadik férfi késve érkezett, mert éppen kinti munkát végzett, a többiek viszont nem jöttek el. Ennek okát abban láttuk, hogy időközben megijedtek az interjútól, nem merték vállalni, azt hitték, hogy a lexikális (tárgyi) tudásukat szeretnék lemérni. (Helyi származású szervezőnket

nagyon megviselte ez a hozzáállás.) A három megjelent adatközlő viszont vállalta a szereplést. A kamerának és a diktafonnak nem örültek először, de hamar sikerült legyőzniük ezt a gátlást, s már fesztelenül válaszoltak, és bátran kinyilvánították a véleményüket. Az interjú során több személyes élményről is beszámoltak, elsősorban a családjukkal kapcsolatban. Egybehangzóan azt mondták, hogy számukra természetes a nyelvek együttélése, a nyelvek váltása, hogy ők Szlovéniában élő magyarok, vállalják a kisebbségi szót is (nem tartották ezt negatív jelzőnek), és a család egyik feladata, hogy a gyerekek is megtanulják a magyar nyelvet, hogy legalább otthon használják. Mert ők magyarul imádkoznak, magyarul álmodnak... Beszédüket nem tartják „helyesnek”, mert más, mint a magyarországi magyaroké, más a kiejtésük, nem használnak annyi szót, mint a magyarországiak. De nem tartják ezért kevesebbnek magukat, ők így beszélnek, olyan „hazaiasan, kótiasan”.

SI-HUN-FG-MInLg-AG3-25022011

A fókuszcsoportos interjúra a kisebbségben élő hét magyar nővel Lendván, a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség üléstermében került sor, 2011. február 25-én. A megbeszélt időpontot kétszer is meg kellett változtatni az interjúalanyok elfoglaltsága miatt. Egy interjúalany nem érkezett pontosan, de később csatlakozott a beszélgetéshez, két interjúalany munkahelyi elfoglaltság miatt előbb elment. Annak ellenére, hogy valamennyien gátlások nélkül válaszoltak a kérdésekre, és bátran elmondták a véleményüket, érezhető volt a beszélgetés végén, hogy maradt néhány kimondatlan gondolat. Ezeket aztán a felvétel után megosztották velünk. A beszélgetés közben megnyilvánult egyfajta „hierarchia”, ugyanis voltak a csoportban közismert személyek is, akik a magyarság érdekében dolgoznak, a beszélgetésben elsősorban ők domináltak. Az interjú során a résztvevők több személyes élményről is beszámoltak. (Sajnos a kamera nem rögzítette az első 10 percet, de a diktafonon tökéletesen hallani mindent.)

SI-HUN-FG-MInLg-AG4-11012011

2011. április 11-én rögzítettük a felvételt a Dobronaki György-házban, Dobronakon, a húsvéti tojáskiállítás idején. Négy nő és egy férfi vállalta a részvételt. Mind az öten gyakori beszélgetőtársai egymásnak, így egyikük sem tartott a másiktól. Különböző foglalkozásúak: volt közöttük olyan, aki a nemzetiségi politikával foglalkozik, vagy a kultúra területén tevékenykedik, de olyan is, aki idegenben dolgozott, vagy éppen háziasszony.

Az interjú terjedelme az interjúalanyok bőbeszédűségével magyarázható: el-eltértek a tárgytól, és történeteket kezdtek mesélni egymásnak, ekkor a moderátor visszairányította a

beszélgetést a témára. Az interjúban két nő erősen domináns szerepű. Mivel dinamikus beszélgetés alakult ki, az interjúalanyok sok kérdést saját maguk vetettek fel. Gondolataikat spontán mondták el, muravidéki magyar nyelvváltozatban, hangsúlyozva a magyar nyelv, a magyar kultúra megmaradásának, ápolásának fontosságát. (Nagyobb technikai gondok nem akadtak. A kamera jól működött, de a helyszűke és a kis távolság miatt nem tudta egyidőben mind az öt interjúalanyt felvenni.)

SI-HUN-FG-MinLg-Ag5-22022011

A csoportos interjúban Hodosról, Kapornakról, Szerdhelyről és Domonkosfáról érkező személyek szerepeltek, ők egymás ismerősei, két házaspár is volt köztük. Ez a tény adta meg a lehetőséget arra, hogy az interjú szinte kötetlen beszélgetéssé formálódjon. A terepmunkásnak nem kellett külön kérdeznie, kérnie, szólítani az interjúalanyokat, mert ők maguk egymás között és egymásnak is beszéltek, magyaráztak, meséltek el dolgokat. Az interjú elején megbeszélték, hogy nem kell „finoman, szépen, helyesen” beszélni, mert nem ez a cél. A beszélgetőpartnerek teljesen szabadon, gátlások nélkül mondták el mondanivalójukat – a kamera és a diktafon jelenlétére ellenére. Az interjúalanyok között volt egy tanárnő is, akit a többiek egy kicsit másnak, „többnek” tartottak, mégis még vitába is keveredtek vele, egy ünnepség alkalmából egy pedagógus nem elfogadható viselkedése kapcsán. Mindenki elmondta a saját véleményét, megvárták, hogy az aktuális beszélő befejezze a mondandóját, aztán spontán folytatta a következő, senkit sem kellett külön buzdítani. Befejezésül elmondták, hogy jólesett nekik egy kicsit ilyen módon is társalogni.

SI-HUN-FG-MinLg-KP-24032011

A kisebbségi kulcsszemélyiségekkel 2011. március 24-én készült az interjú a Lendvai Színház- és Hangversenytérben. A felvételt a tévéstúdió kameraival és mikrofonjaival rögzítettük, ezúton is köszönjük a segítségüket.

A média vezetői és politikusok markáns véleménnyel vannak az oktatásról, a magyar nyelv jövőjéről Szlovéniában. Nem értették a sokszínűségről szóló kérdést. Mindenkinek a magyar az anyanyelve, néhányan kétnyelvűnek tartják magukat, egyvalaki többnyelvűnek. Úgy gondolják, a magyar nyelv megmaradása a családokon és az oktatáson múlik, valamint a kétnyelvűséget tárgyaló törvények betartásán és betartatásán.

3.4.2 Fókuszcsoportos interjúk a kontrollcsoport tagjaival

3.4.2.1 Az interjúalanyok kiválasztása és felkeresése

A kontrollcsoportos interjúkat volt a legnehezebb megszervezni. Egy terepmunkás pl. 18 politikussal beszélt személyesen, de csak hatan vállalták a részvételt.

Az interjúalanyok kiválasztása személyes kapcsolatok és tapasztalatok felhasználásával történt. A szlovén politikusok közül azokat a személyeket kerestük meg, akik érdeklődnek a kisebbségi kérdések iránt, illetve akiknek a munkája hatással van a magyar nemzeti közösségre.

Muraszombatban (Murska Sobota) a hat meghívott újságíró közül csak ketten jelentek meg. Készült egy egyszemélyes interjú is a Nemzetiségi Hivatal vezetőjével, mivel a politikusokkal készített interjún egyéb elfoglaltságai miatt nem tudott megjelenni.

A felvevőeszközök egy kamera, diktafon, laptop és mobiltelefon voltak. Az egyik interjút a Hidak/Mostovi professzionális tévéstúdiójában vettük fel.

Az interjú kódja	Időtartama és helye
SI-HUN-FG-CG-M-14032011-PART1/1	40 perc (Muraszombat, Rádó Murski Val)
SI-HUN-FG-CG-M-14032011-PART1/2	18 perc (Ljubljana, Nemzetiségi Hivatal)
SI-HUN-FG-CG-P-20042011	1 óra 30 perc (Lendva, TV stúdió)

6. táblázat: Fókuszcsoportos interjúk – Kontrollcsoport (CG)

3.4.2.2 Az interjúk leírása

SI-HUN-FG-CG-M-14032011

A szlovén (többségi) média szereplőivel nehéz volt megszervezni az interjút. E-mailben és levélben is felkértük az elsősorban a szlovén televízió, rádió, nyomtatott sajtó muravidéki tudósítóit, de sajnos nem jeleztek vissza. Egy újságíró elutasította a részvételt a témát érintő személyes okok miatt. Végül ketten, egy nő és egy férfi vállalta a beszélgetést. Mindketten otthonosak a muravidéki magyarokat érintő témában, hiszen egyrészt ez a munkakörükhöz tartozik, másrészt mindkettőjük távoli rokoni szálai magyar múltra vezetnek vissza. Mindketten valamely szinten értenek magyarul, de nem beszélik a nyelvet. A magyar nyelvhez

pozitívan viszonyulnak, a magyar nemzetiségi politikusokhoz már kevésbé. Szerintük a magyarokat az ország anyagilag jól támogatja, cserébe az elégedettséget kérik tőlük. A magyarok létezéséről is csak a Muravidéken tudnak, Szlovénia más régióiban nemigen.

A beszélgetés oldott hangulatban zajlott a Murski val (muravidéki szlovén rádió) irodájában. Mindketten nyitottak voltak, és fenntartások nélkül elmondták véleményüket, meglátásaikat. Egyáltalán nem igyekeztek szlovén standardban beszélni, hanem muravidéki nyelvjárásban (prekmurscsina).

SI-HUN-FG-CG-P-20042011

Muravidéken élő, vagy onnan származó, a nemzetiségi kérdéssel (is) foglalkozó politikusokat kértünk meg az interjúban való szereplésre. Az érintettek többsége nem szívesen fogadta a felkeresést, inkább a beosztottjukat javasolták maguk helyett. Végül öt személy vállalta a szereplést. 2010. április 20-án a magyar tv-stúdióban professzionális kamerákkal rögzítettük az interjút. Egy adatközlő elkésett, csak később kapcsolódott be a beszélgetésbe.

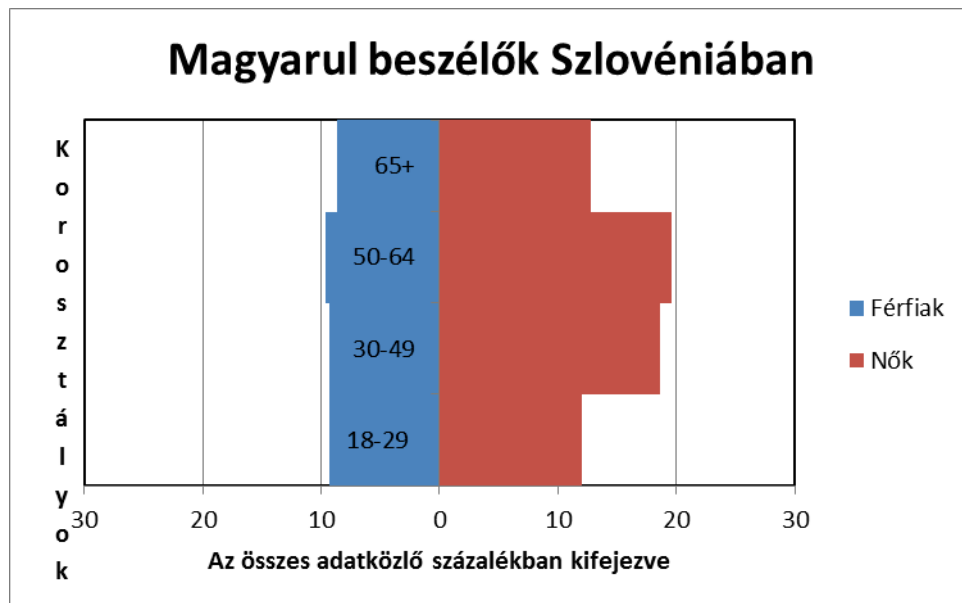
Az interjú igen protokollárisan, formális keretek közt zajlott. A válaszok nem mindig voltak konkrétak. A szereplők tágabb kontextusba helyezték a problémákat, óvatosan fogalmaztak, nagyon figyelve a másik véleményére. Azonnal reagáltak egymásra.

3.5 Szociodemográfiai megoszlás

A kisebbségi kérdőívre válaszolók 37%-a férfi, 63%-a nő, tehát a nők aránya közel kétszerese a férfiakénak (mind a kisebbségi, mind a többségi listán egyenlő volt a nemek és a korcsoportok aránya). Nehéz megmagyarázni a visszaküldött kérdőívek nemek szerinti megoszlását. Elképzelhető, hogy a nők nyitottabbak a többnyelvűségről és a nyelvi diverzitásról szóló kérdések megválaszolására, vagy ügyesebbek és türelmesebbek a kihívásokat illetően (hosszú volt a kérdőív), vagy több idejük van, különösen, ha nyugdíjasok vagy háztartásbeliek.

A négy korcsoport szerinti megoszlás a következő: a válaszadók 21,6%-a tartozik a 18–29 év közöttiek közé, 27,7%-a a 30–49 évesek közé, 29,5%-a az 50–64 évesek közé, míg 21,2%-uk 65 éves vagy annál idősebb. Tehát a korcsoportok eloszlása egyenletes.

A nemek és az életkor összefüggéseit a következő grafikon szemlélteti:



1. grafikon: Kor és nem szerinti megoszlás (az adatközlők százalékos aránya)

Az adatközlők nemét és korát vizsgálva látható, hogy a férfi válaszadók aránya szinte minden korcsoportban kiegyenlített. A 30–49 és az 50–64 év közötti női válaszadók száma eléri az összes férfi válaszadók számát (így az összehasonlításakor egyértelmű, hogy a női válaszadók száma magasabb, mint a férfiak száma).

A kisebbségi minta csak a válaszadás lehetőségét nézve reprezentatív. A nemek eloszlása összhangban van azzal a ténnyel, hogy a nemzeti közösségen belül a nők száma magasabb, mint a férfiaké, de a számarányok magasabbak (a 2002. évi népszámlálás során a közösség 46,2%-a volt férfi, 53,8%-a nő [Šircelj 2003: 143–145]). A minta kor szerinti megoszlása nem felel meg a magyar nemzeti közösségének: a Muravidéken élő magyarok korfája a tetején a legszélesebb, tehát több az idősebb ember, mint a fiatal. A 30 és 70 év közötti korosztály a legnépesebb, a 0 és 10 év közötti gyerekek lélekszáma pedig kevesebb, mint a 75 éven felülieké. Ugyanakkor több az 50 és 79 év közötti lakosok száma, mint a 20 és 40 év közöttieké (Kovács 2009).

3.6 Az ELDIA adatelemzésének elvei

Írta: Anneli Sarhimaa és Eva Kühhirt (magyarra fordította: Gróf Annamária)

Az ELDIA 5. munkacsomagjában (WP5) a kérdőíves gyűjtéssel és az interjúkkal szerzett adatok szisztematikus feldolgozása történt meg. Az összehasonlíthatóság érdekében a különböző esettanulmányok során kapott eredmények elemzését minden korpusz esetében ugyanúgy végezték el, ahogy az ebben a tanulmányban tárgyaltakét. Az elemzés a WP5-kézikönyvet (WP5 Manual), és a kézikönyv kiegészítését (WP5 Manual Sequel) követte, amelyet Anneli Sarhimaa és Eva Kühhirt (Mainzi Egyetem), Sia Spiliopoulou Åkermark (Ålandi Békeintézet) a különböző esettanulmányokba bevont projektkutatók közreműködésével fejlesztett ki. Az útmutatót az ELDIA Irányító Bizottsága hagyta jóvá.

3.6.1 A kisebbségi nyelvek részei a többnyelvűségnek a modern társadalmakban

A legáltalánosabb szinten az adatelemzés célja az volt, hogy új információkkal szolgáljon a modern Európa többnyelvűségéről a kiválasztott központi szociolingvisztikai, jogi és szociológiai nézőpontból. A legtöbb európai többnyelvűségre vonatkozó kutatással ellentétben az ELDIA kutatási tervezete hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a kisebbségi nyelv vitalitását egy jóval szélesebb többnyelvűségi kontextusban kell megközelíteni, mint a szóban forgó kisebbségi nyelv és a helyi többség nyelve. Ahogy Európában a többségi nyelv beszélői, úgy a kisebbségi nyelv beszélői is különböző nyelveket használnak a különböző kontextusokban, annak ellenére, hogy vannak esetek, amikor a gazdaságilag kevésbé kiváltságos kisebbségnek nincs egyenlő hozzáférése a nyelvek teljes köréhez, pl. az oktatásban. Hisszük, hogy a kisebbségi nyelv vitalitása nem csupán a helyi többségi nyelvvel való viszonyától függ, de attól a pozíciótól is, amelyet a szóban forgó társadalomban használt összes nyelv rendszerében elfoglal, néha pedig a szomszédos országokban beszélt nyelvektől is, ahogy ez látható az északi számi, a meankiéli, a karjalai és a szeto nyelv esetében.

Az ELDIA-ban az új adatok módszeres gyűjtése a kisebbségi nyelvet beszélők és a kontrollcsoport válaszadóitól nem csupán a kisebbségi nyelvhez való viszonyhoz kapcsolódott, hanem a releváns nemzeti nyelvhez és a nemzetközi nyelvekhez is (az angolhoz, a némethez, a franciához, és néhány esetben az oroszhoz). Így az adatelemzés egyik célja az volt, hogy meghatározzuk a többnyelvűség mintáit, és megállapítsuk, vajon a helyi többnyelvűségi minták előnyben részesítik vagy fenyegetik-e a szóban forgó kisebbségi nyelv megtartását. Sia Spiliopoulou Åkermark – annak a munkacsomagnak a vezetője, amelynek keretében az

összes esettanulmányra épülő Összehasonlító Elemzés készült – ellenőrzésével közösen dolgozták ki az utasításokat arra vonatkozóan, hogyan kell elemezni és beszámolni a többnyelvűségre vonatkozó központi kérdésekről. A szlovéniai korpusz többnyelvűségre vonatkozó megfigyelései a 4.3. fejezetben vannak összefoglalva.

3.6.2 Az ELDIA tényleges célja

Az ELDIA tényleges célja az Európai Nyelvi Vitalitás Barométerének (EuLaViBar) megalkotása. Ez egy konkrét eszköz, amely könnyen használható egy bizonyos kisebbségi nyelv, sőt, bármely más típusú nyelv vitalitásfokának mérésére.

Az EuLaViBar megalkotása két lépésben történt. Először a projekt időtartama alatt összegyűjtött adatokat összegeztük az esetspecifikus tanulmányokban, tehát egyedi barométereket készítettünk minden vizsgált kisebbségi nyelvre (a szlovéniai magyarok nyelvi vitalitásának barométere ennek az esetspecifikus tanulmánynak az 5. fejezetében olvasható). Második lépésben a 7. munkacsomag során (WP7), az Összehasonlító Elemzésben egy a nyelvészet, a szociológia és a jog területének vezető kutatóiból álló interdiszciplináris csoport megalkotta az általánosított EuLaViBar-t, amely az egyedi nyelvi barométerek összehasonlításán alapul.

Az EuLaViBar az ELDIA fő terméke, 2013 augusztusában, a projekt végén benyújtottuk az Európai Bizottságnak, és nyilvánosságra hoztuk. A kutatásban alkalmazott kérdőív készítésének teljes folyamatát (a kérdőívet a projekt nyelvészei alkották meg a statisztikai elemzés számára), valamint a kérdőív adatainak csoportosítására vonatkozó utasításokat arra vonatkozóan, hogy melyeket lehet figyelembe venni az esetspecifikus barométer számításakor, az Összehasonlító Elemzésben részletesen bemutatjuk. A nyelvi vitalitás barométerének elkészítésére vonatkozó utasításokat az EuLaViBar Kézikönyv tartalmazza, amely 2013 őszétől elérhető az ELDIA honlapján (www.eldia-project.org) vagy a PHAIDRA-archívumban (<http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>).

A következő fejezet röviden bemutatja az ELDIA nyelvi vitalitásról és annak méréséről alkotott koncepcióit. A többi fejezet pedig az adatelemzés hatókörét és céljait, illetve ezek elkészítésének folyamatát írja le.

3.6.3 A nyelvi vitalitás meghatározása és mérése

Az ELDIA kutatási menetrendje szerint egy nyelv vitalitása visszatükröződik és mérhető a beszélők nyelvhasználati akarátában, a széleskörű nyilvános és privát használati lehetőségben,

a továbbfejlesztés képességében és a következő generációknak való átadásában. A meghatározás szilárdan alapszik azon, amit jelenleg általánosságban tudunk a nyelvi vitalitás és/vagy etnolingvisztikai vitalitás népszerűsítő és korlátozó tényezőiről. Ebben a vonatkozásban az ELDIA megközelítése jelentősen merít Fishman, Leena Huss, Christopher Stroud és Anna-Riitta Lindgren munkáiból. Szintén nagyban támaszkodik az UNESCO-nak a nyelvi vitalitásról és a nyelvek veszélyeztetettségéről szóló jelentésére (2003, 2009).

Az ELDIA célja, hogy megvizsgálja és hozzáférhetővé tegye a vizsgált nyelvközösségek esetében a nyelvi sokszínűség, a nyelvhasználat és a nyelvfenntartás összes kritikai nézőpontját, a gazdaságit is beleértve. Következésképpen a projekt különböző fázisaiban fokozatosan kifejlődött módszertani megközelítés egyesíti a kutatásnak a revitalizációra, az etnolingvisztikai vitalitásra, és a sokszínűség fenntarthatóságára vonatkozó megállapításait, valamint a gazdasági-nyelvészeti kutatásokat. Röviden az EuLaViBar két prominens nyelvész-közgazdász – François Grin és Miquel Strubell – ötletei új, gyakorlati alkalmazásának az eredménye. A saját elemzésünkben először módszeresen működtettük Grin koncepcióját: kapacitás, lehetőség és vágy (lásd: Grin 2006, Gazzola & Grin 2007), majd Strubell ötletét a nyelv beszélőiről mint a nyelvi produktumok fogyasztóiról (leginkább lásd: Strubell 1996; 2001). Kifejlesztettünk továbbá egy nyelvi vitalitás skálát, és működtettük azt az ELDIA kérdőíves kutatásának teljes adathalmazán. Ahogy az alább látható ebben a fejezetben, a skála Joshua Fishman a *Generációk közötti szakadás osztályozott skáláján* (Graded Inter-generational Disruption Scale = GIDS) alapszik, ám azzal nem egyezik meg teljesen, a skála az 1990-es évek óta a nyelvi vitalitás mérésének alapvető konceptuális modellje (Fishman 1991).

Az EuLaViBar – és így az adatelemzés – a négy különböző szint alkotóelemeit tartalmazza: *fókuszterületek (Focus Areas)* (1-es szint), amelyek mind átfognak különböző *dimenziókat (Dimensions)* (2-es szint), a dimenziók pedig *változókra* vannak osztva (3-as szint), majd a *változók* is *változókra* osztódnak (4-es szint).

Az EuLaViBar négy fókuszterülete a *kapacitás (Capacity)*, a *lehetőség (Opportunity)*, az *óhaj (Desire)* és a *nyelvi produktumok (Language Products)*. Az ELDIA terminológiájában a következőképp definiálták ezeket (az ELDIA definíciói nem egyeznek meg teljesen Grin és Strubell terminológiájával):

- **A kapacitás (Capacity):** az adott nyelv beszélőjének szubjektív kapacitása a nyelv használatára, amely utal a beszélő nyelvhasználatban megmutatkozó önbizalmára. A nyelv használatának nem önbevalláson alapuló, objektív képessége olyan faktorokhoz köthető, mint az oktatás, a nyelvhasználati minták a családban, amelyek mérése

nehéz és lehetetlen megbízhatóan felbecsülni az ELDIA-ban, ennél fogva ezek nem képezik részét a definíciónak.

- **A lehetőség (Opportunity)** azokra az intézményi berendezkedésekre utal (jogalkotás, oktatás stb.), amelyek megengedik, támogatják vagy gátolják a nyelvek használatát. A kifejezés a jelenleg létező szabályozásokra utal, ennél fogva nem fedi az ilyen szabályozások meglétére irányuló óhaj. A *lehetőség* fókuszterületbe nem tartoznak bele az intézményi berendezkedésen kívül eső, az adott nyelv használatára vonatkozó lehetőségek: az EuLaViBar-ban az adott nyelvnek a privát életben való használhatósága nem számít „lehetőségnek”, ahogy azokban a kontextusokban sem *lehetőség*, amikor a privát és az intézményi nyelvhasználat összefonódik vagy átfedi egymást (pl.: privát beszélgetés a munkatársakkal a kávészünetben).
- **Az óhaj (Desire)** arra utal, mennyire akarják használni az emberek az adott nyelvet, illetve mennyire készek annak használatára; az óhaj visszatükröződik az adott nyelv használata (vagy használati formái) során megjelenő attitűdökben és érzelmekben.
- **A nyelvi produktumok (Language Products)** a nyelvi termékek (nyomtatott, elektronikus, „átélt”: koncertek, színdarabok, előadások stb.) megjelenésére és keresletére vonatkozik, illetve az adott nyelven az ilyen produktumok és szolgáltatások meglétére irányuló vágyra.

A fókuszterületeken kívül Az ELDIA módszertani eszköztára négy fő *dimenziót* (Dimension) is tartalmaz, amelyekkel a nyelvi vitalitás nézőpontjából mind a négy fókuszterület leírható és mérhető. Ezek a *jogalkotás*, az *oktatás*, a *média* és a *nyelvhasználat és interakció*. Ezeket a következőképpen definiálhatjuk:

- A **jogalkotás (Legislation)** az EuLaViBar dimenziójaként a (nyelvhasználat és nyelvi sokszínűség támogatásáról vagy gátolásáról szóló) jogszabályok meglétére vagy meg nem létére, illetve azok közismertségére, valamint a rájuk irányuló attitűdökre vonatkozik.
- Az **oktatás (Education)** az EuLaViBar dimenziójaként minden a formális és informális oktatással kapcsolatos kérdésre vonatkozik (az oktatás szintje, nyelvelsajátítás, az oktatás nyelve, vélemények/érzések/attitűdök az oktatásról stb.).
- A **média (Media)** az EuLaViBar dimenziójaként minden a médiával kapcsolatos kérdésre vonatkozik, így a médiahasználatra, a kisebbségi média meglétére, a nyelv

és a média termékeire, a nyelv és a médiafogyasztás kapcsolatára, a kisebbségi média többségre vonatkozó, illetve a többségi média kisebbségre vonatkozó kérdéseivel.

- A **nyelvhasználat és interakció (Language Use and Interaction)** az EuLaViBar dimenziójaként a nyelvhasználat minden nézőpontját tartalmazza (pl. különböző szituációkban/különböző emberekkel stb).

Az esetspecifikus adatelemzések során a dimenziókat a nyelvi-szociológiai változók előzetesen definiált egységeként írták le, ezt a statisztikai adatok leírásához és magyarázatához használták kérdésről kérdésre. A változók a következők:

- A közösség tagjainak nyelvükre és beszélőikre irányuló attitűdjei
- A közösség tagjainak attitűdjei más nyelvek és beszélőik irányában
- A nyelvi színterek által meghatározott nyelvhasználat
- Jogi szövegek létezése a kisebbségi nyelven
- A média létezése
- Generációk közötti nyelvhasználat
- Generáción belüli nyelvhasználat
- Nyelvelsajátítás
- Nyelvmegtartás
- A tanítás nyelve az iskolában
- Az oktatással kapcsolatos jogszabályozás
- A média használata és a médiafogyasztás
- Az anyanyelv
- A nyelvek szerepe a munkaerőpiacon
- Önbevalláson alapuló nyelvi kompetenciák
- A nyelvhasználat támogatása/tiltása.

A változók változóit a fent említett WP5 kézikönyvben határozták meg. Úgy választották ki őket, hogy a felmérésre adott minden lehetséges választípus mérhető legyen az ELDIA alábbi nyelvmegtartási skáláján:

- 0 A nyelvmegtartás súlyosan és kritikusan veszélyeztetve van.** A nyelvre „emlékeznek” ugyan, de a spontán és aktív kommunikációban nem használják. Intézményesen sem használatát, sem átadását nem védik, nem támogatják. A gyermekeket és a fiatalokat nem bátorítják a nyelv megtanulására vagy annak használatára.
→ Sürgős és hatékony revitalizációs intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a nyelv teljes kihalása megelőzhető legyen, illetve a nyelv visszakerüljön a használatba.
- 1 A nyelvmegtartás erőteljesen veszélyeztetve van.** A nyelvet használják ugyan az aktív kommunikációban – legalábbis bizonyos kontextusokban –, de olyan súlyos gondok merülnek fel a használatkor, támogatásakor és/vagy átadása során, hogy az előrelátható jövőben várható a nyelvhasználat megszűnése.
→ Azonnali, hatékony intézkedések és revitalizáció szükséges a nyelv és a nyelvmegtartás támogatására és előmozdítására.
- 2 A nyelvmegtartás fenyegetett helyzetű.** A nyelv használata és átadása visszaszorulóban vagy megszűnőben van, legalábbis bizonyos kontextusokban vagy egyes beszélőközösségekben. Amennyiben ez a tendencia tovább folytatódik, az a nyelv teljes eltűnéséhez vezethet a távolabbi jövőben.
→ Hatékony intézkedések szükségesek a nyelv használatának és átadásának ösztönzésére.
- 3 A nyelvmegtartás bizonyos mértékig biztosítva van.** A nyelvet intézményesen támogatják és számos kontextusban és funkcióban használják (a legalapvetőbb – családi – szintén kívül is). Gyakran átadják a következő generációnak, és úgy tűnik, hogy a legtöbb nyelvhasználónak megvan mind az akarata, mind a képessége arra, hogy fejlessze a többnyelvűség fenntartható struktúráit.
- 4 A nyelv fenntartható ebben a pillanatban.** A nyelvet sokféle kontextusban használják és támogatják. Nem tűnik fenyegetett helyzetűnek: semmi sem utal arra, hogy (jelentős számú) beszélő felhagy a nyelv használatával és azzal, hogy átadja azt a következő generációknak, amíg a nyelv társadalmi és intézményes támogatása a jelenlegi szinten marad.
→ Hosszú távon azonban szükséges a nyelv ellenőrzése és támogatása.

Ahogy azt már korábban hangsúlyoztuk, az ELDIA kérdőíves kutatása során a skálát szisztematikusan alkalmaztuk az összes adatra, a fókuszterületekhez hasonlóan. Az ELDIA kérdőíves kutatásában a statisztikai eredményeken alapulva az egy bizonyos kérdésre adott összes lehetséges válaszok mérését úgy fejlesztettük ki, hogy a kérdést tekintve a nyelv vitalitásának jelenlegi állapotáról következtetéseket lehessen levonni. Ahogy az az ELDIA Összehasonlító Elemzésben látható, ennek a tudásnak az alkalmazásával végső soron következtetéseket lehet levonni a relatív nyelvi tervezés hatásáról olyan helyzetekben, mint az adott társadalomban alkalmazott nyelvoktatási politika.

3.6.4 Gyakorlati eljárások az adatelemzés során

A kérdőív adatainak és az interjúk adatainak elemzését nyelvészek végezték. A végső cél eléréséhez az elemzés azokra a funkciókra fókuszált, amelyek az EuLaViBar számára általánosan alapvetőek. Ennek következtében az összegyűjtött adatok mennyiségéhez képest egy viszonylag korlátozott válogatásra összpontosítottak, így gyakran az egységes elemzési módszer során nem volt lehetséges minden olyan vonást figyelembe venni, amely releváns lehetett volna az egyedi esetekben.

3.6.5 A kérdőíves felmérés adatainak elemzése

Az ELDIA statisztikusai egyirányú táblázatokkal (amely tartalmazza a minden kérdéselemre adott különböző válaszok gyakoriságát és százalékát, azaz a kérdésekre adott minden válaszlehetőséget), valamint a minden önálló kérdéshez tartozó barométerértékkel látták el a nyelvészeket. A nyelvészek minden statisztikai adatot elemeztek, és összefoglaló választ írtak minden kérdésre. Az összefoglalók verbális összegzést tartalmaztak (címben kiemelve a kérdés legfontosabb eredményeit), a szóbeli magyarázat pedig bemutatta és tárgyalta a táblázatból kiolvasható legfontosabb eredményeket. Az adatelemzés részeként a nyelvészek grafikus illusztrációkat is készítettek a 4.2. fejezet részeként.

Mind a kisebbségi, mind a többségi kérdőív sok olyan nyílt végű kérdést tartalmazott, amelyeket nem lehet automatikusan elemezni egy statisztikai elemző programmal. Minden ilyen kérdést kérdőívről kérdőívre vizsgáltak meg, hogy dokumentálható legyen, milyen gyakran válaszolták meg ezeket a kérdéseket, illetve milyen gyakran válaszolták meg egy bizonyos módon. A nyílt végű kérdések esetében, és sok zárt végűnél is lehetőségük volt a válaszadóknak megjegyzést fűzni a válaszhoz, vagy bármit hozzáírni, pl. az egyéb nyelvek esetében. A kutatók megjelölték az ilyen megjegyzéseket és hozzáírásokat, amikor manuálisan is végignézték a kérdőívet, és ezeket a jelen tanulmány 4.2. fejezetében meg is említik.

Azért, hogy a nyílt végű kérdéseket statisztikailag elemezni tudják, a kézi elemzés eredményeit beírták egy a WP5 Kézikönyv Kiegészítésében javasolt táblázatba, amely lehetőséget adott a válaszok kategorizálására a nyelvi vitalitási skála mentén a kötelező, egységes módszer szerint.

3.6.6 Az interjúk adatainak elemzése

A projekt négyes munkacsomagjában (WP4) készített interjúkat is transzkribáltuk és elemeztük az ötös munkafázisban (WP5). Az audio- és videofájlok transzkripciója a Transcriber nevű programmal készült, amely egy számítógépes szoftver beszélt jelek szegmentáláshoz, címkézéséhez és leírásához. A program ingyenes, és különböző számítógépes platformokon futtatható (mint a Windows XP/2k, Mac OS X és a Linux különböző verziói). Az ELDIA-ban a szoftvert az interjúk helyesírás szerinti leírására használtuk alap- és beszédfordulatok szegmentálásával. A transzkripció alapelveit a különböző esetspecifikus tanulmányok adat-elemzést végző kutatói közösen fejlesztették ki, a transzkripció szimbólumokat a 2010-es ousi ELDIA-workshopon tárgyaltuk meg és véglegesítettük.

A következő lépésben a helyesírást követő leírásokat importálták az ELAN-ba (EUDICO Linguistic Annotator). Ez a szoftver egy multimédiás jegyzetelő eszköz, amelyet a Max Planck Szociolingvisztikai Intézetben fejlesztettek ki (<http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/>). Az ELDIA elemzésben az ELAN-t az interjúk tartalmának kódolására és a nyelvészeti elemzés szerényebb kiterjesztésére használtuk. Az ELAN is ingyenesen hozzáférhető és futtatható a Windows, Mac OS X és Linux rendszerekben. A felhasználó különböző nyelveket állíthat be az interfészen (pl. angol, francia, német, spanyol vagy svéd). Az ELDIA-ban minden adatbázison ugyanazt az ELAN-beállítást használtuk: a transzkripció sorokat három fő sor követte (= kapcsolódó = független), ti. a nyelv státusza (Status of Language = StL), a diskurzus témája (Discourse Topics = DT) és a nyelvi jelenségek (Linguistic Phenomena = LP).

Az ELAN-elemzés során a kutatók megvizsgálták minden interjútranszkripciót, és címkézték a nyelv vagy a diskurzus témájának változását. A diskurzusok címkézése a diskurzus témáinak úgynevezett általános jelölési szintjén történt. A projekt szoros ütemterve miatt a központi kérdésekre fókuszáltak a kutatók, de saját használatra lehetőségük volt más jelenségeket is kódolni.

A diskurzusok témájának címkézését a következő táblázat mutatja:

A diskurzus témájának kategóriacímkei	A címkézett jelenségek leírása, amelyeket a szóban forgó kategóriacímkevel jelöltek
Nyelvhasználat	anyanyelv, interakció, nyelvi készségek (értés, beszéd, olvasás, írás), a nyelvtudás szintje, a nyelvhasználat támogatása, többségi és kisebbségi nyelv (MajLg/MinLg), nyelvi versengés, második nyelv
Nyelvtanulás	nyelvtanulás, az X/Y és más nyelvek tanulásának a módja, anyanyelv, többségi és kisebbségi nyelv (MajLg/MinLg), átadás
Oktatás	az oktatás szintje, munkaerőpiac, foglalkozás, a tanítási nyelv, anyanyelv
Mobilitás	a mobilitás szintje (magas mobilitású, mobilis, nem mobil), ingázás, áttelepülés
Attitűd	kényszer (kényszerített, nem kényszerített, közömbös), nyelvkeverés, anyanyelv, nyelvtanulás, többnyelvűség, társadalmi felelősség, nacionalizmus, kisebbségi aktivista, etnikai, korrektség, identitás, konfliktusok, történelmi tudatosság/tapasztalatok, jogalkotás
Jogalkotás	az ismertség szintje (ismert, nem ismert), attitűd a jogalkotás felé, a jogalkotás minősége és hatékonysága, nyelvpolitika, munkaerőpiac, a nyelvhasználat támogatása/tilalma
Média	médiahasználat, a média fajtája (közösségi, helyi, nemzeti, határon átnyúló, többségi nyelvű (MajLg), kisebbségi nyelvű (MinLg), több- vagy kétnyelvű
Színtér	nyilvános, félig nyilvános, privát
A dialógus résztvevői	egyedüli, apa, anya, nagyszülők, gyerekek, házastárs, rokonok, barátok, munkatársak, szomszédok, főnökök, köztisztviselők, mások
Helyszín	iskola, otthon, munkahely, boltok, utca, könyvtár, templom, hatósági szervek, közösségi események
Életszakasz	gyermekkor, serdülőkor, felnőttkor, időskor, óvoda, iskola, egyetemi/felsőfokú oktatás, szakmai élet, nyugdíjaskor, jelen
Nem	férfi, nő
Anyanyelv	versengés, kommunikatív érték, nyelvi kötődés (közösségi, kulturális), a nyelvi normák/nyelvhelyesség víziói, nyelvmegtartás, identitás, a munkaerőpiac fontossága, jelenlegi állapot, történelmi tudatosság, konfliktusok

7. táblázat: A diskurzusjelenségek kategóriáinak címkézése

A diskurzus témáinak megfelelő címkével való kódolása után a kutatók minden interjút témánként elemeztek. Azért, hogy az esetspecifikus elemzésekben az interjút maximálisan fel lehessen használni, a kutatók rövid leírást készítettek az interjúkról, különös tekintettel a következőkre: kor, nem, iskolai végzettség (ha ismert), foglalkozás/szakma (ha ismert), első

nyelv, mobilitás, nyelvhasználat otthon a gyermekkorban, nyelvhasználat a szülőkkel és a testvérekkel, nyelvhasználat a házastárssal, nyelvhasználat a saját gyermek(ek)kel, nyelvhasználat a saját unokákkal. A kutatók a diskurzusról is adtak egy általános leírást, összegezték megfigyeléseiket a következő kérdések szerint:

- az interjúkból kapott információk hogyan viszonyulnak a kérdőíves kutatás eredményeihez, tehát az adatközlő által mondottak közül mi támasztja alá, és mi cáfolja meg azokat;
- bármilyen új probléma, attitűd vagy nézőpont, amely az interjúk során merült fel;
- megjegyzések a továbbra is tisztázatlan dolgokról;
- az interjúk adatainak felhasználhatósága, azaz azok a jól kifejtett nézetek, amelyek aha-élményt okoztak a kutatóknak, amikor az interjúkkal dolgoztak.

Minden adatelemzés eredményei a fenti módon leírtak szerint az Irányító Bizottsághoz kerültek, a projekten belüli WP5 Jelentés formájában. Ezek a projekt belső honlapján vannak elmentve, ilyen formában nem elérhetők a nyilvánosság számára, de a szerzők használják azokat az ELDIA-publikációkhoz. Az esetspecifikus tanulmányok mellett ezekből is merít az Összehasonlító elemzés.

4 A kapott korpusz adatainak elemzése

4.1 Jogi helyzet – dióhéjban

Írta: Sia Spiliopoulou Åkermark²⁹ (magyarra fordította: Gróf Annamária)

Az a felfogás, miszerint a szlovén nemzet kis nemzet, és ezért különösen sebezhető a szomszédos népek és államok idegen befolyása és geopolitikai étvágya miatt, erős ösztönzést jelentett a nyelvhasználatot szabályozó jogszabályok fejlődésére Szlovéniában. Általánosságban azzal a céllal fogadtak el jogszabályokat, hogy megvédjék a szlovén nyelvet. Hasonló ugyanakkor a magyar és az olasz nyelv egyenlő használatának a megőrzése céljából nem történt.

A magyar és az olasz nemzeti közösségek speciális státuszt és jogokat élveznek a Szlovén Köztársaság 1991. évi Alkotmánya szerint (64. cikkely), beleértve a következőket (kivonatolva):

Joguk van a nemzeti identitásuk megőrzésének céljából a nemzeti szimbólumaik szabad használatához, szervezetek alapításához és a gazdasági, a kulturális és a tudományos tevékenységek fejlesztéséhez, beleértve a média és a kiadványok terén végzett tevékenységeket. A törvények szerint ennek a két nemzeti közösségnek és tagjaiknak joguk van a saját nyelvükön való oktatáshoz és az iskoláztatáshoz, akárcsak az ilyen oktatás és iskolák megalapításához és fejlesztéséhez. A földrajzi területeket, ahol kötelező a kétnyelvű oktatás, a törvény határozza meg. Ezeknek a nemzeti közösségeknek és tagjaiknak biztosítani kell az anyanemzettel és az érintett országokkal való kapcsolatok ápolásának jogát. Az állam köteles anyagi és erkölcsi támogatást nyújtani e jogok gyakorlásához.

A kisebbségi jogok rendszerét, amely a magyar és az olasz beszélőket védi, területiálisan kell alkalmazni, azaz a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken, ahogy azt a törvény meghatározza, és amely független a két közösség lélekszámától (ez igen fontos, ha a közösségek alacsony lélekszámát nézzük). A Szlovén Alkotmány (11. cikkely) szigorúan gondoskodik mindkét hivatalos nyelv egyenlő használatáról, ami a nemzetiségileg vegyesen lakott

²⁹Ez az összefoglaló Petra Roter elemzésére épül (Roter 2011).

területet illeti. Szlovénia szocialista/kommunista öröksége a kisebbségi jogok ún. pozitív megközelítésében látható, és azon a felismerésen alapszik, hogy a nemzeti közösségek tagjainak mind az egyéni, mind a kollektív jogait, valamint a helyi és a nemzeti szintű döntéshozatalban való részvételi jogát is támogatni kell. Ezenkívül ez még tükröződik az oktatási rendszerben, mivel mindkét nemzetiségileg vegyesen lakott területen minden tanulónak mindkét nyelvet tanulnia kell – még az egynyelvű iskolákban is (az olasz–szlovén nemzetiségileg vegyesen lakott területen), vagy a kétnyelvű iskolákban (a magyar–szlovén nemzetiségileg vegyesen lakott területen). A kisebbségvédelemnek ez az általános megközelítése Szlovéniában mintegy hetven nemzeti törvénynek vált a részévé, és számottevően nem változott az idők során.

Nevezetesen a közalkalmazottak bérét a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken, a közigazgatási egységekben, a rendőrségen, a bíróságon, a médiában és az oktatás területén is – egyebek mellett – meghatározott százalékkal megemelik, ha az alkalmazott beszéli az adott nemzeti kisebbség (nemzeti közösség) nyelvét. Ez a kiegészítés a kisebbség képviselői szerint fontos eleme Szlovénia a kétnyelvűséget támogató erőfeszítéseinek a közsférában. Mindazonáltal – nem hivatalosan – a nemzeti közösség sok tagja panaszkodik, hogy ennek az irányelvnek az alkalmazása messze nem kielégítő.

Nemrégiben a személyi igazolványokról szóló szabályozás váltott ki vitát a magyar nyelvű beszélők jogaira vonatkozóan Szlovéniában. Az új törvény megkönnyítette az egyének számára a személyi igazolvány igénylését, miszerint azt az ország bármely részén megkaphatják (az ideiglenes tartózkodási helyüktől függetlenül). A törvény azonban azt nem teszi lehetővé, hogy a valamely nemzeti közösséghez tartozó, a nemzetiségileg vegyesen lakott területen kívül ideiglenes vagy állandó lakcímmel rendelkező személy kétnyelvű úrlapon igényelje a személyi igazolványát, illetve azt szlovén–angol–magyar/olasz nyelven kapja meg. Az új törvény a nemzeti közösségi képviselők intenzív kritikáinak témája volt, ők úgy vélték, az nem szabályozza megfelelőképp a személyi igazolvány igénylésének menetét a nemzetiségileg vegyesen lakott területen élő lakosok számára.

Általánosságban a kisebbségi nyelv és a kisebbség védelme pozitívnak tartható mind a magyar nemzeti közösség, mind a hatóságok részéről. A kisebbségi és többségi nyelv egyenrangúságának alapelve a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken, valamint az egyenrangúság alapelveinek fenntartását biztosító kiterjedt szabályozások elfogadása bizonyítékként szolgál arra nézve, hogy Szlovénia a kisebbségvédelem terén meghaladja az európai normákat, és teszi ezt már jó néhány évtizede.

4.2 A kérdőív és az interjúk adatainak szociolingvisztikai elemzése

4.2.1 Nyelvhasználat és interakció

4.2.1.1 Anyanyelv

A kisebbségi adatközlők 11%-a mind a szlovén, mind a magyar nyelvet megjelölte anyanyelveként. Az összes válaszoló 89,7%-a a magyar nyelvet (is), 22,3%-a a szlovén nyelvet is anyanyelvének tartja. Az összes válaszoló 2,4%-a jelölt meg más nyelveket is: 3 fő a horvátot, 2 fő a magyar mellett a horvátot, 1 fő a szlovén nyelv mellett a horvátot, és 1 válaszadó a szlovén és magyar nyelv mellett a németet. Megállapítható, hogy a szlovéniai kisebbségi mintában a magyar anyanyelvűek vannak többségben. 12% azoknak az aránya, akiknek saját bevallásuk szerint egynél több anyanyelvük van: közülük a többség magyar–szlovén kettős anyanyelvű (88,6%). A többségi mintával összevetve kiemelendő, hogy a "két anyanyelvűség" a kisebbségre jellemző inkább (a többségi adatközlőknek csupán 1%-a jelölt meg két anyanyelvet).

Az adatközlők „bevallott” anyanyelvének és a kérdőívek nyelvének (spontán nyelvválasztás) összevetéséből megállapítható, hogy jóval kevesebben töltötték ki magyarul a kérdőívet (56,5%), mint ahányan azt anyanyelvükként megjelölték (89,7%). A nagy különbség arra (is) enged következtetni, hogy a muravidéki magyar kisebbségi közösség tagjai esetében az anyanyelv és az első nyelv nem mindig azonos kategória, a magyar nyelv visszaszorulása a nyelvhasználati szinterek szűkülése következtében egyre erősödik (Bartha 2006, Kolláth 2005, Bokor 2009, Kontra szerk. 2012). Ugyanakkor az is világos (ahogy ez az egyes nyelvi szinterek nyelvválasztási mintáiból is látható), hogy a magyar nyelv egyre inkább a privát szféra nyelvhasználatára lesz. A kérdőív nyelvválasztásából mégsem az a következtetés, hogy az adatközlőknek szinte csak a fele tud magyarul, hanem az inkább, hogy 43,5%-uk ezen a nyelvhasználati szintéren, ebben az iskolai körülményeket, esetleg a dolgozatírást felidéző tesztszituációban a szlovén nyelvben érzi otthonosabban magát. Nem nyelvi, hanem inkább nyelvváltoztatbeli/regiszterbeli kompetenciahiányról vagy kompetenciatöbbletről lehet szó.

4.2.1.2 Nyelvhasználat az egyes generációkon belül és kívül

A generációk közötti nyelvhasználat vizsgálata során a nagyszülők és az unokák, illetve a szülők és a gyermekek közötti beszélt nyelvre kérdeztünk rá (Q10–11, 15–18, 21A, B MinLg).

Azt, hogy milyen nyelven zajlik/zajlott a kommunikáció a két generáció között, a következő táblázat összegzi az adatok százalékos megoszlásában:

Nyelvhasználat	Magyarul és szlovénul	Magyarul	Szlovénul	Más nyelven
az anyai nagyszülőkkel (Q10)	5,9	90,7	13,2	1,4
az apai nagyszülőkkel (Q11)	3,8	80,2	1,4	0,8
az anyával – gyermekkorban (Q15)	16,3	89,4	23	3,2
az anyával – most (Q16)	13,7	64	20,9	2,8
az apával – gyermekkorban (Q17)	9,6	81,7	19,9	4,8
az anyával – most (Q18)	8,6	41	18,1	2,3
az idősebb gyermekkel (Q21A)	35	78,6	47,5	1
a fiatalabb gyermekkel (Q21B)	33,6	79,3	54,3	1,4

8. táblázat: Generációk nyelvhasználatára – kisebbségi adatok

Az anyai nagyszülők a kisebbségi adatközlők 90,7%-ával beszéltek magyarul, szlovénul pedig 13,2%-ukkal. Mindkét nyelvet használták 5,8%-ukkal, a horvátot pedig 5,5%-ukkal.

A válaszadók 80,2%-ával beszéltek magyarul az apai nagyszülei (Q11), 76,4%-ukkal csak magyarul, 3,8%-ukkal magyarul és szlovénul, 1,4%-ukkal pedig csak szlovénul.

A válaszadók 0,7%-ával szlovénul és horvátul, 0,7%-kal magyarul és horvátul, 0,3%-kal pedig szlovénul és németül beszéltek. Voltak adatközlők, akiknél nem a MajLg vagy a MinLg volt használatos, hanem az általuk megjelölt más nyelv: a szerb (0,3%), a bosnyák (0,3%), a német (1%) vagy a horvát (3,1%).

A szülők és gyermekeik közötti nyelvhasználatról a kérdőívvel gyűjtött adatokból a következő információk olvashatók ki (Q15–18): a válaszadók 16,3%-ával mind magyarul, mind szlovénul beszélt a gyermekkorában az édesanyja. Magyarul (vagy magyarul is) 89,4%-ukkal, szlovénul pedig (vagy szlovénul is) 23%-ukkal. A magyar mellett az adatközlők 1,8%-ával beszéltek horvátul. Nem beszéltek magyarul vagy szlovénul a válaszadók 1,1%-ával. 1 válaszadóval beszélt az édesanyja bosnyákul (0,4%), ahogy szerbül (0,4%) és németül (0,4%) is.

Az adatközlők és az édesanyjuk közötti magyar nyelvű kommunikáció az életkor előrehaladtával erősebben csökken, mint a szlovén nyelv esetében, hiszen 25,4%-kal csökken a magyart (vagy magyart is) használók száma, míg a szlovén esetében ez csak 2,1%. A mindkét

nyelvet használók számaránya 2,6%-kal csökken. (Az adatközlők 28,8%-a írta, hogy nem vonatkozik rá a kérdés, tehát valószínűleg az édesanyja már nem él.) Több esetben (2%) a kommunikációban a magyar mellé belép a szlovén nyelv is.

Az apával gyermekkorban használt nyelvek számadatai hasonlóak az anyával történt kommunikációéhoz, ám a szlovén nyelv arányaiban többször fordul elő a kommunikáció nyelveként. (Kisebb a százalékos különbség.) A vizsgált két nyelvet együttesen 2,2%-ban használták az apák a gyerekeikkel. Az adatközlők 81,7%-ával magyarul is, 70,3%-ukkal csak magyarul, míg 19,9%-ukkal szlovénul is, csak szlovénul pedig 8,8%-ukkal beszéltek gyerekkorukban. A válaszadók 4,8%-ával más nyelveket használtak (horvát, bosnyák, német, szerb).

Az apával a gyermekkorban és a jelenleg használt nyelveket nézve a magyar nyelv előfordulása szinte a felére csökkent (81,7%, illetve 41%), míg a szlovén és a más nyelvek esetében alig tapasztalható változás. A két kérdést egymásra vonatkoztatva – és a kérdőíveket összevetve – ez azzal magyarázható, hogy a legtöbb adatközlő édesapja, aki korábban magyarul beszélt a gyermekével, meghalt már. Erre utal az is, hogy az adatközlők 50,9%-a írta, hogy nem vonatkozik rá a kérdés. Az anya-gyermek közötti kommunikációban 2%-ban előfordult, hogy a magyar mellé belépett a szlovén nyelv, az apa-gyermek relációban a változás csak 0,5%, ugyanakkor itt a horvát mellett vált a szlovén is a mindennapi érintkezés nyelvévé, azaz a magyar nyelvet egyetlen esetben sem váltotta fel más nyelv.

Az egyéb nyelvek között itt a bosnyák és a horvát fordul elő, de nem önmagukban, hanem a szlovén vagy a horvát, egy esetben pedig a magyar mellett.

Az adatokból kiolvasható, hogy az anyával való kommunikáció során mindkét nyelv használata 2/3-dal magasabb arányú, mint az apák esetében mind gyerekkorban, mind a jelenben. Az anyák tehát kevésbé ragaszkodnak az egy nyelv használatához, mint az apák.

Az interjúkra felkért adatközlők nagy részének a családja magyarul beszél otthon, még akkor is, ha az egyik nagyszülője vagy szülője szlovén.

Nagymama szlovén anyanyelvű, de magtanult magyarul, most magyarul beszélünk. Az idősebbek másképp beszélnek. (AG1M 70521238)

Az édesanyám szlovén, de tud magyarul. Otthon mindig magyarul beszélünk, nagyon ritkán szlovénul. (AG1M 70521238)

A nagymamám magyar anyanyelvű, a nagypapám szlovén. Otthon a szülők is magyarul beszélnek egymással, apukám az iskolában tanult meg szlovénul, anyukám otthon. Otthon mindenki magyarul beszél egymással. (AG1F 70521061)

Otthon magyarul beszéltünk. A család egy része nem használja már a magyar nyelvet, a nagyszülőkkel még használtuk. (AG3F 70521214)

Apámmal magyarul, anyámmal szlovénul beszélek, nagypapámmal szlovénul, nagymamámmal magyarul. (AG1M 70521009)

Az apukám kényelmességéből nem tanult meg magyarul, ezért az anyukám tanult meg horvátul, hogy tudjanak beszélni. (AG2F 70521559)

A többségi kérdőív a családban ismert nyelvekre kérdezett rá (CG Q10). Az adatközlők 35,6%-a szerint a szülők vagy a nagyszülők generációjában nem volt senki, aki a szlovén nyelven kívül más nyelvet is ismert volna, 10,8%-uk pedig nem tudja, hogy esetleg a szűkebb családban valaki beszélt vagy ismert volna más nyelvet is a szlovénon kívül. A válaszadók családjának 41,2%-ában volt valaki, aki a szlovén nyelv mellett ismert még egy másik nyelvet is. A németet 28,9%, a horvát, szerb és bosnyák nyelveket együtt 14,9%, az olaszt 13,4%, a magyart 6,7%, az angolt 6,2%, a franciát 4,1%, az orosz 1,5%, a csehet és a lengyelt 1-1%, a spanyolt és az albánt 0,5% említi. A családok 5,7%-ában ismertek a szlovén mellett két, 6,7%-ában pedig három nyelvet.

A kérdés nem igazán vethető össze a kisebbségi kérdőív előző kérdéseivel, hiszen nem a generációk között használt nyelvekre kérdez rá, ugyanakkor a csak szlovén nyelvet használók aránya (35,6%) magasabb, mint a kisebbség esetében. A többségnél előfordul az angol nyelv ismerete, míg a kisebbségi kérdőív válaszaiban senki sem írta, hogy az angolt használták volna a családban, ez az olasz, francia, spanyol, cseh, lengyel és albán nyelvekre is igaz.

A többségi interjúk során az adatközlők leginkább a két nyelv együttes használatáról számoltak be.

A családom egyaránt beszéli a magyar és a szlovén nyelvet. Édesanyámmal magyarul kommunikálok, férjemmel persze szlovénul, édesanyám a férjemhez magyarul beszél, ő neki vissza szlovénul, a gyerekekkel viszont úgy beszélünk, ahogy éppen jön... (70564952)

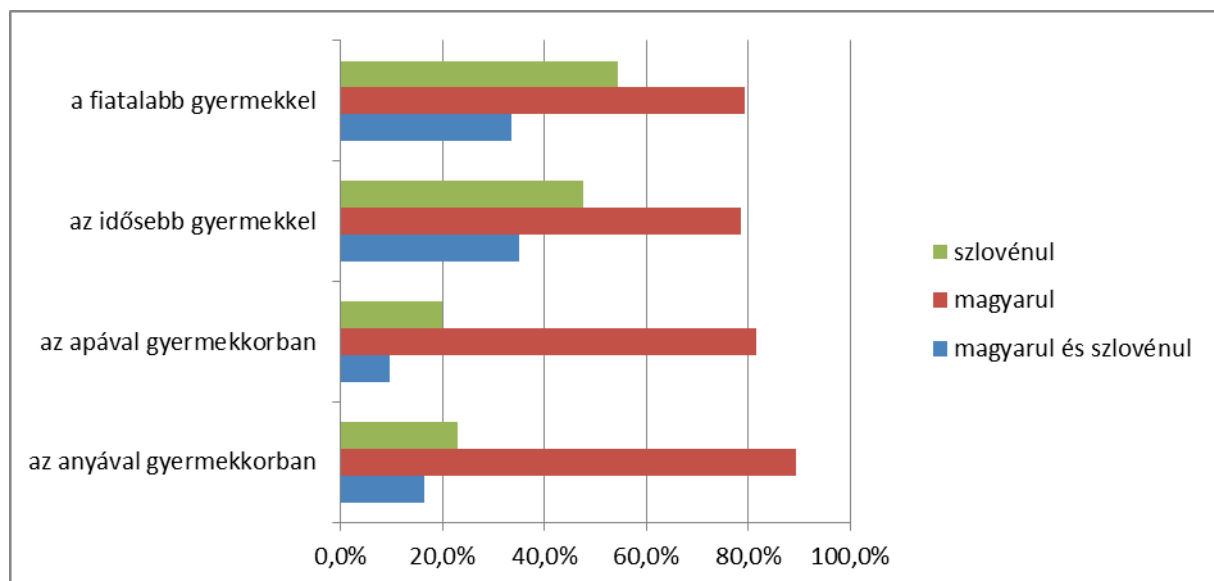
Kétnyelvű családban élek, én szintiszta magyar ágról származom, miközben a férjem családja szlovén. A gyerekeim mindkét nyelvet elsajátították – a családban mindkét nyelven egyaránt beszélünk. (70564952)

‘Az elődeim magyarok – nagyapám kiválóan beszélt magyarul, édesapám megértette a magyar nyelvet, én meg meghallom, és időnként egy-két szót megjegyzek.’³⁰
(70564969)

A generációk közötti nyelvhasználat másik vetülete a gyermekekkel használt nyelv (Q21 MinLg). A válaszadók 31,6%-ának valószínűleg nincs gyermeke, mert kihagyta a kérdést. A legidősebb és a legfiatalabb gyermekkel való nyelvhasználat a többségi nyelv esetében tér el lényegesen, itt 6,8%-os elmozdulás tapasztalható a szlovén nyelv javára.

A legidősebb és a legfiatalabb gyermekkel való nyelvhasználatban is adódnak különbségek egy családon belül is: 4 szülő (2%) a legidősebb gyermekével beszél magyarul és szlovénul is, de a legfiatalabbal csak szlovénul, 1 szülő (0,5%) a legidősebb gyermekével a szlovént, míg a legfiatalabbal a magyart is használja. Egy szülő (0,5%) a legidősebb gyermekével csak magyarul, a legfiatalabbal szlovénul is beszél. Egy válaszadó (0,5%) pedig a kisebbik gyermekével beszél németül is a kisebbségi és többségi nyelv mellett.

Az alábbi grafikonon látható, hogyan változik a kisebbségi mintában három generáció alatt az egyes nyelvek használata:



2. grafikon: A nyelvek használatának változásai három generációban – kisebbségi adatok

³⁰ A szlovén nyelvű idézeteket magyarra fordítottuk, itt csak a magyar fordítást tesszük közzé (álló betűvel vannak írva, szimpla idézőjelbe téve). A riport teljes méretű angol nyelvű verziójában mindig az eredeti nyelvű idézetet tettük közzé, angol fordítással együtt.

A kisebbségi nyelv használata nem csökken ugyan drasztikusan, de a többségi nyelv arányainak megduplázódása, illetve a két nyelv együttes használatának megháromszorozódása egyértelműen mutatja a nyelvi asszimiláció irányát.³¹

Az interjúalanyok a következőképpen vélekednek a nyelvhasználati mintáikról:

A gyerekekkel magyarul beszélünk, a lányom is az unokámmal. A kisunokám vegyes házasságban nő fel, a lányom aggódik, hogy megmarad-e a magyar nyelve. (AG3M 70521078)

A lányaimmal magyarul beszélek. Nem érzek különbséget a szüleim, a nagyszüleim nyelve és a sajátom közt. (AG4M 70521092)

Van, aki nem tanította meg a lányait magyarul, pedig magyar, ez nem jó. Mindenki tanítsa meg a saját anyanyelvére a gyerekeit. (AG4F 70521191)

A gyerekeinkkel otthon alkalom adtán szlovén nyelven is beszélünk. (AG2M70521122)

A gyerekeim többször szlovénul teszik fel a kérdést, és várják is a feleletet. (AG2M 70521115)

Az unokám szépen tud magyarul, mert foglalkoznak vele, pedig Mariborba jár. Az apjának is tudja mondani, hogy azt a kazettát tegye be a magnóba, amelyiket ő nem érti. (AG4F70521344)

Ha lesz gyermekem, megtanítom majd magyarul. (AG1F 70521061)

³¹ A Kontra Miklós vezette külső régiós kutatások (muravidéki RSS-vizsgálat) 1996-ban vizsgálta a családon belüli nyelvválasztást is. A magyar, a szlovén, a horvát vagy egyéb nyelvet jelölhették meg adatközlők, s szükség esetén egyazon beszédpartner esetében több nyelvet is megjelölhettek. Az elemzésben a „magyarul” válaszok szembesítődnek a „magyarul és egyéb nyelven” válaszokkal. „Az eredmények azt mutatják, hogy a nagyszüleivel szinte mindenki kizárólag magyarul beszélt, a szüleikkel már többen beszéltek magyarul és egyéb nyelven, de a gyermekeikkel adatközlőinknek csupán a fele beszélt kizárólag magyarul. Nyilvánvaló, hogy ez a mintázat folyamatban levő nyelvcsere utal” (Kontra szerk. 2012).

Bartha Csilla 2004-ben végzett kutatásából is „jól látszik, hogy különbség van a jelenlegi és a gyermekkori nyelvválasztási szokások között: felnőttkorra némiképpen csökken a magyar választása minden beszédpartnerrel a családban. Az az alapminta látszik itt is, miszerint a nagyszülőkkel, szülőkkel a legnagyobb a magyar nyelv választásának gyakorisága. A testvérekkel való kommunikációban életkori különbségek mutatkoznak: bár az idősebb testvérekkel még a magyar használata a jellemzőbb, ám éppen ők azok, akik – az iskolán keresztül – behozzák a többségi nyelvet a családba, s innentől a fiatalabb testvérekkel is látványosan csökken a magyar használata (Bartha 2007).

A generációkon belüli nyelvhasználatról (Q14, Q19–20 MinLg) ad információt a következő táblázat.

	Magyarul és szlovénul	Magyarul	Szlovénul	Más nyelven
A szülők nyelvhasználata (apa → anya) Q14a	5,8%	74,3%	15,5%	2,8%
A szülők nyelvhasználata (anya → apa) Q14b	7,2%	75,3%	15,1%	3,8%
A testvérek nyelvhasználata (összességében) Q19	13,2%	86,7%	24,0%	2,2%
A testvérek nyelvhasználata (az idősebb gyermekkorban) Q19a1	3,1%	88,8%	14,3%	1,2%
A testvérek nyelvhasználata (az idősebb jelenleg) Q19a2	13,2%	85,4%	2,7%	4,2%
A testvérek nyelvhasználata (a fiatalabb gyermekkorban) Q19b1	12,2%	87,8%	23,1%	2,0%
A testvérek nyelvhasználata (a fiatalabb jelenleg) Q19b2	24,4%	84,7%	38,9%	1,5%
Az élettársak nyelvhasználata Q20	29,0%	65,7%	59,9%	5,6%

9. táblázat: Generáción belüli nyelvhasználat

A Q14a adatok az apa → anya irányú kommunikációt, míg a Q14b adatok az anya → apa irányút mutatják. Nagy eltérések nincsenek a két válasz között. A magyar és a szlovén mellett előforduló nyelv a horvát, illetve a szerb.

A testvérek közötti nyelvhasználat (Q19) arányait összevetve a szülők közöttivel, látható, hogy az a kisebbségi nyelv javára erősödik (86,7%). (Az adatközlők 16,7%-ának nincs testvére, 22,8%-uknak viszont egynél több testvére van.) Számottevő eltérés látható a gyerekkori és a jelenlegi nyelvhasználat között a többségi nyelv esetében (de számolni kell az elhalálozásokkal is). A kisebbségi nyelv használatában nem látható nagy különbség az idő előrehaladtával, viszont a két nyelv együttes használata jócskán megemelkedik (3,1%-13,2%, 12,2%-24,4%), az idősebb testvérrel megnégyszereződik, a fiatalabbal megduplázódik. Ez arra enged következtetni, hogy a szlovén nyelv egyre erősebben belép a magyar mellé a kommunikációban.

A házastárssal/partnerrel való kommunikáció (Q20) során a többségi nyelv jóval magasabb arányokat mutat, mint a testvérekkel való kommunikáció nyelveit vagy a családon belüli

nyelvek használatát nézve. Csak magyarul 36,7%, magyarul is 65,7%, csak szlovénul 30,9%, szlovénul is 59,9% beszél a partnerével, mindkét nyelvet az adatközlők 29%-a használja. Az adatok megerősítik a korábbi következtetéseket, miszerint a magyar nyelv mellett a szlovén is része lett a mindennapi családon belüli kommunikációnak, a családok kétnyelvűvé válnak, alkalmazkodnak a szlovén környezethez.

Angol nyelven csak 0,1%, más nyelveken 5,6% beszél (németül, horvátul, szerbül a magyar és a szlovén mellett, nem kizárólag). Többen megjegyzésként leírták, hogy nyelvet váltanak egymás közt, ha a harmadik személy nem beszéli a magyar vagy a szlovén nyelvet.

Az interjúalanyok válaszai alapján is kirajzolódik ez a tendencia, de a megkérdezettek többsége a magyar nyelvet helyezi előtérbe.

A feleségemmel magyarul beszélek. (AG2M 70521184)

Otthon mindkét nyelvet, a magyart és a szlovént is használjuk. (AG2M 70521122)

Magyar családból származok. Általános iskolában tanultam meg szlovénul. Otthon nem tanultak meg a gyerekeim magyarul, mert a feleségem szlovén volt, Németországban dolgoztunk, ezért a gyerekek németül és szlovénul tanultak meg otthon. Amikor visszajöttünk Muravidékre, akkor az iskolában tanultak meg a gyerekeim jobban magyarul. (AG4M 70521375)

Édesapám szlovén, de a nagyszüleimnél nevelkedtem, ezért csak majd a feleségemtől tanultam meg szlovénul. (AG5F 70521290)

A többségi kérdőív válaszaiból kiderül (Q11 CG), hogy kizárólag szlovén nyelvet használ partnerével az adatközlők 85,4%-a, a szlovén mellett 12,4%-uk más nyelveket is említett (angol 4,4%, német 1,5%, szerb és horvát 5,1%, olasz 0,7%, magyar 0,7%). Az adatközlők 13,9%-a több nyelven beszél a partnerével. Összesen csak 2,1%-uk nem használja a szlovént a mindennapi kommunikációban a házastársával. Az adatok természetesen a szlovén nyelv dominanciáját mutatják, hiszen Szlovéniában – a két autochton nemzeti közösség lakóhelyét kivéve – csak a szlovén nyelv hivatalos státuszú, kutatásunk pedig a teljes országot érintette a többségi adatgyűjtés során.

A többségi interjúk során több adatot kaptunk a magyar nyelvről, hiszen az interjúalanyok kiválasztásakor fontos szempont volt a magyar nyelvvel, a kisebbséggel való kapcsolat.

'A gyerekeknek, akiknek mindkét szülője magyar, de pl. Muraszombatban élnek, nincsenek semmiféle külön jogaik. A lányomat beírtam Budapesten nyári egyetem-

re, hogy tanuljon magyarul. A szüleim oldaláról nagyobb részt magyar vagyok, és még szerencse, hogy annyira megtanultam magyarul, amennyit tudok. Magyarul nyaralás közben öregapámnál, Szentlászlón tanultam meg. Ez tiszta magyar falu, soha nem fogadom el, hogy ez nemzetiségileg vegyes falu. Ott muszáj volt magyarul beszélni, ha az öregszülőkkel, a szomszédokkal és a szomszéd gyerekekkel akartál kommunikálni. Egyetlen magyar iskolai órán sem vettem részt. Ez az én paraszt, goricskói magyar nyelvem. Már több mint ötven éve, hogy tanultam magyarul, viszont nagyon hiányos a tudásom, nem ismerem a modern szavakat. De amennyit én – turistaként és újságíróként – használom, hasznosítható, esetleg a beszélgetőtárs magyarul beszél hozzám, én meg szlovénul felelek. Ugyanis a rádióban nem merésznék magyarul megszólalni, mert az sértő lenne a magyar nyelvre és saját büszkeségemre nézve is.’ (70565003)

4.2.1.3 Nyelvi készségek – önbevallásos alapon

A nyelvek használatának objektív alapja azok tudása, a nyelvi kompetencia megfelelő szintje (eltekingtünk most a használat társadalmi feltételeitől, a lehetőségektől, a kisebbségi nyelv használati színtereinek meglététől vagy hiányától, a támogató vagy tiltó rendelkezésektől az adott ország politikájában). Az adatközlők négy alapvető nyelvi készségének szintjéről (általános értés, olvasás, beszéd és írás) – önbevallásos alapon – a kisebbségi kérdőív 28–31 A,B,C,D,E,F,G számú/jelű kérdései gyűjtöttek információt. Általánosságban elmondható, hogy a magyar–szlovén kétnyelvűség egészségesebb, kiegyensúlyozottabb a kisebbségi fiatalok körében, az idősebbek között vannak olyanok, akiknek a szlovénban gyengébbek az egyes kompetenciái (magyar elsőnyelvűek). Az idegen nyelvek közül mindenkinél erősebb a német, mint az angol.³² Az idegen nyelvek ismeretében is a fiatalabb korcsoportok vannak előnyben. Sokan értenek, beszélnek *jól* és *nagyon jól* horvátul (az ország közelsége, a szomszédság, az élénkülő gazdasági kapcsolatok, a Muravidék mint multikulturális térség). Míg a vizsgált nyelveket többen beszélik és értik, átlagban kevesebb adatközlő olvas és ír az adott nyelve-

³² Ez azért is érdekes, mert a német nyelv gyakoriságát a térség társadalmi, kulturális tradícióival magyarázhatjuk, illetve Ausztria közelségével, a Németországban dolgozó vendégmunkásokkal, viszont az angol kezd az első idegen nyelv lenni az utóbbi években a muravidéki kétnyelvű iskolákban is.

ken.³³ A kérdések 6+1 nyelvet vizsgálnak, ez a hetedik az *egyéb nyelvek kategóriája*, itt az adatközlő saját maga választhatta ki a számára lényeges nyelvet.

A következő táblázatok (10–14.) összefoglalják a kisebbségi mintában az egyes nyelvekre vonatkozó készségszinteket készségenként. A táblázatban mustársárga szín (és vastagított szám) jelöli a legmagasabb értéket nyelvenként. Az adatok elemzését interjúidézetek támasztják alá. A többségi minta rövid elemzése a legfontosabb hasonlóságokra és különbségekre mutat rá. A téma összegzéseként táblázatok és grafikonok mutatnak rá a kisebbségi és a többségi csoport saját bevallás alapján megmutatkozó nyelvi készségeire a *nagyon jól* és a *jól* válaszok összértéke adta szintek alapján (Kolláth 2012).

Nyelv	Magyar	Szlovén	Angol	Német	Horvát	Olasz	Más
Nagyon jól	76,4	71,5	7,8	13,3	24,1	0	13,2
Jól	22,6	24,0	19,8	30,9	53,8	0	34,0
Egy kicsit	1,0	4,5	25,4	31,3	14,9	3,2	24,5
Rosszul	0	0	18,0	14,9	3,4	16,5	1,9
Egyáltalán nem	0	0	29,0	9,6	3,8	80,3	26,4

10. táblázat: Az általános értés készsége – kisebbségi adatok

Nyelv	Magyar	Szlovén	Angol	Német	Horvát	Olasz	Más
Nagyon jól	69,8	66,0	6,1	10,5	13,3	0	9,1
Jól	27,8	26,8	16,4	25,4	55,1	0,5	34,1
Egy kicsit	1,7	4,8	23,4	33,9	19,4	3,2	11,4
Rosszul	0,7	2,1	20,6	16,5	6,8	6,9	18,2
Egyáltalán nem	0	0,3	33,6	13,7	5,3	89,4	27,3

11. táblázat: Beszédkészség – kisebbségi adatok

³³ Az Eurobarometer 2012 szerint Szlovéniában szinte minden megkérdezett személy (92%) a saját anyanyelvén kívül még *legalább egy nyelvet* beszél anyanyelvi szinten (6. oldal). A megkérdezettek 67%-a *legalább két idegen nyelvet* ismer (16. oldal).

Nyelv	Magyar	Szlovén	Angol	Német	Horvát	Olasz	Más
Nagyon jól	67,4	77,1	12,1	18,5	31,0	0	21,4
Jól	26,7	18,8	20,9	37,0	51,0	1,1	23,8
Egy kicsit	4,9	2,7	17,2	23,7	10,7	2,2	16,7
Rosszul	0,7	1,4	15,8	6,4	2,3	10,9	4,8
Egyáltalán nem	0,4	0	34,0	12,5	5,0	85,9	33,3

12. táblázat: Olvasáskészség – kisebbségi adatok

Nyelv	Magyar	Szlovén	Angol	Német	Horvát	Olasz	Más
Nagyon jól	56,0	69,2	6,0	11,7	14,1	0	5,3
Jól	37,4	25,3	19,0	30,8	48,1	0,5	34,2
Egy kicsit	4,9	3,1	16,2	27,5	25,4	1,1	10,5
Rosszul	1,8	2,4	18,5	14,6	5,1	3,7	10,5
Egyáltalán nem	0	0	40,3	15,4	7,4	94,7	39,5

13. táblázat: Íráskészség – kisebbségi adatok

A kisebbségi csoport természetes kétnyelvűségében *kiegyenlített kétnyelvű* saját bevallása szerint mind a négy készségszinten. Anyanyelvét kiválóan tudja (a négy készségszint átlaga a *nagyon jól* és a *jól* megítélések alapján 96,1%), valamivel jobban értenek (99%) és beszélnek (97,6%) az anyanyelvükön, a magasabb presztízű szlovén „csak” az olvasás (94,4%, 1,5% a különbség a szlovén javára) és az írás terén (93,4%, 1,1% a különbség a szlovén javára) mutatkozik egy kicsit erősebbnek a magyarénál (a négy készségszint átlaga a szlovénban 94,7%, alig marad el az anyanyelvétől). Anyanyelvükön az értés a legerősebb készség, ezt követi a beszéd, aztán az olvasás és végül az írás. Senki sem válaszolta azt, hogy *rosszul*, illetve *egyáltalán nem* ért magyarul. Mind a receptív, mind a produktív kompetenciaszintek nagyon jónak mondhatók.

A szlovénban az olvasáskészség a legmagasabb értékű (jóval több fő olvas *nagyon jól* szlovénul, mint magyarul, ezt követi az értés, majd az írás és végül a beszéd-készség. Az anyanyelvi és a második nyelvi bevallott készségeik között alig van különbség, ezt a kérdőívek nyelv-választása (spontán nyelvválasztás) is alátámasztja: az összes adatközlő 56,5%-a választotta a magyar változatot, 43,5%-uk a szlovént, a magyar nyelvű kérdőívet tehát nem sokkal többen választották, mint a szlovént (cca. 13%-kal).

Az EU által ideálisnak mondott többnyelvűség (háromnyelvűség) egyértelmű az adatok alapján: a horvát nyelv magas szintű tudása is (72,6% a négy készség szint átlaga) jellemző a mintára, legerősebb az olvasáskészség ebben a nyelvben.³⁴ A nyelvi diverzitás a német nyelv erős közepes (44,5% a négy készség szint átlaga, itt is az olvasáskészség a legfejlettebb)³⁵ és az angol nyelv jóval gyengébb szintű (27% a négy készség szint átlaga, az élen itt is az olvasáskészség áll) ismeretével egészül ki. Több adatközlő magabiztosabb a német nyelvben mind receptív, mind produktív szinteken, mint az angolban: pl. kétszer annyi adatközlő tud *jól* vagy *nagyon jól* németül olvasni, mint ahányan ugyanígy angolul. Olaszul nem tudnak (készségeik átlaga e nyelvben alacsonyabb a többségi közösségénél, 97,1% a *rosszul* és az *egyáltalán nem* kategória alapján). Az olasz nyelv nem része a multikulturális muravidéki társadalomnak, a horvát nyelv viszont igen. Az általuk választott nyelvekben (a válaszadók többsége a *szerbet* jelölte meg más nyelvként, de szerepelt a *portugál*, a *spanyol*, a *francia*, az *eszperantó*, a *roma*, az *orosz*, a *japán* és a *latin* is) erős közepes szintű nyelvi készségeket jelöltek meg (ezek alig maradnak el a németétől): a négy készség szint átlaga 43,8%, az olvasáskészség itt a második, az élen a megértés áll.³⁶

Nyelv	Magyar	Szlovén	Angol	Német	Horvát	Olasz	Más
Értés	99,0	95,5	27,6	44,2	77,9	0	47,2
Beszéd	97,6	92,8	22,5	35,9	68,4	0,5	43,2
Olvasás	94,4	95,9	33	55,5	82	1,1	45,2
Írás	93,4	94,5	25	42,5	62,2	0,5	39,5
Átlag	96,1	94,7	27,0	44,5	72,6	0,53	43,8
„Helyezés”	1.	2.	5.	4.	3.	7.	6.

14. táblázat: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – kisebbségi adatok

³⁴ Az Eurobarometer 2012 jelentése szerint Szlovéniában a legtöbbször által beszélt idegen nyelv a horvát, 61%-os beszélői arányát kisebbségi mintánk csaknem 12%-kal, többségi mintánk közel 10%-kal meghaladja (24–25).

³⁵ A német mint idegen nyelv még mindig közelebb áll az adatközlőkhöz, mint az angol nyelv.

³⁶ A szerb nyelvet a válaszadók 6,1%-a érti, 5,7%-a beszéli, 5,4%-uk tud olvasni ezen a nyelven, míg írni 4%-uk. Ez a férfiaknál magyarázható a katonasággal, hiszen sokan szerb területre kerültek a volt Jugoszláviában, illetve a hadsereg hivatalos nyelve a szerb-horvát volt, valamint a Vajdaságból áttelepült magyarok nagy része valószínűleg megtanult szerbül. A szerben kívül számottevő még a spanyol (érti: 2,7%, beszéli: 1,4%, tud olvasni: 1,7%, tud írni: 1%), az orosz (érti: 1%, beszéli: 1%, tud olvasni: 1,7%, tud írni: 0,7%) és a francia nyelv (érti: 0,7% beszéli: 1%, tud olvasni: 1%, tud írni: 1%) előfordulása, a többi nyelv esetében csak 1-1 fő írta, hogy valamelyik készség birtokában van.

A válaszadók a következő megjegyzéseket fűzték válaszaikhoz:

A magyar mellett szlovénul tudok, horvátul perfekt, szerbül még jobban. A katonaságnál tanultam meg szerbül. Horvátul akadozottabban beszélek, három horvát szeretőm volt. (AG4M 70521092)

Az interjúkból az is kiderül, hogy a magyar interjúalanyok többségének nincs problémája a kódváltással.

Nincs gondom a magyar és a szlovén közti váltással. A németet hamarabb is megtanultam, mert német rajzfilmeket néztem. (AG1M 70521238)

Elég jól beszélem a szlovént, mégsem tartom magam szlovén anyanyelvűnek, pedig van, hogy többször jobban megy a szlovén, mint a magyar. (AG2F 70521108)

Elég jól tudom a szlovén nyelvet. Németül tanultam, alapszinten tudok. Sajnálom, hogy angolul nem tanultam meg, de nem volt választható nyelv az iskolákban. (AG3M 70521078)

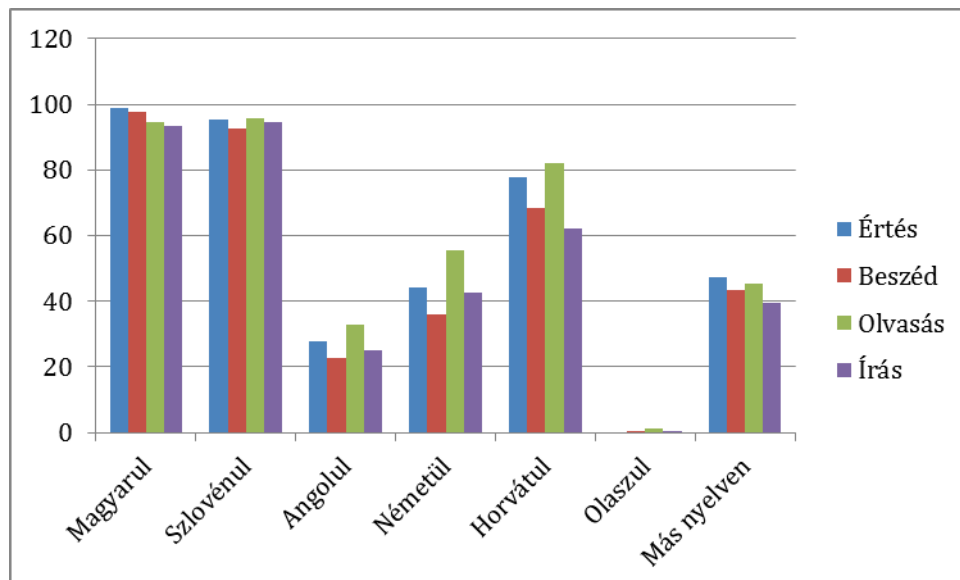
A többségi csoport háromnyelvűségében az anyanyelv tudása messze megelőzi a többiét (a négy készség átlaga a *nagyon jól* és a *jól* megítélések alapján 99,5%, 3,5%-kal magasabb, mint a kisebbségi válaszolók anyanyelvre vonatkozó átlaga). Az ország egész területéről (tehát nemcsak a hivatalosan kétnyelvű településekről) érkezett kérdőívek kitöltői nem tudnak magyarul (az *egyáltalán nem* és a *rosszul* kategóriák átlaga itt a legmagasabb: 94,4%), ezen nem is lehet csodálkozni, olaszul már jóval többen (a "negatív" átlagérték 77%). A magyar válaszadók átlagértékénél viszont közel 30%-kal magasabb becsült angol nyelvtudásuk (a *nagyon jól* és a *jól* szintek átlaga 56,4%), a németé ugyanakkor 12%-kal alacsonyabb (31,8%). Az első szabadon választott nyelvben a "pozitív" átlagérték magas ugyan, 69,5%, de 3%-kal alacsonyabb a magyar kisebbség horvát nyelvtudásánál. A (viszonylag kevesek által) választott második nyelvben megjelölt készség szint átlag is magas (56%).³⁷ (Erről bővebben Kolláth 2012: 86–92, illetve Kolláth–Gróf 2013).

³⁷ A más nyelveket megjelölő adatközlők (az összes adatközlő 59,3%-a) 70,4%-a a horvátot, a szerbet (szerbhorvátot) és a bosnyákot említette, és viszonylag magas a franciául tudók száma (11,3%).

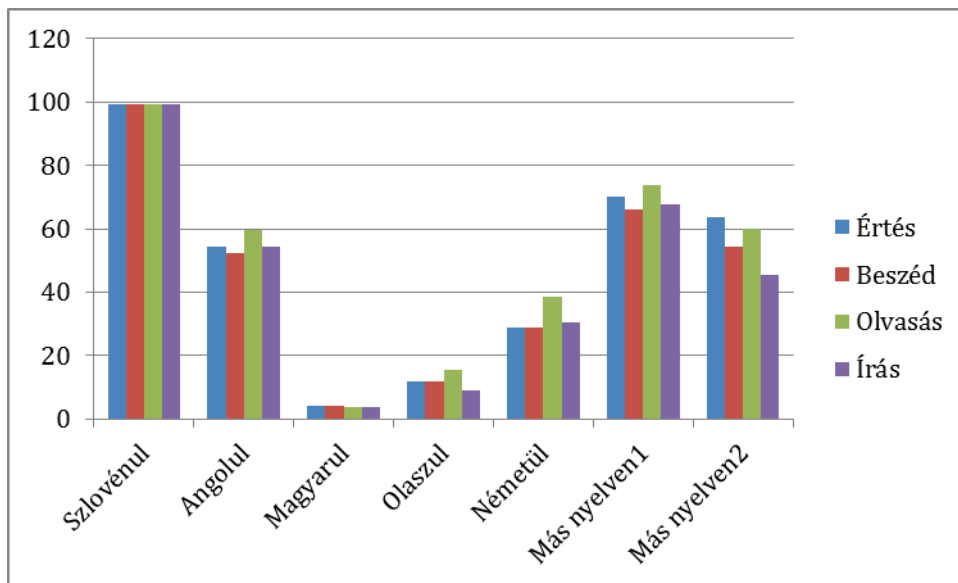
Nyelv	Szlovén	Angol	Magyar	Olasz	Német	Más1	Más2
Értés	99,5	54,6	4,3	11,8	28,8	70,3	63,9
Beszéd	99,5	52,4	4,4	12	29,1	66	54,5
Olvasás	99,4	59,5	3,9	15,7	38,8	73,7	60
Írás	99,5	54,4	3,8	9	30,4	67,8	45,4
Átlag	99,5	56,4	4,1	12,1	31,8	69,5	56
„Helyezés”	1.	3.	7.	6.	5.	2.	4.

15. táblázat: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – többségi adatok

A négy alapvető nyelvi készség nyelvenkénti és beszélőközösségenkénti százalékos átlagait – a mediántól pozitív irányban lévő értékkategóriák alapján – a következő két grafikon szemlélteti:



3. grafikon: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – kisebbségi adatok



4. grafikon: A négy nyelvi készség átlaga az érintett nyelvekben – többségi adatok

Mindkét minta adatközlői az anyanyelvi készségeikben a legerősebbek, a kisebbségi adatközlők második nyelvi (szlovén) készségei alig maradnak el az anyanyelvétől, többnyelvűségük az anyanyelv–szlovén–horvát–német tengellyel jellemezhető. A többségi csoport többnyelvűségét az anyanyelv–horvát/szerb–angol vonal fémjelzi.³⁸ A többség számára mindkét autochton közösség anyanyelve – a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken kívül – idegen nyelv, ezek zárják a sort. Az olasz nyelvben megmutatkozó magasabb készség szintek utalnak az olasz nyelv magasabb presztízsére, arra a tényre, hogy az olasz több ablakot nyithat a világra, hasznosabb, hiszen több és jobb (gazdasági) lehetőséget kínál a nyelvet ismerőknek a ma Európájában.

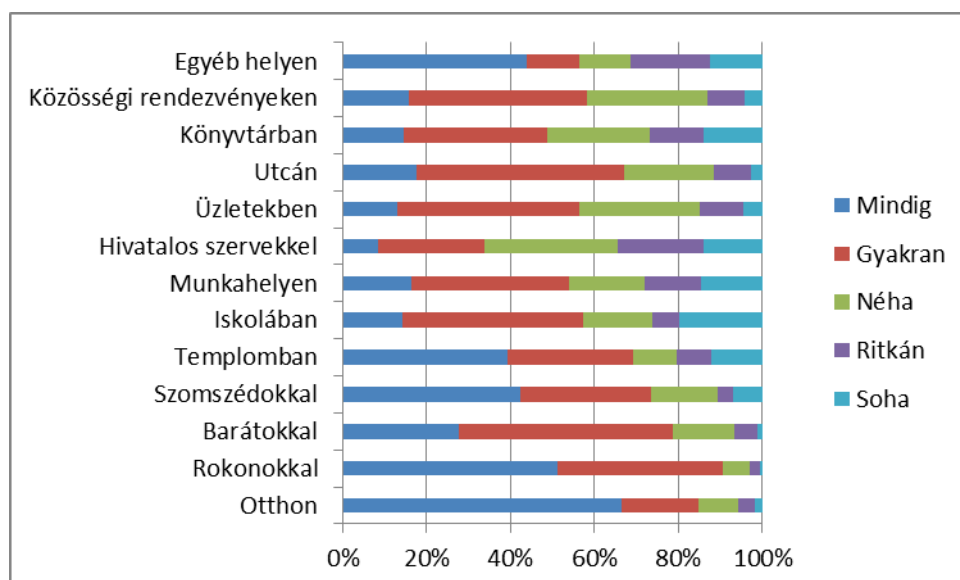
4.2.1.4 Szintérspecifikus nyelvhasználat

Az önbevalláson alapuló nyelvi készségek gyakorlati megvalósulásáról, az adatközlők által ismert nyelvek különböző helyzetekben és színtereken való használatáról mind a kisebbségi

³⁸ Szlovéniában a horvát nyelv a legelterjedtebb idegen nyelv (61%), ezt követi az angol (59%) és a német (42%), ezt mind a kisebbségi, mind a többségi mintánk alátámasztja (Eurobarometer 2012: 24).

(Q32,39,59,61 MinLg), mind a többségi (Q18, 23 MajLg) adatközlők nyilatkoztak. A százalékos arányokat az 5–7. grafikonok szemléltetik.

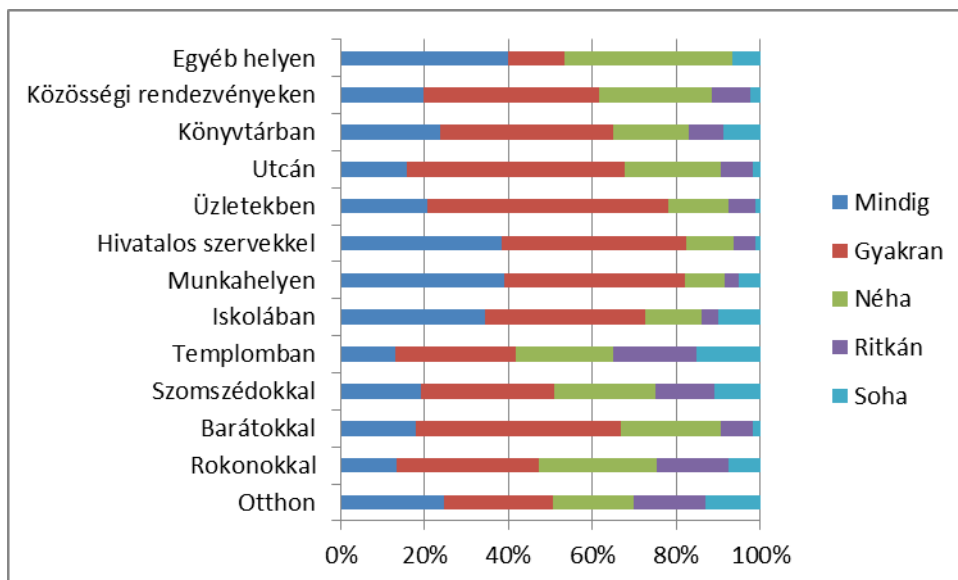
A kisebbségi mintában (Q32) a magyar anyanyelv elsősorban informális helyzetekben, *otthon* (66,6%), a *rokonokkal* (51,3%), a *szomszédokkal* (42,3%) folytatott kommunikációban, a *templomban* (39,2%), valamint *egyéb színtereken* (43,8%) van jelen a legkövetkezetesebben (a színterek után zárójelben álló százalékok a *mindig* válaszokat jelölik, mert ezek vannak többségben), legkevésbé viszont formális színtéren, elsősorban *hivatalos ügyek intézése* közben lehet használni (a *néha* válaszok az uralkodók, százalékos arányuk 31,6%, a *ritkán* és a *soha* válaszok viszont együttesen 34,6%-ban fordulnak elő). A válaszadóknak csak 8,4%-a beszél *mindig*, 25,5%-a pedig *gyakran* magyarul a hivatalban. Ez a jogi helyzet ismeretében meglepő arány mutatja a muravidéki kétnyelvűség legnagyobb problémáját: az elmélet és a gyakorlat közötti szakadékot (*de jure* kétnyelvűség). Hét szituációban *gyakran* beszél magyarul az adatközlők többsége: *munkahelyen* (37,4%), *barátokkal* (51,2%), *iskolában* (43,1%), *üzletekben* (43,2%), az *utcán* (49,6%), a *könyvtárban* (34,1%) és *közösségi rendezvényeken* (42,5%). Az egyes színterek nyelv választásának megjelölésében nagyon magas FM-értékek alakultak (hiányzó válaszok, azaz sokan válaszolatlanul hagyták a kérdést): ha az *egyéb* kategóriát nem számoljuk (ennek említése csak az adatközlők 5%-ának volt lényeges), a legkevesebben az *iskolai* (56,8%), a *munkahelyi* (70,1%) és a *könyvtárban* (74,8%) folyó kommunikáció nyelvéről nyilatkoztak.



5. grafikon: A magyar nyelv használatának szinterei – kisebbségi minta

A szlovén államnyelvet minden szituációban *gyakran* használja a kisebbségi adatközlők többsége, csak a „pótkérdésnek” szánt egyéb tevékenységek esetén lett a *mindig* és a *néha* válasz – holtversenyben – a leggyakoribb. Az egyes szinterek sorrendje a *gyakran* válaszok alapján a következő: *üzletekben* (57,4%), *az utcán* (52%), *barátokkal* (49,1%), *hivatalos szervekkel* (44%), *munkahelyen* (43,2%), *közösségi rendezvényeken* (41,8%), *könyvtárban* (41,3%), *iskolában* (38,4%), *rokonokkal* (34%), *szomszédokkal* (31,7%), *a templomban* (28,9%), *otthon* (12%) és *másutt* (13,3%).

Magyarul otthon több válaszadó (84,9%) beszél *mindig* és *gyakran*, mint szlovénul (50,6%). A második nyelv viszonylag magas használati aránya valószínűleg a vegyes házasságokban élők nyelvhasználatát tükrözi.

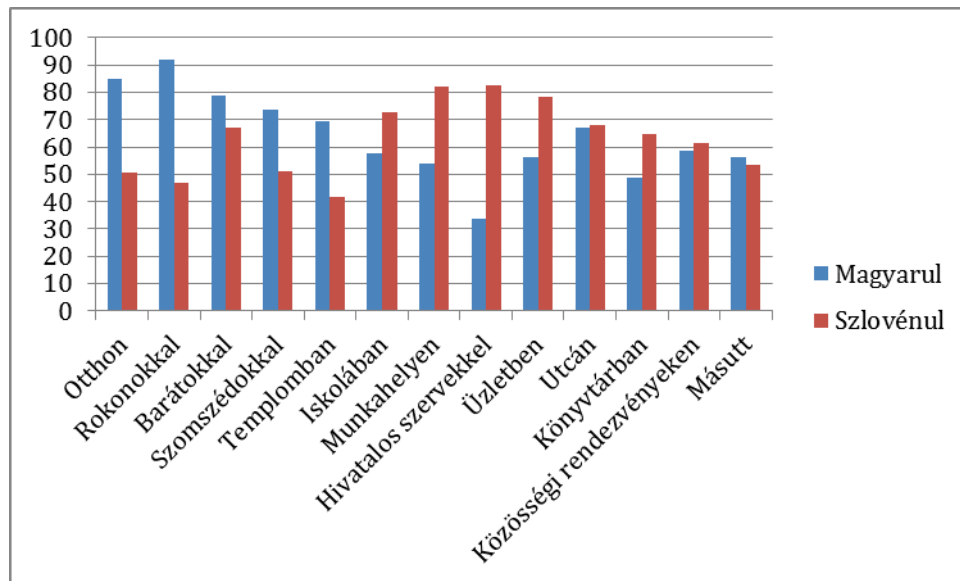


6. grafikon: A szlovén nyelv használatának szinterei – kisebbségi minta

Az angol nyelv használata nem jellemző a megkérdezettekre: ez egyrészt a nagyon alacsony válaszszámban mutatkozik meg (az adatközlők alig egynegyede válaszolt erre a kérdésre), másrészt abban, hogy kivétel nélkül minden szintéren a *soha* válaszok vannak többségben. A még az angolról nyilatkozóknál is kevesebb válaszadó által megnevezett más nyelveken *néha* a munkahelyen és barátokkal beszélnek az adatközlők, *ritkán* rokonokkal, minden más szintéren a *soha* válasz az uralkodó. Ha tehát összevetjük a saját bevallású nyelvi kompetenciákat a valós nyelvhasználattal, azt látjuk, hogy a kommunikáció elsősorban kétnyelvű a

kisebbségi mintában, az angol, a német és a más (szláv) nyelvek³⁹ inkább a passzív/receptív nyelvhasználat színterein maradnak.

A 7. grafikon a kisebbségi adatközlők magyar és szlovén nyelvhasználatának gyakoriságát mutatja az adott színtereken. Hat „oszlopban” a magyar (anyanyelvű), hétben a szlovén (államnyelvű) kommunikáció mutat nagyobb gyakoriságot.



7. grafikon: Nyelvhasználat különböző színtereken (a mindig és a gyakran válaszok összege alapján) – kisebbségi minta

A többségi minta adatközlőinek többsége minden színtéren *mindig* a szlovén nyelvet használja, produktív szintű egynyelvűség rajzolódik ki az adatok alapján (Q18 CG). Munkahelyen és baráti beszélgetésekkor használják *néha* az angolt (készségeik átlaga 56,4%, több mint kétszerese a kisebbségi közösségénél), valamint az általuk megjelölt más nyelveket, egyébként a válaszok többsége *soha*. Mind az angol, mind a más nyelvek esetében a *soha* válaszok a leggyakoribbak, a saját maguk által megítélt nyelvi készségeiket nem tudják megfelelően kamatoztatni a gyakorlatban, hiszen makrokörnyezetük nem többnyelvű.

Szlovéniában a magyar nyelv regionális hivatalos nyelv, a Szlovén Köztársaság Alkotmányában meghatározott kétnyelvű területen mindkét nyelv használata egyenrangú. Az elmélet és a gyakorlat azonban nagy eltéréseket mutat, a hivatalos/intézményi kétnyelvűség nem

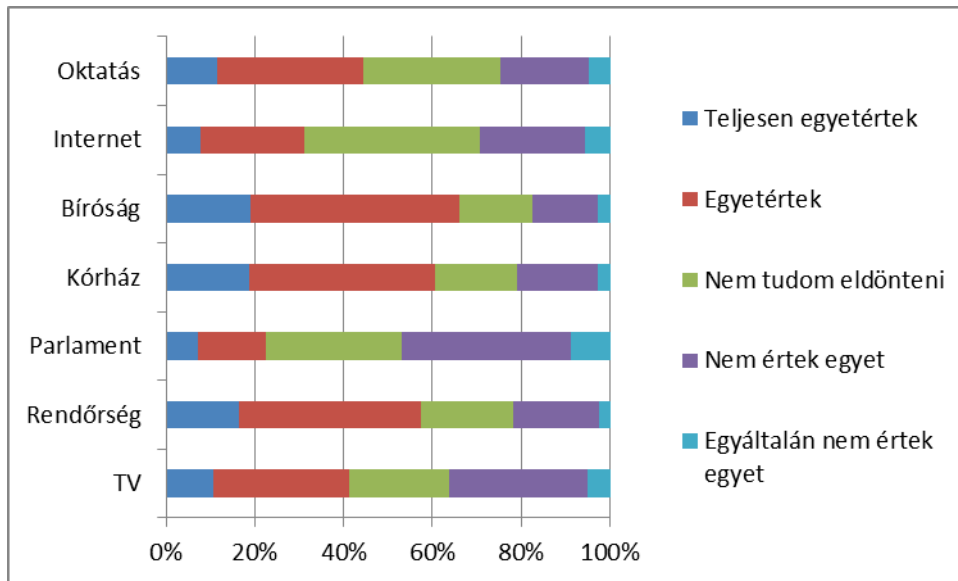
³⁹ A kérdőívet magyarul kitöltők között legtöbbször a németet és a horvátot jelölték meg más nyelvként, a szlovénul válaszolók inkább a szerbet és a horvátot.

funkcionális (Kolláth 2005, Bokor 2009, Bartha 2007, Bernjak 2004, Zágorec-Csuka szerk. 2009).

Ezért különösen fontos, hogyan vélekednek az adatközlők arról a kérdésről, mely szintereken *kellene* – kétnyelvű területeken – a magyar nyelvet használni (Q39 MinLg). Az ötfokozatú Likert-skála hét kijelentést vizsgált. Az állításokra viszonylag sok válasz érkezett, az adatközlőket tehát érdekli a téma. Az internetes oldalak nyelvével foglalkoznak a legkevesebben (F), a válaszolók közül a többségnek az állítás igazságát is *nehéz eldöntenie*. Két állítás – a tévé-műsorok magyarnyelvűségéről (A), illetve a parlamentben (C) alkalmazott nyelvről szóló – esetében a legmagasabb a *nem értek egyet* válasz. A többi kijelentés esetében az *egyetértek* válaszok száma a legmagasabb. Az adott szinterek magyarnyelvűségének igénye a *teljesen egyetértek* és az *egyetértek* válaszok összege alapján a következő sorrendet adja: az adatközlők szerint leginkább a bíróságon (66%), aztán a kórházakban (60,5%), a rendőrségen (57,4) kellene magyarul beszélni. Ezután következik az oktatás magyarnyelvűsége (44,3%), aztán a tévé-műsoroké (41,4%) és az internetes oldalaké (31,1%), a sort a parlamentben való magyar nyelvhasználat szükségessége zárja (22,6%). A kisebbségi minta adatait a következő táblázat és grafikon összegzi.

MinLg	Állítások	Teljesen egyet- érték	Egyetértek	Nem tudom eldönteni	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet.
A	A tévé-műsoroknak magyarul kellene lenniük.	10,8	30,6	22,3	31,3	5,0
B	A rendőrségen magyarul kellene beszélni.	16,5	40,9	20,8	19,4	2,5
C	A parlamentben magyarul kellene beszélni.	7,3	15,3	30,6	38,2	8,7
D	A kórházakban magyarul kellene beszélni.	18,6	41,9	18,6	17,9	2,9
E	A bíróságon magyarul kellene beszélni.	19,0	47,0	16,5	14,7	2,9
F	Az internetes oldalak magyar nyelvűek legyenek.	7,9	23,2	39,7	23,6	5,6
G	Az oktatás nyelve magyar legyen.	11,6	32,7	30,9	20,0	4,7

16. táblázat: A magyar nyelv használata nyilvános szintereken (hol kellene magyarul beszélni) – kisebbségi minta



8. grafikon: A magyar nyelv használata nyilvános színtereken (hol kellene magyarul beszélni) – kisebbségi minta

Az interjúalanyoknak a magyar nyelv bizonyos helyszíneken történő használatáról sokféle véleményük van. A kérdőívek kitöltésekor két adatközlő megjegyzésként írta, hogy ezeken a területeken mindkét nyelvet egyformán kellene használni, viszont volt, aki úgy vélte „mindenütt beszélnek a magyar nyelvet.” (HUN70512397)

Az adatközlők általában fontosnak tartják a magyar nyelvű médiát a nyelv megőrzése szempontjából is, bár saját (muravidéki) programot nem mindenki igényel:

Fontos a magyar nyelvű tévé, mert az is segít a nyelv megtartásában. Az újságok is fontosak, mert ott még ráadásul az írásmódot is meg lehet tanulni. (AG1M 70521138)

Egy ismerősöm mindig szlovénul nézte a tévét, de a Való Világot nézték magyarul is. Számít, milyen műsorok mennek. Magyar és szlovén nyelven használom az internetet. A fiatalok szlovénul írnak sms-t, szlovénul csetelnek. Nem olyan fontos, hogy legyen saját (magyar nyelvű) média. (AG2F 70521108)

A rendőrséget az interjúalanyok nem említik, viszont a kérdőív egyik kitöltője szerint „a rendőrségen magyarul IS kellene beszélni.” (HUN71517262)

Az idősebb korosztály nehezményezi, hogy a kórházakban azok sem beszélnek magyarul, akik tudnának, de pozitív példát is hoznak:

Az unokám tud magyarul, a kórházban majdnem kezet csókoltak neki az idős nénik, mert beszélt velük magyarul. (AG4F 70521351)

A kétnyelvű területen az adatközlők igyekeznek a munkahelyükön magyarul beszélni, de jellemző a szlovén környezethez való alkalmazkodás. Más élethelyzetekben is hasonló történik: ha magyarajkú társaságban csak egy szlovénul beszélő van, az egész társaság hozzá alkalmazkodik, és szlovén nyelven folyik a beszélgetés:

A munkám során is használom a magyar nyelvet. Mindenhol, ahol lehetséges, de szlovénnek még sosem mondtam semmit magyarul, még akkor sem, ha tudom, hogy érti. (AG3M 70521078)

A munkahelyünkön a szlovén nyelv a domináns, az van az első helyen. De ha magyar munkatárssal, illetve főnökkel kommunikálunk, mindaddig, míg valamelyik szlovén munkatársunk nem csatlakozik, magyarul beszélünk egymás közt. (AG2 70521122)

Az internethasználat kapcsán is megoszlanak a nézetek:

Buddhista vallású vagyok, és nincsenek magyar nyelvre fordítva a szövegek, ezeket angolul olvasom, de aztán magyarul gondolkodom rajtuk. (AG2M 70521184)

A Facebookon sok a szleng, keverik is a nyelveket, ez nem jó. Magyarul én is ritkán írok, internetezni szlovénul, magyarul és angolul szoktam. (AG1F 70521061)

A magyar nyelv használatához való joggal tisztában vannak az adatközlők: – „Megvannak a jogaink, amellelt ki kell állni. Dobronakon mindenhol beszélhetsz magyarul.” (AG4F 70521337) –, de példát hoznak arra is, hogy néha a jog nem találkozik a gyakorlati kivitelezéssel: „Az anyám temetését magyarul akartam, mert nem tudott szlovénul, de a pap szlovén misére rakta.” (AG4F 70521344)

A standard és a helyi nyelvváltozat viszonya e téma kapcsán is felvetődik:

Tudatában vagyunk annak, hogy nem beszéljük tisztán a “hivatalos” magyar nyelvet, nem tudunk helyesen magyarul, ennek ellenére az életünk meghatározó része a magyar nyelv: magyarul álmodunk, gondolkodunk, imádkozunk ... (AG2F 70521115)

Az idősebb korosztály örül neki, hogy a hivatalokban legalább joguk van magyarul megszólalni, hogy az iskolákban lehet magyarul (is) tanulni, a fiatalabbak viszont inkább kritikával élnek a kétnyelvű oktatással kapcsolatban, és több magyar szót várnak el az órákon.

A hivatalokban kötelező elismerni a magyar nyelvet. Kötelező tanulni magyarul, kétnyelvűség van. (AG4M 70521092)

Nem tetszik ez az iskolai rendszer, mert jelentős oka lehet a magyar nyelv nemtanulásának, és ezzel a magyarok számának a csökkenésének. (AG3F 71721467)

A többségi kérdőívben ez a kérdés mind a két autochton kisebbség nyelvét érintette (a magyart és az olaszt), viszont nem a kétnyelvű területekre vonatkozott csupán, hanem az ország egészére. Ezzel is magyarázható, hogy az *egyed nem értők* vannak többségben minden állítás esetében. Hét szintér közül hattal *egyáltalán nem* értenek egyet a válaszadók. A szinterek sorrendje a mediántól pozitív irányban lévő két válaszlehetőség (*teljesen egyetértetek, egyetértetek*) összege alapján a következő: iskola (23,6%), tévéműsorok (21,6%), bíróság (17,8%), rendőrség (16,9%), internetes oldalak (14,1%), kórház (12,9%), parlament (9,1%).

Mindkét mintában a parlamentben igénylik legkevésbé a magyar nyelv használatát az adatközlők, más azonosság a két adatközlői csoport válaszainak sorrendjében nem fedezhető fel.

Az olasz nyelvről alkotott vélemények alapján a helyzet szinte ugyanaz, mint a magyar nyelv esetében. Itt is (*teljesen*) *egyed nem értés* mutatkozik meg minden állításra vonatkozóan. A legtöbben az oktatás (21,4% a *teljesen egyetértetek* és az *egyetértetek* válaszok összege) és a tévéműsorok (21,3%) olasznyelvűségével értettek egyet ebben az esetben is, s a legkevesebben itt is a parlamentben való olasz nyelvhasználatot tartják fontosnak.

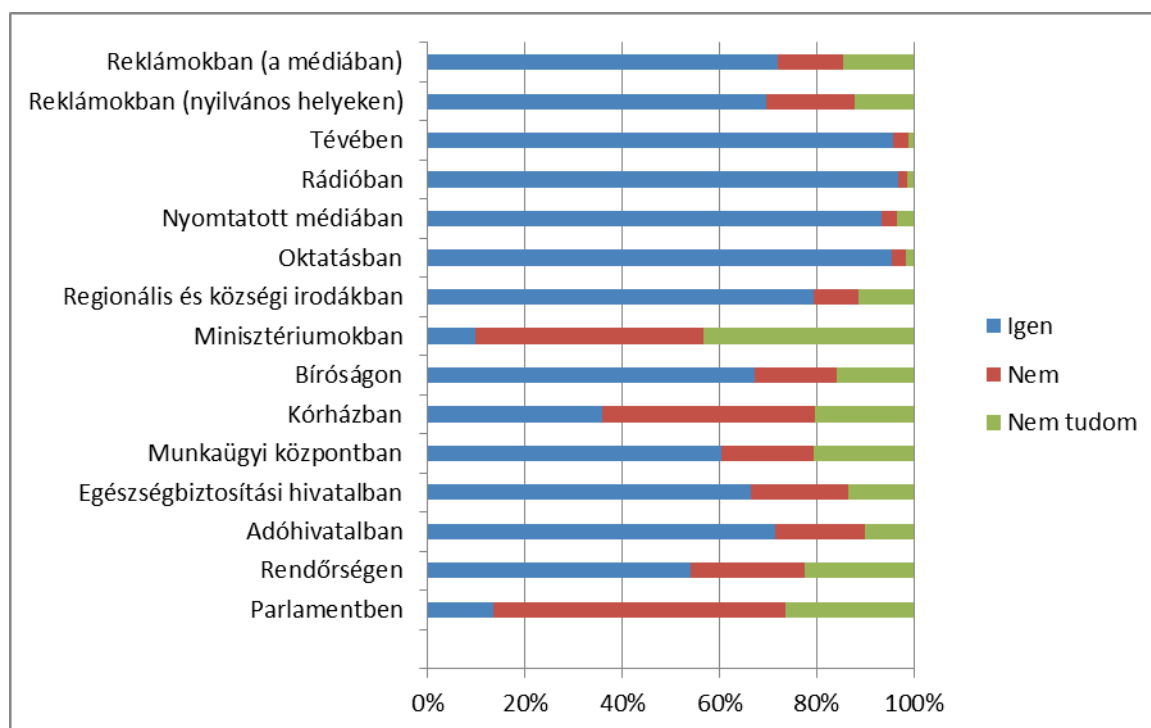
A többség számára mindkét autochton közösség anyanyelve – a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken kívül – idegen nyelv.

A feltételes mód után (mely szintereken *kellene* használni a magyar nyelvet) a kérdőív napjaink gyakorlatára is rákérdezett (Q61). Arra várta a választ, *használják-e a magyar nyelvet az adatközlő országában/régiójában* a megadott 15 szintéren (A–O). A többségi kérdőívben nem volt párhuzama a kérdésnek. A kisebbségi adatközlők válaszainak százalékos arányait a következő táblázat szemlélteti:

MinLg	Hely, szintér	Igen	Nem	Nem tudom
A	Parlamentben	13,4	60,1	26,5
B	Rendőrségen	54,0	23,6	22,5
C	Adóhivatalban	71,4	18,5	10,1
D	Egészségbiztosítási hivatalban	66,4	20,0	13,6
E	Munkaügyi Központban	60,3	19,1	20,6
F	Kórházban	36	43,6	20,4
G	Bíróságon	67,3	16,7	16,0
H	Minisztériumokban	9,9	46,7	43,4
I	Regionális és községi irodákban	79,3	9,3	11,4
J	Oktatásban	95,4	2,9	1,8
K	Nyomtatott médiában	93,2	3,2	3,6
L	Rádióban	96,8	1,8	1,4
M	Tévében	95,8	3,2	1,1
N	Reklámokban (nyilvános helyeken)	69,6	18,3	12,2
O	Reklámokban (a médiában)	71,9	13,5	14,6
	Átlag	65,4	20,0	14,6

17. táblázat: A magyar nyelv használata különböző szintereken – kisebbségi minta

A táblázatban szinterenként ki vannak emelve a legmagasabb értékek. Sehol sem uralkodik a *nem tudom* válasz, a többség minden esetben dönteni tudott. Három szintéren nem beszélnek magyarul a válaszadók szerint: a parlamentben, a minisztériumokban és a kórházban. Tizenkét szintéren azok vannak többségben, akik szerint itt használják a magyar nyelvet napjaink gyakorlatában.



9. grafikon: A magyar nyelv használata különböző szintereken – kisebbségi minta

Az adatközlők véleménye alapján (az *igen* válaszok számának figyelembevételével) a következő sorrend alakul ki a megadott helyek és szinterek között:

Sorszám	Hely, szintér	%
1	Rádióban	96,8
2	Tévében	95,8
3	Oktatásban	95,4
4	Nyomtatott médiában	93,2
5	Regionális és községi irodákban	79,3
6	Reklámokban (a médiában)	71,9
7	Adóhivatalban	71,4
8	Reklámokban (nyilvános helyeken)	69,5
9	Egészségbiztosítási hivatalban	66,4
10	Bíróságon	67,3
11	Munkaügyi Központban	60,3
12	Rendőrségen	54,0
13	Kórházban	36,0
14	Parlamentben	13,4
15	Minisztériumokban	9,9

18. táblázat: A szinterek sorrendje az *igen* válaszok alapján – kisebbségi minta

Az első helyeken a helyi média és a (kétnyelvű) oktatás szerepel. Jó a helyzet az adatközlők szerint a reklámokban, illetve a helyi hivatalokban. Kórház nincs a kétnyelvű területen, ez látszik is az adatokból: az egyik legalacsonyabb százalékszám itt mutatkozik meg (36%, csak a parlament és a minisztériumok aránya alacsonyabb)⁴⁰. A szlovén parlamentben a kisebbségi képviselő szlovénul beszél, és a fővárosi minisztériumokban is csak akkor használják a magyar nyelvet, ha az illető alkalmazott tud magyarul (de akkor is inkább csak privát beszélgetésekben, a tárgyalások szlovénul folynak). A magyar nyelven is tudó minisztériumi alkalmazottak száma viszont abszolút minimális.

Az átlagok átlagának kiszámítása – még ha a statisztika nem is kedveli – egyfajta támpont, kvantitatív mutató a magyar nyelvhasználat megadott színtereinek magyar nyelvhasználatára nézve az adott mintában. A 15 helyszínen az adatközlők véleménye alapján 65,37%-ban használják a magyar nyelvet. Ez viszonylag megnyugtató adat, valamivel még magasabb is az érték, mint pl. az a vitalitási index, amelyet az otthoni nyelvhasználók és az anyanyelvi beszélők számának hányadosa jelöl (McConvell–Thieberger 2006, idézi Bodó 2004 és Gál

⁴⁰ A kórházi nyelvhasználatot – többek között – a Tanszéken szemináriumi dolgozatként keletkezett nyelvi naplók is többször megemlítik: az idős emberek többsége – mivel vagy szinte anyanyelvi egynyelvű, vagy magyardomináns kétnyelvű – a kétnyelvű területen kívül eső kórházban, rendelőintézetben nem tudja sem elmondani bajait, sem megérteni az orvos utatításait. Szükségük van a család fiatalabb tagjainak segítségére. Ez a tény nemcsak mentálisan bizonytalanítja el őket, hanem fizikálisan is: sokszor akkor sem fordulnak orvoshoz, amikor már nagy szükség van rá, a kórháztól való félelmüket nem tudják legyőzni.

2010: 65): ez a szlovéniai magyarokra vonatkoztatva (a muravidéki őshonos közösség + a migráns csoport) 48,89%, az autochton nemzeti közösség esetében pedig 55,58%. A *Könnyű-e a magyar nyelvet az élet legtöbb területén használni?* kérdésre kapott válaszokat (Q59) megvizsgálva az látható, hogy minden tíz adatközlőből nyolc azon a véleményen van, hogy anyanyelvükön jól tudnak élni viszonylag sok szintéren és szituációban. Csak 21,9% az aránya azoknak a válaszadóknak, akik ezt éppen ellenkezőleg tapasztalják. A megjegyzésekben ez utóbbiak közül többen is egyrészt földrajzi helyhez és nyelvhasználati színterekhez kötik a magyar nyelv alkalmasságát bizonyos dolgok kifejezésére, másrészt rámutatnak a kétnyelvűség funkcionalitásának hiányára: nyilvános helyeken az alkalmazottak nem tudnak vagy nem akarnak tudni magyarul, ezért mindig a magyar anyanyelvű alkalmazkodik (általában csak ők kétnyelvűek a kétnyelvű területen). Felmerül a magyar nyelv nehezen tanulhatóságának, valamint a szaknyelvi regiszterek hiányának problémája is.

4.2.1.5 A nyelvek a munkaerőpiacon

A kis nyelvek megmaradásában, vitalitásuk akaitásában és alakulásában nagy szerepet játszik az a tény, mennyire és mire használhatók, hogyan hasznosíthatók az adott társadalomban. A Muravidéken, a nemzetiségileg vegyesen lakott területen – mivel mindkét nyelv (a szlovén és a magyar) hivatalos nyelv – a munkahelyek betöltéséhez törvény írja elő mindkét nyelv ismeretét. Egyre jobban tapasztalható, hogy a munkaadók részéről a nyelvvizsga-bizonyítványoknál nagyobb súllyal esik latba a tényleges gyakorlati tudás, a magas fokú kommunikációs képesség megléte, a tárgyalóképes nyelvi kompetencia. Ezért volt fontos a projekt számára megvizsgálni az egyes nyelvek munkaerő-piaci helyzetét. Négy állítás igazságáról kellett döntenük az adatközlőknek az ötfokozatú skála megfelelő válaszának bejelölésével. Sokan válaszoltak mind a magyar (Q52), mind a szlovén (Q53), mind az angol (Q54) nyelvre vonatkozó állításokra, látszik, hogy aktuálisnak és fontosnak találták a megkérdezettek a témát.

A magyar anyanyelvre vonatkozóan a kisebbségi adatközlők többsége mind a négy állítással (*teljesen*) *egyetért* (átlagosan 39,2% állításonként), de magas a döntenem tudók (átlagosan 29,2%), illetve az azzal *egyet nem értők* száma is (átlagosan 31,7%). A legtöbben azzal *értenek (teljesen) egyet*, hogy a magyar nyelv ismerete megkönnyíti az első munka megtalálását (45,1%), a legkevesebben pedig azzal, hogy a munkahelyváltást is megkönnyíti (35,4%). Ez utóbbiról döntöttek a legtöbben a legnehezebben (33,9%). A válaszok adta százalékos arányokat a következő táblázat rögzíti:

Állítások MinLg	Teljesen egyet- érték	Egyet- érték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
A magyar nyelv ismerete megkönnyíti az első munka megtalálását.	8,2	36,9	23,1	21,6	10,3
A magyar nyelv ismerete hozzásegít a jobb keresethez.	8,2	30,6	27,4	19,6	14,2
A magyar nyelv ismerete megkönnyíti a karrierépítést.	6,4	30,9	32,3	17,7	12,8
A magyar nyelv ismerete megkönnyíti a munkahelyváltást.	6,1	29,3	33,9	20,0	10,7
Átlag	7,3	31,9	29,2	19,7	12,0

19. táblázat: A magyar nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok

A szlovén államnyelv munkaerő-piaci helyzetére vonatkozó adatokat a következő táblázat tartalmazza:

Állítások MinLg	Teljesen egyet- érték	Egyetérték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
A szlovén nyelv ismerete megkönnyíti az első munka megtalálását.	42,2	39,4	11,4	5,0	2,1
A szlovén nyelv ismerete hozzásegít a jobb keresethez.	19,1	30,7	31,1	11,6	7,6
A szlovén nyelv ismerete megkönnyíti a karrierépítést.	24,3	45,0	21,4	6,9	2,5
A szlovén nyelv ismerete megkönnyíti a munkahelyváltást.	25,7	41,7	22,5	8,3	1,8
Átlag	27,8	39,2	21,6	8,0	3,5

20. táblázat: A szlovén nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok

Az adatközlők többsége mind a négy állítással *(teljesen) egyetért*, még hozzá magasabb arányban (átlagosan 67% állításonként), mint a magyar nyelv esetében. Sokkal kevesebb (átlagosan 21,6% állításonként) a *dönteni nem tudók* száma, és nagyon kevesen *nem értenek (teljesen) egyet* az állításokkal (átlagban 11,5% állításonként). A legtöbben azzal *értenek (teljesen) egyet*, hogy a szlovén nyelv megkönnyíti az első munkahely megtalálását (81,6%), ezt követi a karrierépítésben játszott szerepének fontossága (79,3%), majd a munkahelyváltásban betöltött szerepe (67,4%). A legkevesebben (49,8%) a jobb kereset elérésében tulajdonítanak a szlovén nyelvnek nagy szerepet. Ez utóbbi állításról döntöttek a legtöbben a legnehezebben (31,1%).

Az angol nyelv munkaerő-piaci helyzetéről 3%-kal kevesebben nyilatkoztak, mint a magyar és a szlovén nyelv esetében. Az adatközlők többsége mind a négy állítással *(teljesen) egyetért*, méghozzá nagyon magas arányban (átlagosan 75% állításonként), ez 35,8%-kal több, mint a magyar, és 8%-kal több, mint a szlovén nyelv esetében. Minden állítás esetében az *egyetérték* válasz a legmagasabb értékű. Az állításokkal való egyetértésben a sorrend megegyezik a szlovén nyelv esetében létrejött sorrenddel. A válaszok adta százalékos arányokat a következő táblázat összegzi:

Állítások MinLg	Teljesen egyet- érték	Egyetérték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet.
Az angol nyelv ismerete megkönnyíti az első munka megtalálását.	32,1	46,4	13,6	4,9	3,0
Az angol nyelv ismerete hozzásegít a jobb keresethez.	20,6	43,9	22,5	10,3	2,7
Az angol nyelv ismerete megkönnyíti a karrierépítést.	28,0	51,3	15,7	3,5	1,5
Az angol nyelv ismerete megkönnyíti a munkahelyváltást.	26,0	51,6	17,2	3,8	1,9
Átlag	26,7	48,3	17,7	5,6	2,3

21. táblázat: Az angol nyelv a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok

A kisebbségi minta átlagait összegzi a 22. táblázat a három vizsgált nyelvre vonatkozóan:

Nyelv MinLg	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
Magyar	7,3	31,9	29,2	19,7	12
	39,2			31,7	
Szlovén	27,8	39,2	21,6	8	3,5
	67,0			11,5	
Angol	26,7	48,3	17,7	5,6	2,3
	75,0			7,9	

22. táblázat: A nyelvek helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi adatok

A táblázat adatai azt mutatják, hogy a kisebbségi adatközlők szerint az angol nyelv ismerete nagyon fontos a munkaerőpiacon (itt a legmagasabb a *(teljesen) egyetérték* válaszok száma,

a legalacsonyabb a dönteni nem tudóké és az *(egyáltalán) egyet nem értőké*).⁴¹ A szlovén nyelv ismeretének fontossága 8%-kal alacsonyabb, mint az angolé, a magyar anyanyelvé viszont nagyon alacsony (és itt a legmagasabb a *dönteni nem tudók* száma, a *nem értek egyet* és az *egyáltalán nem értek egyet* válaszok átlagának összege pedig közel háromszor olyan magas, mint a szlovén esetében).

A kisebbségi minta adatai szerint a magyar nyelv ismerete megkönnyíti ugyan az első munka megtalálását, a karrierépítést és a munkahelyváltást, hozzásegít a jobb keresethez, de a szlovéné még jobban, az angolé pedig a legjobban.

A többségi kérdőív is vizsgálta a nyelvek (szlovén, angol, magyar, olasz) munkaerőpiaci helyzetét. Az adatközlők válaszaiból csak az átlagokat közöljük nyelvenként és egyetértési fokozatonként.

Nyelv MajLg	Teljesen egyet- érték	Egyetérték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet.
Szlovén	18,3	26,2	22,2	18	14,8
	44,9			32,8	
Angol	28,3	42,1	17,2	7,8	4,8
	70,4			12,6	
Magyar	0,8	5	48,4	24,6	21,2
	5,8			45,8	
Olasz	2,3	17,5	48,2	18,8	13,2
	19,8			32	

23. táblázat. A nyelvek helyzete a munkaerőpiacon – többségi átlagok

A legtöbb válaszadó *(teljesen) egyetért* azzal, hogy a a szlovén anyanyelvűeknek valóban könnyebb az első munkahely megtalálása Szlovéniában. Már kevesebben igenelték meg a szlovén anyanyelvűség előnyét az új munkahely megtalálásában, illetve a karrierépítésben. Nem értenek viszont egyet azzal, hogy a szlovén anyanyelvűek jobban tudnak keresni.

Az érintett nyelvek nem azonos súlyúak a munkaerőpiacon: az adatokból világosan látszik az angol nyelv fontossága, vezető szerepe: sokkal fontosabb szerepet tulajdonítanak neki a munkaerőpiacon, mint az anyanyelvnek (25,5%-kal több a *(teljesen) egyetérték* válaszok

⁴¹ Az Eurobarometer 2012 jelentése szerint Szlovéniában a megkérdezettek 55%-a azért tanul meg egy új nyelvet, hogy jobb munkahelyet szerezzen a saját országában.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_de.pdf

átlag). A két autochton kisebbség nyelve sem egyenrangú a többségi adatközlők szerint: az olasz nyelv tudása több előnyhöz juttatja a munkavállalókat, mint a magyaré.

Mind a kisebbségi, mind a többségi adatközlők az angol nyelvet tartják a legfontosabbnak a munkaerőpiacon, utána a szlovén következik – a kisebbségi adatközlők véleménye alapján is.

A következő három résztáblázat a kisebbségi és többségi átlagokat teszi egymás mellé:

Nyelv	Teljesen egyetérték	Egyetérték	Nem tudom eldönteni	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet.
Magyar MinLg	7,3	31,9	29,2	19,7	12
	39,2			31,7	
Magyar MajLg	0,8	5	48,4	24,6	21,2
	5,8			45,8	

24. táblázat: A magyar nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi átlagok

Egyértelmű, hogy a magyar esetében a kisebbségi válaszok a mediántól balra magasabbak (egyetértés), a többségiek attól jobbra (egyet nem értés).

Nyelv	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Nem tudom eldönteni	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet.
Szlovén MinLg	27,8	39,2	21,6	8	3,5
	67,0			11,5	
Szlovén MajLg	18,3	26,2	22,2	18	14,8
	44,9			32,8	

25. táblázat: A szlovén nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi átlagok

A szlovén nyelv munkaerő-piaci helyzetének a kisebbségi adatközlők (második nyelv) jóval nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, mint a többségi válaszadók (anyanyelv).

Nyelv	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Nem tudom eldönteni	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet.
Angol	26,7	48,3	17,7	5,6	2,3
MinLg	75,0			7,9	
Angol	28,3	42,1	17,2	7,8	4,8
MajLg	70,4			12,6	

26. táblázat: Az angol nyelv helyzete a munkaerőpiacon – kisebbségi és többségi adatok

A 26. táblázatból is jó látható, hogy az angol mindkét közösség számára a legmértékadóbb a munkaerőpiacon, a kisebbségből 4,6%-kal többen vélekednek így, mint a többségi adatközlők csoportjában.

Az interjúk során is kiderült, hogy az adatközlők egyértelműen előnynek tartják a több nyelv ismeretét a munkahelyek megszerzésekor. A szlovén nyelv tudása sokak szerint elengedhetetlen. A magyar nyelv ismeretét is sokan tartják hasznosnak, ám vannak, akik csak a munkahely vagy egyes pozíciók megszerzése céljából tanulják meg (az adatközlők véleményét részletesen lásd Kolláth–Gróf 2013).

A többségi adatközlők véleményét arról is megkérdezte a kérdőív (Q37 MajLg), tudomásuk szerint létezik-e bármilyen jogszabályozás Szlovéniában, amely támogatja a különféle nyelvek ismeretét a munkaerőpiacon

A válaszadók többsége *nem tudommal* felelt (68,95%). 25,79%-uk szerint van ilyen jogszabályozás, 5,26%-uk *nem tud* ilyenről. Egyetlen adatközlő sem említett konkrét törvényeket, előírásokat. Megjegyezték többen, hogy a munkahelyi pályázatok tartalmazzák, milyen szintű nyelvtudást, és mely nyelvek tudását várja el a munkaadó. Az adatközlők az angol nyelv ismeretét emelik ki, a többi nyelvről nem számolnak be. Általában egyetértenek azzal, hogy több nyelv tudása előnyös bizonyos munkahelyek esetében, elsősorban külföldön. Egy politikus szerint az EU-ban angolul és franciául beszélnek elsősorban. A kisebbségek nyelvének tudása kötelező kellene, hogy legyen a funkcionáriusok számára (mint amilyen ő maga is), akiknek a munkaterülete bizonyos nemzettel, nemzetiségi közösséggel, nyelvvel kapcsolatos.

4.2.1.6 Nyelvművelés, nyelvi kultúra

A kisebbségi nyelvek és nyelvváltozatok megmaradásában, életképességük növelésében nagyon fontos szerepű a megfelelő szemléletű (intézményi) nyelvművelés és nyelvi tanácsadás. A többnyelvűségi szemlélet⁴² segíti a magyar beszélőközösség anyanyelvhasználatát. A kisebbségi adatközlők 82,3%-a szerint (Q55 MinLg) vannak olyan intézmények vagy személyek Szlovéniában, amelyek/akik a magyar nyelvet művelik (fejlesztik, támogatják és szabályozzák).

A legtöbbször (27,8%) úgy véli, hogy a kétnyelvű oktatás, illetve az ott dogozó tanárok teszik ezt a leghatékonyabban. De megemlítik a közösség politikai és kulturális csúcsszervezetét, az önkormányzatokat, sokan a médiát is, a ljubljana-i magyar nagykövetséget, a lendvai Bánffy Könyvesboltot. Néhányan fontosnak tartják a magyar nyelvű versenyeket, a hitéletet, az írók, költők munkásságát. A szlovén nyelv művelését is fontosnak tartják, 73,7%-uk tud nyelvművelő intézményekről, elsősorban itt is az iskola és a média nyelvvalakító szerepét hangsúlyozzák.

A többségi adatközlők 54,3%-a (Q45 CG) nem tudja, vannak-e a magyar nyelvet művelő intézmények és személyek Szlovéniában, 5,3%-uk szerint nincsenek, 40,3%-uk szerint viszont vannak. Egyértelmű, hogy a kisebbségnek több információja lehet és van a kisebbségi magyar nyelv intézményes műveléséről, mint a többségnek. Ehhez képest magasnak mondható a kérdésre igennel válaszoló adatközlők száma.

A magyar és az olasz (Q46 CG) nyelvművelésre vonatkozó ismeretekben nincsenek jelentős különbségek a többségi minta válaszaiban: a válaszadók többsége szerint mindkét nyelvben vannak nyelvművelő személyek és intézmények Szlovéniában. A kérdőív válaszait az interjúk is alátámasztják.

Az az ideológia, hogy van a magyar nyelvnek egy tiszta, helyes változata (ez lenne a magyarországi írott standard), s ezt kell kisebbségben is használni, függetlenül az aktuális nyelvi és a nem nyelvi helyzettől, elég erősen él a Muravidéken, különösen az oktatásban. A válaszadók többsége (52,9%) *igennel* felelt az erre vonatkozó kérdésre (Q57 MinLg), 9%-uk szerint *nincsen* ilyen. Nagyon magas a *nem tudommal* válaszolók száma (38,1%).

⁴² Minden nyelv és nyelvváltozat nyelvileg egyenlő rangú, társadalmi megítélésük viszont több dolog összetevőjéből alakul (ki). A kisebbségi magyar beszélőtől nem szabad elvárni, hogy az anyaországi magyar standard nyelvváltozatot beszélje, a nyelvjárásiasságokban és kontaktusjelenségekben gazdag muravidéki kontaktusváltozat semmiképp sem helytelen forma, hanem a nyelvi kontaktushelyzet természetes következménye.

Az adatközlők 12,95%-a szerint az iskolákban, 9%-uk szerint a sajtóban, 6,5%-uk szerint Magyarországon, 6,1%-uk szerint a hivatalos szerveknél, intézményekben él a magyar nyelv ún. tiszta változata. Ezen kívül még az egyetemeken (2,9%) használnak tiszta nyelvváltozatot, valamint az írók, költők, politikusok *beszélnek szépen* (1,1%). A mindennapokban is gyakran találkozunk azzal a véleménnyel, hogy a muravidéki nyelvváltozat nem egyenértékű a magyarországi standarddal, ezt a muravidéki beszélők szokták állítani saját nyelvükről ismeretleneknek, főleg akkor, ha az illető az összmagyar standardot beszéli.

Az interjúk során is előkerült a nyelvjárás és a standard viszonyának problematikája. A kulcspozíciót betöltő személyek többek közt elmondták, hogy *„Nagy kárt tettek a magyar nyelvnek a Muravidéken azok, akik a nyelvjárást megbélyegezték”* (AG2M 70521542).⁴³ Többen úgy gondolják, hogy *„az idősebbek tisztább nyelvet beszéltek, a fiatalok, akik kétnyelvű iskolába jártak, nem beszélnek olyan tisztán”* (AG2F 70521108).

Az adatközlők arról is elmondták véleményüket, voltak-e már próbálkozások a magyar nyelv megmentése érdekében (Q60 MinLg). A válaszadók abszolút többsége *nem tudommal* felelt (79%), 4,3%-uk szerint *nem voltak*, 24,7%-uk szerint viszont voltak ilyen próbálkozások.

A magyar nyelv jövőjéről elég bizakodóak az interjúalanyok is, talán csak a nőkben és a kulcspozíciót betöltő személyekben van némi aggodalom:

Én nagyon fogok örülni, ha a Muravidéki Magyar Rádió még 10 év múlva is megszólalhat magyarul. (AG2M 70521566)

Szerintem 10 év múlva élni fog itt a magyarság, a fiatal generációba bele van nevelve a magyar lét, az, hogy büszkék magyar voltukra, és ezt egyhamar nem veszhet ki. Abban egyetértek a többiekkel, hogy a magyarok száma valószínűleg csökkeni fog, de nem halnak ki. (AG3F 70521474)

A magyar nyelvnek van értéke. A szülőktől függ, hogy a vegyes házasságokban beszélnek-e majd magyarul. (AG1M 70521047)

Az utóbbi években esett a magyar nyelv presztízse, de vannak próbálkozások a megtartására. (AG1F 70521061)

Fontos, hogy a magyar nyelv megmaradjon, szerintünk meg is fog maradni, ha másutt nem, otthon, a családban, mi mindenképpen igyekezni fogunk magyarul beszélni a gyerekeinkkel. (AG2)

⁴³ Az egyes nyelvváltozatok sem egyenrangúak a muravidéki beszélőközösségben: a nyelvjárási változathoz még inkább pozitív, viszont a kontaktusossághoz inkább negatív külső attitűd társul. A belső attitűdtartalmak tapasztalataink szerint összeolvadnak a beszélők tudatában.

4.2.1.7 A nyelvhasználat támogatása és tiltása

Nevelés és a nyelvről alkotott elképzelések kisgyermekkorban

A nyelvek és nyelvváltozatok megmaradásának nagyon fontos tényezője a nyelvhasználat társadalmi és egyéni szintű támogatása vagy akadályozása. Az adatközlők arról is nyilatkoztak, találkoztak-e gyermekkorukban olyan próbálkozásokkal, amelyek őket magyar nyelvhasználatukban akadályozták volna (Q22). A válaszadók közül csak nagyon keveseknek (8,3%) voltak ilyen tapasztalatai, többségük (91,7%) viszont nem találkozott ilyesmivel. Ez a kedvező arány a magyar nyelvhasználat elméletileg korlátlan lehetőségét hangsúlyozza.

A nyelvhasználat „szabadságának” megjelölése után – annak (nyelv)ideológiai háttérét megvizsgáló – arra a kérdésre adtak választ az adatközlők, vannak-e manapság is olyan nézetek, amelyek azt mondják ki, hogyan kellene/nem kellene a gyermekkel magyarul beszélni. A kisebbségi csoport válaszadóinak 71,1%-a szerint nincsenek ilyen nézetek, 4,3%-uk ki is fejtette: lehet használni a magyar nyelvet, hiszen van kétnyelvű iskola, tévé, rádió stb. 7,5%-uk szerint viszont ma is vannak ilyen nézetek, sőt az a véleményük, hogy nem is kellene magyarul beszélni. 21,4%-uk nem tud ilyen nézetek létezéséről (Q24).

A többségi adatközlők 47,6%-a nem tudja a választ (magasabb az arány a kisebbségi adatokénál), 11,6%-uk szerint ma is vannak ilyen nézetek (magasabb a kisebbségi válaszarányánál), 40,7%-uk szerint viszont nincsenek (Q13 CG), ez az arány 30%-kal magasabb a kisebbségénél.

A Q24-re *igennel* válaszoló adatközlők közül 6,4% negatív, míg 5,4% pozitív példát hoz arra, hogy milyen törekvések vannak a magyar nyelv használatát illetően. A család (1,8%), a többi nyelv fontossága, a szlovéniai lét (1,1%), az iskola, a kórház, illetve a magyar nyelv szégyellése vagy nem szeretete a negatív okok:

A bevásárlóközpontban a gyerekemmel magyarul beszéltem, elment mellettünk egy hölgy, és azt mondta, hogy Szlovéniában élünk, beszéljünk szlovénul. (SLO70513882)

Sokszor hallani, hogy a magyar nyelvvel nem jutsz messzire, jobb, ha idegen nyelveket tanulsz... De ezzel én természetesen nem értek egyet. (SLO70515992)

A magyar szülők szégyellnek a gyerekükkel magyarul beszélni. (HUN70511840)

A társadalomban mindig vannak különböző nézetek, így ma is vannak, akik azt gondolják, hogy az állam nyelvén kell inkább tudni. (HUN70514575)

Igen. Sajnos, az emberi butaságnak nincsenek határai. Vannak, akik nem látják be, hogyha valaki több nyelvet, kultúrát nemcsak ismer, hanem el is sajátít, akkor az csak

pozitívan hathat a gyerek lelkére. Itt a magyar kultúráról, hagyományról van szó. Bolond, aki nem akar része lenni és értelmetlen, aki nem akarja, hogy gyermeke részese legyen ennek. Ez szomorú. (HUN71517286)

Az adatközlőnk szerint magyar nyelv javára válnak viszont a sajtó, a szülők, az iskola törekvései. Sokan a köznyelv elsajátítását tartanák ideálisnak, illetve többen úgy vélik, hogy mindkét nyelv tudása szükséges, valamint többen kellene magyarul beszélni.

Többet beszéljünk helyesen magyarul, de sajnos nálunk a tájszólás van előtérben, de talán ez is több mint a semmi. (HUN70513455)

Az interjúk során is inkább az az attitűd volt jellemző, hogy a magyar nyelvet fejleszteni kell, senki sem mondta, hogy a szlovént kell erősíteni:

Az iskolában kellene a gyerekekkel többet foglalkozni magyarból, ott kapjanak jó képet a magyar nyelv értékéről (AG1F 70521061).

Az egyén anyanyelvi készségeit és az anyanyelvváltozatához fűződő attitűdtartalmait a család nagymértékben befolyásolja. A kisebbségi adatközlők 90,7%-át szülei támogatták a magyar nyelv használatában (Q34 MinLg), csak 9,3%-uknak vannak ellenkező tapasztalatai. Már valamivel kevesebb válaszadót (73,3%) támogattak szülei a szlovén nyelv használatában (Q35 MinLg), 26,7%-uk nem kapott ilyen támogatást. Az adatokat a következő táblázat összegzi:

MinLg	Igen	Nem
Magyar nyelv (Q34)	90,7	9,3
Szlovén nyelv (Q35)	73,3	26,7

27. táblázat: A magyar és a szlovén nyelv szülői támogatása – kisebbségi adatok

A kérdőívre válaszolók közül többen azt tartották ösztönzésnek, hogy otthon mindig magyarul beszéltek (4,3%). Az interjúalanyok többsége is támogató attitűdről számolt be:

A családom is támogatta a magyar nyelv tanulásában. (AG1F 70520996)

A nagymamám támogatta, hogy mindkét nyelvet megtanuljam. (AG1M 70521009)

A kisebbség is támogatta a magyar tanulását, kirándulásokkal, könyvtalványokkal. (AG1F 70520163)

Vannak azonban olyan vélemények is, amelyek szerint a magyar nyelv háttérbe szorul, és az iskola sem végzi el a feladatát:

A szülők az angol vagy más idegen nyelv ismeretét megkövetelik, a magyart nem. (AG1F 70521061)

Nem értem, az iskolákban 8 év alatt miért nem lehet megtanítani a gyereket magyarul. Nincs akarat a tanárok részéről sem. Erőszakkal tanítják őket magyarul, ez nem jó. (AG3F 70521214)

A szülői támogatás legalapvetőbb módja az, ha a szülő megtanítja gyermekét kisebbségi kétnyelvűségi helyzetben is az anyanyelvére, és mindent megtesz annak érdekében, hogy a gyermek minél többet beszéljen anyanyelvén (Q36). A kérdésre – szülőként megtanítja-e gyerekeit magyarul, ösztönzi-e őket a magyar nyelv használatára – az összes adatközlőnek csupán 36,4%-a nyilatkozott. A válaszadók 20,6%-a *nem ösztönzi* saját gyermekét a magyar nyelv használatára, a többség (79,4%) viszont *igen*. Ha ezeket az adatokat összevetjük a 34. kérdésre kapott válaszokkal (a válaszadók és szüleik magyar nyelvhez való viszonya), csökkenő tendenciát tapasztalunk. Kevesebb válaszadó ösztönzi saját gyermekét a magyar nyelv használatára, mint amennyien támogatást kaptak ezen a téren szüleiktől (90,7%). Ez a tendencia nem hagyható figyelmen kívül, a nyelvi vitalitást gyengítő tényezőnek kell tartanunk.⁴⁴

A saját gyermek nyelvtanítását a magyar beszéd, a könyvek olvasása, a magyar nyelvű tévé-műsorok nézése, illetve a magyar kultúrműsorokban való aktív részvétel jelenti a szülőknek.

Csak magyarul beszélünk velük, most már az unokánkkal is. Magyar órákra jártak, magyar nyelvű könyveket (is) olvastak, újságot, magyar tévéprogramokat néztek, magyarországi gyermektáborokba jártak. (HUN70515787)

Ám nem mindenki örökítette át az anyanyelvet:

Egy keveset tudtak, de már önállóak, családosak. Vegyes nyelvű házasságban élnek, és nem folytatják a magyart. (HUN70516029)

Az interjúalanyok közül szinte mindenki magyarul beszél otthon, a vegyes házasságban élők is átörökítették a magyart. Egy aggódó attitűddel találoztunk csupán:

⁴⁴ Ennek egyik módja a szülők felvilágosítása a kétnyelvű oktatásban lehetséges nyelvválasztási minták előnyeiről és hátrányairól, esetleges nyelvi és mentális következményeiről (Kolláth–Göncz Lajos–Varga 2009).

A gyerekekkel magyarul beszélünk, a lányom is az unokámmal. Az unokám vegyes házasságban nő fel, a lányom aggódik, hogy megmarad-e a magyar nyelve. (AG3M 70521078)

4.2.1.8 Nyelvi attitűdök

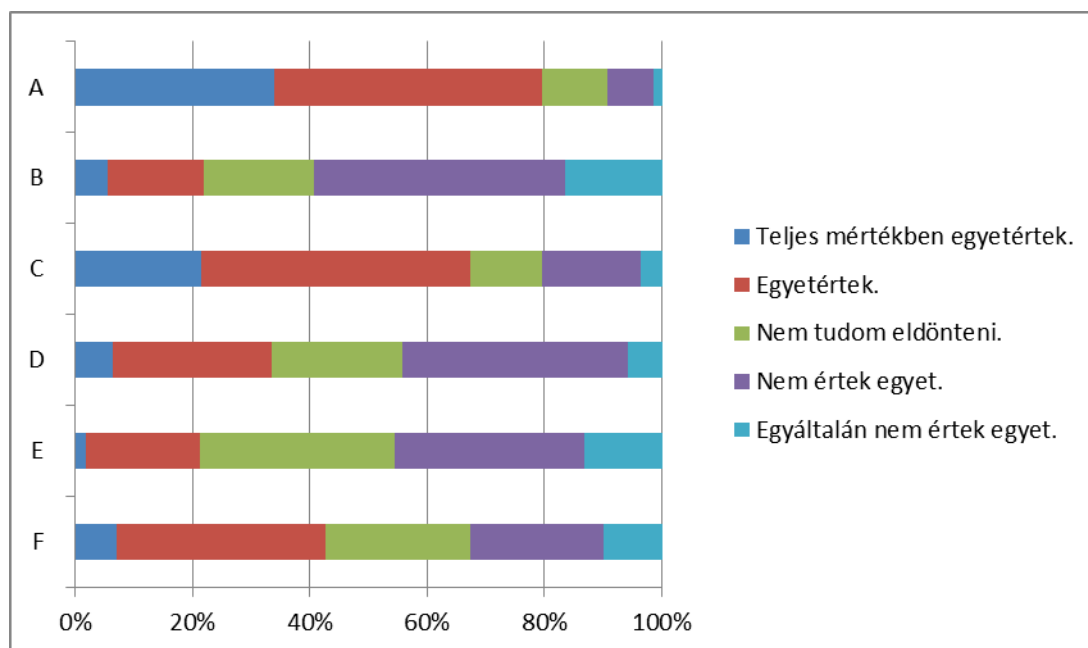
Kétnyelvűségben az érintkező nyelvek egymásra hatása (interferencia) a kódváltás és a nyelvi kölcsönzés különböző eseteiben nyilvánul meg elsősorban (Kolláth 2005: 22). Ezeket a jelenségeket a köztudat a nyelvek keveréseként éli meg (az adatközlők közül többen nyilatkoztak így), nem tartja természetesnek annak ellenére, hogy a kétnyelvű nyelvhasználatban – a nyelvi helyzetnek megfelelően, természetüknél fogva – következetesen megjelennek (a tiszta nyelvváltozat problematikájával a Q57 foglalkozott). A kérdőív hat állítással vizsgálta a kérdést (Q33), az állításokra kapott válaszok százalékos arányait a következő táblázat összegzi:

Q33 MinLg	Mit gondol Ön a következő kijelentésekről?	Teljesen egyet- érték	Egyet- érték	Nem tudom el dönteni	Nem érték egy	Egyálta- lán nem érték egy
Q33A	A nyelvek keverése elterjedt a magyarul beszélők körében.	33,9	45,7	11,1	7,9	1,4
Q33B	Csak a tanulatlan emberek keverik a magyart más nyelvekkel.	5,5	16,5	18,8	42,7	16,5
Q33C	A fiatalok gyakran keverik a magyart más nyelvekkel.	21,6	45,7	12,2	16,9	3,6
Q33D	Az idős emberek helyesen beszélik a magyar nyelvet	6,5	27,0	22,3	38,5	5,8
Q33E	A nyelvek keverése több nyelv magas fokú ismeretét mutatja	1,9	19,3	33,3	32,2	13,3
Q33F	A nyelvek keverése elfogadható	7,2	35,5	24,7	22,6	10,0

28. táblázat: A nyelvek keverése – kisebbségi adatok

A legtöbb adatközlőt az A és az F állítás készítette válaszra, a válaszadókat tehát leginkább a nyelvek keverésének ténye és elfogadhatósága fogta meg. A legtöbben (79,6%) azzal *értenek (teljes mértékben) egyet*, hogy a nyelvek keverése gyakori a magyarul beszélők körében, s 42,7%-uk tartja ezt *(teljesen)* elfogadhatónak. Sokuknak az a véleménye, hogy a fiatalok keverik gyakran a nyelveket (67,3% a *teljes mértékben egyetért* és az *egyetért* válaszok alapján), már kevesebben gondolják azt, hogy az idősebbek beszélik helyesen (azaz tiszta változatban, nem keverve a szlovénnel) a magyart (33,5%). A B és az E állítások igazságát kérdőjelezi meg a legtöbben: csak kevesen vélik azt, hogy a nyelvek keverése összefügg a beszélő iskolai végzettségével, nyelvtudásának szintjével (B: 22%, E: 21,2%).

Arra következtethetünk az adatokból, hogy a kisebbségi csoport tisztában van ugyan a mura-vidéki magyar nyelvváltozat(ok) közvelegességével (kevertségével), saját bőrén tapasztalja ezt, de ennek elfogadása – különösen idegenek előtt – nem egészen egyértelmű.⁴⁵



10. grafikon: A nyelvek keverése – kisebbségi adatok

⁴⁵ Az egész Kárpát-medencére kiterjedő RSS-vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy „Az ausztriaiak, a felvidékiek és a muravidékiek saját kontaktusváltozatukat a többi magyar nyelvi változathoz képest leértékelik, míg a kárpátaljaiak és különösen az erdélyiek felértékelik. A vajdaságiak becslései e két csoport között helyezkednek el” (Göncz Lajos 1999b: 58–59).

A különböző csoportok magyar nyelvhasználatának mintáiról is nyilatkoztak az adatközlők kérdezte (Q37). Négy állítás igazságáról döntöttek válaszaikban. A válaszok százalékos arányait a következő táblázat összegzi:

Q37 MinLg	Mit gondol Ön a következő kijelentésekről?	Teljesen egyet-érték	Egyet-érték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
Q37A	A fiúktól elvárják, hogy magyarul beszéljenek	3,3	12,0	25,1	34,6	25,1
Q37B	A lányoktól elvárják, hogy magyarul beszéljenek	3,7	11,7	24,5	35,0	25,2
Q37C	A felnőtt férfiaktól elvárják, hogy magyarul beszéljenek	2,2	14,3	26,0	33,0	24,5
Q37D	A felnőtt nőktől elvárják, hogy magyarul beszéljenek	2,2	15,3	25,9	32,1	24,5

29. táblázat: Különböző csoportok magyar nyelvhasználatára – kisebbségi adatok

Az adatközlők többsége egyetlen állítással *sem ért (teljes mértékben)* egyet, az egyetértés foka között nincs jelentős különbség. A muravidéki magyarok kultúrájában még mindig nincsenek nagy különbségek a (magyar) nyelvhasználatra nézve se a beszélők neme, se az életkora alapján.

Az interjúkban nem fordult elő olyan megnyilatkozás, amely konkrétan a nemektől elvárt magyar beszédre vonatkozna (Q37), ugyanakkor más témák kapcsán előjött egy-egy ide tartozó vélemény:

Két lányt megszólítottam, mert szlovénul beszéltek egymás közt, miközben magyar családból származnak. Egy másik ismerősömnek a lánya elment máshova tanulni, ezért vele hol magyarul, hol szlovénul beszél. Megkérdeztem tőlük, hogy normálisak-e. A felelet az volt, hogy másképp nem érti meg a lány, erre én azt feleltem, tanuljon meg magyarul. (AG4F 70521337)

Az adatok alapján nem lehet eldönteni, hogy a nőktől vagy a férfiaktól várják-e el jobban a nyelvi alkalmazkodást:

Nagymamám szlovén anyanyelvű, de magtanult magyarul, most magyarul beszélnek. (AG1M 70521238)

Otthon mindenki magyarul beszélt. A szüleim mondták, hogy ne urizáljak, amikor Pesten tanult, hanem beszéljen velük úgy, ahogy eddig, mert az ő fiuk. A lánya kijavíttatta a nagymama nyelvjárási beszédét. (AG3M 70521078)

Vendégekkel, barátokkal szlovénul beszélünk, ha nem tudnak magyarul. (AG1M 70521238)

A kérdőív 38. kérdése a magyarul beszélőkkel való kapcsolatteremtésről és kapcsolattartásról kérdezte az adatközlőket. Öt állításban foglalta össze a szociális kontaktus egy-egy típusát. A **Q38** adatait – százalékos arányban – a következő táblázat összegzi:

Q38 MinLg	Mit gondol Ön a következő kijelentésekről?	Teljesen egyet- érték	Egyet- érték	Nem tudom el dönteni	Nem érték egy	Egyálta- lán nem érték egy
Q38A	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű barátságot kötni.	15,1	34,4	33	11,1	6,5
Q38B	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű megismerkedni .	13,9	39,5	29,2	12,8	4,6
Q38C	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű házasságot kötni.	8,9	17	48,5	16,3	9,3
Q38D	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű együtt dolgozni .	11,4	36,6	31,1	15	5,9
Q38E	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű a szabadidőt együtt tölteni	12,9	42,9	26,4	11,8	6,1

30. táblázat: Kapcsolatok magyar beszélőkkel – kisebbségi adatok

A teljes mértékben egyetérték és az egyetérték válaszok összege alapján a kisebbségi adatközlők a magyarul beszélőkkel való szabadidő-eltöltést teszik az első helyre (55,8%), könnyű velük megismerkedni (53,4%), barátságot kötni (49,5%) és együtt dolgozni (48%). A ház-

sággötés kérdésében óvatosan fogalmaznak, a válaszadók közel felének nehéz ezt eldöntenie, csak 25,9%-uk ért *(teljesen)* egyet az állítással. Összegezve megállapítható, hogy négy állítás esetében az *egyetértek* válasz a leggyakoribb, a kisebbségi válaszadók pozitívan ítélik meg a saját közösségükhöz tartozókat. Egyedül a házasságra vonatkozóan nem tudott dönteni az adatközlők többsége. A legkevesebb válasz a házasságra és a munkatársi viszonyra érkezett, a legtöbben a megismerkedésről mondtak véleményt (bár a különbség nem jelentős).

A magyar emberekről alkotott nézetek általában a magyar nyelvvel, annak használatával együtt vetődnek fel az interjúk során:

A magyar nyelvet nehéznek tartják, a szlovénról nem mondják ezt a magyarok. (AG1M 70521238)

A környéken inkább lenézik a magyarokat, azt mondják, vogrinok, Szlovéniában nincs ilyen. Megszóltak Muraszombatban, aztán megkérdeztem, hogy ha őket csatolták volna Magyarországhoz, akkor milyen nyelven beszélnének? (AG4F 70521337)

Az interjúalanyok ugyanakkor kritikával élnek a kétnyelvű területre költözőkkel szemben:

Mindannyiunk ismer olyan személyeket, akik messziről költöztek e vidékre, és alkalmazkodni próbálnak, ellenben olyanokat is, akik 40–50 éve itt élnek, és nem tesznek semmit annak érdekében, hogy a magyarokhoz közelítsenek: felháborodnak a kétnyelvű igazolványokon. (AG3F 70521450)

A többségi adatközlők a magyarokról és az olaszokról fogalmazták meg a véleményüket a kapcsolatteremtésre vonatkozóan. Összevetésként következik a két táblázat (31–32.) a kapott adatok százalékos arányaival.

Q22A CG	Állítások	Teljesen egyet- érték	Egyet- érték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
Q22A 01	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű barátságot kötni.	6,5	14,5	58,1	8,1	12,9
Q22A 02	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű megismerkedni .	3,7	14,4	50,8	17,1	13,9
Q22A 03	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű házasságot kötni.	2,2	9,2	58,7	15,2	14,7
Q22A 04	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű együtt dolgozni .	4,3	16,2	53,0	13,0	13,5
Q22A 05	A magyar nyelvet beszélő emberekkel könnyű a szabadidőt együtt tölteni.	5,4	13,9	56,7	13,4	10,7

31. táblázat: Kapcsolatteremtés a magyarul beszélőkkel – többségi adatok

Q22B CG	Állítások	Teljesen egyet- érték	Egyet- érték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
Q22B 01	Az olasz nyelvet beszélő emberekkel könnyű barátságot kötni.	6,6	17,6	56,0	9,3	10,4
Q22B 02	Az olasz nyelvet beszélő emberekkel könnyű megismerkedni .	6,6	22,7	48,6	11,1	11,1
Q22B 03	Az olasz nyelvet beszélő emberekkel könnyű házasságot kötni.	2,8	12,3	60,3	11,2	13,4
Q22B 04	Az olasz nyelvet beszélő emberekkel könnyű együtt dolgozni .	3,9	17,1	50,8	16,0	12,2
Q22B 05	Az olasz nyelvet beszélő emberekkel könnyű a szabadidőt együtt tölteni.	5,0	18,7	55,5	9,9	11,0

32. táblázat: Kapcsolatteremtés az olaszul beszélőkkel – többségi adatok

Mindkét nyelv esetében azok a válaszadók vannak többségben, akik *nem tudták eldönteni* az állítások igazságtartalmát. A magyar nyelvet beszélőkkel csak *barátságot kötni* könnyű, de *sem megismerkedni* velük, *sem házasságot kötni*, *sem együtt dolgozni*, *sem a szabadidőt eltölteni* nem. Az olaszul beszélőkről már több szinten jelöltek meg kedvezőbb véleményt az adatközlők: könnyű *barátságot kötni*, *megismerkedni* és *a szabadidőt eltölteni* velük, *házasságot kötni* és *együtt dolgozni* viszont már nem.

Az adatok azt mutatják, hogy a válaszadók attitűdje a szociális kontaktusok teremtése területén az olaszul beszélőkkel szemben pozitívabb, mint a magyarul beszélőkkel szemben.

Q44 CG	Állítások	Teljesen egyet-érték	Egyet-érték	Nem tudom eldönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet
Q44 A	Jobb lenne, ha társadalmunk színesebb lenne.	16,1	39,8	29,0	12,4	2,7
Q44 B	Jó dolog különböző nyelveket hallani lakóhelyem utcáin.	12,8	45,7	16,0	16,5	9,0
Q44 C	Örülnék, ha a szomszédaim magyarul beszélők lennének.	5,4	23,0	42,3	16,6	12,9
Q44 D	Örülnék, ha a szomszédaim olaszul beszélők lennének.	5,4	28,3	39,6	12,8	13,9
Q44 E	Úgy gondolom, az állam az adófizetők túl sok pénzével támogatja a magyar nyelvet.	5,9	7,0	43,0	24,2	19,9
Q44 F	Úgy gondolom, az állam az adófizetők túl sok pénzével támogatja az olasz nyelvet.	6,5	7,5	43,0	23,7	19,4

33. táblázat: Szociális kontaktusok – többségi adatok

Az adatok azt mutatják, hogy a válaszadók egyértelműen támogatják a diverzitást a társadalomban. Közvetlen környezetükben azonban már nem biztosak ebben: magas mindkét nyelv esetében a dönteni nem tudók száma. A magyarra vonatkozóan (29,5%) közel 3%-kal magasabb az egyet nem értők száma (a mediántól jobbra lévő két érték összege), az olasz

esetében elfogadóbbak a válaszadók (26,7% az egyet nem értők aránya). Azzal viszont az adatközlők többsége nem ért egyet, hogy az állam az adófizetők pénzéből túl sokat költ akár a magyar, akár az olasz nyelv támogatására.

A nyelvi attitűd egyik legfontosabb megnyilvánulása, a többnyelvűség alapvető szegmense az, milyen jövőkép él a beszélőközösségekben a térségben használatos nyelvekről. A kisebbségi adatközlők a magyar anyanyelvükről, a szlovén államnyelvről, az angolról, a németről és egy általuk szabadon megjelölt nyelvről nyilatkoztak a Likert-skálán megjelölt öt válaszlehetőség egyikének megjelölésével. A százalékos adatokat a következő táblázat összegzi:⁴⁶

MinLg 40	Állítások	Teljesen egyet- érték	Egyetérték	Nem tudom el dönteni	Nem érték egyet	Egyáltalán nem érték egyet.
A	A magyar nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	4,9	20,0	37,2	33,3	4,6
B	A szlovén nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	8,1	37,2	34,0	17,9	2,8
C	Az angol nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	31,8	51,9	14,5	1,4	0,4
D	A német nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	7,2	41,9	32,1	17,3	1,4
E	A más nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben	24,5	44,9	24,5	6,1	0

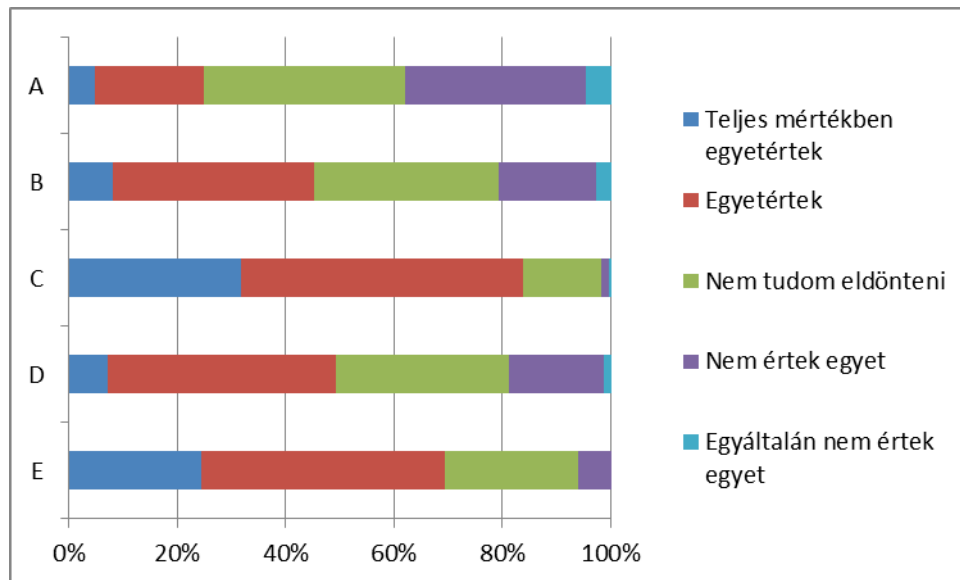
34. táblázat: A nyelvek jövője – kisebbségi adatok

Az adatok elemzésében itt is a mediántól balra, illetve jobbra lévő két-két érték összegét vesszük figyelembe. A kisebbségi adatközlők nagy többsége az angol nyelv jelentőségének növekedésével ért *(teljesen) egyet* (83,7%). A német (49,1%) valamivel megelőzi a szlovént (45,3%), a magyar nyelvről csak a válaszadók 24,9%-a állítja egyértelműen ugyanezt (itt a

⁴⁶ A vastagított számok a legmagasabb értéket jelölik állításonként, a szín pedig a „pozitív” vagy a „negatív” oldalt a két-két válaszlehetőség alapján.

legmagasabb a medián-érték).⁴⁷ Mindössze 16,7%-uk említett más nyelvet ebben a vonatkozásban. Jóllehet többségük szerint ezeknek a nyelveknek a jelentősége nőni fog a következő tíz évben, az összevetés a többi nyelvvel nem szerencsés az alacsony válaszsám miatt.

Az eredményeket grafikon is szemlélteti:



11. grafikon: A nyelvek jövője – kisebbségi adatok

A magyar nyelv jövőjéről szóló korábbi attitűdvizsgálatok (Bokor 2009: 103–108) is rámutatnak, hogy az ötfokú skálán a „közepes osztályzat” vezet, az arányok általában meghaladják az 50%-ot. „Ez minden kétséget kizáróan lehet egyfajta bizonytalanság jele, de akár semleges vélemény vagy a véleményhiány kinyilvánítása is” (Bokor 2009: 104). Ha a dönteni nem tudók és a nyelvnek jövőt jósoló adatokat összegezzük, hasonló kép bontakozik ki a mostani vizsgálat eredményeként is. A szlovén nyelv jövőjére vonatkozóan is a közepes értékek dominálnak a Bokor-kutatásban.

⁴⁷ A szlovének szerint a saját előrehaladásukban, fejlődésükben az anyanyelven kívül az angol (79%) és a német (50%) a legfontosabb, felfoghatjuk úgy is, hogy ezeknek a nyelveknek tulajdonítanak nagy jövőt (az olaszt 11%-uk említette, a magyart senki sem (Eurobarometer 2012: 84). Gyermekeik jövőjét illetően is ez a nyelvek sorrendje: angol (93%), német (58%) olasz (8%).

A többségi adatközlők az anyanyelvükön kívül az angolról, a németről és a két autochton nemzeti közösség anyanyelvéről nyilatkoztak. Adataikat a következő táblázat összesíti:

MajLg	Állítások	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Nem tudom eldönteni	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet.
Q24A	A szlovén nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	9,0	22,8	24,9	32,3	11,1
Q24B	Az angol nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	36,0	48,2	12,2	2,7	1,1
Q24C	A magyar nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	1,6	6,9	42,3	36,0	13,2
Q24D	Az olasz nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	2,1	16,5	42,0	29,8	9,6
Q24E	A német nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	7,9	46,0	29,1	12,7	4,2

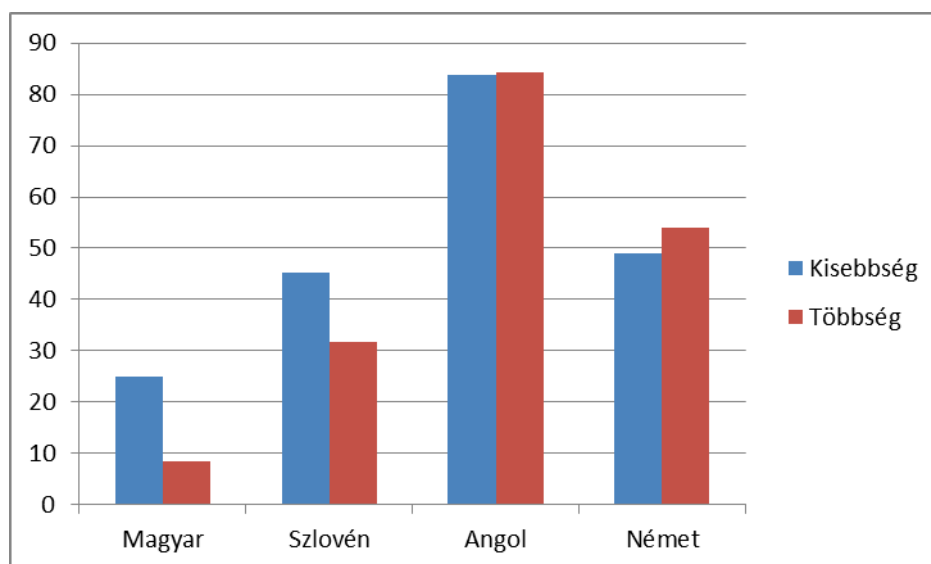
35. táblázat: A nyelvek jövője – többségi adatok

Az adatközlők többsége az angol nyelvnek jósol nagy jövőt, utána a németnek, aztán a szlovénnek, de az olasznak és a magyarnak véleményük szerint sokkal kevesebb kilátásai vannak a jövőre nézve.

A következő táblázat rögzíti, és a grafikon is szemlélteti – összefoglalásul és az összehasonlítás végett – a *teljesen egyetértek* és az *egyetértek* válaszok összegét nyelvenként mindkét mintában:

Állítások – a nyelvek jövője	Kisebbség	Többség
A magyar nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	24,9	8,5
A szlovén nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	45,3	31,8
Az angol nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	83,7	84,2
Az olasz nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	–	18,6
A német nyelv jelentősége nőni fog az elkövetkező 10 évben.	49,1	53,9

36. táblázat: A nyelvek jövője – kisebbségi és többségi adatok



12. grafikon: A nyelvek jövője – kisebbségi és többségi adatok

A kisebbségi adatközlők közül kevesebben jósolnak anyanyelvüknek jövőt (24,9%), mint a szlovénak (45,3%), és a kisebbségi csoportban kevesebben jósolnak jövőt az anyanyelvüknek (24,9%), mint a többségi csoportban (31,8%). Az angol nyelv jövőjét szinte azonos számú adatközlő látja azonosan mindkét mintában. A német nyelvről a többségi adatközlők valamivel többen (4% a különbség) nyilatkoztak biztatóan, mint a kisebbségiek (jóllehet a kisebbségi adatközlők biztosabb német nyelvi készségekkel rendelkeznek). A többségi csoport-

beliek közül több mint kétszer annyian jósolnak az olasz nyelvnek nagyobb jövőt, mint a magyarnak. Ez a sorrend az adott nyelvek presztízsének is tekinthető.

4.2.1.9 Többynelvűség – az egyes nyelvek jellemzése

Ebben a fejezetben azoknak az adatoknak az elemzésére kerül sor, amelyek a többynelvűség témakörébe sorolhatók. Jóllehet maga a fogalom egyszer sem fordult elő a kérdőívekben, több kérdés is – komplex jellegénél fogva – érintette a témát (különösen azok, amelyeket a nyelvi attitűdök fejezetben elemeztünk). Az egyes nyelvek jellemzése számunkra a kérdőív egyik legérdekesebb kérdéscsoportja volt, ami magából a mérési módszerből eredeztethető elsősorban.

A megadott nyelvek jellemző vonásait mint a nyelvi attitűd⁴⁸ egyik legalapvetőbb megnyilvánulását (milyennek érzi, látja az adatközlő a nyelvet, hogyan hangzik az véleményük szerint) egy ötfokú szemantikus differenciál skálán vizsgálta a kérdőív (Osgood-skála). Mivel a szavak jelentése elhelyezhető az erősség és az aktivitás dimenzióban is, ellentétes tulajdonságok kerültek párba a kérdésben. Mind a 18 pár esetében a két véglet közti pont megjelölésével nyilvánítottak véleményt az adatközlők a vizsgált nyelvre vonatkozóan (az érzelmi viszonyulás kifejezése). A kérdés elég nehéz feladat elé állított néhány adatközlőt, többen kértek segítséget a kitöltéshez a kérdőívben megadott megoldásminta ellenére. De a feladat típusával és a módszerrel sem értett mindenki egyet, többek szerint ilyen módon nem lehet nyelveket megítélni.

A válaszokban a megadott tulajdonságjegyekhez fűződő affektív beállítódás számszerűsítődik. A többynelvűség kontextusában megmutatkozó nyelvi attitűdök explicit kifejeződése nagymértékben meghatározzák a saját nyelv vagy nyelvváltozat presztízsét. A kétnyelvűségben a beszélőközösségek vélekedése egymás nyelvéről – különösen a többségi közösség

⁴⁸ A muravidéki magyar és az együtt élő szlovén nyelvre (esztétikum, nehézség, tanulhatóság), a nyelvi tudat, nyelvismeret, nyelvhasználat összefüggéseire, a nyelvválasztásban betöltött szerepére vonatkozó (a szerzők szerint korántsem kielégítő) attitűdvizsgálatok (Bokor 2009: 77–108; Bartha 2006: 100–103; Kolláth 2005: 43–51, 2007; 2008; Novak Lukanovič 2003a., 2003b., 2004) megállapítják, hogy a beszélők a magyar nyelvet nehezebbnek, bonyolultnak, nehezebben elsajátíthatónak tartják, mint a szlovént, függetlenül attól, hogy annak melyik nyelvváltozatáról van szó. Az esztétikai és érzelmi beállítódás tekintetében a muravidéki beszélők többsége a magyart részesíti előnyben (Bartha 2006: 100). Kiemelendő az attitűdvizsgálatok terén a Bokor József vezette szakdolgozói kör a Maribori Tanszéken, amelynek eredménye három kiváló szakdolgozat: Žoldos Denis (2005), Soldat Damir (2005) és Szőke Zita (2005) munkája (Bokor 2009: 95–108).

attitűdtartalmait a kisebbségi nyelv iránt – rámutatnak az adott nyelvi helyzet súlypontjaira, az egymással érintkező nyelvek erőviszonyaira.

A kisebbségi adatközlők anyanyelvükről alkotott véleményét az 50. táblázat összesíti. A tulajdonságpáronkénti legmagasabb érték vastagítva szerepel a táblázatban, a besatírozott mező – (a mediántól balra, illetve jobbra) a két fokozat összesítésében (1 és 2, illetve 4 és 5) mutatja a nyelvre vonatkozó választott tulajdonságot. A kérdőívben szándékosan keveredtek a „pozitív” és a „negatív” jellemzők a két oldalon (elkerülendő a mechanikus válaszadás lehetőségét). Különös várakozással tekintettem a *férfias/nőies* szembenállás választásai elé, talán ezt tartottuk a legsubjektívabb megítélési lehetőségnek.

	Nagyon (1)	2	Középérték (3)	4	Nagyon (5)	
lány	20,2	22,6	30,2	14,7	12,3	kemény
nem biztonságos	3,5	7,9	35,4	25,8	27,5	biztonságos
közele	44,2	24,6	17,5	10,8	2,9	távoli
megbízható	33,6	27,7	31,9	5,9	0,8	megbízhatatlan
határozott	37,7	31,4	22,2	6,7	2,1	határozatlan
modern	10,6	13,1	39,7	23,6	13,1	tradicionális
erőtlen	0,9	4,4	39,0	29,8	25,9	erős
szórakoztató	37,0	30,6	22,6	7,2	2,6	unalmas
csúnya	1,7	2,5	22,0	23,3	50,4	szép
férfias	3,9	7,8	75,2	9,1	3,9	nőies
barátságtalan	0,8	3,4	21,1	37,6	37,1	kedves
gazdag	61,0	17,3	13,3	6,4	2,0	szegény
sikertelen	1,7	6,0	37,9	28,0	26,3	sikeres
idős	15,6	16,5	51,5	10,4	6,1	fiatalos
intelligens	38,8	27,9	28,7	3,8	0,8	buta
tapintatos	26,2	32,6	35,2	5,2	0,9	tolakodó
tanulatlan	1,7	4,8	26,8	30,3	36,4	tanult
passzív	1,7	2,6	35,8	28,9	31,0	aktív

37. táblázat: A magyar nyelv jellemzése – kisebbségi adatok

A szlovén nyelvet a következőképpen jellemezték a kisebbségi adatközlők (38. táblázat):

	Nagyon (1)	2	Középérték (3)	4	Nagyon (5)	
lány	13,4	20,7	36,0	19,8	10,1	kemény
nem biztonságos	1,8	6,6	41,9	31,0	18,8	biztonságos
közeli	31,7	26,7	30,4	8,8	2,5	távoli
megbízható	23,0	28,5	37,9	9,8	0,9	megbízhatatlan
határozott	19,4	27,0	43,9	8,0	1,7	határozatlan
modern	5,1	18,8	53,0	17,5	5,6	tradicionális
erőtlen	1,3	11,5	48,5	27,3	11,5	erős
szórakoztató	12,0	19,7	47,0	18,0	3,4	unalmas
csúnya	0	3,5	45,3	32,3	19,0	szép
férfias	2,2	7,4	75,2	11,7	3,5	nőies
barátságtalan	0,9	3,5	47,8	35,3	12,5	kedves
gazdag	12,7	17,7	45,6	19,0	5,1	szegény
sikertelen	0,9	6,2	53,8	29,3	9,8	sikeres
idős	3,6	6,7	62,5	22,3	4,9	fiatalos
intelligens	12,3	23,8	56,4	7,1	0,4	buta
tapintatos	11,0	22,8	57,5	7,5	1,3	tolakodó
tanulatlan	0	4,0	51,5	28,2	16,3	tanult
passzív	0,4	5,8	48,7	27,9	17,3	aktív

38. táblázat: A szlovén nyelv jellemzése – kisebbségi adatok

A táblázatban az talán a legfeltűnőbb, hogy 17 esetben a középérték a legmagasabb az egyes tulajdonságpárok megjelölésében, s az egyes értékek is magasabbak, mint a magyar anyanyelv esetében. Egyedül a *közelségét* érzik 1,3%-kal többen, mint ahányan a középértéket választották. Adatközlőink a szlovén környezetnyelvet is *nőiesnek* érzik, valamivel magasabb arányban, mint a magyarét, és jóval többen vélik *fiatalosnak*, mint öregnek.

Az angol nyelvről a következőképpen vélekedtek a kisebbségi adatközlők:

	Nagyon (1)	2	Középérték (3)	4	Nagyon (5)	
lány	14,4	18,4	36,2	16,1	14,9	kemény
nem biztonságos	4,9	1,2	34,8	34,2	25,0	biztonságos
közeli	11,9	13,1	39,9	17,3	17,9	távoli
megbízható	26,2	20,2	36,3	11,3	5,6	megbízhatatlan
határozott	23,4	22,8	40,1	8,4	5,4	határozatlan
modern	43,8	20,1	22,5	7,1	6,5	tradicionális
erőtlen	1,8	1,2	31,9	31,3	33,7	erős
szórakoztató	27,1	25,3	38,6	6,6	2,4	unalmas
csúnya	3,0	2,4	41,4	29,6	23,7	szép
férfias	5,5	5,5	81,0	5,5	2,5	nőies
barátságtalan	2,4	5,4	47,0	29,5	15,7	kedves
gazdag	27,4	28,0	35,1	7,1	2,4	szegény
sikertelen	1,8	0	26,1	20,6	51,5	sikeres
idős	8,4	4,8	44,0	15,1	27,7	fiatalos
intelligens	32,0	22,5	39,1	4,7	1,8	buta
tapintatos	13,4	23,2	48,8	9,2	5,5	tolakodó
tanulatlan	1,2	1,2	34,2	28,7	34,8	tanult
passzív	2,4	0,6	39,6	17,2	40,2	aktív

39. táblázat: Az angol nyelv jellemzése – kisebbségi adatok

A következő táblázat összefoglalja a kisebbségi minta adatait a három nyelvről, gyakorisági sorrendet állítva fel az egyes nyelvek jellemzőiből: a tulajdonságpárokból azok a jellemzők kerültek bele, amelyekre *több válasz* érkezett a mediántól balra vagy jobbra található két-két százaléktérték összege alapján (1+2 vagy 4+5).

Sor- rend	Magyar nyelv %	Szlovén nyelv %	Angol nyelv %
1	gazdag 78,3	közeli 58,3	sikeres 72,1
2	kedves 74,7	megbízható 51,5	erős 65,1
3	szép 73,7	szép 51,3	modern 63,9
4	határozott 69,1	biztonságos 49,8	tanult 63,4
5	közeli 68,8	kedves 47,8	biztonságos 59,2
6	szórakoztató 67,7	határozott 46,4	aktív 57,3
7	intelligens 66,7	aktív 45,1	gazdag 55,4
8	tanult 66,7	tanult 44,5	intelligens 54,4
9	megbízható 61,3	sikeres 39,1	szép 53,3
10	aktív 59,9	erős 38,8	szórakoztató 52,4
11	tapintatos 58,8	intelligens 36,1	megbízható 46,4
12	erős 55,7	lány 34,0	határozott 46,1
13	sikeres 54,3	tapintatos 33,8	kedves 45,2
14	biztonságos 53,3	szórakoztató 31,6	fiatalos 42,8
15	lány 42,9	gazdag 30,4	tapintatos 36,6
16	tradicionális 36,7	fiatalos 27,2	távoli 35,1
17	idős 32,0	modern 23,9	lány 32,8
18	nőies 13,0	nőies 15,2	férfias 11,0

40. táblázat: A magyar, a szlovén és az angol nyelv jellemzői gyakorisági sorrendben – kisebbségi adatok

A magyar és a szlovén nyelv jellemzését közel azonos számú adatközlő végezte el, az angol esetében ez a szám kb. 24%-kal kevesebb. A szlovén esetében jóval több a *sem nem ilyen, sem nem olyan* válasz (medián), mint a magyarban, az angolról többen tudtak dönteni, mint a másik két nyelv esetében. A semleges válaszok (középérték) aránya a szlovén esetében a legmagasabb, jóval alacsonyabb az angolban és a legalacsonyabb a magyarban. Ha a tulajdonságok sorrendjét vizsgáljuk meg, látható, hogy a magyarban a *gazdag* fordul elő leggyakrabban (a magyar nyelv szókészlete sokkal nagyobb, mint a szlovéné), egyébként inkább érzelmi tényezők dominálnak (*kedves, szép, közeli*), akárcsak a szlovénnél.

Az angol esetében látható, hogy inkább a racionalitás vezeti az adatközlőket (*sikerés, erős, modern*). Négy olyan tulajdonságpár van, amelyek esetében hol az egyik, hol a másik jellemző került többségbe a válaszokban az egyes nyelvek jellemzésekor: a magyart többen érzik *közelinek* (68,8%), mint a szlovént (58,3%), de a sorrendiségben a szlovén *közelsége* van az első helyen, a környezetnyelv minden más tulajdonságjegye alacsonyabb értéket kapott. Az angol nagyon erősen *modern* (63,9%), a harmadik a sorrendben, a szlovén *modernsége* a szignifikánsan alacsonyabb értékkel (23,9%) utolsó előtti a sorrendben, a magyar anyanyelv inkább *tradicionális* (36,7%). Ez utóbbi tulajdonságpárral összefügg az *idős – fiatalos* szembenállás: az angol a leginkább *fiatalos* nyelv az adatközlők szerint (42,8% – a 14. a sorban), két hellyel megelőzve a szlovént (27,2% – a 16. a sorban), a magyar anyanyelvet viszont inkább *idősnek* érzik az adatközlők (32%), csak 16,5%-ban fiatalosnak. Azt, hogy a magyart és a szlovént *nőies* nyelvnek tartják az adatközlők (a szlovént 2,2%-kal többen, mint a magyart), a kisebbségi kétnyelvű beszélők mindkét nyelvhez való pozitív érzelmi viszonyulásnak tekintjük, míg a az angol férfiasságát azoknak a nyelvi színtereknek a súlya jelképezi, ahol rohamos térhódításának lehetünk tanúi globalizálódó Európánkban.

A következő táblázat arra a kérdésre ad választ, milyennek látja a két beszélőközösség a szlovén államnyelvet. Ennek érzékeltetésére egymás mellé kerülnek azok a korpuszadatok, amelyek a két adatközlői csoport – magyarok és szlovének – vélekedését mutatják a szlovén nyelvről (41. táblázat):

Sorrend	A szlovén nyelv sajátosságai	
	MinLg-adatok (%)	MajLg-adatok (%)
1	közeli 58,3	közeli 68,6
2	megbízható 51,5	megbízható 65,7
3	szép 51,3	határozott 63,3
4	biztonságos 49,8	kedves 61,9
5	kedves 47,8	szép 61,8
6	határozott 46,4	tapintatos 61,2
7	aktív 45,1	intelligens 60,7
8	tanult 44,5	tanult 56,8
9	sikeres 39,1	biztonságos 56,5
10	erős 38,8	erős 56,4
11	intelligens 36,1	aktív 55,9
12	lágý 34,0	gazdag 50,3
13	tapintatos 33,8	sikeres 45,1
14	szórakoztató 31,6	szórakoztató 43,5
15	gazdag 30,4	hagyományos 38,5
16	fiatalos 27,2	lágý 38,1
17	modern 23,9	fiatalos 31,6
18	nőies 15,2	nőies 21,5

41. táblázat: A szlovén nyelv jellemzői gyakorisági sorrendben – kisebbségi és többségi adatok

A szlovén nyelvről mind a kisebbségi, mind a többségi csoportban a pozitív tulajdonságok vannak többségben. Különbség csak a sorrendben, illetve az arányokban van: a többségi csoport magasabb arányban jelölte meg a szlovén nyelv pozitív tulajdonságait, mint a kisebbségi csoport.

Tanulságos összevetni azt is, hogyan vélekedik a két beszélőközösség egymás nyelvéről (a kisebbségi csoport a szlovénról, a többségi csoport a magyarról), még akkor is, ha ez a módszer megkérdőjelezhető. Megkérdőjelezhető azért, mert a többségi adatközlők nem a nemzetiségileg vegyesen lakott terület lakosaiból tevődnek össze, más tehát a viszonyuk a magyar nyelvhez és a kultúrához, mint a kétnyelvű terület többségi lakosságának. Mégis érdekesnek tartjuk az összevetést, hiszen a magyar nyelvről, a magyar nemzeti közösség szlovéniai létezéséről a szlovén lakosságnak is tudomása van/lehet – a kétnyelvű területen kívül is. A hiteles kép felvázol(hat)ása érdekében azonban teljesen világos, hogy a következő – már a projekten kívüli – feladata a maribori kutatócsoportnak, hogy ugyanazzal a kérdőívvel megkeresse a kétnyelvű terület többségi lakosságát, s a kapott eredményeket összevesse a mostani többségi korpusz adataival. Jól tudjuk ugyanis, hogy a közvetlen együttélés meghatározza, irányítja, egyszóval: erősen befolyásolja a másik nyelvéről kialakított attitűdtartalmakat. Akkor is, ha a kisebbség kevesebb állami támogatásban részesül, de abban az esetben is, ha a magas szintű kisebbségpolitika kedvező jogi és nyelvi helyzetet teremtve mindenben támogatja a kisebbségi közösség létezését és törekvéseit (Borbély 2001: 22–34). A nyelvek tulajdonságai gyakorisági sorrendben kerültek a következő táblázatba:

Sor- rend	A szlovén nyelvről a kisebbség %	A magyar nyelvről a többség %
1	közeli 58,3	távoli 65,8
2	megbízható 51,5	kemény 63,9
3	szép 51,3	tradicionális 50,7
4	biztonságos 49,8	idős 46,4
5	kedves 47,8	nem biztonságos 41,8
6	határozott 46,4	megbízhatatlan 39,1
7	aktív 45,1	csúnya 38,6
8	tanult 44,5	erős 36,6
9	sikeres 39,1	barátságtalan 35,1
10	erős 38,8	unalmas 35,1
11	intelligens 36,1	férfias 34,0
12	lány 34,0	határozatlan 29,9
13	tapintatos 33,8	buta 24,8
14	szórakoztató 31,6	tanult 24,8
15	gazdag 30,4	szegény 23,5
16	fiatalos 27,2	tolakodó 22,9
17	modern 23,9	passzív 22,2
18	nőies 15,2	sikertelen 20,9

42. táblázat: Egymás nyelvről – kisebbségi és többségi adatok

Pontosan az alaphelyzetből kiindulva azt látjuk, hogy míg a magyar közösség csak „pozitív” tulajdonságokat említ a szlovén államnyelvről (ez alátámasztja a szlovén nyelv magas presztízsét kisebbségi adatközlőink körében), addig a szlovéniai adatközlők – nem a nyelvtudás hiánya miatt elsősorban, hiszen az csak a kétnyelvű terület szlovén lakossága számára elérhető – sőt, 1959 óta kötelező –, hanem a nyelvről, a magyar beszélőközösségről, a magyar nyelv Kárpát-medencei helyzetéről, a magyar irodalomról, kultúráról hiányzó vagy hiányos információk miatt – csak két „pozitív” jelzővel illették az ország egyik regionális hivatalos nyelvét (*erős és tanult, a férfias/nőies* változót figyelmen kívül hagyjuk ebben a tekintetben).⁴⁹

Az angol nyelv térhódítása napjainkban egyre erősebben érezhető Európa-szerte. A szlovén nyelvstratégiában⁵⁰ egyértelműen megfogalmazódik a szlovén nyelv (és a két autochton kisebbség nyelve azokon a területeken, ahol a közösségek élnek) védelme, az anyanyelv fontossága minden szintén, különösen a látható többnyelvűségben. Az adatközlők a következőképpen jellemezték a napjainkban egyre jobban részévé váló idegen nyelvet (43. táblázat):

⁴⁹ A Szlovén Köztársaság Külügyminisztériuma kutatást kezdeményezett a szlovén lakosságnak a szomszéd államokhoz fűződő viszonyáról. A 2007-ben feltett *Melyik ország a legkedvesebb az Ön számára* (Ausztria, Horvátország, Olaszország, Magyarország) kérdésre adott válaszok alapján Magyarország a negyedik, azaz az utolsó helyen van, 100 adatközlőből alig öten jelölték meg ebben a kontextusban (Ausztria 39,8%, Horvátország 23,8%, Olaszország 16,9%). <http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/0706/anketa.pdf>. Adatközlőink válaszai ezt az álláspontot tükrözik.

⁵⁰ Szlovéniában van nyelvtörvény és van nyelvstratégia. Mindkettő a szlovén nyelv védelmében jött létre a globalizáció világában. Mindkét dokumentum már az első szakaszában kijelenti, hogy a magyar és az olasz nyelv ugyanolyan védelmet élvez, mint a szlovén (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=50690>, http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/zakonodaja/predlogi/kultura/NPJP12-16_osnutek_april_2012.pdf).

Sor- rend	Az angol nyelvről	
	a kisebbség %	a többség %
1	sikeres 72,1	sikeres 70,2
2	erős 65,1	tanult 69,1
3	modern 63,9	aktív 65,6
4	tanult 63,4	megbízható 63,6
5	biztonságos 59,6	szép 62,1
6	aktív 57,3	kedves 60,3
7	gazdag 55,4	intelligens 59,0
8	intelligens 54,4	erős 58,8
9	szép 53,3	biztonságos 56,5
10	szórakoztató 52,4	modern 56,2
11	megbízható 46,4	gazdag 55,9
12	határozott 46,1	lány 51,5
13	kedves 45,2	határozott 55,5
14	fiatalos 42,8	szórakoztató 51,6
15	tapintatos 36,6	közeli 51,3
16	távoli 35,1	tapintatos 50,6
17	lány 32,8	fiatalos 49,7
18	férfias 11,0	férfias 21,3

43. táblázat: Kisebbség és többség az angol nyelvről

Mindkét csoport szinte azonosan jellemezte az angol nyelvet, a kisebbségi közösség százalékos arányai az egyes tulajdonságok esetében talán valamivel alacsonyabbak. Csak egy markáns különbség tűnik fel: míg a kisebbségi csoport (MinLg) *távolinak* érzi az angolt (érzelmileg kevésbé kötődik, angol nyelvi készségei is alacsonyabbak a többségénél), addig a többségi adatközlők magasabb arányban érzik azt *közelinek*.

A nyelvek jellemzése, az egyes nyelvek fontossága az interjúkban is téma volt. Értékes információkat kaptunk arról, mit gondol – a kétnyelvű területen belül, illetve azon kívül – kisebbség és többség a magyar nyelvről, hogyan viszonyul az összmagyar standardhoz és a muravidéki magyar kontaktusváltozathoz.⁵¹ Az adatközlők elmondásaiból is megtudjuk, hogy a magyar nyelv mások általi megbélyegzése (stigmatizációja) elsősorban a kétnyelvű területre jellemző. Többen említik, hogy a kétnyelvű területen és azon kívül más-más az attitűd a magyar nyelvhez:

A paraszti sorból származó gyerekeket lenézték Lendván. Lendván az urbánus szubkultúra nagyon megvetette a lábát, a multikulturalitás elfogadottabb volt, falun nagyobb volt a kontroll. (AG3M 70521078)

A férjem nem szerette, ha magyarul beszélünk, a munkahelyen sem. A gyerekek előtte nem beszélhettek magyarul. A magyartanárok nacionalisták, sok kárt csinálnak. (AG3F 70521214)

Zala vagy Vas megyében azt mondják, hogy ocsmányul beszélünk. Sokan ezért szégyellik a tájnyelvet. (AG3M 70521078)

Budapesten kellemetlen volt, akkor szembesültem vele, hogy a göntérházi nyelv más, mint a standard. Az egyetemen a csoporttársak kiröhögtek, kegyetlenül bántak velünk a pestiek. Azt mondták, ez a nyelv már kihalt, hülyeség kutatni. Egy évig csak figyeltem, alig szóltam meg, a villamoson is hallgattam, hogyan beszélnek az emberek. (AG3M 70521078)

A magyarországiak kinevetnek minket, hogy hogyan beszélünk. A szlovén nem neveti ki a magyart, ha rosszul is mond valamit. (AG4F 70521092)

Muravidéken és Muraszombatban nagyon lenézik a magyart, de Mariborban nagyon szeretik, én tanítom az évfolyamtársaimat is. (AG1F 70521061)

⁵¹ A muravidéki magyar nyelvváltozat elsősorban két dologban különbözik a közmagyar standardtól: nyelvjárásiasabb, és nyelvjárási jelenségeiben archaikusabb, illetve – a szlovén nyelvvel való közel százéves közvetlen érintkezés, együttélés hatására – erősen kontaktusos: a magyar beszédet a kódváltások különböző típusai mellett szó- és szerkezetkölcsonzések jellemzik (Bokor 2009: 37–38, Kolláth 2005: 76, Kontra szerk.: 242–245 és passim).

Volt már olyan, hogy valakinek nem tetszett, hogy magyarul beszéltem, de ez nem a Muravidéken volt. (AG2M 70521108)

Szlovén újságírók mondták nekem, hogy én hivatásos magyar vagyok, mert a magyar nyelvből élek, és a fajomat is beleviszem a munkámba. (AG3M 70521078)

Hátrány, hogy nem szeretik a magyarokat. Bulizni mentünk, magyarul beszéltem a haverokkal, baj volt belőle. Nem mindegy, hol szólalunk meg magyarul, Muravidéken vagy Murszombatban ismerik ezt a nyelvet, ott negatívan élik meg, máshol érdeklődnek a nyelv és a kultúra iránt. (AG1M 70521030)

Murszombatban gyakran azonosítják a kisebbséggel az embert, Mariborban nagyon jó dolgok vannak, egy lány megkért, hogy tanítsam meg. (AG1F 70521054)

Az iskolában a többi gyerek >>vogrinyinak<< csúfolta a magyarokat, butának tartottak minket, mert nem beszéltünk szlovénul. Kinevettek minket, mert félrefordítottak valamit vagy használtunk szavakat, amelyek jelentését nem ismerték. (AG4F 70521337)

Szlovéniában általában tisztelik és becsülik a magyarokat, kivételt jelentenek azok, akik a történelem során kellemetlen helyzetbe kerültek, de ezek egyedülálló esetek a környező falvakban a kétnyelvű területen. (AG2M 70521139)

Az egyetemen megkérdezték, hogy milyen nyelven beszélünk. Elmagyaráztam, hogy magyarul, mert Szlovéniában él magyar kisebbség. Az illető megkérdezte, hogy mit keresünk itt... Valamikor egzotikusnak hallják, megkérdezték már, hogy francia vagyok-e. (AG1F 70520996)

Mariborban jobbnak tartanak, mert beszélek magyarul, megtanultam ezt a nehéz nyelvet, ez pozitív a mariboriak szemében. (AG1M 70521009)

Az iskolában a cserencsóiaknak már negyedik osztály végére tetszik a magyar nyelv. (AG1M 70521238)

A fővárosban élők érdekesnek találják a magyar nyelvtudást. Soha nem volt negatív tapasztalatom a magyarságom miatt, inkább pozitív, hiszen érdekesnek találják a szlovén emberek. Negatív tapasztalatom a kétnyelvű területen akadt néhány. A kétnyelvű területen valamilyen módon a szlovén családok rá vannak kényszerítve a magyar nyelv tanulására. Mivel ez magyar őshonos terület – mielőtt erre a vidékre költöztek volna, számolni kellett volna nekik azzal, hogy alkalmazkodni kell a magyarokhoz – hasonlóképp, mint amikor valaki idegenbe költözik. (AG2F 70521450)

A szlovén nyelvről az interjúalanyok nem sokat beszéltek, általánosságban könnyebbnek tartják, mint a magyart, illetve – mivel Szlovéniában élnek – fontos(abb)nak. Az angolról már többen mondtak véleményt:

Az angol nyelv fontos lesz 20 év múlva is, talán még a francia. (AG1F 70521061)

Minden nyelv egyenlő, egyik sem ér többet, mint a másik, az angol sem, csupán ezt sokan beszélnek. (AG2M 70521184)

Egymás megértése a fontos, nem a nyelvek, azok csak eszközök egymás megértésére. (AG2M 70521184)

Nincs szép vagy csúnya nyelv. A nyelv egy szerszám, szükséged lehet rá bármikor, az egyikkel többet tudsz elérni, a másikkal kevesebbet, mikor hogy. Az angol most nagyon fontos, az orosz is fontos lesz. Az arab nyelvek is a turizmus miatt. (AG3F 70521214)

A nagypolitika kezdi egyre inkább az egynemzetiségre helyezni a hangsúlyt. Mindenki kezd félni a sokszínűségtől. Az Európai Unió hitegetett egy nagy Európával, aztán jön a szlovák példa, a szélsőségek. (AG2F 70521559)

A nagy globalizációban, a sokszínűség elfogadása mellett fontos a saját magunk elfogadása. A határok ebben az esetben, fontos, hogy megmaradjanak. A nyelvet nem szabad elhanyagolni az angol miatt. (AG2M 70521542)

4.2.2 Törvényhozás

4.2.2.1 A nyelvhasználat támogatása és tiltása

Törvényhozás és az ezzel kapcsolatos elképzelések

Ebben a részben azoknak az adatoknak az elemzése következik, amelyek az adott nyelvek használatának támogatásáról vagy tiltásáról szólnak. A kisebbségi adatokhoz (MinLg Q44–46, 50–51) most is hozzárendeljük a többségi adatközlők véleményét (MajLg Q29–30, 36). A most elemzendő kérdések sokrétűek, összetettek, más megközelítésekben is értelmezhetők (pl. a többnyelvűség kérdéskörénél).

A kisebbségi adatközlők 96%-ának van elképzelése a törvényhozás és a nyelvhasználat összefüggéseiről (Q44). A válaszadók több mint fele (57,8%) szerint a szlovén törvényhozás *támogatja* a magyar nyelv használatát, 26,6%-uk szerint csak *részben*. Csak kevesek szerint (2,8%) *nem támogatja* a törvényhozás a magyar nyelvet, 12,8%-uk pedig *nem tudja* a választ.

A kérdés nyílt végű részében az adatközlőknek lehetőségük volt kifejezni véleményüket, a válaszadók 54,3% élt ezzel.

Az igennel válaszolók közül a legtöbben úgy gondolják, azért támogatja a törvényhozás a magyar nyelv használatát, mert a kétnyelvű területen hivatalosan egyenrangú a két nyelv (11,7%), az alkotmányban biztosítva vannak a jogok (11,7%), lehet magyarul is beszélni (3,9%), az iskolákban használható a magyar nyelv (11,3%), van magyar nyelvű média (2,1%), lehet kétnyelvűen ügyet intézni (8,2%), a kisebbségnek van parlamenti képviselője (3,2%) és a közösség anyagi támogatást is kapni (1,1%).

Minden lehetőség adva van, csak élni kell vele. (HUN70515022)

A részben egyetértők azt nehezményezik, hogy a törvényben meghatározott jogok és a gyakorlat nem mindig találkozik, illetve a hivatalokban nem tudnak magyarul.

Elvileg igen, de a gyakorlatban nem. (HUN70514575)

Igen, sok jogunk van más nemzetiségekkel szemben. Kérdés, mennyire élünk velük, illetve mennyire valósulnak meg. (HUN71517767)

A hivatalokban nem tették kötelezővé a magyar nyelv használatát. (HUN70516494)

Az interjúalanyok többsége szerint a törvényhozás támogatja a magyar nyelv használatát, de ez nem mindig elég.

Az ország elegendő mértékben támogatja anyagilag is a magyarokat. Tudatában vagyunk annak, hogy kevés ország nyújt annyit a kisebbségeknek, mint Szlovénia. (AG2M 7052115)

Egyes adatközlők és a kulcspozíciókban lévő emberek is elégedettek a törvényekkel, inkább azt kifogásolják, hogy nem élnek az adott lehetőségekkel az állampolgárok.

Szlovéniában az a gond, hogy megvan minden jogi alap a magyar nyelv tanulására, a tantervek várják a magyar oktatási nyelven tanuló gyerekeket ... de egyre kevesebb az ilyen gyerek. Ennek okát a családban kell keresni, mert a szülők nem tanítják meg gyerekeiket a saját anyanyelvükre. A törvényből eredendő jogok nincsenek kellőképpen kihasználva. (AG3F 70521474)

A kisebbségi adatközlők abszolút többsége szerint (77,9%) a szlovén törvényhozás nem gátolja a magyar nyelv használatát (Q45), 20%-kal többen mondták ezt, mint ahányan megigenelték a magyar nyelvhasználat támogatását. A válaszadók 8,4%-a szerint részben *gátolja* a törvényhozás a magyar nyelvet (18%-kal alacsonyabb ez az érték a részbeni támogatást

megjelölő válaszokénál), 11,2%-uk pedig *nem tudja* a választ (a támogatás eseténél másfél %-kal alacsonyabb az érték).

A kérdőívre adott *igen* válaszokat kifejtők a törvényre hivatkoznak, akik pedig *nemmel* válaszoltak, a magyar nyelv területhez kötöttségére hivatkoznak, illetve bizonyos attitűdökre:

Sok szlovén nem szereti a magyar anyanyelvűeket. (HUN70514964)

Hivatalos helyeken nem beszélük, sőt, zokon veszik, ha használjuk. (HUN70515787)

Részben. Mert még mindig boltokban, bíróságon, kórházakban stb. nem akarnak magyarul beszélni. (HUN71517545)

Már kevesebb azoknak a válaszadóknak a száma (35,3%), akik szerint a környezetük nyelveinek használatát is *támogatja* a szlovén törvényhozás (Q46). 14,8%-uk úgy látja, hogy *csak részben* kapnak ezek a nyelvek törvényi támogatást. Viszonylag sokaknak (17,7%) az a véleménye, hogy *nem* kapnak ezek a nyelvek támogatást, és magas a *nem tudommal* válaszolók száma is (32,2%). A magyar, szlovén, horvát, olasz és roma nyelveket említik az adatközlők mint a törvény által támogatott nyelveket. Többen írják, hogy szabadon lehet tanulni bármely nyelvet Szlovéniában, és létezik kisebbségi nyelven oktatás és kisebbségi nyelvű média is.

A Q50 – amely a többnyelvűség nyilvános elismerése oldaláról is megközelíthető – arról kérdezi az adatközlők véleményét, hasonlóképpen bánnak-e az országukban és a környezetükben használt különböző nyelvekkel és nyelvhasználókkal. A válaszadók többsége (46,1%) *nem tudommal* felelt a kérdésre. Egynegyedük látja *hasznónak* a környezet nyelveivel és nyelvhasználóival való bánásmódot. 12,4% az aránya azoknak, akik szerint a hasonló bánásmód csak *részben* valósul meg, és 16,3%-uk szerint *nem bánnak hasonló módon* a különböző nyelvekkel és beszélőikkel.

A következő táblázat összesíti a 44., 46 és az 50. kérdésre adott válaszok százalékos arányait:

Kérdések – MinLG	Nem	Igen	Részben	Nem tudom
Q44: Véleménye szerint a törvényhozás az Ön országában támogatja a magyar nyelv használatát?	2,8	57,8	26,6	12,8
Q46: Véleménye szerint a törvényhozás az Ön országában sok olyan nyelv ismeretét és használatát támogatja, amelyeket az Ön környezetében használnak?	17,8	35,3	14,8	32,2
Q50: Az Ön környezetében és országában használt különböző nyelvekkel és nyelvhasználókkal hasonlóképpen bántak?	16,3	25,2	12,4	46,1

44. táblázat: A nyelvhasználat törvényi támogatása – kisebbségi adatok

A magyar nyelv és a válaszadók környezetében élő nyelvek törvényi támogatottságáról kapott kisebbségi véleményekben közös az, hogy mindkét esetben az *igen* válasz van többségben. Ugyanakkor látható, hogy a környezet nyelvei esetében ötszörös a *nem* válaszok száma, és sokkal többen *nem tudják* a választ, mint a Q44 esetében. Ez a szlovén kisebbség-politika legfontosabb ismervére tapint rá: csak két nemzeti közösségnek, a magyarnak és az olasznak (és a roma etnikai csoportnak) van autochton státusza, a törvényi támogatás elsősorban ezek védelmére terjed ki. A bánásmódról adott válaszokban a legnagyobb az adatközlők bizonytalansága, ez a *nem tudom* válaszok magas, az *igen* válaszok alacsony számában mutatkozik meg.

A kérdőív a nyelv és a munkaerőpiac összefüggését is vizsgálta: arról kérdezte az adatközlők véleményét (Q51), létezik-e bármilyen jogszabályozás Szlovéniában, amely támogatja a különféle nyelvek ismeretét a munkaerőpiacon.

A válaszadók többsége *nem tudommal* felelt (63,1%). 29,1%-uk válaszolt *igennel*, és 7,8%-uk *nem tud* ilyen jogszabályozásról.

A munkaerőpiaccal összefüggő szabályozásokról az adatközlők tudják, hogy csak a kétnyelvű területen szükséges mindkét nyelvet tudni az előírások szerint (3,9%). A válaszadók 2,5%-a a nyelvek tudását önmagában is értéknek tartja. Az angol és a német nyelv ismeretének elvárását írják még le megjegyzésként (2,1%), ám erről tudomásuk szerint nincsenek jogszabályok. Ugyanakkor – pozitívként – megemlítik a munkanélkülieknek felkínált ingyenes nyelvtanfolyamokat.

A többségi adatközlők is nagyon aktuálisnak érezték a témát, szinte mindenki válaszolt a kérdésekre. Az adatokat (Q29, 30, 33 és 36) a következő táblázat szemlélteti:

Kérdések – MajLg	Nem	Igen	Részben	Nem tudom
Q 29: Véleménye szerint a törvényhozás az Ön országában támogatja a magyar nyelv használatát?	2.1	41.9	23.6	32.5
Q30: Véleménye szerint a törvényhozás az Ön országában támogatja az olasz nyelv használatát?	3.1	40.6	21.9	34.4
Q33: Véleménye szerint a törvényhozás az Ön országában sok olyan nyelv ismeretét és használatát támogatja, amelyeket az Ön környezetében használnak?	11.1	43.7	6.8	38.4
Q36: Az Ön környezetében és országában használt különböző nyelvekkel és nyelvhasználókkal hasonlóképpen bánnak?	17,4	24,2	7,4	51,1

45. táblázat: A nyelvhasználat törvényi támogatása – többségi adatok

A többségi adatközlők 65,5%-a szerint (az *igen* és a *részben* válaszok összege alapján) élvez a magyar nyelv törvényi támogatást, az olaszról 3%-kal kevesebben állították ezt. A környezetükben használatos más nyelvekről az adatközlők fele vélekedett így. Egyharmaduk véleménye szerint a nyelvek és használói azonos bánásmódban részesülnek.

A két adatközlői csoport válaszainak összevetése azt mutatja, hogy – az *igen* és a *részben* válaszok összege alapján – a kisebbségi adatközlők közel 20%-kal többen gondolják azt, hogy a magyar nyelv törvényi támogatásban részesül Szlovéniában, viszont csaknem háromszor annyian tudnak a magyar nyelvhasználat törvények általi akadályozásáról, mint a többségi mintában. Más nyelvek támogatásáról, a velük és nyelvhasználóikkal való azonos társadalmi bánásmódról szinte megegyeznek a vélemények a két mintában.

4.2.2.2 A jogi szövegek létezése

A **Q47** az előző kérdés szerves folytatása (országukban támogatja-e a törvényhozás sok olyan nyelvnek az ismeretét és használatát, amelyet a környezetükben használnak): arról kérdezi az adatközlők véleményét, léteznek-e ilyen törvények magyar nyelven is.

A válaszadók többsége *nem tudommal* felelt (68,8%). 15,8%-uk szerint vannak, 5,4%-uk szerint részben vannak, 10%-uk szerint viszont nincsenek ilyen törvények magyarul

A kérdésre kiegészítésképpen az alkotmány és egyes törvények magyar nyelvű fordítását hozzák fel példaként az adatközlők.

Igen. Az összes magyar, olasz nemzeti közösséget érintő szabályozások, törvények kétnyelvűek. (HUN70519945)

‘Magyarország sokkal több pénzt szán a külhoni magyarokra, mint Szlovénia a szlovénekre’. (SLO70510386)

Az interjúk is igazolják a fenti arányokat, az adatközlők sokszor a vállukat vonogatták, illetve az alkotmányra, a kötelező kétnyelvűsége hivatkoztak.

‘A hivatalokban kötelező elismerni a magyar nyelvet. Kötelező tanulni magyarul, kétnyelvűség van.’ (AG4M 70521092)

4.2.2.3 Jog és oktatás

Az oktatás és a jog kapcsolatának vizsgálatát Q48–49 MinLg, illetve a Q34–35 MajLg tette lehetővé. Az első arról kérdezte a kisebbségi adatközlők véleményét, létezik-e olyan jogszabály, amely a magyar nyelven történő oktatást szabályozza az iskolában.

A válaszadók több mint fele (58,2%) tud ilyen jogszabályról, csak 4,3%-uk szerint *nincsenek* ilyen jogszabályok. 3,6% jelölte meg a *részben* opciót. Meglepően magas viszont a *nem tudommal* válaszolók száma (34%).

A Q34 ugyanezt tette a többségi adatközlők esetében. Adataikat a következő táblázat mutatja:

Létezik-e olyan jogszabály, amely a magyar nyelven történő oktatást szabályozza az iskolákban?	Nem	Igen	Részben	Nem tudom
Q48 MinLg	4,3	58,2	3,6	34
Q34	3,7	44,7	1,6	50

46. táblázat: A magyar nyelvű oktatás jogi szabályozása – kisebbségi és többségi minta

A kisebbségi válaszadók 12,8%-a a kétnyelvű oktatási törvényre, illetve a kétnyelvű oktatás létrehozására hivatkozott. Az alkotmányt és egyéb törvényekben írt jogszabályokat 6%-uk írta, de említették a magyar nyelv tanulásának lehetőségét, a kétnyelvű hivatalokat és intézeteket is.

Az oktatási törvény szabályozza a kisebbségi közösségek anyanyelven történő oktatását. (HUN70519945)

Némi kritika itt is előfordult a kétnyelvű oktatási rendszert illetően:

Csak a magyar nyelvórákat tartják kötelezően magyarul a kétnyelvű középiskolákban. (HUN70515787)

A Q34 MajLg kérdésben a többségi adatközlők zöme a kétnyelvű oktatásra, az iskolákra összpontosított, valamint arra, hogy a magyar nyelv (kötelező) tantárgy a nemzetiségileg vegyesen lakott területen. Többen csak a régiót említették, pl. 'ott kötelező, ahol a nemzetiség él' (*v krajih, kjer živi manjšina*).

Általában egyetértettek azzal, hogy a törvényhozás elég jól szabályozza a nemzetiség oktatását az iskolákban. Csak egy olyan véleménnyel találkoztunk, amely szerint a magyar nyelvet már az általános iskolában és aztán a középiskolában ráerőszakolják a diákokra (*ker se že preveč vsiljuje, ne le na srednji, tudi že v osnovni šoli* SLO70551402) Többen az alkotmányt, illetve az oktatásra vonatkozó törvényeket említették. Az olasz nyelv oktatásával kapcsolatosan (Q35 MajLg) alig különböznek a vélemények, persze itt az olaszok lakta területet említik az adatközlők (lásd a következő táblázatot).

Létezik-e olyan jogszabály, amely a magyar/olasz nyelven történő oktatást szabályozza az iskolákban?	Nem	Igen	Részben	Nem tudom
Q34 MajLg (magyar nyelvű oktatás)	3,7	44,7	1,6	50
Q35 MajLg (olasz nyelvű oktatás)	3,1	46,4	4,2	46,4

47. táblázat: A magyar és az olasz nyelvű oktatás jogi szabályozása – többségi minta

A Q49 MinLg arról kérdezte az adatközlők véleményét, létezik-e olyan jogszabály, amely azt szabályozza az iskolákban, hogy mit kell tanítani a magyar nyelvről.

A válaszadók többsége *nem tudommal* felelt (53,9%), 32,6%-uk tudja, hogy *van ilyen* jogszabály, 4,6%-uk csak *részben* tud ilyenről. 8,9% azoknak az aránya, akik szerint *nincs* ilyen jogszabályok.

Erre a kérdésre kevesebb adatközlő válaszolt, mint az előzőre. Legtöbben (3,2%) úgy gondolják, a tantervekben rögzítve van, mit kell a magyar nyelvről tanítani. Ezen kívül még a két-nyelvű iskolákban, illetve a kétnyelvű területen vélik meghatározottnak, hogy mit kell tanítani.

Ker sem mnenja, da nekje piše, kako in koliko je potrebno pouka v madžarščini na dvojezičnem območju. 'Mert az a véleményem, hogy valahol le van írva, hogyan és mennyit kell magyarul tanítani a kétnyelvű területen'. (SLO70519877)

Jóllehet az interjúkban nem érintettük konkrétan ezt a két kérdést, de az interjúalanyok egyértelműen tisztában vannak (oktatási) jogaikkal a kétnyelvű területen.

4.2.3 Média

4.2.3.1 Médiafogyasztás és a nyelvek aktív használata a (modern) médiában

A nyelvtudás az egyik legfontosabb alapfeltétele a médiafogyasztásnak az adott nyelvben (természetesen objektív feltétel az adott nyelvű médiaforma hozzáférhetősége is). A médiafogyasztás és az egyes nyelvek (aktív) használata viszonyának elemzése rámutat azokra a trendekre, amelyek adatközlőink mindennapjait jellemzik. Mind a kisebbségi, mind a többségi mintában vannak adataink. Az adatközlők arról nyilatkoztak, milyen gyakran veszik igénybe a(z) elektronikus) médiát az általuk használt nyelveken. A hét lehetőség választásának százalékos arányait – a magyar anyanyelv és a szlovén államnyelv vonatkozásában – táblázatok szemléltetik nyelvenként. A táblázatokban vastaggal vannak szedve a legmagasabb értékek médiatípusonként. Az angol, illetve az adatközlők által megadott más nyelvek használata – a gyakorisági átlagok alapján – a következő táblázat szemlélteti.

62A	MAGYARUL MinLg	Naponta	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkán	Soha	Nem elérhető
A01	Újság	14,3	20,7	30,4	8,6	21,8	4,3	0
A02	Könyv	10,8	14,0	5,4	15,1	42,3	12,5	0
A03	Színház	0	0,8	0,4	22,9	51,1	23,3	1,5
A04	Koncert	0	0,4	0	9,9	56,6	32,0	1,1
A05	Rádió	45,4	15,4	10,7	6,8	16,4	4,6	0,7
A06	Tévé	55,2	14,6	11,7	5,0	9,3	3,2	1,1
A07	Zene	40,7	22,1	10,4	5,0	17,5	3,9	0,4
A08	Film	32,7	24,5	9,4	8,6	19,1	4,0	1,8
	Átlag A01–A08	24,9	14,1	9,8	10,2	29,3	11,0	0,8
A09	Internet	17,8	12,6	7,1	5,6	22,7	32,0	2,2
A10	Szoftver	10,4	4,8	4,1	3,4	19,3	55,4	2,6
A11	E-mail	9,7	8,6	10,5	6,0	20,2	43,3	1,9
A12	SMS	11,7	9,4	10,9	9,0	24,4	33,5	1,1
A13	Közösségi oldalak	5,7	3,4	4,5	5,7	15,1	63,0	2,6
A14	Interaktív játékok	0,4	0,8	1,1	1,1	15,9	77,3	3,4
A15	Blog	0	0,8	0,4	0,4	7,0	88,0	3,5
A16	Egyéb	2,7	2,7	0	0	0	89,2	5,4
	ÁTLAG A01–A16	19,8	9,7	8,4	7,5	23,9	35,6	2,1
	Átlag A09–A16	16,1	9,7	7,4	7,0	22,4	35,6	1,8

48. táblázat: Médiafogyasztás magyarul – kisebbségi minta

Az adatközlők többsége újságot *hetente* olvas magyarul, könyvet *ritkán*, színházba és koncertre is *ritkán* jár, viszont rádiót és zenét *minden nap* hallgat, tévét és filmeket is *naponta* néz. A modern média szolgáltatásait viszont a többség *soha* nem veszi igénybe anyanyelvén. A számok mögött valószínűleg az adott média hozzáférhetősége, illetve az adatközlők ezekhez való viszonyulása áll: a muravidéki magyaroknak hetilapjuk van (*Népújság*), valószínűleg a többség ezt olvassa minden csütörtökön. A Bánffy Központ könyvesboltjában már jó néhány éve magyarországi napi- és hetilapok, többféle sajtótermék is kapható. Az olvasás ritkasága nem lephet meg bennünket, hiszen a könyv mindenütt veszít jelentőségéből, az emberek egyre kevesebbet olvasnak, tudásukat más, elektronikus forrásokból merítik inkább. Ez utóbbi nemcsak gyorsabb és lehetőségekben szinte végtelen, de olcsóbb is, s ez manapság nem utolsó szempont. Színház- és koncertterem van Lendván, a közösség központjában, mind magyar, mind pedig szlovén nyelvű előadásokra hívnak vendégegyüttéseket. A többségben lévő *ritkán* válaszokat felfoghatjuk úgy is, hogy a közösség igényli a gyakoribb lehetőségeket. A modern média lehetőségeivel *soha* nem él az adatközlők többsége

magyarul. A magas számba feltétlenül bele kell értenünk elsősorban az idősebb korosztálynak azokat a tagjait, akik egyáltalán nem interneteznek, sem magyarul, sem más nyelven. A *naponta* válaszok négy médiatípus esetében mutatnak legnagyobb gyakoriságot, a nyolc legmagasabb *soha* pedig a modern média anyanyelvű használatát jelzi. A hagyományos média-termékek (A01–A08) fogyasztása mintánkban jóval megelőzi az újakét.

Az adatok azt mutatják, hogy minden 10 adatközlőből kettő veszi *naponta* igénybe a megadott médiatermékeket magyarul.

A kisebbségi adatközlők szlovén nyelvű médiafogyasztásának tendenciáit – rámutatva a hagyományos és a modern média fogyasztásában megmutatkozó nyelvválasztási mintákra – a következő táblázat összegzi:

62B	SZLOVÉNUL MinLg	Naponta	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkán	Soha	Nem elérhető
B01	Újság	42,3	24,8	17,1	4,9	7,0	3,9	0
B02	Könyv	10,6	13,4	11,0	23,7	29,7	11,7	0
B03	Színház	0,7	1,1	0	18,5	50,7	28,3	0,72
B04	Koncert	0,4	0	1,1	14,8	55,4	28,0	0,37
B05	Rádió	60,1	13,7	9,0	3,2	11,2	2,9	0
B06	Tévé	69,3	12,9	5,0	1,8	8,9	2,1	0
B07	Zene	54,6	18,9	6,6	3,6	11,6	4,7	0
B08	Film	38,8	17,4	14,1	6,5	18,8	4,4	0
	Átlag B01–B08	34,6	12,8	8,0	9,1	24,2	10,8	0,1
B09	Internet	38,8	16,4	8,2	3,0	6,7	26,5	0,37
B10	Szoftver	36,0	10,1	9,4	2,3	11,6	30,3	0,37
B11	E-mail	30,1	15	7,9	4,1	10,9	31,6	0,38
B12	SMS	29,4	17,7	9,1	3,4	13,6	26,4	0,38
B13	Közösségi oldalak	15,7	8,1	6,5	1,9	11,9	55,2	0,77
B14	Interaktív játékok	2,3	3,1	3,5	4,2	13,9	71,9	1,15
B15	Blog	1,2	1,5	1,9	1,2	8,9	83,8	1,54
B16	Egyéb	0	2,0	0	2,0	3,9	90,2	1,96
	ÁTLAG B01–B16	28,7	12,2	7,9	6,2	17,2	31,4	0,8
	Átlag B09–B16	26,9	11,4	6,9	6,2	17,2	31,4	0,5

49. táblázat: Médiafogyasztás szlovénul – kisebbségi minta

A válaszadók szlovénul elsősorban tévét néznek, rádiót és zenét hallgatnak, újságot olvasnak és filmet néznek, ezekben a médiatípusokban a legmagasabb a *naponta* válaszok száma.

Egyedül az újságolvasásban van különbség a magyar és a szlovén nyelv között: magyarul *hetente*, szlovénul *naponta* olvassa a többség a sajtótermékeket. Könyvhöz szlovénul is *ritkán* nyúlnak (általános jelenség a könyvek háttérbe szorulása az internet javára), szlovén nyelvű színházi előadásra vagy koncertre is *ritkán* járnak. A modern média használatában is a szlovén nyelv uralkodik: többen interneteznek szlovénul, sms-t is, ímélt is jóval gyakrabban írnak szlovénul, mint az anyanyelvükön. Az elektronikus szolgáltatásokat is szlovénul veszik inkább igénybe.⁵² A szlovén nyelv magasabb használati arányát mutatja a *naponta* használt 8 médiafajta (magyarul 4), s a *soha* válasszal megjelölt 5 (magyarul 8). Az eredmények hasonlóságot mutatnak a színterekhez kötött nyelvhasználat nyelvválasztási mintáival.

Az angol nyelv is jelen van valamelyest a kisebbségi adatközlők médiafogyasztásában: a válaszadók elsősorban zenét hallgatnak és filmet néznek ezen a nyelven (ezekben az esetekben a *naponta* válaszok értéke a legmagasabb). A többi tevékenységük során a többség *soha nem használja* az angol nyelvet. Az önbevalláson alapuló nyelvismeret és a tényleges nyelvhasználat közötti különbségnek objektív oka van: az angol nyelv közvetlenül nem része a multikulturális társadalomnak, mindennapi kommunikáció nem folyik angolul. A tudományos és az üzleti szférára jellemző elsősorban, ott viszont – vehikuláris nyelvként – egyre nagyobb a térhódítása. Egyre általánosabb az a valóságos gyakorlaton alapuló nézet, miszerint nélküle szinte elképzelhetetlen a létezés a mai világban.

A válaszadók *más nyelven*⁵³ elsősorban rádiót és zenét hallgatnak, tévét és filmet néznek *naponta*, pontosan ezeket a médiaformákat jelölték meg a magyar nyelvben is. A többi tevékenységük során a többség csak *ritkán* vagy *soha nem* használ más nyelvet. A *soha* válaszokkal megjelölt tevékenységformák száma itt a legmagasabb (10).

A vizsgált nyelveken történő – hagyományos és modern – médiafogyasztás mintáit az egyes gyakorisági átlagok mentén a következő táblázat összegzi mind a két vizsgált beszélőközösségben:

⁵² A Kontra vezette kutatás adatai alapján is (Rendszerint milyen nyelven olvas?) megmutatkoznak a két nyelv aktív használata közti különbségek: újságot pl. szinte minden adatközlő „mindkét nyelven olvasott, az imádságos könyveket s a Bibliát többen olvasták magyarul, mint szlovénul (itt látható az is, hogy számosan mindkét nyelven olvasták az ilyen írásokat), a szakirodalom esetében azonban a szlovén nyelv javára billent a mérleg” (Kontra szerk. 2012: 228).

⁵³ 39 adatközlő németül, 19 horvátul, 1 fő szerbhorvát, 1 fő pedig szerb nyelven vesz igénybe valamilyen megadott médiaterméket.

MinLg ÁTLAGOK (%)	Naponta	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkán	Soha	Nem elérhető
Magyarul	16,1	9,7	7,4	7,0	22,4	35,6	1,8
Szlovénul	26,9	11,4	6,9	6,2	17,2	31,4	0,5
Más nyelven	12,0	7,5	6,2	7,1	20,9	42,7	3,6
Angolul	8,9	5,2	5,9	5,7	17,5	57,5	0,4
MajLg ÁTLAGOK (%)							
Szlovénul	41,0	11,6	5,9	5,2	18,6	19,9	0,8
Angolul	15,0	9,9	4,9	6,6	24,0	39,1	2,3

50. táblázat: Médiafogyasztás a vizsgált nyelveken – a kisebbségi és többségi minta átlagai

A kisebbségi adatközlők többsége szlovénul veszi igénybe a médiatermékeket *naponta*, a többségiek többsége anyanyelvén. A *ritkán* és a *soha* értékek is magasabbak a magyar anyanyelv esetében, mint a szlovén környezetnyelvében. Angolul a többség médiafogyasztása több mint háromszorosa a kisebbségének.

Az interjúalanyok korosztálytól függetlenül magyar és szlovén tévéadásokat is néznek, bár van, aki jobban szereti a szlovént. Olvassák a helyi újságot, és a fiatalabbak az internetet is használják magyarul, a Facebookot mindkét nyelven. Egyéb nyelvként a horvátot és a szerbet említik.

Hallgatom a horvát, a szerb adást is. Olvasom az újságot. Tévét is nézek. (AG4M 70521092)

Hallgatom a rádiót, nézem a tévét. Az egész világon vannak magyarok. Jobban szeretem a szlovén tévét nézni, mert akkor tudom, mi történik minálunk, Szlovéniában. A magyart nem nézem, mert nem vagyok odavalósi. Olvasom a Népújságot, nézem a Hidakat. (AG4F 70521191)

A csoportos interjúk során is elmondták az interjúalanyok, hogy követik a magyar tévéműsorokat (ha összehasonlítják saját magyar nyelvüket a magyar televízióban hallottakkal, érzik, hogy sok szót nem ismernek)⁵⁴.

A fiatalabbakra jellemző, hogy az internetet angolul, németül is használják, és ezeken a nyelveken is írnak bejegyzéseket a közösségi portálokra.

⁵⁴ A vélemény is megerősíti a nyelvi határtalanításnak (detrianonizáció) nevezett folyamat létjogosultságát, szükségességét és hasznosságát (Benő és Péntek szerk. 2011).

A többségi válaszadók **szlovénul** elsősorban tévét néznek, rádiót és zenét hallgatnak, újságot olvasnak, és az internetes szolgáltatásokat is szlovénul veszi a többségük igénybe. Könyvet rendszeresebben olvasnak, mint ahányszor színházba vagy koncertre járnak. Közösségi oldalakon ritkábban járnak, ímélt és sms-t viszont gyakran írnak szlovénul. Médiafogyasztásukban a szlovén nyelv dominál (9 médiaformában a *naponta* válasz a leggyakoribb, és csak négyben a *soha*).

Gyakrabban használják az **angol nyelvű médiát**, mint pl. a kisebbségi csoport. Míg a MinLg válaszadók angolul elsősorban zenét hallgatnak és filmet néznek, s a többségük máskor nem használja az angol nyelvet, addig a CG csoport angol nyelven elsősorban tévét néz, zenét hallgat és filmet néz. Sokan naponta írnak ímélt angolul (sms-t már kevésbé), rendszeresen használják a szoftvereket, látogatják a közösségi oldalakat. A többi hét médiaforma esetében a *soha* válaszok vannak többségben. A többi válaszok száma jóval alacsonyabb, mint a szlovén nyelv esetében. A magyar nyelvű médiát nagyon kevesen és ritkán használják. Minden szintén a *soha* válasz van abszolút többségben.

Néhány adatközlői megjegyzés a témában:

'A magánéletem hírek nézésével kezdődik: először szlovénul, majd németül és magyarul hallgatom meg őket – ez egy reggeli rituálé.' (70564952)

Az utóbbi időben már ritkábban szoktam újságot olvasni: legtöbbször német nyelvűt, ill. angolt, viszont észlelem, hogy az angol nyelvtudásom sántít, mert a mindennapi életben nem kommunikálok angolul. (70564945)

'A jövőben a médiának még nagyobb lesz a szerepe, mint korábban – szóval a beszélt szó lesz nagyon fontos, az, amelyet az emberek szlovén standardban, ill. más nyelv standardjában fognak hallani, mert a beszélt nyelvet sem az internet, sem az írott média nem tudja felváltani, helyettesíteni.' (70564990)

'A sajtótájékoztakra leggyakrabban csak a magyar média hivatalos és az esemény is magyar nyelven zajlik. Miért nem szerveznek a magyar intézmények szlovén nyelvű sajtótájékoztatót, ha azt akarják, hogy beszéljenek róluk Szlovénia-szerte, ne csak Muravidéken.' (70565003)

Az is a probléma, hogy ha Cankar Otthonban (a kultúra háza) is szervez rendezvényt a magyar kisebbség, és erről értesíti a ljubljana-i médiát, ez a ljubljana-iak számára nem érdekes. Ismét az fog történni, hogy a ljubljana-i média átadja a munkát a muravidéki tudósítónak, hogy csinálják meg a cikket helyettük, mert a ljubljana-i újságíróknak fogalmuk sincs, mi történik Muravidéken, hogy magyar kisebbség él Muravidéken stb. (70565003)

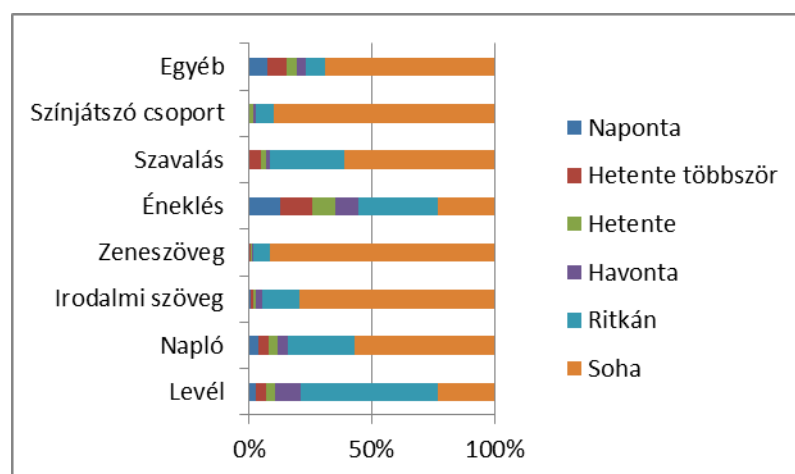
4.2.3.2 A nyelvek aktív használata és a kulturális termékek

A nyelvek aktív használata (alkotás, szövegírás az adott nyelven) és a kulturális termékek viszonyának interakciójára csak a kisebbségi kérdőív kérdezett rá. A nyelvhasználat nagyon fontos szegmense az aktív, produktív tevékenység, hiszen a nyelv létezésének legfontosabb feltétele annak használata (Péntek 2002: 267) a lehető legtöbb helyen és szintén. Az adatközlők arról nyilatkoztak az előző témával azonos gyakorisági mutatók megadásával, milyen gyakran írnak/alkotnak a megjelölt (A: magyar, B: szlovén és C: angol) nyelveken.

A **magyar nyelven** végzett tevékenységekre átlagosan az adatközlők 80%-a válaszolt. Látványos, hogy az írásban alkotás nem erősségük: levelet és dalszöveget írnak ugyan magyarul, de *ritkán*, minden más esetben pedig a *soha* válasz a leggyakoribb.

63A	MAGYARUL MinLg	Naponta	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkán	Soha
A01	Levél	2,6	4,4	3,7	10,2	55,8	23,4
A02	Napló	3,9	3,9	3,9	4,3	27,1	56,9
A03	Irodalmi szöveg	0,8	0,8	1,2	2,4	15,4	79,5
A04	Zeneszöveg	0,4	0,4	0,4	0,4	6,8	91,6
A05	Éneklés	12,8	13,2	9,2	9,2	32,6	23,1
A06	Szavalás	0,4	4,6	1,9	1,9	30,3	61,0
A07	Színjátszó csoport	0	0,4	1,2	1,2	7,3	90,0
A08	Egyéb	7,7	7,7	3,9	3,9	7,7	69,2
	Átlag	4,5	4,4	3,2	4,2	22,9	61,9

51. táblázat: A magyar nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok

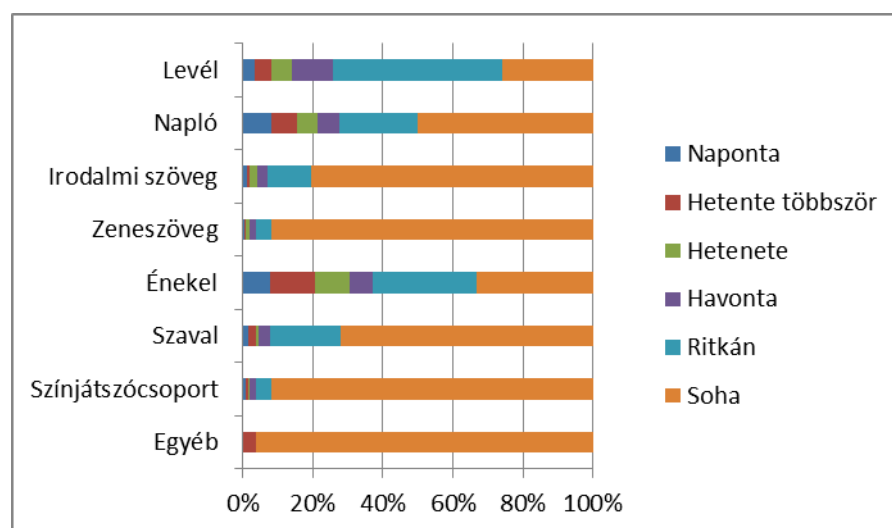


13. grafikon: A magyar nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok

A szlovén nyelven végzett tevékenységek közül is a levélírás kapott *ritkán* választöbbséget, minden más esetben viszont a *soha* a leggyakoribb válasz (közel 6%-kal magasabb értékben, mint az anyanyelv esetében). Az angol nyelvre vonatkozó adatok összesítését nem közlöm: mindenütt – magas értékben (83%-os átlaggal) a *soha* válaszok az uralkodók (igaz, hogy erre a kérdésre az adatközlőknek mindössze 40%-a válaszolt csupán).

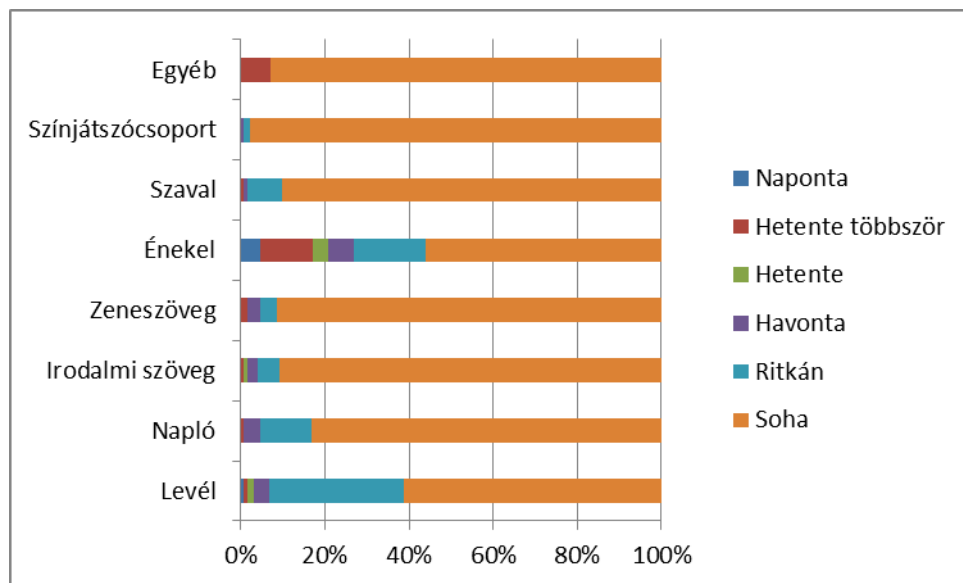
63B	SZLOVÉNUL MinLg	Naponta	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkán	Soha
B01	Levél	3,3	4,8	5,9	11,7	48,7	26,0
B02	Napló	8,0	7,6	5,7	6,1	22,4	50,2
B03	Irodalmi szöveg	1,2	0,8	2,0	3,2	12,2	80,7
B04	Zeneszöveg	0,4	0,4	1,2	1,6	4,7	91,7
B05	Éneklés	7,9	12,7	9,7	6,7	29,6	33,3
B06	Szavalás	1,5	2,3	0,8	3,2	20,2	72,1
B07	Színjátszó csoport	0,8	0,8	0,4	1,9	4,2	91,9
B08	Egyéb	0	3,7	0	0	0	96,3
	Átlag	2,9	4,1	3,2	4,3	17,8	67,8

52. táblázat: A szlovén nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok



14. grafikon: A szlovén nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok

Az angol nyelven végzett tevékenységekre átlagosan az adatközlők 40%-a válaszolt, tehát a fele az előző két nyelvre vonatkozó kérdésekre válaszolóknak.⁵⁵ Minden esetben a *soha* válasz a leggyakoribb. Itt is, és a más nyelv esetében is eltekintünk az adatok táblázatos megjelenítésétől, grafikonok szemléltetik a kialakult képet.

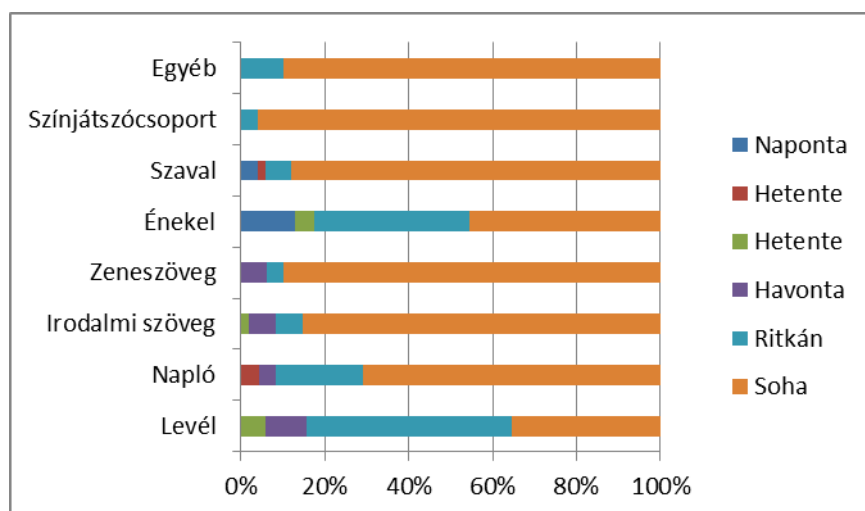


15. grafikon: Az angol nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok

A más nyelven végzett tevékenységekre átlagosan az adatközlőknek csupán 15,1%-a válaszolt. A levélíráson kívül (ritkán) minden más esetben a *soha* válaszok fordulnak elő leggyakrabban.⁵⁶

⁵⁵ Egy válaszadó az angolt az énekarban használja, egy pedig régi fényképek szövegezésénél. Az angol helyett 7 adatközlő a német nyelvet, 1 pedig a horvátot használja a felsorolt tevékenységek végzésekor.

⁵⁶ Negyedik nyelvként 26 adatközlő a németet jelölte meg (ebből is látszik közkedveltsége), 17 a horvátot, 2 pedig a szerbet. Egy adatközlő az énekarban használja a horvát nyelvet is.



16. grafikon: Más nyelv aktív használata és a kulturális termékek – kisebbségi adatok

Az adatok egyértelműen mutatják, hogy az írásbeliség szinte nyelvtől függetlenül háttérbe szorul napjainkban. Mind a három nyelv esetében a *ritkán* és a *soha* válaszok a leggyakoribbak az adott tevékenységekre vonatkozóan. A kisebbségi mintában a magyar (anya)nyelv és a szlovén (másod)nyelv a médiahasználatban sem azonos szintű, a szlovén nyelv dominanciáját mutatja. A többségi adatközlők jobban tudják, és gyakrabban használják az angolt a médiában is.

4.2.4 Oktatás

4.2.4.1 Nyelvelsajátítás

A szlovéniai Muravidéken az 1959 óta létező kétnyelvű közoktatási rendszerben mindenkinek joga és kötelessége mind a magyar, mind a szlovén nyelv elsajátítása: mind a két nyelv tantárgy és tannyelv is egyben, a kétnyelvű oktatás többség és kisebbség számára egyaránt kötelező (utaljunk a korábbiakra, ahol részleteztük).

A magyar nyelvet az adatközlők 97,3%-a otthon sajátította el (Q8 MinLg), 0,7%-uk az iskolában, formális keretek között tanult meg magyarul, míg 2%-uk formális és informális keretek között egyaránt. Ez az arány egyértelműen mutatja, hogy a család szerepe a legfontosabb a nyelv fennmaradásában, az iskoláé csak másodlagos.

A szlovén nyelvet minden válaszadó megtanulta valamilyen szinten (Q9 MInLg). Az adatközlők 8,2%-a formális és informális úton (azaz mindkét módon) sajátította el a nyelvet. Összesen 91,8%-uk tanult meg szlovénul: 24,4% otthon, a családban, 14,4%-uk az óvodában, 46,7%-uk az iskolában. A válaszadók 3,4%-a a munkahelyén, 1,7%-a pedig a környezetétől tanult meg szlovénul. Az adatokból arra következtethetünk, hogy a magyar anyanyelvűek leginkább formális módon tanulják meg a szlovén nyelvet, tehát az iskolai oktatás a szlovén nyelv esetében sikeres és hatékony. Ezt az önbevalláson alapuló készségszintek is alátámasztják (lásd: 4.2.1.3-as fejezet).

Az interjúk adatai összhangban vannak a kérdőívre kapott válaszok eredményeivel. A korcsoportok alapján elkészített interjúk esetében világosan látszik, hogy a legidősebbek (AG5) csak a házastársuktól vagy a környezetüktől tanultak meg szlovénul. A 4. korcsoportba tartozók éppen a kétnyelvű oktatás bevezetése idején jártak iskolába, legtöbbször ott, az általános iskolában tanulták meg a többségi nyelvet. A fiatalabbak általában formálisan tanulták meg a többségi nyelvet, kivételt képeznek ezalól a vegyes házasságban nevelkedettek. Bár az idősebbek között is előfordult, hogy valaki vegyes házasságban született, mégis akkoriban még a magyar volt a család domináns nyelve, a nem magyar anyanyelvű férj vagy feleség alkalmazkodott a magyar nyelvű környezethez. Ez mára megváltozott, az egynyelvű területtől érkező családtagok nem vagy alig tanulnak meg magyarul, ma már a magyar anyanyelvű vagy kétnyelvű beszélő alkalmazkodik általában a szlovén nyelvet beszélőhöz.

Az interjúk ugyanakkor lehetőséget adtak arra is, hogy a megkérdezettek elmondják véleményüket a magyar vagy a szlovén nyelv megtanulásának módjáról. Többen kritikával éltek a kétnyelvű oktatási módszert illetően, illetve gyakran elhangzott, hogy a kétnyelvű középiskolában már nem használják a magyar nyelvet.

Az iskolában nagyon nehéz megtanulni magyarul, mert olyan a rendszer, amilyen. Otthon lehet megtanulni, a családtól. Szlovénul a barátaimtól tanultam meg, a prekmurcsinát⁵⁷ az egyetem alatt a barátaimtól tanultam. (AG2M 70521184)

Szlovénul az általános iskolában tanultam meg, a középiskolában már nem volt lehetőségem magyarul beszélni. (AG3F 70521214)

⁵⁷ A Mura-vidék szlovén nyelvjárási változata.

4.2.4.2 Az oktatás nyelve

A Q26 MinLg azt kérte az adatközlőktől, jelöljék meg az iskolai oktatás nyelveit. Az adatokat a következő táblázat rögzíti:

Iskolatípus	Az oktatás nyelve (%)			
	magyar	szlovén	más nyelv1	más nyelv2
Óvoda	52,7	47,2	1	0
Általános iskola	76,5	75,2	17,4	2,7
Középiskola	26,9	66	19	6,5

53. táblázat: Az oktatás nyelvei

A kisebbségi mintában az oktatás nyelveként a *magyar* és a *szlovén* dominál, más nyelveken⁵⁸ csak az adatközlők nagyon kis százaléka számára folyt az oktatás. Az óvodában és az általános iskolába valamivel több adatközlő vett részt magyar nyelvű oktatásban, mint szlovén nyelvűben. Megállapítható, hogy a többség (az összes adatközlő háromnegyed része) magyar–szlovén kétnyelvű általános iskolába járt (vagy magyar tannyelvűbe a migráns közösség tagjai esetében). A kisebbségi anyanyelv tehát nagyon fontos szerepet játszik az általános iskolában.

A középiskolában viszont több mint kétszer annyi válaszadó tanult szlovén nyelven, mint ahányan a kisebbségi nyelven: az adatközlők többségének (73,1%) nem volt a magyar az oktatás nyelve a nem nyelvi órákon. Ez a számarány egyrészt alátámasztja azt a tényt, hogy az egyetlen kétnyelvű középiskolában erősen dominál a szlovén nyelv, másrészt arra enged következtetni, hogy az adatközlők nem kétnyelvű vagy nem magyar tannyelvű középiskolákba jártak. (1981-ig nem volt kétnyelvű középiskola a Muravidéken, tehát az 1967 előtt született generációk Szlovéniában csak szlovén egynyelvű középiskolába járhattak.)

⁵⁸ A Q26 esetében más nyelvként legtöbbször a németet, majd az angolt, a szerbet, a horvátot és a szerbhorvátot jelölték meg. Elképzelhető, hogy néhányan félreértették a kérdést (nem a más nyelven tanulást, hanem az idegen nyelv tanulását jelölték vele), de valószínűleg sokan jártak külföldön általános iskolába (a hetvenes évektől kezdve magas volt pl. a Németországban dolgozó szlovén vendégmunkások száma).

A továbbiakban az anyanyelv oktatásáról nyilatkoztak az adatközlők mind a három iskolafokon (Q27: volt-e a kisebbségi adatközlőknek anyanyelvoktatás (magyaróra) az iskolában). A válaszokat (%) a következő táblázat összegzi:

Q27 MinLg	Igen	Nem
Óvoda	58,2	41,8
Általános iskola	93	7
Középiskola	48,8	51,2

54. táblázat: Anyanyelvoktatás az iskolában

Az összes válaszadó 41,8%-a nem részesült anyanyelvoktatásban az óvodában (Q27 MinLg), 58,2%-uk viszont igen. A legtöbb adatközlő szerint (4,4%) az óvodában heti 5 órát fordítottak anyanyelvoktatásra. Az adatközlők közül 12,1% úgy véli, 2–6 órájuk volt hetente, ennél többet 3,8%-uk, kevesebbet 0,6%-uk írt.

Az általános iskolában már jóval többen tanulták a magyart: összes válaszadónak csak 7%-a nem részesült anyanyelvoktatásban, 92,99%-uk viszont igen. Magas arányuk a kétnyelvű oktatás lehetőségeivel magyarázható. Valószínű, hogy a szlovén elsőnyelvűek a magyar2/a környezet nyelve/második nyelv oktatását is ide értették – helyesen. Az általános iskolai anyanyelvoktatás óraszámaira a következőképp emlékeznek a válaszadók: 3–5 óra: 47,2%, ennél több: 10,3%, 3-nál kevesebb: 2,2%.

A középiskolai arányok meghaladják az óvodáét is: az összes válaszadó 51,17%-a nem részesült anyanyelvoktatásban, 48,83%-uk viszont igen. Az órák száma a legtöbb adatközlő szerint 4–5 volt hetente (24%), 3 vagy annál kevesebb 12,2%-uk szerint, 2,8%-uk szerint pedig 5-nél több.

Amíg tehát az általános iskolában az összes válaszadó 92,99%-a részesült anyanyelvoktatásban, addig a középiskolában az anyanyelvoktatásban részesült válaszadók aránya jóval kevesebb (48,83%). Ez az adat is mutatja, hogy a muravidéki kétnyelvű oktatás gerincét az általános iskola alkotja, a kétnyelvű középiskola csak 22 évvel később, 1981-ben jött létre, ezt a késést mind a mai napig nem tudta „behozni”.

Az interjúkalanysok közül a 4. korcsoportoz tartozók és a fiatalabbak az általános iskolában már a kétnyelvű oktatás rendszere szerint tanultak, tehát az oktatás nyelve a magyar és a szlovén volt.

A testvérem még magyar nyelvű iskolába járt. Én már nem. A katekizmust csak úgy tudta megtanulni, hogy a testvérem felolvasta neki. A Halász papot nagyon szeret-

tem, akit agyonlőttek. A pap hamar megtanult magyarul. Ahhoz akarat kell. (AG4F 70521191)

Általános iskolában tanultam meg szlovénul, akkor még magyar és szlovén tagozatok voltak, második osztálytól engem szlovén tagozatra járatnak, mert nem tudtam egy szót sem. Egy tanító néni külön foglalkozott azokkal a gyerekekkel, akik nem tudtak semmit. Ezt magánszorgalomból tette, nem voltak még akkoriban különórák. (AG4F 70521337)

Többen szóvá teszik, hogy nem tartják jónak, hogy a szülők a gyerekeket nem abba a csoportba íratják be az iskolában, amelyikben magyarul tanulhat meg írni és olvasni (magyar1), annak ellenére, hogy a család magyar anyanyelvű.

Az unokám osztályában 14 gyerekből csak négy jár magyar 1-re, ez butaság, mert a legtöbb család magyar. (AG4F 70521351)

Az interjúadatok alapján kimutatható, hogy az iskolákban használt oktatási nyelv egyértelműen a lakosság számarányai szerint billent át a szlovén javára:

Göntérházára Hidvégről jártak a szlovén tanulók, így az iskolában jórészt magyarul folyt az oktatás a '60-as években. Volt tíz év, amikor csak szlovén iskolák voltak, akkor csak szlovénul lehetett tanulni. Akkor a tanárok nem mertek magyarul beszélni, a gyerekekből akár méterpálcával is kiverték egyesek szlovénul a választ, pedig lehet, hogy magyarul tudta volna. (AG3M 70521078).

Dobronakon, az iskolában alig voltak szlovén gyerekek, ők is megtanultak magyarul. Aztán az iskola vége felé már változott az arány, egyre többet beszéltek szlovénul a tanárok az órákon. (AG2M 70521566)

A középiskolára tudni kellett szlovénul, nagy harc volt, küzdeni kellett. El kellett felejteni az anyanyelvet, és nagyon megtanulni szlovénul. (AG3F 70521214)

A kulcsemberek is kiemelik, hogy a kétnyelvű oktatásnak milyen előnyei és hátrányai vannak.

Az egyes gyerek átlagos nyelvtudása jobb, mint korábban, csak a generáción belül sokkal kevesebben tudnak magyarul, mint korábban. (AG2F 70521573)

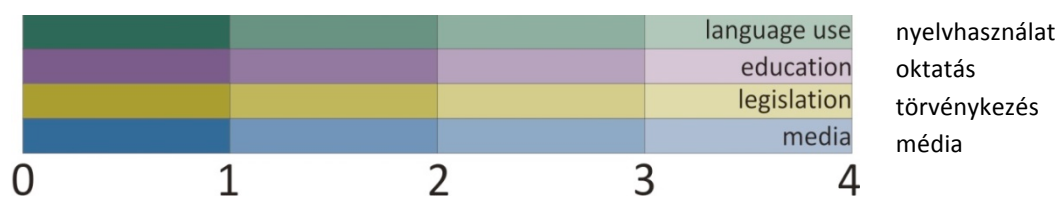
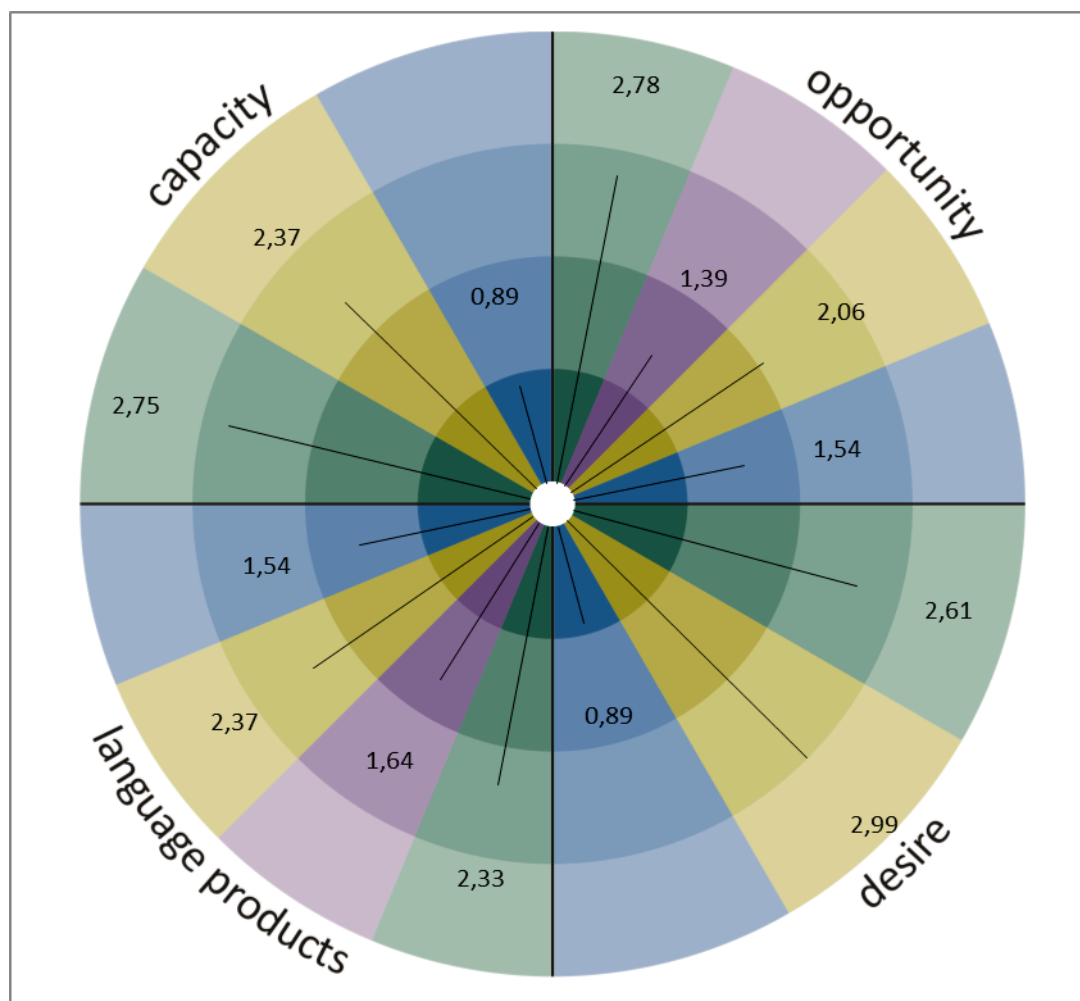
A tájnyelv még konzerválta a közösséget, ez fellazult, ma már inkább kell tudni szlovénul. A magyar szülők is a szlovén nyelvű kommunikációt tartják elsődlegesnek. (AG2M 70521542)

5 Az esetspecifikus nyelvi vitalitást mérő barométer

Az ELDIA projekt végterméke az EuLaViBar, a Nyelvi Vitalitást Mérő Barométer (*European Language Vitality Barometer*), amely eszköz a potenciálisan veszélyeztetett nyelvek fenntartásának értékelhetőségére való, és amely az esetspecifikus tanulmányok és elemzések alapján készült el. Az adott nyelvre a vitalitást mérő barométer eredményeit egy radar formájú ábra illusztrálja minden esettanulmányban. A barométer ötlete és megvalósítása, valamint a radar formájú ábra az ELDIA konzorcium több kutatója által folytatott folyamatos konzultáció és erőfeszítés eredménye. (A barométer ötletgazdája Jarmo Lainio, a radar formájú összegzés ötlete és előzetes vázlata pedig Sia Spiliopoulou Åkermarktól származik. A radar mai formája, tehát a kérdőív kérdéseinek mennyiségi meghatározása leginkább az Anneli Sarhimaa és Eva Kühhirt által kidolgozott adatelemzésen alapul.)

A kérdőívek eredményei alapján a Kari Djerf és Eva Kühhirt által kidolgozott alább látható radar a szlovéniai magyarok nyelvi vitalitását illusztrálja a következő négy fókuszterületen – **kapacitás** (capacity), **lehetőség** (opportunity), **akarat** (desire) és **nyelvi termékek** (language products) –, valamint a négy dimenzióban – **nyelvhasználat** (language use), **oktatás** (education), **jogalkotás** (legislation) és **média** (media) (részletes leírás a 3.6. fejezetben található). Egy Kari Djerf által kidolgozott számítási eljárás során, amely az ELDIA adatelemzési modelljén alapul, a kérdőív minden releváns kérdése egy vagy több fókuszterülethez és dimenzióhoz lett rendelve, így a válaszok az ELDIA nyelvi fenntarthatóságot jellemző skáláján számértékeket kaptak 0-tól 4-ig (a skála értelmezését lásd a 3.6.3. fejezetben).

Az EuLaViBar-ról és a kérdőív válaszaihoz hozzárendelt értékek kiszámításáról részletesebb információk az ELDIA Összehasonlító Elemzésben olvashatók, ennek rövidített változata az alábbi linken érhető el: <http://phaidra.univie.ac.at/o:304815>. Az ELDIA Esettanulmányok során szerzett tapasztalatok alapján egy EuLaViBar Eszköztárat fejlesztettünk ki, amely a következő címről tölthető le: <http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>.



17. grafikon: A szlovéniai magyar nyelv vitalitási barométere

5.1 Kapacitás (Capacity)

A MinLg kapacitása, tehát az egyén képessége arra nézve, hogyan használja a nyelvet, összességében 2,491 pontértékű, amely a négy fókuszterület (focus area) közül a második

legmagasabb átlagot mutatja. Ha viszont az egyes dimenziókat (dimension) nézzük, akkor igen nagy eltérés látható. A nyelvhasználat és interakció (language use & interaction) a legmagasabb pontértékű (2,75), a törvényhozás (legislation) értéke szintén magas a fókuszterületen belül (2,37), ám a média csak 0,89-es pontértékű. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a törvényhozás pontértéke egyetlen kérdésen alapszik, illetve a média esetében a kapacitás és a vágy pontértéke ugyanaz, tehát az egyén nyelvhasználati képessége és a vágyott médiahasználat megegyezik. Az alacsony érték továbbá nem feltétlenül a magyar nyelvnek szól, hanem inkább a műfajnak, kevesen írnak naplót, blogot, kevesen olvasnak napi sajtót. Azt is meg kell említeni, hogy a nyílt végű kérdések esetében sokan említették a muravidéki sajtót a „tisza” nyelvváltozatot használók sorában.

Sajnos nem szerepel az oktatás (education) dimenziója a kapacitás fókuszterületen belül, így nincs adat arra nézve, milyen lenne az egyén nyelvhasználati képessége ebben a dimenzióban.

5.2 Lehetőség (Opportunity)

Az intézményi lehetőségek átlagos pontértéke 2,277, a harmadik a fókuszterületek sorrendjében. Szlovéniában a magyar nyelv használati lehetősége adva van, akárcsak az oktatás, a törvényhozás vagy a média esetében, az adatközlők mégis úgy gondolják az adatok tükrében, hogy ezek a lehetőségek nem elegendőek.

A nyelvhasználat dimenziója itt a legmagasabb pontértékű (2,78), ez a dimenzió a másik három fókuszterületen ennél valamivel alacsonyabb értékeket mutat (a legnagyobb különbség a nyelvi produktum területén mutatkozik (2,33 az érték). Az adtaközlők véleménye szerint tehát szélesebb nyelvhasználati lehetőséget biztosítanak az intézményekben, mint az elvárt lenne.

A média pontértéke (1,54) egyetlen kérdés alapján alakult ki, ám itt is kiegyenlítettségéről beszélhetünk, hiszen a nyelvi produkciós médiával azonos értékű. Mindez a lehetőségek optimális kihasználásának gyakorlatát érzékelteti.

A törvényhozás pontértéke kettő fölött van (2,06), viszonylag magas érték, ugyanakkor a vágyott szinthez képest (desire: legislation 2,99) igen alacsonynak mondható.

Az oktatás esetében figyelemfelkeltő ellentmondás, hogy a lehetőség (Opportunity) fókuszterületen belül pontértéke (1,39) alacsonyabb, mint a nyelvi produkció fókuszterületén (1,64). Ez jelentheti azt, hogy az adatközlők az intézményi lehetőségek kereteit kitágítva

használják a magyar nyelvet, ugyanakkor a mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy a nyelvhasználati szintér egyre szűkül (Kolláth 2005).

5.3 Vágy (Desire)

A vágy fókuszterület kapta a legmagasabb pontértéket (2,525), ám itt nem szerepel az oktatás dimenziója, Ez sajnálatos, mivel fontos volna tudni, milyen elvárásaik vannak a szülőknek és tanulóknak, ezáltal összehasonlíthatóvá válna az intézményi lehetőségekkel és a nyelvi produktummal a vágyott érték.

A nyelvhasználat dimenziójának a pontértéke magas (2,61), ugyanakkor az egyén képességénél valamivel alacsonyabb (2,75). Ez két okkal magyarázható elsősorban: az egyének számára nem annyira fontos a magyar nyelv használata, vagy saját nyelvtudásukat magasabbra értékelik a valóságosnál.

A törvényhozás pontértéke itt a legmagasabb (2,99), valamint ez az adat a legmagasabb az összes közül az egész kutatást tekintve. Elképzelhető, hogy az adatközlők még több törvényre vágnak, amely szabályozza a nyelvhasználatot (valószínűleg a többségi és a kisebbségi nyelv nem azonos súlyát és presztízsét kiegyenlítendő). Ez összhangban lenne a GLOBE-kutatás és a Hofstede-féle kutatások eredményeivel is, amelyek szerint Szlovénia azon országok csoportjába tartozik, ahol a lakók elvárják, hogy írott szabályokhoz tarthassák magukat a mindennapokban.

A média esetében a vágy és a kapacitás fókuszterület ugyanazt a pontértéket mutatja (0,89), tehát a kereslet és kínálat találkozik. Az alacsony pontérték ismételtén a szövegtípusokhoz való viszonyokkal, esetleg műfaji okokkal magyarázható (nem írnak cikkeket, blogot...), illetve azzal, hogy az írás napjaink társadalmában egyébként is háttérbe szorul. Kisebbségi adatközlőink pedig írásban inkább a szlovént használják.

5.4 Nyelvi produktumok (Language Products)

A nyelvi produkció fókuszterülete 1,684-es pontértékű, ez a legalacsonyabb érték a négy közül. A területen belül a törvényhozás (2,37) és a nyelvhasználat (2,33) magasabb értékű, míg az oktatás (1,64) és a média (1,54) jóval alacsonyabb.

A média esetében a nyelvi produkció és a lehetőségek azonos pontértékűek, tehát az intézményi lehetőségeket maximálisan kihasználják az adatközlők.

A törvényhozás dimenziója egyenlőséget mutat a nyelvi produkció és a képesség esetében, tehát az egyén teljes mértékben kihasználja lehetőségeit ezen a területen, ugyanakkor mindkét esetben csak egyetlen kérdésem alapul az adat.

A nyelvhasználat dimenzió értéke ezen a fókuszterületen belül a legalacsonyabb (2,33). Ez azt mutatja, hogy a lehetőségek (2,78), a kapacitás (2,75) és a vágy (2,61) értékeihez képest három tizedes az eltérés, tehát az adatközlők nem használ(hat)ják olyan gyakran a magyar nyelvet, mint tehetnék vagy szeretnék.

Az oktatás dimenzió pontértéke (1,64) magasabb, mint a lehetőség fókuszterületen (1,39). Ha lenne adatunk a vágy területén, talán megtudhatnánk, van-e igény az oktatásban a magyar nyelv erősítésére, nagyobb támogatására, a kisebbségi és a többségi nyelv iskolai jelenlétének törvényben előírt 50-50%-os aránya megteremtésére a konkrét gyakorlaton belül. Igaz, ehhez szükség volna a kapacitás adataira is.

5.5 A kisebbségi nyelv vitalitása

A magyar nyelv Szlovéniában esetében a barométer szerinti pontérték 2,244, amely azt jelenti, hogy a nyelvváltás folyamata előrehaladott.

Az adatok egyértelműen bizonyítják, hogy a média (C: 0,89; O: 1,54; D: 0,89; LP: 1,54) és az oktatás (O: 1,39; LP: 1,64) dimenziók a legveszélyeztetettebbek, míg a törvényhozás (C: 2,37; O: 2,06; D: 2,99; LP: 2,37) és a nyelvhasználat és interakció (C: 2,75; O: 2,78; D: 2,61; LP: 2,33) jóval kedvezőbb helyzetben vannak.

A média esetében bár két fókuszterületen belül is 1 alatti a pontérték, szimmetriát mutatnak az adatok.

Az oktatás esetében a teljes kép kialakításához hiányzik a vágy és a kapacitás, mégis a kevesebb (vélt vagy valós) lehetőség ellenére magas a meglévő nyelvhasználat aránya.

A törvényhozás minden fókuszterületen a 2-es pontérték fölött van, a lehetőség a legalacsonyabb (2,06), a vágy a legmagasabb (2,99), amely azt mutatja, a jelenleginél nagyobb szükség van a magyar nyelvet érintő törvényekre, szabályozásokra. A kapacitás és a nyelvi produkció értékei azonosak (2,37).

A nyelvhasználat értékei 2,5 fölött vannak három fókuszterületen (Capacity, opportunity, desire), a nyelvi produkció fókuszterületén 2,33 az érték. Ez azt mutatja, hogy a valóságos

nyelvhasználat nincs egyenlőségben a vágyottal. A lehetőség (2,78) és a képesség (2,75) ugyanakkor igen kiegyenlített helyzetet sugall.

Az ELDIA-konzorcium hangsúlyozza, hogy a nyelvi vitatlitást mérő barométerből sohasem szabad olyan konklúziókat levonni, amelyek szerint egy nyelv "nem érdemel" intézményes és/vagy pénzügyi támogatást. A barométert nem lehet és nem is szabad egy nyelv sorsának megjósolására használni. A barométer a törvényhozóknak és más érdekelteknek segít azoknak a tényezőknek és helyzeteknek a felismerésében, amelyek egy adott nyelv fenntartását veszélyeztetik vagy segítik, illetve amelyek fejlesztésre szorulnak a meglevő nyelvi diverzitás fenntartása érdekében. A barométer segítségével több figyelmet lehet fordítani azokra a területekre és tényezőkre, amelyek alacsony értéket mutatnak.

6 Tanulságok

Az ELDIA célja a nyelvi diverzitás fenntartása, támogatása. A kutatócsoport jól tudja: ez csak akkor lehetséges, ha az aktuális nyelvpolitikák, a nyelvi tervezés minden területe a beszélő-közösség együttműködésén alapul. A nyelvet vagy nyelvváltozatot az aktív, minél szélesebb körű nyelvhasználat őrzi meg elsősorban, a beszélők akarata, igénye, vágya az anyanyelven és az anyanyelvvél élésre. Mindez az adott társadalomtól is függ, az abban uralkodó jogszabályozástól, az általános értékrendtől, az együtt élő népek saját maguk és a másik iránti attitűdtartalmaitól. Fontos a projekt számára, hogy az egyént – nyelvhasználatbeli, a nyelvválasztásra vonatkozó – döntéseiben megbízható, naprakész információk vezéreljék, és azt a nyelvet vagy nyelvváltozatot használhassa az élet különböző területein, amelyiket szeretné, amelyekben nagyobb a biztonsága, amelyekben jobban otthon érzi magát. Ezért igyekszik minden érintettet bevonni a kutatásba, s az egyik legfontosabb feladata az eredmények visszajuttatása a vizsgált közösségbe. Meggyőződése, hogy az eredmények a politikusokat és a döntéshozókat is segítik majd, hiszen munkájukat – az európai nyelvi színtér gyors változásai miatt – csak a legfrissebb ismeretek és a legújabb eszközök tehetik igazán hatékonná. A nyelvi és etnikai sokszínűség Európa egyik legfontosabb jellemzője, kulturális örökségének szerves része.

A szlovéniai esettanulmány néhány konklúziója:

- A szlovéniai magyarok pozitívan viszonyulnak a többnyelvűséghez. Többnyelvűségük alapja a funkcionális szlovén–magyar kétnyelvűség, amely kiegészül a szomszédos horvát (és a szerb) nyelv viszonylag magas szintű tudásával. A nyelvi diverzitás a német nyelv közepes szintű és az angol nyelv jóval gyengébb szintű ismeretével válik teljessé. Mind a muravidéki, mind a migráns magyar közösség több nyelvben és több kultúrában él.
- A magyar nyelvet főként a családon belül, illetve a magánszférában használják. Emellett azonban – ha nem is a törvények előírásainak megfelelő mértékben – használják a nyilvános színtereken is, ennek megvalósulása a többségi beszélők, a hivatali alkalmazottak kétnyelvűségétől, kisebbségi nyelvi kompetenciáitól függ elsősorban.
- A Szlovén Köztárság Alkotmánya a Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén élő autochton magyar közösségnek külön jogokat biztosít. A muravidéki magyarok általában sok mindent tudnak ezekről, ismerik a törvénykezés alapjait, de tisztában vannak az elmélet és a gyakorlat között meglévő szakadékkal is. A magyar nyelv színterei szűküléséért saját magukat is okolják. A muravidéki őshonos és a nagyvárosokban élő migráns

magyar közösség jogvédelme nem azonos szintű, ezzel szinte minden adatközlő tisztában van.

- A kétnyelvű oktatásban a magyar nyelv megmaradásának egyetlen lehetőségét látja mind a kisebbség, mind a többség. Tudják, hogy a szlovén mellett – a németen kívül – az angol nyelvre is szükségük van európaiságuk kialakításában, ezért egyik fő törekvésüknek nyelvi többszínűségük ilyen irányú gazdagítását tekintik.
- A többségi közösség tud ugyan a magyar nyelv és a magyar kultúra létezéséről, de nem ismeri kellő mértékben sem a nyelvet, sem a kultúrát. Véleményének alakításában a bizonytalanság és a negatív értéktételek játszanak nagy szerepet. A magyar nyelv elsősorban a szomszédos ország nyelve számukra, többnyelvűségének, többkultúrájúságának nem része.
- A kapott korpuszban nem tapasztalható kifejezetten a magyarok ellen irányuló nyílt ellenségeskedés. A többségi csoport adatainak elemzéséből inkább egy semleges kép bontakozik ki a magyarokról. Az együttélés súrlódásai elsősorban a kétnyelvű területen, a magyar közösséggel közvetlen kontaktusban élő többségi közösségben nyilvánulnak meg.

Megállapításaink azt bizonyítják, hogy a szlovéniai magyarok nyelvi helyzete rendkívül összetett és ellentmondásoktól sem mentes. A többnyelvűség és a többkultúrájúság azonban meghatározóan fontos szerepű mind a muravidéki őshonos, mind pedig a migráns magyar közösség életében, lételemük, életformájuk is egyben.

7 Irodalom

- BAKER, COLIN (1996). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- BÁRDI NÁNDOR (2000). Cleavages in cross-border Magyar minority politics 1989 – 1998. In *Regio: kisebbség, politika, társadalom* 1. Budapest: Szerkesztőség és kiadó, 3–36.
- BARTHA CSILLA (1999). *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- BARTHA CSILLA (2003). A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei és az oktatás. In: Nádor Orsolya & Szarka László (szerk.), 56–75.
- BARTHA CSILLA (2006). Kétnyelvűség a Muravidéken. A magyar nyelv megőrzésének lehetőségei és korlátai egy szociolingvisztikai vizsgálat tükrében. *Muratáj* 2006/1–2, 79–113.
- BARTHA CSILLA (2007). A magyar nyelv megőrzésének lehetőségei és korlátai a Muravidéken egy szociolingvisztikai vizsgálat tükrében. *Kisebbségkutatás* 2007/2. http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2007_02/cikk.php?id=1480
- BAŠIĆ-HRVATIN, SANDRA & PETKOVIĆ, BRANKICA (2008). *You call this a media market? The role of the state in the media sector in Slovenia*. Edition Mediawatch. Ljubljana: Peace Institute.
- BENCE LAJOS (1994). *Írott szóval a megmaradásért*. Győr: Hazánk Könyvkiadó Kft.
- BENCE LAJOS & GÖNCZ LÁSZLÓ & KOVÁCS ATTILA (2000). Muravidék. In: Bihari Zoltán (szerk.), *Magyarok a Világban: Kárpátmedence*. Magyarország kézikönyvtára. Budapest: Ceba Kiadó, 737–756.
- BENCE UTROSA GABRIELLA (2003). *Egy kis makk története és más mesék*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- BENCE LAJOS (2001). A kétnyelvű oktatás problémái Szlovéniában. In: László Sándor (szerk.), *Érintkező kultúrák, kisebbségi értékek – identitás, kultúra, kisebbség*. Pécs: MTA Pécsi Akadémiai Bizottság. 237–244.
- BENCE LAJOS (2011). A kétnyelvű oktatás története. In: Király M. Jutka (szerk.), *50 éves a kétnyelvű oktatás a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet.

- BERISHAJ, MARTIN (2004). Albanci v Sloveniji: različnost percepcij. *Razprave in gradivo* 45, 144–159.
- BERNJAK, ELIZABETA & MONIKA KALIN GOLOB (2008). Szlovén nyelvművelés. In: Balázs Géza & Dede Éva (szerk.), *Európai nyelvművelés*. Budapest: Inter Kht. 351–359.
- BERNJAK, ELIZABETA (2001). A funkcionális (szlovén–magyar) kétnyelvűség perspektívái. In: Ruda Gábor (szerk.): *Nemzetiségi iskolák – Kétnyelvű oktatás / Narodnostne šole – Dvojezično izobraževanje*. Pilisvörösvár – Graz.
- BERNJAK, ELIZABETA (2004a). *Slovenščina in madžarsčina v stiku*. Zora 29. Maribor: Slavistično društvo.
- BERNJAK, ELIZABETA (2004b). A kisebbségi nyelvek jövője az EU-ban: nyelvcseré vagy nyelvi revitalizáció. *Kisebbségkutatás* 13/2. 221–228.
www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2004_02/cikk.php?id=877
- BERNJAK, ELIZABETA (2004c). Nyelvhasználat a szlovéniai magyar nemzeti kisebbségnél. *Muratáj* 2004/2. 60–75.
- BERNJAK, ELIZABETA (2005). Die funktionelle (slowenisch-ungarische) Zweisprachigkeit. In: Josef Hieden & Karl Heinz Abl (eds.), *Expertisen. Förderung von Minderheitensprachen im mehrsprachigen Raum in der Lehrerbildung Band 1*. Klagenfurt: Pädagogische Akademie des Bundes in Kärnten, 484–493.
- BERNJAK, ELIZABETA (2007). Kisebbségi nyelvi jogok a Muravidék-régióban. *Muratáj* 2007/1–2. 69–78.
- BERNJAK, ELIZABETA (2008a). Néhány kérdés a kisebbségi nyelvhasználatról a Muravidék-régióban. In: Gábor Ruda (ed.), *Kisebbségek és népcsoportok Európája*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 124–132.
- BERNJAK, ELIZABETA (2008b). Kisebbségi nyelvi jogok a Muravidék-régióban. *Muratáj* 2008/1–2. 69–92.
- BERNJAK, ELIZABETA (2009). Az anyanyelv és a kétnyelvűség. In: *Lét és nyelv; Nyelv, identitás, irodalom; Tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 113–127.
- BEŠTER, ROMANA (2006). *Integracijska politika – politika integracije imigrantov: teoretični model in študija primera Republike Slovenije*. Doktori disszertáció. University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences.

- BEŠTER, ROMANA (2007). Socialnoekonomska integracija priseljencev iz prostora nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev v Sloveniji. In: Miran Komac (ed.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 219–255.
- BOČKOREC, BOJAN (2009). A magyar nyelv mindennapja a bíróságon. In: Zágorec-Csuka Judit (szerk.), *Lét és nyelv; Nyelv, identitás, irodalom; Tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 98–100.
- BOKOR JÓZSEF (2006). Egy muravidéki attitűdvizsgálat és néhány tanulsága. *Magyar Nyelv* 102/4, 471–478.
- BOKOR LÁSZLÓ (2012). Gondolatok a Muravidék elnevezéséről és területi hatáiról. *Földrajzi Közlemények* 136/1, 56–65.
- BOKOR JÓZSEF (szerk.) (1999). *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. Maribor – Lendava: Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- BOKOR JÓZSEF (1995). *Regionális lexikológiai vizsgálatok a nyugati magyar nyelvterületen*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 203. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- BOKOR JÓZSEF (1998). Adalékok a kétnyelvű beszélők nyelvválasztásához Szlovéniában. In: Gadányi Károly (szerk.), *VI. međunarodni slavistički dani*. Bibliotheca Croatica Hungariae knj. 3/2. Sambotel; Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod = Horvát Tudományos Kutatók Egyesülete: Visoka nastavnička škola "Berzsenyi Dániel" = Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola 3/2, 398–402.
- BOKOR JÓZSEF (2001). A magyar nyelv használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. *Magyar Nyelv* 97/1, 34–52.
- BOKOR JÓZSEF (2003). Öt tételben a magyar nyelvi tervezésről a kétnyelvű Muravidéken. *Studia Slavica Savariensia* 1/2, 61–65.
- BOKOR JÓZSEF (2009). *Nyelviség és magyarság a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- BORBÉLY ANNA (2001). A nyelvcseré folyamata és kutatása. *Nyelvtudományi Közlemények* 98: 193–215. <http://www.nytud.hu/nyk/98/borbely98.pdf>

- BORBÉLY ANNA (2001). *Nyelvcseré*. Budapest: Az MTA Nyelvtudományi Intézete Élőnyelvi Osztálya.
- CATHOMAS, RICO M. (2005). *Schule und Zweisprachigkeit*. Münster / New York / München / Berlin: Waxmann .
- CHOLNOKY, GYŐZŐ (szerk.) (1999). *Minorities research: a collection of studies by Hungarian authors*. Budapest: Lucidus Kiadó.
- ČOK, LUCIJA (szerk.) (2009). *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov. Učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*. Koper: Založba Annales.
- CRYSTAL, DAVID (1998). *A nyelv enciklopédiája* (The Cambridge Encyclopedia of Language). Budapest: Osiris Kiadó.
- ČURIN RADOVIČ, SUZANA (2002). Analiza stanja na področju kulturnih dejavnosti narodnih skupnosti, romske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev. In: *Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, 230–269.
- CSEPREGI MÁRTA (2001). Kérdések a nyelvrokonságról. In: Csepregi Márta (szerk.), *Finnugor kalauz*. Budapest: Panoráma, 9–18.
- CSERNICKÓ ISTVÁN (1998). *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó & MTA Kisebbségkutató Műhely.
- DEDIĆ, JASMINKA & JALUŠIĆ, VLASTA & ZORN, JELKA (2003). *Izbrisani: organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- DEETS, STEPHEN (2005). Dilemmas of autonomy and liberal pluralism: examples involving Hungarians in Central Europe. *Nations and nationalism: journal of the association for the study of ethnicity and nationalism* 11/2, 285–305.
- Demokrata/Polgári Élet (2006) Magyarok a szlovének szemében.
http://polgarielet.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=847&Itemid=26
- DEVETAK, SILVO (1999). *Pravica do različnosti: pravno varstvo manjšin v Evropi*. Maribor: Inštitut za etnične in regionalne študije.
- DEVETAK, SILVO & JOÓ, RUDOLF szerk. (1987). *Madžari in Slovenci: sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko–madžarski meji*. Ljubljana: Komunist, Inštitut za narodnostna vprašanja.

- DOLENC, DANILO (2007). Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni. In: Miran Komac (szerk.), *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 69–102.
- DOLENC, DANILO (2009). *Registrski popis prebivalstva v letu 2011 – nov izziv slovenske državne statistike*
- www.stat.si/StatDnevi2009/Docs/DolencRegistrski%20popis%20prebivalstva_prispevek.pdf
- FISHMAN, JOSHUA A. (ed.) (2001). *Can threatened languages be saved? Reversing language shift, revisited: A 21st century perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FISHMAN, JOSHUA A. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FODOR ISTVÁN (2003). *A világ nyelvei és nyelvcsaládjai*. Budapest: TINTA.
- GARCIA, EUGENE (2002). *Student Cultural Diversity. Understanding and Meeting the Challenge*. Third Edition. Boston: Houghton Mifflin.
- GARCIA, OFELIA (1997). Bilingual Education. In: Florian Coulmas (ed.), *The Handbook of Sociolinguistics*. Oxford, Cambridge: Blackwell, 405–420.
- GAZZOLA, MICHELE & GRIN, FRANÇOIS (2007). Assessing efficiency and fairness in multilingual communication. *AILA Review* 20, 87–105.
- GÖNC LAJOS (1999). *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris–Forum–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2001). *A muravidéki magyarság 1918–1941*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2009). *Barangolás a Muravidéken. A Muravidék magyar kötődésű települései és épített öröksége*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2008a). A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. *Muratáj* 2007/1-2, 79–93.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2000). Hogyan látják a 20. század utolsó évtizedében a magyarságot és annak történelmét a szlovén történészek? *Regio* 11/2, 189–206.
- <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00036/pdf/11goncz.pdf>

- GÖNCZ LÁSZLÓ (2000a). Törekvések anyanyelvünk megőrzésére és annak nehézségei. In: Vera Klopčič (ed.), *Narodne manjšine 4. Živeti z mejo (Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete – zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti, 5.-6. junija 1998)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja; Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Monošter: Zveza Slovencev na Madžarskem, 69–83.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2000b). A muravidéki magyarság helyzete a rendszerváltás után (A magyarság nemzettudatának állapota). In: Vera Klopčič (ed.), *Narodne manjšine 4. Živeti z mejo (Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete – zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti, 5.-6. junija 1998)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja; Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Monošter: Zveza Slovencev na Madžarskem, 98–119.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2006a). Az anyanyelv használatához való jog Szlovéniában. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 69–74.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2006b). Nemzetiségi és anyanyelv-használati jogok Szlovéniában. *Zempléni Múzsza*, 5-10.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2010a). A mai kisebbségvédelem más szervezeteket igényel. *Népújóság* 54/9, 3.
- GÖNCZ LÁSZLÓ (2010b). Készülődve a jövő évi népszámlálásra. *Népújóság* 54/27, 2–3.
- GÖNCZI FERENC (1914). *Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése*. Kaposvár, Nyomatott Szabó Lipót könyvnyomdájában.
- GRABECZ ISTVÁN (2002). A szlovéniai magyar irodalom napjainkig. In: *Hitel* 15/7. 105–116.
<http://www.hitelfolyoirat.hu/arch/0207/muhely.html>
- GRIN, FRANÇOIS (2006). Economic considerations in language policy. In: Thomas Ricento (ed.), *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*. Oxford: Blackwell, 77-94.
- GUTTMANN MIKLÓS (1995). *A táji jelenségek vizsgálata tíz- és tizennégy évesek beszélt nyelvében Nyugat-Dunántúlon*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 202. Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- HERMAN, JOŽEFA & SABO, TATJANA (2010). *Drug z drugim. Együtt egymásért. Ob 50-letnici dvojezičnaga šolstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju. A kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken*. Lendva: A kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken.

- HIEDEN, JOSEF & ABL, KARL HEINZ (2005). *Förderung von Minderheitensprachen*. Eine Input-Studie der Universität Klagenfurt, gefördert von der Europäischen Kommission, dem Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur sowie dem Land Kärnten. Klagenfurt.
<http://search.ebscohost.com/direct.asp?db=a9h&jid=%22550%22&scope=site>
- HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. (2005). *Cultures and organizational: Software of the mind*. New York: McGraw-Hill.
- HOUSE, R. – JAVIDAN, M. – HANGES, P. – DORFMAN, P. (2002). Understanding cultures and implicit leadership theories across globe: an introduction to project GLOBE. *Journal of World Business* 37. 3–10.
- HRADIL, JOŽE (1996). *Slovensko–madžarski slovar. Szlovén-magyar szótár*. DZS d. d. Murska Sobota.
- HRADIL, JOŽE (1998). *Madžarsko–slovenski slovar. Magyar –szlovén szótár*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- JESENŠEK, ALEŠ (2007). Manjšine na razpotjih – primer madžarske manjšine v Sloveniji. In: Anita Bernatek et al. (eds.), *Izziv Evrope; sveže ideje, nove rešitve; zbornik / Challenging Europe; facing ideas, finding solutions; congress*. Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije / Slovenian Young Geographers Association, EGEA; Utrecht: EGEA – European Geography Association for students and young geographers / Evropska geografska zveza, 30–38.
- JESI, BORIS & KLEMENČIČ, VLADIMIR & KLOPČIČ, VERA & NOVAK LUKANOVIČ, SONJA & NEČAK LÜK, ALBINA & STERGAR, JANEZ & WINKLER, PETER & ŽAGAR, MITJA (1993). *Ethnic minorities in Slovenia: on the occasion of the World Conference on Human Rights in Vienna, 1 –25 June 1993*. Ljubljana: Institute for Ethnic Studies.
- JESI, BORIS (2004). Italiani in Madžari v Sloveniji v perspektivi etničnih študij – participacija v politiki in pri urejanju javnih zadev. *Razprave in gradivo* 45, 106–125.
- JOSIPOVIČ, DAMIR (2009). Romi in Prekmurje: spremembe v etno-demografski strukturi po letu 1991. www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/.../rDamir%20Josipovic_T.pdf
- JUHÁSZ DEZSŐ (2001). A nyelvjárási régiók. In: Jenő Kiss (ed.), *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 262–316.

- KERECSENYI EDIT (1999). *Hetési női viselet és hímzések a Muraszombati Múzeum gyűjteményében*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Népművészeti Egyesület.
- KIEFER FERENC szerk. (2006). *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KISS JENŐ szerk. (2001). *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- KLEMENČIČ, MATJAŽ (2004). *The effects of the dissolution of Yugoslavia on the minority rights of Hungarian and Italian minorities in the Post-Yugoslav states*. Oxfordshire: Carfax Publishing Company.
- KLOPČIČ, VERA & KOMAC, MIRAN & KRŽIŠNIK BUKIČ, VERA (2003). *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*. Raziskovalna naloga. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Raziskava_Polozaj_in_status_pripadnikov_narodov_nekdanje_Jugoslavoje_v_RS.pdf.
- KLOPČIČ, VERA (2006). *Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KLOSS, HEINZ (1966). German-American Language Maintenance Efforts. In: Fishman, Joshua (ed.), *Language Loyalty in the United States*. The Hague: Mouton. 206–252.
- KLOSS, HEINZ (1967). Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables. In: Stanley Lieberman (ed.), *Explorations in Sociolinguistics*. Bloomington: Indiana University, 7–17.
- KOCSIS KÁROLY (2003). A Kárpát-medence változó etnikai arculata (1989–2002). *Kisebbségkutatás* 12/4, 706–714. <http://geography.hu/mfk2004/cikkek/kocsis-karoly.pdf>
- KOCSIS KÁROLY (2004a). Changing Ethnic Patterns in the Carpatho-Pannonian Region (1989–2002). In: László Szarka (ed.), *Hungary and the Hungarian minorities. Trends in the Past and our Time*. Atlantic Studies in Society on Change 122. New Jersey: Atlantic Research and Publications, 36–63.
- KOCSIS KÁROLY (2004b). Az etnikai térszerkezet átalakulása a Kárpát-Pannon régióban (1989–2002) In: Barton Gábor & Dormány Gábor (szerk.), *A magyar földrajz kurrens eredményei II. Földrajzi Konferencia. Cikkgyűjtemény. Szeged. 2004. 09. 02–04*. Szeged:

- SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, p. CD-ROM.
http://geography.hu/mfk2004/cikkek/kocsis_karoly.pdf
- KOCSIS KÁROLY (2005). *A Muravidék mai területének etnikai térképe – Etnična karta današnjega Prekmurja (1:200.000)*. Budapest: MTA FKI.
- KOLLÁTH ANNA (2008a). Határtalanítás. Fejezetek a kisebbségi magyar nyelvhasználat összehasonlító vizsgálatából. In: Ruda Gábor (szerk.), *Identitás – nyelv – irodalom*. Pilisvörösvár – Dunaszerdahely: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Nyelvi Iroda. 7–28.
- KOLLÁTH ANNA & LANSTYÁK ISTVÁN (2007). Nyelvi probléma. In: Benő Attila & Fazakas Emese & Szilágyi N. Sándor (szerk.), *Nyelvek és nyelvváltozatok 1*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 4. Kolozsvár: Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó.
- KOLLÁTH ANNA & SZENTESI Z. ORSOLYA & SZOTÁK SZILVIA (2005). Kiegészítés "A szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásai" című beszámolóhoz. *Magyar Nyelv* 101/3, 371–377.
- KOLLÁTH ANNA (2004). A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában. *Kisebbségkutatás* 2, 229–236.
- KOLLÁTH ANNA (2002). Kontaktusjelenség vagy nyelvhelyességi hiba? (Levél arról, hogyan művelni a magyar nyelvet a Muravidéken). In: Gadányi Károly & Pusztay János (szerk.), *Közép-Európa: Egység és sokszínűség. A Nyelvek Európai Éve 2001 zárókonferenciájának előadásai*. Szombathely, 161–169.
- KOLLÁTH ANNA (2003a). A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya & Szarka László (szerk.), *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 190–201.
- KOLLÁTH ANNA (2003b). Die sprachlichen Rechte der Minderheiten in Slowenien im Spiegel der Gesetze und Verordnungen. In: Ferenc Glatz (ed.), *Die Sprache und die kleinen Nationen Ostmitteleuropas*. Begegnungen 21. Budapest: Europa Institut, 149–164.
- KOLLÁTH ANNA (2005). *Magyarul a Muravidéken*. Zora 39. Maribor: Slavistično društvo.
- KOLLÁTH ANNA (2005a). Fejezetek a kisebbségi magyar nyelvhasználat összehasonlító vizsgálatából. *Magyar Tudomány* 2, 156–163.

- KOLLÁTH ANNA (2007a). Büszkeség vagy balítélet? A határtalanító szótárprogram muravidéki szójegyzékei és fogadtatásuk. In: Maticsák Sándor & Jankovics József & Kolláth Anna & Nyerges Judit & Péntek János (szerk.), *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26) nyelvészeti előadásai*. Budapest: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 1. Kötet, 81–100.
- KOLLÁTH ANNA (2007b). Akkor hogyan is beszélünk? (A ht adatbázis muravidéki elemei és használati gyakoriságuk). *Kisebbségkutatás* 16/ 4, 767–783.
- KOLLÁTH ANNA (2007c). Kisebbségi nyelvi jogok és a kétnyelvű oktatás a Muravidéken. In: Bodó Barna (szerk.), *Nyelvi jogok, nyelvpolitika*. Temesvár: Szórvány Alapítvány, 69–81.
- KOLLÁTH ANNA (2007d). Anyanyelv és kétnyelvű oktatás a szlovéniai Muravidéken. *Pro Minoritate* (tavasz 2007), 110–120.
- KOLLÁTH ANNA (2007e). Muravidéki magyar nyelv és nyelvhasználat. In: Ruda Gábor (szerk.), *Kisebbségek és népcsoportok Európája. II. Oktatás és nyelvhasználat*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 113–123.
- KOLLÁTH ANNA (2008a). Die Problematik des Ungarischunterrichts in Slowenien. In: Johanna Laakso (ed.), *Teaching Hungarian in Austria. Perspectives and Points of Comparison. Ungarischunterricht in Österreich. Perspektiven und Vergleichspunkte*. Finno-Ugrian Studies in Austria 6. Wien: LIT Verlag, 179–199.
- KOLLÁTH ANNA (2008b). Szókölcsonzés és attitűd. *Tanulmányok* 41, 50–62.
- KOLLÁTH ANNA (2009a). Két nyelv és oktatás. In: Kolláth Anna szerk., *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora 68. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 36–60.
- KOLLÁTH ANNA (2009b). A magyar nyelvű oktatás a Muravidéken. *Nyelv és oktatás kisebbségben*, 185–211.
- KOLLÁTH ANNA (2012). A nyelvek együttélése – az együttélés nyelvei. In: Kolláth Anna: *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: ZORA 92. 65–145.
- KOLLÁTH ANNA–GASPARICS JUDIT–GRÓF ANNAMÁRIA–HORVAT LIVIJA (2011). *Hungarian in Slovenia : an overview of a language in context* (Working papers in European language diversity, 2). Mainz: Research consortium ELDIA: Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB): Johannes Gutenberg-Universität <http://phaidra.univie.ac.at/o:102622>.

- KOLLÁTH ANNA szerk. (2009). *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora 68. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- KOMAC MIRAN (2003). Varstvo 'novih' narodnih skupnosti v Sloveniji. *Razprave in gradivo* 43, 6–33.
- KOMAC, ANA (2005a). Etnična podoba Slovenije skozi statistične podatke. In: Miran Komac & Mojca Medvešek (eds.), *Percepcije slovenske integracijske politike*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 89-165.
- KOMAC, MIRAN & MEDVEŠEK, MOJCA & ROTHER PETRA (2007). *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?: študija o etnični raznolikosti v Mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- KOMAC, MIRAN & MEDVEŠEK, MOJCA (eds.) (2005). *Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KOMAC, MIRAN (ed.) (2007). *Priseljenci – študije o priseljevanju in vključevanje v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KOMAC, MIRAN (1999). *Protection of ethnic communities in the Republic of Slovenia: Vademecum*. Ljubljana: Institut of Ethnic Studies.
- KOMAC, MIRAN (1999a). *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KOMAC, MIRAN (2000). Ethnic minorities in Slovenia. In: Dónall Ó Riagáin (ed.), *Papers delivered at EBLUL council meeting: Vienna on 2 and 3 December 1999*. EBLUL documents 2. Dublin: EBLUL, 35-44.
- KOMAC, MIRAN (2002). Uvodna pojasnila & dokumenti. In: Miran Komac & Dean Zagorac (eds.), *Varstvo manjšin: Uvodna pojasnila & dokumenti*. Izobraževanje za človekove pravice 2. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Inštitut za narodnostna vprašanja, 13-136.
- KONTRA MIKLÓS & SALY NOÉMI szerk. (1998). *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Budapest: Osiris Kiadó.
- KONTRA MIKLÓS ET AL. (2012). *A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában*. Budapest–Alsóőr–Lendva: Gondolat Kiadó–Imre Samu Nyelvi Intézet–Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.

- KOVÁCS ATTILA (2000). O zgodovini Lendave. In: Albina Nečak Lük & Boris Jesih (eds.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru II*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 23-44.
- KOVÁCS ATTILA (2004). A muravidéki magyarok számának változása a 20. században a statisztikák tükrében. *Muratáj* 2004/1, 47-77.
- KOVÁCS ATTILA (2006). Številčni razvoj prekmurskih Madžarov v 20. stoletju. *Razprave in gradivo* 48-49, 6-36.
- KOVÁCS ATTILA (2009). *A szlovéniai magyarok az ezredforduló környékén a népszámlálási adatok tükrében - Madžari v Sloveniji ob prelomu tisočletja v luči popisnih podatkov*. <http://www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=500&idmenu1=224&lang=slo>.
- KOVÁCS ATTILA (2011). A 2011-es szlovén népszámlálás és a Muravidék kétnyelvű területe. *Naptár* 2012, 74-90.
- KRŽIŠNIK-BUKIĆ, VERA (2008). Narodnomanjšinsko vprašanje v Sloveniji po razpadu Jugoslavije: O družbeni upravičenosti priznanja statusa narodnih manjšin Albancem, Bošnjakom, Črnogorcem, Hrvatom, Makedoncem in Srbom v Republiki Sloveniji s predlogi za urejanje njihovega narodnomanjšinskega položaja. *Razprave in gradivo* 56-57, 120-157.
- KRŽIŠNIKI BUKIĆ, VERA (2006). Ali je narodnomanjšinsko dostojanstvo univerzalna vrednota v Republiki Sloveniji? In: Vera Klopčič (ed.), *Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 9-23.
- LANSTYÁK ISTVÁN (1998). A nyelvek többközpontúságának néhány kérdéséről (különös tekintettel a Trianon utáni magyar nyelvre). In: Miklós Kontra & Noémi Saly (eds.), *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Budapest: Osiris Kiadó. 227-251.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2000). *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest-Pozsony: Osiris Kiadó, Kalligram Kiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2002). A magyar nyelv határon túli változatai – babonák és közhelyek. [= 'The varieties of the Hungarian language as spoken outside Hungary – myths and clichés'] *Fórum Társadalomtudományi Szemle* IV/2, 143-160.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2006). *Nyelvből nyelvbe. Tanulmányok a szókölcsonzésről, kódváltásról és fordításról*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.

- LANSTYÁK ISTVÁN (2007). Határtalanítás. *A Magyar értelmező kéziszótár* (2. kiadása után, 3. kiadása előtt). In: Mártonfi Attila & Papp Kornélia & Slíz Marianna. (szerk.) *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 179–186.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2008). A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. In: Fedinec Csilla (szerk.). *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 118-135.
- LESKOŠEK, VESNA szerk. (2005). *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- MALAČIČ, JANEZ (2008). Demografski procesi v Prekmurju. In: Vera Klopčič (ed.), *Narodne manjšine 6. Živeti z mejo. (Panonski prostor in ljudje ob dveh tromejeh: zbornik referatov na Znanstvenem posvetu v Murski Soboti, 9.–11. novembra 2007)*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Inštitut za narodnostna vprašanja, 174 – 189.
- MATICSÁK SÁNDOR & JANKOVICS JÓZSEF & KOLLÁTH ANNA & NYERGES, JUDIT & PÉNTEK, JÁNOS szerk. (2007). *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26) nyelvészeti előadásai*. 1. kötet. Debrecen–Budapest: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság.
- MEDICA, KARMEN (2004). Perspektive medijev etničnih skupin/manjšin z območja bivše Jugoslavije v Sloveniji. *Monitor ISH* 1, 93-122.
- MEDVEŠEK, MOJCA & BEŠTER ROMANA & BREZIGAR, SARA (2009). Položaj priseljencev in potomcev priseljencev z območja nekdanje Jugoslavije na trgu dela v Sloveniji. *Razprave in gradivo* 58, 25–57.
- MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS (1999). *Nyelföldrajzi – szociolingvisztikai vizsgálatok a magyar nyelvterület nyugati régióiban*. Szombathely: A Berzsenyi Déniel Tanárképző Főiskola.
- MURATÁJ (1990/2). Irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat. Lendva: Szlovéniai Magyar Írócsoport.
- NÁDASDY ÁDÁM (2005). Milyen nyelvekben él Európa? Elhangzott az EPMSZ konferenciáján (35. Akadémiai Napok) Rheinfelden (Németország), 2005. május 2-án. <http://www.quartz.moose.co.uk/e5nadasd.htm>
- NÁDASDY ÁDÁM (2006). A bölcsőtől a koporsóig. *Magyar Narancs* 03/01. http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/82.html

- NAGY ZOLTÁN (1997). Az Őrség peremén. Hodos–Kapornak–Bükkalja históriája. (Az Őrség falvai Szlovéniában). *Muratáj* 1997/1, 93–105.
- NAPTÁR 2000. A szlovéniai magyarok évkönyve. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet.
- NEČAK LÜK, ALBINA & JESI, BORIS szerk. (2000). *Medetični odnosi v slovenskem etičnem prostoru*. Ljubljana: Institut za narodostna vprašanja.
- NEČAK LÜK, ALBINA (1993a). Medetični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. *Razprave in gradivo* 28, 5–14.
- NEČAK LÜK, ALBINA (1993b). Second language acquisition in the Slovene Hungarian setting. *Uporabno jezikoslovje/Applied linguistics: journal of the Slovene Association of Applied Linguistics* 1, 147–157.
- NEČAK LÜK, ALBINA (2003). Oris jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja v Panonskem prostoru ob dveh tromejäh. In: Vera Klopčič (ed.), *Narodne manjšine d. Živeti z mejo. Panonski prostor in ljudje obdveh tromejäh. Zbornik referatov na znanstvenem posvetu v Murski Soboti 9.-11. novembra 2007*. Narodne manjšine 6. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 51-73.
- NÉPÚJSÁG. A szlovéniai magyarok hetilapja. 58. évfolyam 24. szám.
- NOVAK LUKANOVIČ, SONJA (1993). Minority language and education – the Hungarian language in Slovenia. *Uporabno jezikoslovje/Applied linguistics: journal of the Slovene Association of Applied Linguistics* 1, 140–146.
- NOVAK LUKANOVIČ, SONJA (2003a). Jezikovno prilaganje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. *Razprave in gradivo* 42, 38–62.
- NOVAK LUKANOVIČ, SONJA (2003b). Stališče prebivalcev narodno mešanih območij v Sloveniji do učna jezika večine in manjšine. *Razprave in gradivo* 43, 138–149.
- NOVAK LUKANOVIČ, SONJA (2004a). Stališča do jezikovne raznolikosti na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji. *Razprave in gradivo* 44, 38–62.
- NOVAK-LUKANOVIČ, SONJA (2004b). *Manjšine in čezmejno sodelovanje v prostoru Alpe-Jadran: verzija v slovenskem jeziku*. Trento: Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria, 278–279.
- PÉNTEK JÁNOS (2002). Státus, presztízs, attitűd és a kisebbségi nyelvváltozatok értékelése. In: István Hoffmann & Dezső Juhász & János Péntek (eds.), *Hungarológia és dimenzionális EL DIA – European language diversity for all*

- nyelvszemlélet*. Debrecen: Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, 311–316.
- PETKOVIĆ, BRANKICA (2006). Media and minorities in Slovenia. In: Thomas A. Bauer & Radomir Ličina & Oliver Vujovic (eds.), *Media and minorities in South East Europe*. Dunaj: South East Europe Media Organisation, 675–694.
- PESTI János (2001). Bokor József – Guttman Miklós, A muravidéki magyarság anyanyelvéért. *Magyar Nyelv* 2001/01: 99–103. (<http://www.c3.hu/~magyarnyelv/01-1/pesti.htm>)
- PIVAR TOMŠIČ, ELLA (2006). Boszorkányügyek a határok tövében. *Naptár*, 186–195.
- PIVAR, ELLA (2000). Úgy járnak oda, mint a búcsúra. *Naptár*, 142–156.
- Pogodba o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (Uradni list RS, 6/93).
- POLZER-SRIENZ, MIRJAM (1997). Die rechtliche Stellung der autochthonen italienischen und ungarischen Volksgruppe in Slowenien. *Europa ethnica: Nationalitätenfragen / questions nationales / problems of nationalities* 1997/3-4, 115–136.
- Popisi na Slovenskem 1948-1991 & Popis 2002. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana 2001.
- Popolne družine po narodni pripadnosti žene in moža, Popis 2002. In: Miran Komac (ed.) (2007), *Priseljenci. Študije o priseljevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 521.
- RÉTI GYÖRGY (1995). Hungary and the problems of the national minorities. *Rivista di studi politici internazionali* 246, 265–277.
- ROTER, PETRA (2007). Pojmovanje in opredeljevanje manjšin. In: Miran Komac (ed.), *Priseljenci: Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko državo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 7–34.
- ROTER, PETRA (2009). *National Minorities in International Relations (in Slovenian)*. Ljubljana: FDV.
- ROTER, PETRA (2011). *Legal and Institutional Framework Analysis – Hungarian in Slovenia*. Working Papers in European Language Diversity 20. Mainz &c.: ELDIA <https://phaidra.univie.ac.at/o:170600>

- RUDA GÁBOR szerk. (2002). *Nemzetiségi iskolák – kétnyelvű oktatás / Narodnostne šole – dvojezično izobraževanje / Minderheitenschulen – Zweisprachiger Unterricht : szentgotthárdi konferencia / konferenca v Monoštru / Konferenz in Szentgotthárd 2000*. Pilisvörösvár: Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület; Graz: Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark.
- RUDA GÁBOR szerk. (2007). *Kisebbségek és népcsoportok Európája*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- SÁGI, GÁBOR SÁNDOR (2010.) *Die ungarische Sprache im slowenischen Murgebiet. Überblick einer historischen, dialektologischen, kontakt- sowie soziolinguistischen Untersuchung*. Hausarbeit zur Erlangung des Magistergrades (M.A.) der Philosophischen Fakultät der Georg-August-Universität Göttingen.
- SIGUAN, MIQUEL (2001). *Die Sprachen im vereinten Europa*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- ŠIME, IVANJKO (2007). Odprta vprašanja pripadnikov novodobnih manjšin v zvezi z učenjem maternega jezika in razvoj lastne kulture. In: Silvo Devetak (ed.), *Zgodba o uspehu s priokusom grenkobe – diskriminacija v Sloveniji*. Maribor, ISCOMET: Inštitut za etnične in regionalne študije, 55–61.
- ŠIRCELJ, MILIVOJA (2003). *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: popisi 1921-2002*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske manšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, 6/93).
- Statistični letopis RS, 2003
- STRUBELL, MIQUEL (1996). Language planning and classroom practice in Catalonia. *Journal of Multilingual & Multicultural Development* 17:24, 262-275.
<http://www.multilingualmatters.net/jmmd/017/0262/jmmd0170262.pdf>
- STRUBELL, MIQUEL (2001). Minorities and European Language Policies. Minorités et l'aménagement linguistique. *Plurilingua* XXII, 45-58.
http://www.geocities.com/m_strubell/viena.htm
- SUKIČ, LUDVIK (1990). Die ungarische Minderheit in Prekmurje. In: *Minderheiten im Alpen-Adria-Raum; eine Dokumentation*. Reihe Dokumentationen Alpe-Adria-Alternativ 2. Graz: Alpen-Adria-Alternativ, 12–13.

- SZABÓ ILDIKÓ (1995). Processes of socialization among Hungarians of the Mura region. In: *Regio: a review of minority and ethnic studies*. Budapest: László Teleki Foundation, 109–126.
- SZABÓ MÁRIA (2006). *Tájszójegyzék. Lendva vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN (1996). The Hungarian minority in Croatia and Slovenia. *Nationalities papers* 3, 48–489.
- SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN & JOÓ, RUDOLF (1986). *Anyanyelv és közösségi tudat a nemzetiségi középiskolákban: egy szociológiai vizsgálat eredményei*. Budapest: Művelődéskutató Intézet, Állami Gorkij Könyvtár.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR (2000). *Világunk, a nyelv*. Budapest: Osiris Kiadó.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR (2003). A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. Előadás a Magyar Tudományos Akadémián, 2002. május 2-án, Budapesten. <http://www.mta.hu/nytud/Szilagyi.rtf>.
- SZILÁGYI IMRE (2009). Vogrskótól a rendszerváltásig. Janus arcú magyarok a szlovén történelemtankönyvekben. In: Hornyák Árpád (szerk.), *A magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 471–496.
- SZONDI ILDIKÓ (2005). *Nemzetiségi demográfiai viszonyok a déli szláv országokban, különös tekintettel a magyarság adataira*. Doktori disszertáció. Szegedi Tudományegyetem.
- SZOTÁK SZILVIA (2004). Veszélyeztetett nyelvek. A magyar nyelv Burgenlandban. *Kisebbség-kutatás* 13/1, 37–50.
- TANTALICS BÉLA (2009). *A Bánffy család szellemi hagyatéka*. Lenti: Lenti Honismereti Egyesület.
- TÓTH JUDIT (2000). Legal regulations regarding Hungarian diaspora. In: *Regio: kisebbség, politika, társadalom* 1. Budapest: Szerkesztőség és kiadó, 37–64.
- Ustava Republike Slovenije Ljubljana, 2011. Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409>
- Ustava Republike Slovenije. / The Constitution of the Republic of Slovenia In: Uradni list 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06).

- VARGA ISTVÁN ŠTEFAN (2010). Azt kellene elérnünk, hogy a bizonyítványból kitűnjön, milyen szinten tanulta a tanuló a magyar nyelvet. *Népújóság* 54/3, 20-21.
- VARGA JÓZSEF (1996). A magyar nyelv és a nemzettudatot befolyásoló más tényezők a Muravidéken. In: Gadányi Károly & Bokor József & Guttman Miklós (szerk.), *Nyelvi tudat, identitástudat, nyelvhasználat*. Szombathely: Bibliotheca Slavica Savariensis III, 222-236.
- VARGA JÓZSEF (1999). *Nyelvhasználat, névdivat: az anyanyelv (magyar, szlovén, horvát) használata és a névdivat a vegyes házasságokban élők körében a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- VARGA JÓZSEF (2000). Kézi cséplés, zsúpszedés, (zsúp)kévekészítés és a gabonamag rostálása Hetésben. *Naptár*, 132–141.
- VARGA JÓZSEF (2002). A kétnyelvű oktatás Szlovéniában. In: Ruda Gábor (szerk.), *Nemzetiségi iskolák – kétnyelvű oktatás. Narodnostne šole – dvojezično – izobraževanje. Minderheitsschulen – zweisprachiger Unterricht*. 9–21.
- VARGA, JÓZSEF (2003). *Muravidéki személynevek*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- VARGA JÓZSEF (2009). A tanulók magyar és szlovén nyelvi kifejezőképességének vizsgálata a lendvai és a muraszombati közösségek kétnyelvű általános iskoláinak negyedik és nyolcadik osztályában. In: Kolláth Anna (szerk.), *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora 68. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 26–35.
- VARGA SÁNDOR (1996). A szlovéniai magyarok helyzete. In: Jože Vugrinec & Takács Miklós (szerk.), *Együttműködés a határ mentén – Sodelovanje ob meji*. Szombathely: Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár. 95–101.
- VARGA SÁNDOR (2005). Lakodalmi visszaemlékezés. *Naptár*. 134–144.
- VERESS EMŐD (2001). Nemzeti kisebbségek anyanyelvhasználatának néhány európai ország közigazgatásában. *Korunk*, 2001/10. 90–96.
- VODOPIVEC, PETER (2008). A szlovének és Jugoszlávia viszonya az 56-os magyar felkeléshez. *Muratáj* 2007/1–2. 99–103.

- ŽAGAR, MITJA (1998). Kulturna dejavnost italijanske in madžarske avtohtone narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v Republiki Sloveniji: Opredelitve, načela, cilji in strategije slovenske manjšinske kulturne politike. *Razprave in gradivo* 33, 155–192.
- ŽAGAR, MITJA (2002). Nekateri novejši trendi razvoja varstva manjšin in (posebnih) pravic narodnih in drugih manjšin: evropski kontekst, v: Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin, Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK. In: Miroslav Polzer et al. (eds.), *Slovenija & evropski standardi varstva narodnih manjšin*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo, 71–81.
- ZAGORC, SAŠA szerk. (1999). *Pravno varstvo manjšin (zbornik) / Der Volksminderheitenschutz (das Kompendium) / La tutela delle minoranze nazionali (raccolta di saggi)*. Ljubljana: Elsa.
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT (2003). A magyar könyvkiadás helyzete Szlovéniában. *Könyvtári Figyelő* 49/2, 382–390.
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT (2005). A szlovéniai magyar sajtó története 1945-től napjainkig. *Magyar Könyvszemle* 121/3: 351–355.
(http://epa.oszk.hu/00000/00021/00046/pdf/MKSZ_EPA00021_2005_121_03_351-355.pdf)
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT (2008). *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT (2010). *Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és identitásának tükrében. Az Anyanyelvápolók Szövetségének pályázatára írt pályamű.*
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT szerk. (2009). *Lét és nyelv; Nyelv, identitás, irodalom; Tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség.
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT (2005). A szlovéniai magyar sajtó története 1945-től napjainkig. In: *Magyar Könyvszemle* 121/3. 351–356.
http://epa.oszk.hu/00000/00021/00046/pdf/MKSZ_EPA00021_2005_121_03_351-355.pdf
- ZUPANČIČ, JERNEJ (1995). Some developmental problems of the Hungarian minority in Northeastern Prekmurje (Slovenia). In: Krystian Heffner & Vladimir Klemenčič (eds.),

Small regions in United Europe: macroregional and social policy. Opole: Silesian Institute in Opole, 44–53.

A legfontosabb törvények és jogszabályok:

1. [Ustava RS \(URS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html)/Szlovénia Alkotmánya; para. 5., 11., 61., 62., 64.
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html
2. [Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih \(ZSNS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO899.html)/Self-Governing Ethnic Communities Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO899.html
3. [Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor \(ZDVEDZ\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO281.html)/ Act on the Establishment of Voting Districts for Elections of Deputies to the National Assembly, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO281.html
4. [Zakon o evidenci volilne pravice \(ZEVP-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3250.html)/Voting Rights Register Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3250.html
5. [Zakon o lokalnih volitvah \(ZLV\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO308.html)/Local Elections Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO308.html
6. [Zakon o volitvah v državni zbor \(ZVDZ\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO185.html)/National Assembly Elections Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO185.html
7. [Zakon o medijih \(ZMed\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1608.html)/Media Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1608.html
8. [Zakon o Radioteleviziji Slovenija \(ZRTVS-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO4461.html)/Radiotelevizija Slovenija Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO4461.html
9. Statut javnega zavoda RADIOTELEVIZIJA SLOVENIJA,
10. [Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja \(ZOFVI\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_STAT113.html)/ Organisation and Financing of Education Act (official consolidated text, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_STAT113.html
11. [Zakon o vrtcih \(ZVrt\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO447.html)/Kindergarten Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO447.html
12. [Zakon o osnovni šoli \(ZOsn\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO448.html)/Elementary School Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO448.html
13. [Zakon o gimnazijah \(ZGim\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO450.html)/Secondary School Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO450.html
14. [Zakon o maturi \(ZMat\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO2064.html)/Matriculation Examination Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO2064.html
15. [Zakon o izobraževanju odraslih \(ZIO\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO449.html)/Adult Education Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO449.html

16. [Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju \(ZPSI\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO982.html)/ Vocational Education Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO982.html
17. [Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja \(ZPIMVI\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO2611.html)/, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO2611.html
18. [Odlok o ustanovitvi Univerze na Primorskem \(OdUUP\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ODLO1249.html)/ University of Primorska Charter, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ODLO1249.html
19. [Odlok o ustanovitvi javnega zavoda Centro Italiano di Promozione, Cultura, Formazione e Sviluppo – Promocijsko, kulturno, izobraževalno in razvojno italijansko središče](http://www.uradni-list.si/1/content?id=57893), <http://www.uradni-list.si/1/content?id=57893>
20. [Zakon o javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti \(ZJSKD\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO5710.html), http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO5710.html
21. [Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo \(ZUJIK\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3370.html)/Law of Public Fund of the Republic of Slovenia for Cultural Activities, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3370.html
22. [Zakon o varstvu kulturne dediščine \(ZVKD-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO4144.html)/Cultural Heritage Protection Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO4144.html
23. [Zakon o knjižničarstvu \(ZKnj-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO2442.html)/Library Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO2442.html
24. [Zakon o javni rabi slovenščine \(ZJRS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3924.html)/Public Use of the Slovene Language Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3924.html
25. [Navodilo o načinu izvajanja javnih prireditev, na katerih se uporablja tudi tuji jezik](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_NAVO779.html)/Instruction on the manner of organising public events in which foreign languages are used too, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_NAVO779.html
26. [Zakon o državnem tožilstvu \(ZDT\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO906.html)/State Prosecutor Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO906.html
27. [Zakon o sodiščih \(ZS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO332.html)/Courts Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO332.html
28. [Sodni red](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_DRUG419.html)/Court rules, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_DRUG419.html
29. [Zakon o kazenskem postopku \(ZKP\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO362.html)/Criminal Procedure Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO362.html
30. [Kazenski zakonik \(KZ-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO5050.html)/Penal Code of the Republic of Slovenia, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO5050.html
31. [Zakon o državni upravi \(ZDU-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO3225.html)/Public Administration Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO3225.html
32. [Zakon o splošnem upravnem postopku \(ZUP\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO1603.html)/General Administrative Procedure Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO1603.html

33. [Uredba o upravnem poslovanju](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED3602.html)/Decree on administrative operations,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED3602.html
34. [Zakon o javnih uslužbencih \(ZJU\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO3177.html)/Civil Servants Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO3177.html
35. [Zakon o sistemu plač v javnem sektorju \(ZSPJS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO3328.html)/Public Sector Salary System Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO3328.html
36. [Zakon o zavodih \(ZZ\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO10.html)/Institutes Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO10.html
37. [Zakon o društvih \(ZDru-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO4242.html)/The Societies Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO4242.html
38. [Zakon o policiji \(ZPol\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO1016.html)/Police Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO1016.html
39. [Zakon o matičnem registru \(ZMatR\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3354.html)/Register of Deaths, Births and Marriages Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3354.html
40. [Zakon o notariatu \(ZN\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO332.html)/Notary Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO332.html
41. [Zakon o osebnem imenu \(ZOI-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3890.html)/Personal Name Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO3890.html
42. [Zakon o osebni izkaznici \(ZOIzk\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO500.html)/Identity Card Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO500.html
43. [Zakon o potnih listinah \(ZPLD-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1598.html)/The Travel Documents Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1598.html
44. [Uredba o vodenju in vzdrževanju centralnega registra prebivalstva ter postopku za pridobivanje in posredovanje podatkov](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_URED224.html)/Decree on Keeping and Maintaining of the Central Register of Population and on the Procedures of Data Flow from the Central Register of Population, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_URED224.html
45. [Zakon o lokalni samoupravi \(ZLS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO307.html)/Local Self-Government Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO307.html
46. [Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij \(ZUODNO\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO357.html)/Establishment of Municipalities and Municipal Boundaries Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO357.html
47. [Zakon o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb \(ZDOIONUS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO5028.html)/ Act on designating areas and naming and marking settlements, streets and buildings, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO5028.html
48. [Zakon o financiranju občin \(ZFO-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO4615.html)/Financing of Municipalities Act,
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO4615.html

49. [Zakon o uporabi sredstev, pridobljenih iz naslova kupnin na podlagi zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij \(ZUKLPP\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO421.html)/Act Regulating the Use of Funds Arising from the Proceeds Based on the Transformation of Company Ownership Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO421.html
50. [Uredba o merilih, pogojih in postopku za dodelitev sredstev za ustvarjanje gospodarske osnove za avtohtoni narodni skupnosti](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED522.html)/Decree laying down criteria, conditions and procedures for the allocation of funds for the purpose of creating economic basis for autochthonous ethnic communities, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED522.html
51. Uredba o merilih, pogojih in postopku za dodelitev sredstev za ustvarjanje gospodarske osnove na narodnostno mešanih območjih za leto 2001/Decree on criteria, conditions and procedure of allocating funds for creating the economic basis for ethnically mixed areas in 2001
52. [Zakon o gospodarskih družbah \(ZGD-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO4291.html)/Companies Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO4291.html
53. [Zakon o varstvu potrošnikov \(ZVPot\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO513.html)/Consumer Protection Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO513.html
54. [Zakon o grbu, zastavi in himni RS ter o slovenski narodni zastavi \(ZGZH\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO362.html)/Act on the Coat-of-arms, the Flag and the Anthem of the Republic of Slovenia and on the Flag of the Slovene Nation, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO362.html
55. [Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja \(ZSRR-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO4313.html)/Promotion of Balanced Regional Development Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO4313.html
56. [Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju \(\(ZJIMS\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO5834.html)/Act on the Public Interest in Youth Sector, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO5834.html
57. [Zakon o kmetijstvu \(ZKme-1\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO4716.html)/Agriculture Act, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO4716.html
58. [Uredba o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado RS in Vlado italijanske republike,](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_URED2541.html) http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_URED2541.html
59. [Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje Jugoslavije z Republiko Italijo](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_AKT_274.html)/Act notifying succession to agreements between the former Yugoslavia and the Italian Republic, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_AKT_274.html
60. [Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin \(MKUNM\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO1041.html)/Act Ratifying the Framework Convention for the Protection of National Minorities, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO1041.html

61. [Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih \(MELRJ\)/European Charter for Regional of Minority Languages, \[http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO2615.html\]\(http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO2615.html\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO2615.html)
62. [Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije/International convention on the elimination of all forms of racial discrimination, \[http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_DRUG1222.html\]\(http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_DRUG1222.html\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_DRUG1222.html)
63. [Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin \(MKVCP\)/ Act ratifying the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, \[http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO632.html\]\(http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO632.html\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO632.html)
64. [Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji \(BHUNS\), \[http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO746.html\]\(http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO746.html\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO746.html)
65. [Uredba o ratifikaciji Memoranduma o sodelovanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Italijanske republike/Decree Ratifying the Memorandum of Cooperation between the Government of the Republic of Slovenia and the Government of the Italian Republic. \[http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED4563.html\]\(http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED4563.html\)](http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED4563.html)

Weboldalak:

Kooperativni online bibliografski system in servisi [Cooperative online bibliography system and servis] <http://www.cobiss.si>

European Charter for Regional or Minority Languages. Application of the Charter in Slovenia http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/SloveniaECRML3_en.pdf

Eurydice http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_SI_EN.pdf

Držani portal Republike Slovenije [State portal of Republic of Slovenia] <http://e-uprava.gov.si>

Termini Kutatóhálózat [Termini Research Network] <http://ht.nytud.hu>

Imre Samu Nyelvi Intézet [Imre Samu Institute of Linguistics] <http://www.umiznet.com/de/isnyi/index.html>

Könyvtár Lendva [Library of Lendava] www.knjiznica-lendava.si/hu

Lendvai Turizmus Kft. [Turistic Ltd. of Lendava] <http://www.turizem-lendava.si>

Magyar Tudományos Akadémia [Hungarian Academy of Sciences] <http://www.mta.hu>

MNMI-ZKMI [Hungarian Cultural Institute of Prekmurje] <http://www.mnmi-zkmn.si/>

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület [Friends of Prekmurje Cultural Association]
<http://www.muravidek.eu>

Muravidék Néptáncgyűttes [Folk-dance Organization of Prekmurje]
http://www.muravidek-ne.si/hun/hun_index.html

Népújság [Weekly of the Slovenian Hungarians] <http://www.nepujsag.net>

Nyelvtudományi Intézet [Research Institute for Linguistics] <http://www.nytud.hu>

RTV Slovenija [Radio and Television of Slovenia] <http://www.rtvlo.si/rtvlendava>

Muravidéki Magyar Rádió/Pomurski Madžarski Radio [Hungarian Radio of Prekmurje]
<http://www.rtvlo.si/mmr>

Government of the republic of Slovenia, Public Relations and Media Office: Path to Slovene State <http://www.slovenija2001.gov.si/10years/path/>

Government of the republic of Slovenia, Public Relations and Media Office: Statement of Good Intent <http://www.slovenija2001.gov.si/10years/path/documents/good-intent/>

Statični urad Republike Slovenije [Statistic Office of Republic of Slovenia] www.stat.si

Statični urad Republike Slovenije [Statistic Office of Republic of Slovenia], *Popis: Definicije in pojasnila – Prebivalstvo* [Census: definitions and explanations: Population]
www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_1.html

Popis 2002 [Census 2002]
http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=OBC&st=92

Bánffy-címer [Crest of Family Bánffy]
http://upload.wikimedia.org/wikibooks/hu/0/03/Als%C3%B3lindvai_B%C3%A1nffy.JPG

Uradni list [Official Journal] <http://www.uradni-list.si>

Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008 [Annual Report of the Ombudsman, Republic of Slovenia for 2008] http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Varuh_LP-2008.pdf

Zavod Republike Slovenija za šolstvo [Institute of the Republic of Slovenia for Education]
<http://www.zrss.si>

Hetési hímezés http://www.kepeslap.com/images/14015/hetesi_thumb.gif

<http://www.rtvlo.si/slike/photo/65709>

http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Statistical_regions_of_Slovenia.PNG

www.hunineu.eu/index.php?mdl=downloadsPolicy A nemzetiségi törvény előkészületei